ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»

ΠΟΛΙΤΗ ΛΥΔΙΑ

Το αγιολογικό dossier της Αγίας Ίας

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗ ΕΛΕΝΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2020

Στη μητέρα μου,

Όλγα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ iv

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ vi

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ viii

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

I. Η εποχή της Αγίας Ίας 1

II. Το αγιολογικό dossier 4

III. Περίληψη των κειμένων 6

III.1. Οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου 6

III.2. Το Εγκώμιο 8

IV. Το λογοτεχνικό είδος των κειμένων 12

IV.1. Οι Πράξεις των Περσών μαρτύρων 12

IV.2. Οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου και το Εγκώμιο 15

V. Άλλες πηγές για την Αγία Ία 17

Β. ΟΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ 18

I. Η Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου 18

I.1. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις 18

I.2. Κριτική έκδοση 21

II. Η Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου 27

II.1. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις 27

II.2. Κριτική έκδοση 31

III. Σύγκριση των Παραλλαγών του Μαρτυρίου 38

IV. Σχόλια 46

Γ. ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟ 59

I. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις 59

II. Γλώσσα και ύφος 63

III. Κριτική έκδοση 68

IV. Σχόλια 91

Δ. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 104

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 106

SUMMARY 107

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συριακή λογοτεχνία, η οποία συγκεντρώνει το ενδιαφέρον όλο και περισσότερων μελετητών τις τελευταίες δεκαετίες, συνίσταται από ένα *corpus* κειμένων συμπεριλαμβανομένων και αγιολογικών. Ένα μέρος της συριακής αγιολογίας αποτελούν τα συριακά Μαρτύρια, στα οποία εντάσσονται οι Πράξεις των Περσών μαρτύρων, κείμενα από την παράδοση της ανατολικής Συρίας που παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τις συνθήκες που επικράτησαν επί σασανιδικής κυριαρχίας για τους Χριστιανούς[1]. Πολλές από τις Πράξεις αυτές μεταφράστηκαν και στα ελληνικά, όπως της Αγίας Ίας, μιας όχι και τόσο γνωστής Αγίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας που μαρτύρησε στην Περσία του Σαβωρίου Β΄ (309-379).

Στόχος της παρούσας εργασίας δεν είναι άλλος από τη συγκεντρωτική παρουσίαση και μελέτη των διασωθέντων κειμένων που απαρτίζουν το αγιολογικό dossier της προαναφερθείσας Αγίας, το περιεχόμενο του οποίου μέχρι σήμερα δεν έτυχε της προσοχής που τόσο άξιζε.

Η παρότρυνση για την ενασχόληση με το θέμα αυτό, δόθηκε από την αγαπημένη μου καθηγήτρια και επόπτρια, κα Ελένη Καλτσογιάννη. Το πραγματικό ενδιαφέρον της, οι εύστοχες υποδείξεις και η άψογη συνεργασία είναι ορισμένα από τα ιδανικά εκείνα που μου πρόσφερε και μπορώ να απαριθμήσω ως ένδειξη εκτίμησης και σεβασμού προς εκείνη. Οφείλω να εκφράσω, επίσης, τις θερμές ευχαριστίες μου ξεχωριστά στον καθένα από τους καθηγητές που είχα την ευκαιρία να είμαι φοιτήτριά τους, τον κ. Αλέξανδρο Αλεξάκη και τον κ. Δημήτριο Γεωργακόπουλο.

Ουσιαστική ήταν και η βοήθεια της υποψήφιας διδάκτορος του τμήματος Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κας Anita Belcheva, χάρη στην οποία διαθέτω ψηφιοποιημένα το μεγαλύτερο μέρος των φύλλων του χειρογράφου που βρίσκεται σήμερα στο Κέντρο Σλαβο-Βυζαντινών Σπουδών *Ivan Dujčev* του Πανεπιστημίου Σόφιας και παραδίδει την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου της Αγίας. Η καλή διάθεση και η άμεση εξυπηρέτησή της με υποχρεώνουν και την ευχαριστώ εκ βάθους καρδίας. Δεν μπορώ να παραλείψω να ευχαριστήσω και την υποδειγματική γραμματέα του Τομέα Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας, την κα Ιωάννα Ματσούλη, για την διεκπεραίωση των όποιων διοικητικών υποθέσεων με αφορούσαν καθ' όλη την διάρκεια των φοιτητικών μου χρόνων.

Την βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου για την βοήθεια που τόσο πολύτιμη στάθηκε θα ήθελα να εκφράσω και σε εκείνους τους ξεχωριστούς ανθρώπους στη ζωή μου, που ο καθένας και με τον δικό του τρόπο συνέβαλε σε αυτό το εγχείρημα, αφήνοντάς τους, ωστόσο, ανώνυμους. Η προσφορά

1 Το ενδιαφέρον των μελετητών για τη συριακή λογοτεχνία γίνεται εμφανές και από την ανοιχτή ψηφιακή ερευνητική πύλη, μια βάση δεδομένων που συγκεντρώνει όλο το διασωθέν συριακό αγιολογικό υλικό αλλά και τη σχετική βιβλιογραφία· βλ. http://syriaca.org/saints/intro.html

όλων αυτών αποτελεί ανεκτίμητη αξία για μένα και εύχομαι ολόψυχα η Χάρη της Αγίας να τους συνοδεύει σε κάθε στιγμή της ζωής τους.

Ιωάννινα 2020

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AASS	Acta Sanctorum
AnBoll	Analecta Bollandiana
AMS	P. Bedjan, *Acta martyrum et sanctorum Syriacae,* vol. I-VII, Parisiis-Lipsiae 1890-1897
ASMO	S. E. Assemani, *Acta Sanctorum Martyrum Orientalium et Occidentalium*, vol. I., Romae 1748
BAH	Bibliothèque archaeologique et historique
BHG	Bibliotheca Hagiographica Graeca
BHO	Bibliotheca Hagiographica Orientalis
ByzForsch	Byzantinische Forschungen
CpaG	Corpus Paroemiographorum Graecorum
CPG	Clavis Patrum Graecorum
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium
DOP	Dumbarton Oaks Papers
ΕΕΒΣ	Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν
ΕΕΘΣΠΘ	Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΘΗΕ	Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια
GCS	Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte
JA	Journal Asiatique
JAHA	Journal of Ancient History and Archaeology
JÖB	Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik
JRSt	Journal of Roman Studies
JSA	Journal of the Syriac Academy
LSJ	H. G. Liddell – R. Scott, A Greek-English Lexicon
OCD	The Oxford Classical Dictionary
ODB	The Oxford Dictionary of Byzantium
PG	Patrologia Graeca
PGL	A Patristic Greek Lexicon
PLP	Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit
PLRE	The Prosopography of the Later Roman Empire

PmbZ. II	Prosopographie der Mittelbyzantinischen Zeit, Zweite Abteilung (867-1025)
PO	Patrologia Orientalis
PS	Patrologia Syriaca
RGK	Repertorium der griechischen Kopisten 800-1600
RT	Religion and Theology
SIFC	Studi Italiani di Filologia Classica
StIr	Studia Iranica
TLG	Thesaurus Linguae Graecae

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

AASS *Augusti*: *Acta sanctorum augusti*, vol. I, Parisiis et Romae 1733

De Boor, *Theophanes*: C. de Boor, *Theophanis Chronographia*, vol. I, Leipzig 1883

Delehaye, *Martyrs Persans*: H. Delehaye, Les versions grecques des actes des martyrs Persans sous Sapor II, *PO,* vol. II/4, Paris 1905, 405-560

Fischer, *Orationes*: Elizabeth A. Fischer, *Michaelis Pselli orationes hagiographicae*, Leipzig 1994

Hansen, *Sozomenos*: G. C. Hansen, *Sozomenos. Historia Ecclesiastica. Kirchengeschichte*, Turnhout 2004

Heikel, *Eusebius*: A. Heikel, *Eusebius Werke, vo.l I, Über das Leben Constantins. Constantins Rede an die heilige Versammlung. Tricennatsrede an Constantine* [GCS 7], Leipzig 1902

Lake – Oulton – Lawlor, *Eusebius*: Kirsopp Lake – J.E.L. Oulton – H.J. Lawlor, *Eusebius, The Ecclesiastical History*, vol. I [The Loeb Classical Library], London-Cambridge 1973

Parmentier, *Theodoret*: L. Parmentier, *Theodoret, Kirchengeschichte* [GCS 19], Leipzig 1911

Reinsch – Kambylis, *Comnenae*: D. Reinsch – A. Kambylis, *Annae Comnenae Alexias* [CFHB 40], Berlin-New York 2001

Russell – Wilson, *Menander*: D. A. Russell – N. G.Wilson, *Menander Rhetor*, Oxford 1981

Thurn, *Malalas*: I. Thurn, *Ioannis Malalae Chronographia* [CFHB 35], Berlin-New York 2000

Β. ΜΕΛΕΤΕΣ

Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*: Θεοδώρα Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή ομιλητική: συγγραφείς και κείμενα*, Αθήνα 2013

Ashbrook Harvey, *Martyr Passions and Hagiography*: Susan Ashbrook Harvey, Martyr Passions and Hagiography, στο: Susan Ashbrook Harvey – D. G. Hunter (επιμ.), *The Oxford Handbook of Early Christian Studies,* Oxford 2008, 603-629

Άτσαλος, *Κατάλογος*: Β. Άτσαλος, *Τα χειρόγραφα της Ιεράς Μονής της Κοσίνιτσας (ή Εικοσιφοίνισσας) του Παγγαίου*, Δράμα 1990

Barnes, *Konstantine and the Christians of Persia*: T. D. Barnes, Konstantine and the Christians of Persia, *JRSt* 75 (1985) 126-136

Baum – Winkler, *The Church of the East*: W. Baum – D. W. Winkler, *The Church of the East: A Concise History* [αγγλ. μετ. Miranda G. Henry], London-New York 2003

Bowersock – Brown – Grabar, *Late Antiquity*: G. W. Bowersock – P. Brown – O. Grabar, *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World*, Harvard 1999

Castelli, *Martyrdom and Memory*: Elizabeth Castelli, *Martyrdom and Memory: Early Christian Culture Making*, New York 2004

Cavalieri, *Catalogus*: P. Franchi de' Cavalieri, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Bibliothecae Vaticanae*, Bruxellis 1899

Croix, *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη*: G.E.M. de Sainte Croix, *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη-Διωγμοί, αιρέσεις και ήθη* [ελλ. μετ. Ιωάννα Κράλλη], Αθήνα 2005

Giannelli, *Codices*: C. Giannelli, *Codices Vaticani Graeci, Codices 1485-1683*, Città del Vaticano 1950

Daryaee, *Sasanian Persia*: T. Daryaee, *Sasanian Persia: The Rise and Fall of an Empire*, London-NewYork 2009

Delehaye, *Vita Olympiadis*: H. Delehaye, Vita sanctae Olympiadis et narratio Sergiae de eiusdem translatione, *AnBoll* 15 (1896) 400-423

Delehaye, *Synaxarium*: H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae. Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, Bruxellis 1902

Delehaye, *Les Passions*: H. Delehaye, *Les Passions des martyrs et les genres littéraires*, Paris 1921

Detoraki, *Greek Passions*: Marina Detoraki, Greek Passions of the Martyrs in Byzantium, στο: S. Efthymiadis (επιμ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, vol. II, Farnham-Berlington 2014, 61-101

Džurova – Atsalos – Katsaros – Stančev, *Checklist*: Axinia Džurova – V. Atsalos – V. Katsaros – Kr. Stančev, *Cheklist de la collection de manuscrits grecs conservée au Centre de Recherches Slavo-Byzantines "Ivan Dujčev" auprès de l'Université "St. Clément d'Ohrid" de Sofia*, Thessalonique 1994

Ehrhard, *Überlieferung*: A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*, vol. I-III, Berlin-Boston 1937-1952

Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον*: Σ. Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1968

Fiey, *Saints Syriaques*: J. M. Fiey, *Saints Syriaques* [Studies in Late Antiquity and Early Islam 6], Princeton 2004

Francisco, *Corpse exposure*: H. R. Francisco, Corpse Exposure in the Acts of the Persians Martyrs and Its Literary Models, *Hugoye* 19 (2016) 193-235

Frye, *The Political History*: R. N. Frye, The Political History of Iran Under the Sasanians, στο: E. Yarshater (επιμ.), *The Cambridge History of Iran*, vol. III/1, Cambridge 1983, 116-180

Hunger, *Katalog*: H. Hunger, *Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek Teil. I.: Codices historici, codices philosophici et philologici*, Wien 1961

Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*: H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν* [έλλ. μετ. Α. Γ. Μπενάκης, Γ. Χ. Μακρῆς κ.ά], τ. Α΄, Ἀθήνα 1987

Hunger, *Βυζαντινό βιβλίο*: H. Hunger, *Ο κόσμος του βυζαντινού βιβλίου. Γραφή και ανάγνωση στο Βυζάντιο* [ελλ. μετ. Γ. Βασίλαρος], Αθήνα 1995

Janin, La *géographie ecclésiastique*: R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. Première partie. Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique, Tome III. Les églises et les monastères*, Paris 1953

Jullien, *Peines et supplices*: Christelle Jullien, Peines et supplices dans les Actes des martyrs persans et droit sassanide: nouvelles prospections, *StIr* 33 (2004) 243-269

Jullien, *Martyrs*: Christelle Jullien, Martyrs, Christian, *Encyclopaedia Iranica*, online edition, 2008 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/martyrs- christian)

Κατσαρός, *Κατάλογος*: Β. Κατσαρός, *Τὰ χειρόγραφα τῶν μονῶν Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν καὶ Παναγίας Ἀχειροποιήτου τοῦ Παγγαίου (Κοσίνιτσας)*, Σέρρες 1995

Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον*: Ἰ. Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν μαρτύρων*, Ἀθήνα 1952

Lausberg, *Handbook*: H. Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric. A Foundation for Literary Study* [αγγλ. μετ. D. E. Orhon – R. D. Anderson], Leiden-Boston-Köln 1998

Leemans, *General Introduction*: J. Leemans, General Introduction, στο: Pauline Allen – B. Dehandschutter κ.ά. (επιμ.), *'Let us Die that We May Live': Greek Homilies on Christian Martyrs from Asia Minor, Palestine and Syria c.350-c.450*, London-New York 2003, 3-55

Martin, *Iconic Women*: Elena Martin, *Iconic Women: Martyrdom and the Female Body in Early Christianity*, [MA thesis], Durham 2006

Μίνεβα, *Μονόγραμμα*: Εβελίνα Μίνεβα, Ένας κώδικας με μονόγραμμα των Παλαιολόγων (Conventi Soppressi. B.1, Camaldoli 1214), *Παρεκβολαί* 5 (2015) 121-134

Mioni, *Παλαιογραφία*: E. Mioni, *Εἰσαγωγὴ στὴν ἑλληνικὴ παλαιογραφία* [έλλ. μετ. Ν. Παναγιωτάκης], Ἀθήνα 1985

Μπουρδάρα, *Δίκαιο*: Καλλιόπη Αλκ. Μπουρδάρα, *Το δίκαιο στα αγιολογικά κείμενα* [Forschungen zur Byzantinischen Rechtsgeschichte, Athener Reihe], Αθήνα 1987

Nicholson, *Late Antiquity*: O. Nicholson, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, vol. I, Oxford 2018

Olivieri, *Indicis codicum*: A. Olivieri, Indicis codicum graecorum Magliabechianorum supplementum, *SIFC* 5 (1897) 401-424

Oxford Handbook of Byzantine Studies: Elizabeth Jeffreys – J. Haldon – R. Cormack, *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Oxford-New York 2008

Παπάζογλου, *Χειρόγραφα*: Γ. Παπάζογλου, *Τὰ χειρόγραφα τῆς Εἰκοσιφοινίσσης (κατάλογοι καὶ καταγραφές)*, Ἀθῆναι 1991

Πηλιλής, *Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα*: Ἰ. Πηλιλής, *Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα ἐν τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορία καὶ τῇ χριστιανικῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Ἀθῆναι 1985

Pratsch, *Topos*: Th. Pratsch, *Der hagiographische Topos: Griechische Heiligenviten in mittelbyzantinischer Zeit* [Millennium-Studien 6], Berlin-New York 2005

Rapp, *Figures of Female Sanctity*: Claudia Rapp, Figures of Female Sanctity: Byzantine Edifying Manuscripts and Their Audience, *DOP* 50 (1996) 313-344

Russell, *Christianity*: J. R. Russell, Christianity I. In Pre-Islamic Persia: Literarys Sources, στο: E. Yarshater (επιμ.), *Encyclopaedia Iranica*, vol. V, London 1991, 523-528 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/christianity-i)

Ševčenko, *Levels of style*: I. Ševčenko, Levels of Style in Byzantine Prose, *JÖB* 31/1 (1981) 289-312

Talbot, *The Rewriting*: Alice-Mary Talbot, Old Wine in New Bottles: The Rewriting of Saints' Lives in the Palaeologan Period, στο: S. Ćurčić – Doula Mouriki (επιμ.), *The Twilight of Byzantium. Aspects of Cultural and Religious History in the Late Byzantine Empire. Papers from the Colloquium held at Princeton University*, Princeton-N.J. 1991, 15-26

Talbot, *Literati and the Revival*: Alice-Mary Talbot, Literati and the Revival of Hagiography in the Early Palaiologan Period, στο: Θ. Γιάγκου – Χ. Νάσσης (επιμ.), *Κυπριακὴ Ἁγιολογία. Πρακτικὰ Α΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου*, Ἀγία Νάπα-Παραλίμνι 2015, 435-445

Τσάμης, *Αγιολογία*: Δ. Τσάμης, *Αγιολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 2003

Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*: Δ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ: Μάρτυρες στὴν Περσία τοῦ Σαβωρίου (πρωτότυπο κείμενο-μετάφραση)*, Θεσσαλονίκη 1989

Van Rompay, *The East (3): Syria and Mesopotamia*: L. Van Rompay, The East (3): Syria and Mesopotamia, στο: Susan Ashbrook Harvey – D. G. Hunter (επιμ.), *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*, Oxford 2008, 365-386

Vööbus, *Acts of the Persian Martyrs*: A. Vööbus, Acts of the Persian Martyrs, στο: E. Yarshater (επιμ.) *Encyclopædia Iranica*, vol. I, London 1985, 430-431 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/acts-of-the-persian-martyrs)

Vorster, *The Blood of Female Martyrs*: J. Vorster, The Blood of Female Martyrs as the Sperm of the Early Church, *RT* 9 (2002) 8-41

Walker, *The Legend of Mar Qardagh*: J. T. Walker, *The Legend of Mar Qardagh: Narrative and Christian Heroism in Late Antique Iraq*, Berkeley-Los Angeles-London 2006

Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*: Ιωάννα Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες στις βυζαντινές αφηγηματικές πηγές (4ος-6ος αι.)*, [διδακτ. διατριβή], Ιωάννινα 2015

Γ. ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- http://iranicaonline.org/

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. Η εποχή της Αγίας Ίας

Για την καλύτερη κατανόηση της θρησκευτικής κατάστασης που επικράτησε στην Περσία την εποχή που τοποθετείται το μαρτύριο της Αγίας, χρήσιμη θα ήταν μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση των απαρχών του Χριστιανισμού στο περσικό κράτος μέχρι και τη φοβερή δίωξή του κατά τη βασιλεία του Σαβωρίου Β΄ (309-379).

Αν και η πρώτη επαφή των Περσών με τον Χριστιανισμό θεωρείται η επίσκεψη των τριών Μάγων στο Θείο βρέφος, το κύριο, ωστόσο, σώμα της Ανατολής που μεταστρέφεται στη νέα πίστη πρέπει να θεωρείται ότι έχει τη βάση του στη Βόρεια Μεσοποταμία, δηλαδή, την Αδιαβηνή και την Οσροηνή[2]. Η παρουσία του Χριστιανισμού στις ανατολικές επαρχίες της Περσίας ήδη από το 220, ανάγει τις απαρχές εκείνου στα τέλη του 2ου αιώνα. Ορισμένοι από τους Πάρθους[3], τους Μήδους και τους Ελαμίτες που συγκεντρώθηκαν στην Μεσοποταμία κατά την Πεντηκοστή (Πρ. 2.9), ανήκαν ανάμεσα στους τρεις χιλιάδες που πίστεψαν, βαπτίστηκαν (Πρ. 2.41) και επέστρεψαν στην πατρίδα τους μεταφέροντας τον Χριστιανισμό.

Η διάδοση, ωστόσο, γίνεται ευκολότερη τόσο με την επαφή και τη σύνδεση της Οσροηνής, της ανατολικότερης περσικής επαρχίας, με τη χριστιανική Αρμενία, όσο και με τη μεταφορά χριστιανών αιχμαλώτων στη Μεσοποταμία και την Περσία από τον βασιλιά Σαβώριο Α΄ το 260 μετά την ήττα του Βαλεριανού[4]. Από διάφορες πηγές μπορούμε να συμπεράνουμε τόσο ότι ο Χριστιανισμός άρχισε να εξαπλώνεται από την Οσροηνή και την περιοχή που περιβάλλει τη Νίσιβη όσο και ότι εδραιώθηκε εκεί τον 2ο αιώνα[5]. Ο Χριστιανισμός, ο οποίος είχε εμφανιστεί στην Περσία ήδη κάτω από τους Αρσακίδες, κατά την βασιλεία του Σαβώριου Α΄ ξεκινώντας από την Αντιόχεια επεκτάθηκε σε περιοχές όπως το Κουζιστάν, αυξάνοντας τις δραστηριότητες των

---

2 Βλ. Russell, *Christianity*, 524.

3 Ο Ευσέβιος επιβεβαιώνει ότι ο απόστολος Θωμάς ήταν εκείνος που κήρυξε τον Χριστιανισμό στους Πάρθους· βλ. Ευσέβιος, 3.1 [Lake – Oulton – Lawlor, *Eusebius,* 190]. Πιθανότατα, οι πρώτες χριστιανικές συγκεντρώσεις στην Ανατολή να έκαναν την εμφάνισή τους στις ιουδαϊκές κοινότητες της αυτοκρατορίας των Πάρθων, οι οποίες, όπως οι κάτοικοι της Οσροηνής και της ρωμαϊκής επαρχίας της Συρίας, μιλούσαν την Αραμαϊκή γλώσσα· βλ. Baum – Winkler, *The Church of the East*, 8.

4 Βλ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*, 13. Η επαφή Οσροηνών και Αρμενίων αλλά και η εξάπλωση του Χριστιανισμού στους τελευταίους αναφέρεται στον Σωζομενό βλ. Σωζομενός 2.8.2 [Hansen, *Sozomenos*, 232]. Η επίσημη μεταστροφή της Αρμενίας στον Χριστιανισμό έγινε το 314 και συνδέεται με τις εκστρατείες του Λικίνιου κατά την ίδια περίοδο· βλ. Barnes, *Konstantine and the Christians of Persia*, 131. Για τις χριστιανικές κοινότητες στην Περσία, τη σχέση και την επιρροή τους στον ειδωλολατρικό πληθυσμό βλ. Nicholson, *Late Antiquity*, 1162-1164.

5 Βλ. Baum – Winkler, *The Church of the East*, 8. Για τον εκχριστιανισμό των κατοίκων της Εδέσσης έγραψαν στις Εκκλησιαστικές Ιστορίες τους οι Ευσέβιος Καισαρείας και Ευάγριος Σχολαστικός· βλ. Ευσέβιος, 1.13 [Lake – Oulton – Lawlor, *Eusebius*, 84-97] και Ευάγριος 4.27 [έκδ. J. Bidez – L. Parmentier, *The Ecclesiastical History of Euagrius with the Scholia*, London 1898, 174-176].

Χριστιανών στην περσική αυτοκρατορία[6]. Ο Χριστιανισμός είχε πλέον διαδοθεί σε ολόκληρη την Περσία. Στα πρώτα χρόνια της αυτοκρατορίας των Σασανιδών καταγράφονται είκοσι χριστιανοί επίσκοποι, ενώ το 325 ο επίσκοπος της Περσίας, Ιωάννης, φαίνεται να συμμετέχει στη Σύνοδο της Νικαίας[7].

Οι λόγοι της δίωξης του Χριστιανισμού στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία ποικίλουν ανά περίσταση[8]. Μέχρι τις αρχές του 4ου αιώνα, οι Χριστιανοί της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας υποβάλλονταν τακτικά σε τοπικές διώξεις, οι οποίες συνοδεύονταν από απειλές, βασανιστήρια και εκτελέσεις. Τρεις φορές η δίωξη ήταν οικουμενική· ξεκίνησε από την διακυβέρνηση του Δέκιου (249-251), συνεχίστηκε με εκείνη του Βαλέριου (257-259) και τελείωσε με τον Μεγάλο Διωγμό (303-313). Από το 313 σταματά η μεθοδική δίωξη[9]. Κι ενώ στην ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία από την περίοδο του Κωνσταντίνου Α΄ ο Χριστιανισμός παύει να διώκεται, στα μέσα του 4ου αιώνα στην Ανατολή αρχίζει η εχθρότητα μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών της ρωμαϊκής και της σασανιδικής, και συνακόλουθα μεταξύ των θρησκειών τους[10]. Ο Μανιχαϊσμός, που προήλθε από την προσπάθεια ένωσης του Χριστιανισμού και του Ζωροαστρισμού, δε μπόρεσε τελικά να απορροφήσει τον χριστιανικό πληθυσμό της Περσίας[11]. Η μεταστροφή του Κωνσταντίνου Α΄ στον Χριστιανισμό και η υιοθέτηση του τελευταίου ως επίσημης θρησκείας του ρωμαϊκού κράτους τον 4ο αιώνα έδωσε αφορμή να αντιμετωπίζονται οι Χριστιανοί ως εχθροί του περσικού κράτους[12]. Ο Χριστιανισμός γίνεται, πλέον, «πολιτικός» παράγοντας στις σχέσεις μεταξύ Ρώμης και Περσίας[13].

Η δίωξη των Χριστιανών γίνεται ιδιαίτερα βίαιη στα χρόνια του μετέπειτα Πέρση βασιλιά, Σαβώριου Β΄ (309-379), όπου και τοποθετείται χρονικά το μαρτύριο της Αγίας Ίας. Την μανιώδη δίωξή του αναφέρουν αρκετοί ιστορικοί[14]. Παρόλο που ο ένατος χρόνος της βασιλείας του θεωρείται ως χρονική αφετηρία των διωγμών, οι περισσότεροι από αυτούς πραγματοποιούνται μετά

---

6 Βλ. Frye, *The Political History*, 139.

7 Βλ. Russell, *Christianity*, 524.

8 Ως έναρξη των διωγμών στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία ορίζεται το έτος 64, όταν ο αυτοκράτορας Νέρων κατηγόρησε τους Χριστιανούς για την μεγάλη πυρκαγιά που ξέσπασε στη Ρώμη. Ο πόθος, ωστόσο, των Χριστιανών για το μαρτύριο ανάγεται ήδη στην εποχή του Απόστολου Παύλου· βλ. Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον*, 38-39.

9 Βλ. Nicholson, *Late Antiquity*, 330-331.

10 Βλ. S. Brock – Susan Ashbrook Harvey, *Holy women of the Syrian Orient*, Berkeley 1987, 63. Να σημειώσουμε ότι σε διάφορες χρονικές στιγμές το Βυζάντιο επιχείρησε να παρέμβει για να προστατεύσει τους Χριστιανούς στην Περσία με συνθήκες μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών που προέβλεπαν την αμοιβαία ανοχή των Χριστιανών στην Περσία και των οπαδών του Ζωροαστρισμού στα βυζαντινά εδάφη· βλ. Russell, *Christianity*, 525.

11 Βλ. ΘΗΕ, V, 125, s.v. *Διωγμοί*.

12 Βλ. Russell, *Christianity*, 524.

13 Βλ. Barnes, *Konstantine and the Christians of Persia*, 136.

14 Σημαντικότερη είναι η μαρτυρία του Σωζομενού· βλ. Σωζομενός, 2.9-14 [Hansen, *Sozomenos*, 232-250]. Ακολουθεί η η Εκκλησιαστική Ιστορία του Θεοδώρητου Κύρου· βλ. Θεοδώρητος, 2.30 [Parmentier, *Theodoret*, 167-170], η Χρονογραφία του Θεοφάνη του Ομολογητή, της οποίας η αναφορά είναι σύντομη· βλ. Θεοφάνης, 9-10 [De Boor, *Theophanes*, 46] και η Εκκλησιαστική Ιστορία του Νικηφόρου Κάλλιστου Ξανθόπουλου, στην οποία παραφράζονται αποσπάσματα του Σωζομενού· βλ. Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, XXXVI [PG 146, 136A-145B].

το 341 και ύστερα από την άρνηση του μητροπολίτη Σελευκείας, Συμεών, να πληρώσει ο λαός ειδικό φόρο για τη χρηματοδότηση των επιθέσεων κατά του Κωνστάντιου Β΄[15]. Η στάση αυτή του μητροπολίτη, η οποία θεωρήθηκε ως ένδειξη συμμαχίας με τους Ρωμαίους, πυροδότησε την έναρξη του διωγμού των Χριστιανών[16].

Στην αυτοκρατορία των Σασανιδών η ύπαρξη των πρώτων χριστιανών μαρτύρων βεβαιώνεται στο d-Bēṯ Sloḵ της Karkā, στο όρος Śur-Brayn. Εκεί, κατά τον ένατο χρόνο της βασιλείας του Σαβωρίου Β΄ μαρτύρησαν οι Ādurparwa, Mehrnarseh και η αδελφή τους Māhdoḵt. Από το 344 έως το 376, οι διωγμοί επικεντρώθηκαν στην Αδιαβηνή, ενώ οι συλλήψεις ήταν πολυάριθμες στις περιοχές Arbela και Ḥazza. Μεταξύ άλλων περιοχών, το Bēṯ-Zabday ήταν, επίσης, ένας τόπος όπου μαρτύρησε μεγάλο μέρος της τοπικής εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Εννέα χιλιάδες κάτοικοι απελάθηκαν περίπου το 362, ανάμεσα στους οποίους και ο επίσκοπος Ηλιόδωρος[17]. Τα τρία κέντρα του Χριστιανισμού στην Περσία, τα οποία και υπέφεραν περισσότερο ήταν η Κτησιφώντα, η Αδιαβηνή και το Κουζιστάν. Από αυτές τις περιοχές προέρχονται και αρκετές συριακές Πράξεις μαρτύρων, οι οποίες προσφέρουν πληροφορίες σχετικά με τους τίτλους και τα αξιώματα της τοπικής κοινωνίας[18]. Η κατάσταση αλλάζει μετά την Δ΄ Οικομενική Σύνοδο, κατά την οποία οι Χριστιανοί της Περσίας όντας, πλέον, με το μέρος των Νεστοριανών και των Μονοφυσιτών *δὲν προεκάλουν τὰς ὑποψίας τῆς περσικῆς πολιτείας*[19].

Ο αριθμός των μαρτύρων ήταν μεγάλος αλλά η κατανομή τους ανομοιογενής. Σε σχέση με την Δύση, οι διωγμοί στην Ανατολή έφεραν το χάος, ειδικά στην Αίγυπτο και την Παλαιστίνη. Οι διώξεις σε γειτονικές χώρες - μεταξύ των οποίων και η Περσία - παρήγαγαν μάρτυρες, οι οποίοι τιμήθηκαν από την Εκκλησία[20]. Ο αριθμός, μάλιστα, των Περσών μαρτύρων ήταν τόσο μεγάλος που ο υπολογισμός του καθίσταται αδύνατος με μεγάλη ακρίβεια, ακόμη και από τους σύγχρονους ιστορικούς[21].

---

15 Βλ. Nicholson, *Late Antiquity*, 332. Να σημειώσουμε ότι ο Σαβώριος Β΄ δεν πρέπει να συγχέεται με άλλους συνονόματους. Για το θέμα αυτό βλ. Frye, *The Political History*, 140-141.

16 Βλ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*, 16 και Σωζομενός, 2.9.1 [Hansen, *Sozomenos,* 232-234].

17 Βλ. Jullien, *Martyrs*. Τη σφαγή του εκκλησιαστικού κλήρου στην Αδιαβηνή αναφέρει και ο Σωζομενός βλ. Σωζομενός, 12.4-13.6 [Hansen, *Sozomenos,* 246-248]. Στην Αδιαβηνή, ανάμεσα στα θύματα της δίωξης του Σαβωρίου Β΄ συγκαταλέγονται δύο επίσκοποι της Άρμπελα, έξι ιερείς και διάκονοι καθώς και γυναίκες ασκήτριες· βλ. Walker, *The Legend of Mar Qardagh*, 111.

18 Βλ. Frye, *The Political History*, 140.

19 Βλ. ΘΗΕ, V, 125, s.v. *Διωγμοί*.

20 Βλ. Bowersock – Brown – Grabar, *Late Antiquity*, 220.

21 Ο Σωζομενός υπολογίζει δεκαέξι χιλιάδες μάρτυρες· βλ. Σωζομενός, 2.14.4 [Hansen, *Sozomenos,* 250]. Τον ίδιο αριθμό αναφέρει και ο πολύ μεταγενέστερος Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος μαζί με τα ονόματα εικοσιτεσσάρων επισκόπων· βλ. Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, XXXVII [PG 146, 144A-145D]. Άλλοι συγγραφείς, όπως ο Māri b. Solaymān, προτείνουν τον μάλλον αναξιόπιστο αριθμό των 160.000 ή 30.000 θυμάτων· βλ. Jullien, *Martyrs.*

ΙΙ. Το αγιολογικό dossier

Η μαρτυρική πορεία της Αγίας Ίας μας είναι γνωστή μόνο μέσα από ελληνικές πηγές. Η χειρόγραφη παράδοση των Παραλλαγών του Μαρτυρίου αλλά και του μοναδικού σωζόμενου Εγκωμίου, είναι αρκετά μικρή[22]. Το περιεχόμενο του dossier της συνίσταται από δύο Παραλλαγές του Μαρτυρίου της (BHG 761)[23] που σώζονται σε τρία χειρόγραφα του 10ου και 11ου αιώνα και ένα Εγκώμιο (BHG 762), το οποίο παραδίδεται από έναν μόνο κώδικα του 14ου αιώνα και είναι γραμμένο από κάποιον μοναχό και πρεσβύτερο, Μακάριο, που έζησε στα χρόνια του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328)[24].

Η Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου που φέρει τον τίτλο *Μαρτύριον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας,* εντοπίζεται στα φύλλα 87^{v}-91^{v} του κώδικα Vat. gr. 1671[25]. Η Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου παραδίδεται σε δύο χειρόγραφα του 11ου αιώνα. Στα φύλλα 45-48^{v} του κώδικα Vindob. Hist. gr. 45 που βρίσκεται σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Βιέννης, έχει τον τίτλο *Μαρτύριον ἐν συντόμῳ τῶν ἁγίων μαρτύρων Δωσᾶ πρεσβυτέρου καὶ Ἴας τῆς παρθένου μαρτυρησάντων ἐν Περσίδι*[26]. Το ίδιο κείμενο παραδίδει και ένας από τους «χαμένους» κώδικες της Μονής της Κοσίνιτσας (ή Εικοσιφοίνισσας), που έχει ταυτιστεί με τον κώδικα Dujčev gr. 209[27]. Το αρκετά μεταγενέστερο Εγκώμιο παραδίδεται από έναν και μόνο κώδικα, τον Magliabecchi Conventi Soppressi B.1, Camaldoli 1214, ο οποίος βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Φλωρεντίας και χρονολογείται στον 14ο αιώνα[28].

Σημειώνεται ότι από την παρούσα εργασία εξαιρείται η μελέτη δύο άλλων χειρογράφων με κείμενα που αφορούν την Αγία, καθώς κατέστη αδύνατη για πρακτικούς λόγους. Πρόκειται για έναν παλίμψηστο κώδικα του 12ου αιώνα (1173), τον Vat. gr. 1853 (φφ. 065-66, 008-11, 049-50)

---

22 Ο εντοπισμός των καταλόγων με τα ελληνικά χειρόγραφα που διασώζουν τα κείμενα έγινε βάσει του εγχειριδίου του Olivier· βλ. A. Olivier, *Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs de Marcel Richard* [Corpus Christianorum],Turnhout 1995.

23 Ο Halkin ακολουθώντας τους παλαιότερους εκδότες, λανθασμένα κατηγοριοποιεί τα δύο κείμενα με τον ίδιο ταξινομικό αριθμό· βλ. BHG, 252. Ο Delehaye χαρακτηρίζει το κείμενο που παραδίδεται στον κώδικα της Βιέννης ως παράφραση του κειμένου που παραδίδει ο βατικανός κώδικας 1671, αφού δεν προσθέτει καμία επιπλέον πληροφορία στην εξέλιξη της ιστορίας· βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 413.

24 Βλ. H.-G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959, 699. Η χρονολόγηση, όπως και ο τόπος συνθέσεως του Εγκωμίου, προκύπτει ενδοκειμενικά· βλ. Μακάριος, *Ἴα*, 553-556: *Τούτου δὲ τῆς βασιλείας διάδοχος, οὗμενουν τῆς γνώμης καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον σέβας δόξης, γέγονεν υἱὸς ὁ μεγακλεὴς καὶ μέγας Ἀνδρόνικος, τὸ τῆς εὐσεβείας ὡραιότατον στήριγμα, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀσφαλέστατον καὶ περικαλλὲς ἑδραίωμα, τὸ πάσης ἀρετῆς καὶ καλοκἀγαθίας περίδοξον ἄκουσμα*. Για τον Μακάριο βλ. PLP 16320. Ο Μακάριος ανήκει στην ομάδα των συγγραφέων του μοναστικού περιβάλλοντος που ωθούνται στην συγγραφή εγκωμιαστικών λόγων για παλαιότερους αγίους τόσο από υπερηφάνεια για τη Μονή στην οποία ανήκουν, όσο για το εγκωμιαζόμενο πρόσωπο και τα λείψανα αυτού· βλ. Talbot, *The Rewriting*, 24.

25 Βλ. Cavalieri, *Catalogus*, 161, Giannelli, *Codices*, 422 και Ehrhard, *Überlieferung*, I, 674 .

26 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, I, 682 και Hunger, *Katalog*, 50.

27 Περισσότερα για τον κώδικα βλ. παρακάτω σσ. 29-30.

28 Βλ. Delehaye, *Vita Olympiadis*, 406-408 και Ehrhard, *Überlieferung*, III, 912.

αλλά και ένα μεταγενέστερο χειρόγραφο του 17ου-18ου αιώνα, το χειρόγραφο 194 (286) που βρίσκεται στην Βιβλιοθήκη των Βολλανδιστών στο Βέλγιο (φφ. 181-184) και είναι απόγραφο του Vat. gr. 1671[29].

Ενδιαφέρον έχουν και τα βυζαντινά Μηνολόγια και Συναξάρια που παραδίδουν σύντομα κείμενα και προσθέτουν πληροφορίες, οι οποίες απουσιάζουν ή διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες των σωζόμενων Παραλλαγών του Μαρτυρίου. Στο Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης, η μνήμη της Αγίας τιμάται αρχικά στις 11 Σεπτεμβρίου. Αν και η αναφορά στο μαρτύριο είναι αρκετά σύντομη, προστίθενται σημαντικές πληροφορίες, όπως η προχωρημένη ηλικία της Αγίας και ο αριθμός των αιχμαλώτων ενώ διαφοροποιείται ο τρόπος βασανισμού της· η Αγία εξαθλιωμένη από τον λιμό, γδέρνεται με ράβδους ροδιάς, και αφού τα μέλη της δένονται με σχοινιά και *συσφίγγεται ὑπὸ στύρακος*, δέχεται χτυπήματα στη πλάτη και την κοιλιά *διὰ λώρων ὠμοβύρσων*[30]. Το μαρτύριο της Αγίας μνημονεύεται και σε δύο ακόμη από τα Συναξάρια που δημοσιεύει ο Delehaye για τις 10 και 25 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα[31].

Η μνήμη της Αγίας Ίας επανέρχεται και στις 4 Αυγούστου, χωρίς να προστίθενται νέες πληροφορίες σχετικά με το μαρτύριό της. Οι πληροφορίες της παραλλαγής του Συναξαρίου κατά την ίδια ημέρα, επίσης, που εκδίδει στο υπόμνημά του ο Delehaye ως προς το είδος των βασανιστηρίων δεν διαφοροποιούνται αισθητά από εκείνες των Παραλλαγών του Μαρτυρίου της. Η διαφορά εντοπίζεται στο στάδιο του βασανισμού της με τα καλάμια· η Αγία συσφίγγεται με λεπτό σπάρτο, ενώ έπεται το δέσιμο του σώματός της με σχοινιά και η συντριβή των οστών με ξύλα. Η παραλλαγή που εκδίδεται στο υπόμνημα για τις 5 Αυγούστου, προσθέτει τοπογραφικές πληροφορίες σχετικά με τους ναούς προς τιμήν της Αγίας[32]. Στο Μηνολόγιο του Βασιλείου Β΄, το οποίο δεν προσθέτει κάποια επιπλέον πληροφορία σε σχέση με το Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης, η μνήμη της Αγίας Ίας εορτάζεται πάλι στις 11 Σεπτεμβρίου και στις 4 Αυγούστου[33].

Στον Συναξαριστή του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη παραδίδεται για τις 10 Σεπτεμβρίου ένα δίστιχο ιαμβικό επίγραμμα για την Αγία, η οποία χαρακτηρίζεται ως *εὔπνουν ἴον*[34]. Στον

29 Ο παλίμψηστος κώδικας περιελάμβανε ένα Μηνολόγιο του Σεπτεμβρίου. Στην Αγία Ία αφιερώνεται η 25η ημέρα του μήνα· βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* I, 441. Περισσότερα για τον παλίμψηστο κώδικα βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* I, 440-442, 651 και P. Canart, *Codices Vaticani graeci. Codices 1745-1962*, vol. I, Città del Vaticano 1970, 341-347. Κάποια ευκρινή σημεία του κειμένου στο χειρόγραφο μας επιτρέπουν να παρατηρήσουμε μια σχετική ομοιότητα στη γραφή με την Παραλλαγή του Μαρτυρίου που παραδίδει ο βατικανός κώδικας 1671 (Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου). Για το χειρόγραφο 194 (286) των Βολλανδιστών βλ. C. Van de Vorst – H. Delehaye, *Catalogus codicum hagiographicorum graecorum Germaniae, Belgiie Angliae* [Subsidia hagiographica, XIII], Bruxelles 1913, 236-239.

30 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 35-36.

31 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 31-34 και 77-78.

32 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 867-868.

33 Βλ. PG 117, 41D και 572B.

34 Βλ. Νικόδημος Άγιορείτης, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. Α΄, Ἀθῆναι 1868, 32.

δεύτερο τόμο της έκδοσης αυτού, στις 4 Αυγούστου, γίνεται αναφορά στην ανακομιδή των λειψάνων μιας Αγίας Ευδοκίας από την Περσία, ωστόσο, το περιεχόμενο του συναξαρίου της είναι ίδιο με εκείνο της Αγίας Ίας, όπως μας είναι γνωστό από τις υπόλοιπες πηγές. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, το κείμενο του Νικοδήμου φαίνεται να ανήκει στην αγιολογική παράδοση για την Αγία Ία[35].

Σημαντικά είναι και τα υμνολογικά κείμενα προς τιμήν της Αγίας Ίας στα έντυπα Μηναία. Η μνήμη της φαίνεται να τιμάται τόσο στις 11 Σεπτεμβρίου, με αναφορά στο μεταθανάτιο θαύμα της Αγίας[36], όσο και στις 4 Αυγούστου, με αναφορά στο μαρτύριό της που συνοδεύεται από ένα ιαμβικό δίστιχο[37].

III. Περίληψη των κειμένων

III.1. Οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου*

Κατά το πεντηκοστό (πεντηκοστό τρίτο για την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου) έτος της βασιλείας του ο Σαβώριος Β΄ αφού φτάσει στο κάστρο Βιζαϊδέον, το κυριεύει θανατώνοντας και αιχμαλωτίζοντας πενήντα χιλιάδες Χριστιανούς. Ανάμεσα στο πλήθος των αιχμαλώτων βρίσκεται ο επίσκοπος Ηλιόδωρος, οι πρεσβύτεροι Δόσσας και Μαρεάβης, διάκονοι αλλά και πλήθος άλλων αγιότατων ανδρών και γυναικών. Κατά την μεταφορά και την εγκατάστασή τους στη χώρα των Ουζαϊνών και συγκεκριμένα στη Βισακέρ, ο επίσκοπος Ηλιόδωρος ασθενεί βαριά και πεθαίνει, παραχωρώντας τη θέση του αλλά και το θυσιαστήριο στον πρεσβύτερο Δόσσα. Η δοξολογία των Χριστιανών για τον Θεό τους καθόλη την διάρκεια της διαδρομής δίνει αφορμή στους ιερείς άνδρες των Περσών, τους μάγους, να συκοφαντήσουν τους οπαδούς του Χριστιανισμού στον αρχιμάγο, Αδελφέρ. Η καταγγελία της ασέβειας των Χριστιανών από τον οργισμένο Αδελφέρ στον βασιλιά,

35 Βλ. Νικόδημος Ἁγιορείτης, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. Β΄, Ἀθῆναι 1868, 299. Στα Synaxaria Selecta που εξέδωσε ο Delehaye γίνεται, επίσης, λόγος για την ανακομιδή λειψάνων της Αγίας Ευδοκίας στις 4 Αυγούστου· βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 867-868. Ο Ευστρατιάδης υποστηρίζει ότι πρόκειται για σύγχυση αυτής της Αγίας Ευδοκίας με άλλη συνονόματη, της οποίας η μνήμη εορτάζεται την 1η Μαρτίου. Ο Νικόδημος είτε θεωρώντας τη λέξη *Ἴα* ακέφαλη, πρόσθεσε το *Ἐυδοκ-* δημιουργώντας ένα φανταστικό πρόσωπο είτε (το πιο πιθανό) επειδή κατά την ίδια ημέρα γίνεται μνεία του ονόματος τόσο της Ευδοκίας όσο και της Ίας, το συναξάριο της τελευταίας αποδόθηκε εκ συγχύσεως στην Ευδοκία· βλ. Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον*, 142.

36 Βλ. Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός ὁ Ἴμβριος, *Μηναῖον τοῦ Σεπτεμβρίου*, Ἀθήνα 1959: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἑλλάδας, 80.

37 *Ὀσμὴν μύρων ἔπνευσεν ἡ Μάρτυς Ἴα, Ἐρυθροβαφῶν αἱμάτων ἀτμοπνόων·* βλ. Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον*, 205, Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός ὁ Ἴμβριος, *Μηναῖον τοῦ Αὐγούστου*, Ἀθήνα 1973: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἑλλάδας, 27 και I. Vassis, *Initia Carminum Byzantinorum* [Supplementa Byzantina 8], Berlin 2005, 551.

* Για τα κύρια ονόματα και τα τοπωνύμια που διαφέρουν ανά κείμενο επιλέγονται συμβατικά οι γραφές από τον βατικανό κώδικα.

φέρει και τον αποκεφαλισμό του επισκόπου Δόσσα (§1-2).

Σειρά έχει η αιχμάλωτη Ία, η οποία κι αυτή με τη σειρά της στρέφει πολλούς ανθρώπους από την πλάνη των ειδώλων στον Χριστιανισμό. Η Αγία αφού πλησίαζει τις γυναίκες με αγάπη, δίδασκει το λόγο του Θεού και τις νουθετεί με λόγια από την Αγία Γραφή. Οι γυναίκες αυτές βλέποντας την πραότητα της Αγίας, δέχονται με ευχαρίστηση τις διδαχές κάνοντας λόγο γι' αυτήν στους άνδρες τους. Το οργισμένο πλήθος των ανδρών καταφεύγοντας στη δύναμη του βασιλιά, την κατηγορεί για μαγεία και καταφρόνηση των περσικών νόμων. Τότε ο βασιλιάς διατάζει στους αρχιμάγους Αδερσαβώρ και Αδελφέρ τη σύλληψη (και τον εγκλεισμό στη φυλακή σύμφωνα με την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου) της Αγίας, καθώς, και την επιβολή κάθε είδους τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες. Η επίμονη άρνηση της Αγίας να αλλαξοπιστήσει προσφέροντας θυσίες στους θεούς των Περσών ύστερα από τις αλλεπάλληλες προσπάθειες των δύο αρχιμάγων να τη μεταπείσουν, φέρει μια σειρά βασανιστηρίων (§3-5).

Αφού την γδύσουν και την δέσουν με σχοινιά, πέντε δυνατοί άνδρες τραβούν τα μέλη της και άλλοι πέντε (σύμφωνα με την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου) την μαστιγώνουν. Η Αγία υψώνοντας τα μάτια στον ουρανό, επικαλείται με παρρησία τη βοήθεια του Κυρίου για ενδυνάμωση έναντι των λύκων που την κατασπαράσσουν. Μετά από δίμηνο εγκλεισμό στη φυλακή, οδηγείται πάλι στους αρχιμάγους και αρνούμενη να υποκύψει στις εντολές και τις δωροδοκίες του Πέρση βασιλιά, υποβάλλεται εκ νέου σε βασανιστήρια. Η Αγία γδέρνεται με σαράντα ακαθάριστα κλαδιά ροδιάς. Ύστερα από έξι μήνες φυλάκισης παρουσιάζεται πάλι στους αρχιμάγους, οι οποίοι εξοργισμένοι από την απόρριψη της δωροδοκίας διατάζουν τους υπηρέτες να την υποβάλουν σε νέα τιμωρία. Δυνατοί άνδρες αφού τρυπήσουν με καλάμια όλο της το σώμα, το οποίο έχουν δέσει με σχοινιά τόσο που οι αρθρώσεις και τα μέλη της να κάνουν κρότο, διαλύουν την σάρκα τραβώντας τα. Δέκα ημέρες μετά κατατσακίζουν τα κόκκαλά της με χάλκινες βέργες (πληροφορία που εκλείπει από το κείμενο της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου) και τοποθετούν το σώμα της στο πιεστήριο (πρέσσα), ώσπου τα μέλη της να αποκοπούν από το υπόλοιπο σώμα. Τέλος, βλέποντάς την άλαλη και τα μέλη αυτής διαλυμένα, την αποκεφαλίζουν. Το άψυχο σώμα της Αγίας παρά την διαταγή να μείνει άταφο, σύμφωνα με τους νόμους του Ζωροαστρισμού, πιστοί Χριστιανοί αφού το εξαγοράσουν από τους φύλακες, το κηδεύουν με τιμή (§6-9).

ΙΙΙ.2. Το Εγκώμιο

Το Εγκώμιο του Μακαρίου έχει την τυπική μορφή ενός εγκωμιαστικού λόγου που αποτελείται από το προοίμιο, το κύριο μέρος και τον επίλογο. Στο διμερές προοίμιο, δηλώνεται το θέμα, το εγκωμιαζόμενο πρόσωπο και ο σκοπός της συγγραφής. Ξεκινά με μια ιστορική ανασκόπηση. Την εποχή που η βασιλεία των Μακεδόνων είχε πλέον παύσει δίνοντας τη θέση της στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία του Οκταβιανού Αυγούστου, γεννιέται ο Χριστός ο οποίος εργαζόμενος για το Σχέδιο της Θείας Οικονομίας αποδεικνύει με τις πράξεις του ότι είναι αληθινός Θεός. Με την πάροδο του χρόνου, όταν η δύναμη των Ρωμαίων επί Διοκλητιανού άρχισε να παρακμάζει και να αυξάνεται εκείνη των Περσών με βασιλιά τον Σαβώριο, ξεκίνησε μεγάλος διωγμός κατά των Χριστιανών σε όλη την οικουμένη. Εκείνη την περίοδο τοποθετείται και το μαρτύριο της Αγίας Ίας από τον συγγραφέα, ο οποίος ωθείται στη σύνταξη του λόγου από την αρετή αυτής που συνίσταται από την παρθενία, την άσκηση και τους ευσεβείς αγώνες. Η αρετή με την οποία η Αγία είναι προικισμένη, αποτελεί δέσμευση για τον Μακάριο που επωμίζεται την ευθύνη της διήγησης. Η αξία της μίμησης έγκειται στην ίδια τη φύση της Αγίας που θα λειτουργήσει ως πρότυπο, ενώ ο λόγος ως επαινέτης της αρετής, είναι το μέσο που ο άνθρωπος θα κατανοήσει το περιεχόμενο αυτής και θα την κάνει κτήμα του (§1-2).

Το κύριο μέρος του Εγκωμίου αποτελείται από δύο μέρη: α) το μαρτύριο και β) την τύχη του ιερού λειψάνου της μάρτυρος. Η διήγηση ξεκινά με τη φύση της δίωξης των Χριστιανών στην Περσία του Σαβωρίου. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά είτε αιχμαλωτίζονται και υποβάλλονται σε φρικτά βασανιστήρια λαμβάνοντας το στεφάνι της νίκης είτε κάνουν την έρημο πατρίδα τους συγκατοικώντας με τα άγρια θηρία, τα οποία μοιάζουν για τον άνθρωπο ακίνδυνα σε αντίθεση με τα ανθρώπινα θηρία, τα οποία δεν διστάζουν να διαχωρίσουν την ψυχή που αφιερώνεται στον Θεό από το σώμα (§3).

Τότε, στις παραμεθώριες περιοχές της Αρμενίας και της Περσίας, στο φρούριο που ονομαζόταν Βυζαντίς, γεννήθηκε και μεγάλωσε η Αγία Ία. Όταν, λοιπόν, ο Σαβώριος κατέκτησε το φρούριο αυτό, άλλους Χριστιανούς τους σκότωσε και άλλους τους αιχμάλωτισε. Ανάμεσα στους αιχμαλώτους βρέθηκε και η ηλικιωμένη Ία, η οποία παρά την αιχμαλωσία της έγινε διδάσκαλος της ευσέβειας και μετέστρεψε στο Χριστιανισμό πολλούς Πέρσες. Πληροφορούμενος τη δράση της, ο Σαβώριος, την παραδίδει στους μάγους προς εξέταση. Αφού ανεβαίνει στο βήμα, κατηγορείται για το ότι δίδασκε τους Πέρσες με πράξεις και λόγια να απέχουν από την κακία και την ασέβεια. Η προκλητική απάντησή της σχετικά με την πίστη στον δικό της Θεό και η επιβεβαίωση της προσπάθειας εκ μέρους της να αυξήσει τους προσκυνητές της αλήθειας, προκαλεί τον δικαστή,

ο οποίος επιθυμεί να την αναγκάσει να απαρνηθεί τον Χριστό τόσο με δελεαστικές προσφορές όσο και με την εκφοβιστική παράθεση των διαφόρων ειδών τιμωρίας (§4-8).

Η σιωπή της Αγίας δίνει το έναυσμα στους δήμιους να ασκήσουν βία αναγκάζοντάς την να μιλήσει. Εκείνη ανοίγοντας με σεμνότητα το στόμα της διατρανώνει τη δόξα του Θεού της, ισχυριζόμενη πως δε θα πιστεύσει στη φωτιά, σε έναν «αναίσθητο» θεό, όπως θα έκαναν τα άλογα ζώα, αφού η φωτιά, όπως και όλη η φύση, είναι δημιούργημα του δικού της Θεού. Συνεχίζει λέγοντας πως εκείνος είναι που δημιούργησε τον άνθρωπο και τον κατέστησε βασιλιά σύμφωνα με το σχέδιο της Θείας Οικονομίας· και όταν εκείνος απατήθηκε από τον διάβολο και στερήθηκε την αθάνατη δόξα, ο ίδιος ο Χριστός με τις πράξεις του λύτρωσε την οικουμένη από την μανία των δαιμόνων. Ως εκ τούτου, ζητά από τον δικαστή να αποβάλει την απάτη της θρησκείας του δοξάζοντας τον αληθινό Θεό. Εκείνος σε κατάσταση σύγχυσης, μη μπορώντας να κατανοήσει τα λόγια της Αγίας, στρέφεται στους ομοϊδεάτες του ζητώντας εξηγήσεις. Εκείνοι, έκπληκτοι από την συμπεριφορά του, τον προτρέπουν να ρωτήσει την ίδια μιας και είναι παρούσα. Η Αγία, αφού κρατά τη σιωπή της για άλλη μια φορά, δηλώνει απροκάλυπτα ότι δεν θα εγκαταλείψει την αλήθεια. Το επιχείρημα του δικαστή σχετικά με τα εφήμερα υλικά αγαθά που απολαμβάνουν όσοι είναι κοντά στον βασιλιά που απονέμει τιμή στους θεούς της ζωροαστρικής θρησκείας καταρρίπτεται. Η προσβλητική απάντηση της Αγίας αλλά και η παρότρυνση επιβολής τιμωριών από την ίδια, φέρνει και το πρώτο βασανιστήριο. Ο μαινόμενος δικαστής, αφού προσπαθεί να την πείσει να θυσιάσει στους θεούς του, διατάζει εντέλει τον ξυλοδαρμό της. Κατά την διάρκεια αυτού η Αγία χωρίς να μιλά και να θρηνεί ζητά νοερά τη βοήθεια του Θεού της και σχεδόν ετοιμοθάνατη φυλακίζεται (§9-13).

Η προσευχή της μάρτυρος στον Κύριο για ενδυνάμωση εισακούεται και το σώμα της απαλλάσσεται από τις πληγές. Η ως εκ θαύματος αψεγάδιαστη εικόνα της παρά τους ραβδισμούς οδηγεί τον δικαστή που την επισκέπτεται λίγες ημέρες μετά να κάνει λόγο για μαγγανείες. Η Αγία αντικρούει την κατηγορία περί μαγγανειών ισχυριζόμενη πως αυτές δεν είναι κατορθώματα του δικού της Θεού αλλά των περσικών θεοτήτων. Ο διάλογος συνεχίζεται με τον εξοργισμένο δικαστή να αναρωτάται σχετικά με την επιμονή της και την ίδια να τον κατηγορεί ως μύωπα, που δεν θέλει να δει το φώς αλλά το σκοτάδι, προσπαθώντας να την κάνει να προσκυνήσει τα άψυχα κτίσματα, χωρίς να έχει γνώση ότι δημιουργός αυτών είναι ο Θεός (§14-18).

Η άρνηση της Αγίας φέρνει το δεύτερο βασανιστήριο. Αφού η σάρκα της ξεσκίζεται από μαστίγια, κάλαμοι τρυπούν ολόκληρο το σώμα της και εντέλει κλείνεται πάλι στη φυλακή. Η εκ νέου θαυματουργή επούλωση των πληγών της, η οποία συνοδεύεται από μια επίκληση προς τον Κύριο για ενδυνάμωση και ολοκλήρωση του έργου της, ματαιώνει τη διαταγή του δικαστή που

ζητά την απομάκρυνση του υποτιθέμενου νεκρού σώματός της από την πόλη, ώστε να γίνει βορά σε άγρια ζώα. Οι δήμιοι την φέρνουν υγιέστατη στο βήμα ενώπιον του δικαστή, ο οποίος μαζί με το συμβούλιο των μάγων αποδίδει το θαύμα στους δικούς του θεούς. Μετά από ένα σύντομο σχόλιο του συγγραφέα σχετικά με την πλάνη του δικαστή, ο διάλογος συνεχίζεται με την Αγία να αντικρούει την άποψή του αποδίδοντας το θαύμα στο Χριστό και ζητώντας του να δει την αλήθεια (§19-23).

Μη μπορώντας λόγω του αξιώματος να την τιμωρήσει ο ίδιος, ο δικαστής παραδίδει την Αγία Ία στους δήμιους, οι οποίοι συνθλίβουν το σώμα της με χάλκινα φραγγέλια. Εκείνη αδυνατώντας να υψώσει τα χέρια και τα μάτια παρά μόνο το νου της κι ενώ πιεζόταν από την πρέσσα, επικαλείται τον Θεό να τη γιατρέψει δείχνοντας, έτσι, ότι είναι ο αληθινός Θεός. Η επίκληση στον Θεό για την ανακούφισή της, η οποία εισακούεται για άλλη μια φορά και ως εκ θαύματος η Αγία λύνεται από τα δεσμά και χαίρει άκρας υγείας, συνοδεύεται από μια ευχή, με την οποία του ζητά να εκπληρώσει *τὸν τῆς ἀθλήσεως δρόμον*. Στη συνέχεια σύρεται από τους δήμιους μπροστά στον δικαστή, ο οποίος όντας σε αμηχανία την προειδοποιεί πως αφού οι τιμωρίες που της επιβάλλει μοιάζουν ανεπαρκείς, μοναδική λύση φαντάζει πλέον ο θάνατος. Η Αγία μιλώντας ειρωνικά για τον τρόπο που αυτός νομίζει ότι σώθηκε από τα βασανιστήρια και την ευεργεσία που προσφέρει ο δικός του θεός, τον προκαλεί να πέσει μέσα στη φωτιά που λατρεύει, ώστε να του αποδείξει πως αυτή δεν θα τον σώσει αλλά θα τον κάψει (§24-29).

Ο διαπληκτισμός συνεχίζεται με τον δικαστή από τη μια να εκτοξεύει απειλές περί θανάτου και την Αγία από την άλλη να εμμένει στην πίστη της, προειδοποιώντας τον δικαστή σχετικά με την τιμωρία που θα λάβει εάν τελικά την πείσει αλλά και την κατάληξή του, αν δεν αλλάξει στάση απέναντι στον πραγματικό Θεό. Του εξηγεί πως ο θάνατός της, ακόμη και αν δεν προέλθει από αυτόν, θα επέλθει από τη φύση και τους νόμους της και έτσι θα μπορεί να απολαμβάνει τη χαρά κοντά στον πραγματικό Θεό. Οι απόψεις αυτές εξοργίζουν τον δικαστή ο οποίος, αισθανόμενος να περιπαίζεται από τα ανούσια λόγια μιας ηλικιωμένης γυναίκας λόγω της «φιλανθρωπίας» του, την απειλεί με θάνατο διά ξίφους (§30-31).

Ο αποκεφαλισμός, ως εσχάτη λύση, επισπεύδεται από την ίδια την Αγία, η οποία προηγουμένως ζητά χρόνο να προσευχηθεί. Η διήγηση περί του μαρτυρικού θανάτου της κλείνει με την αντίδραση των ουρανίων δυνάμεων. Το πνεύμα της Αγίας ανυψώνεται με τη βοήθεια των αγγελικών ταγμάτων στον Θεό απολαμβάνοντας τη χάρη που του αρμόζει. Τον αποκεφαλισμό της ακολουθεί ένα μεταθανάτιο θαύμα ως αποτέλεσμα της επέμβασης του Θεού: καθώς η γη απορροφά το αίμα της σαν σφουγγάρι προκαλώντας στους παρόντες τρόμο, μια άγνωστη και θαυμαστή οσμή γεμίζει την ατμόσφαιρα και ο ήλιος κρύβει τις ακτίνες του (§32-33).

Το δεύτερο μέρος του κυρίου θέματος περιλαμβάνει ιστορικές πληροφορίες σχετικά με την μεταθανάτια τύχη του σώματος και των λειψάνων της Αγίας Ίας. Το λείψανο της Αγίας μεταφέρθηκε από την Περσία στην Κωνσταντινούπολη από κάποιον ευσεβή βασιλέα, άγνωστο πότε. Έπειτα, ο συγγραφέας περνά σε πιο πρόσφατα ιστορικά γεγονότα κάνοντας αναφορά στον τρόπο διαδοχής του Ισαάκιου Β΄ Άγγελου από τον αδελφό του, Αλέξιο Γ΄ Άγγελο, και την πτώση της αυτοκρατορίας στα χέρια των Λατίνων. Ανάμεσα στους χαμένους θησαυρούς της άλωσης βρισκόταν και ο ναός της Αγίας Ίας. Από εκεί το λείψανό της μεταφέρθηκε στην Μονή Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων. Το κύριο μέρος του Εγκωμίου κλείνει με εγκωμιαστική αναφορά στον αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο αλλά και τον προκάτοχό του, δίνοντας, έτσι, τον χρόνο της συγγραφής του (§34).

Στο πρώτο μέρος του επιλόγου, του οποίου χαρακτηριστικός είναι ο έντονος παραινετικός χαρακτήρας, δηλώνεται αρχικά ο τόπος συγγραφής του Εγκωμίου, ο οποίος δεν είναι άλλος από τη Μονή των Μαγγάνων: εκεί τα λείψανα της Αγίας φυλάσσονταν και εξακολουθούσαν να τιμώνται ανά τους αιώνες σε αντίθεση με τις γραπτές μαρτυρίες που φθείρονται από την πάροδο του χρόνου. Ο συγγραφέας κάνει, επίσης, λόγο για τη δόξα που έλαβε η θεία ψυχή της μάρτυρος, η οποία και τοποθετείται στα υψηλότερα αγγελικά τάγματα και δίπλα από τον νυμφίο Χριστό. Όπως και στο προοίμιο, στη συνέχεια ο Μακάριος επανέρχεται στο θέμα της ωφέλειας των ακροατών του (§35-36).

Ο εγκωμιαστικός λόγος, που προσφέρεται ως δώρο στην Αγία, ολοκληρώνεται με μια επίκληση του συγγραφέα προς αυτήν, μια ικεσία-προσευχή με απώτερο στόχο τη μεσιτεία της ενώπιον του Θεού, καθώς και με τη συνήθη στα αγιολογικά κείμενα δοξολογία στην Αγία Τριάδα (§37).

IV. Το λογοτεχνικό είδος των κειμένων

IV.1. Οι Πράξεις των Περσών μαρτύρων

Με τη νομιμοποίηση του Χριστιανισμού στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία στις αρχές του 4ου αιώνα τα μαρτύρια διαβάζονται ευρέως από τις χριστιανικές κοινότητες και περνούν τα ρωμαϊκά σύνορα. Ο 4ος και ο 5ος αιώνας με τους εκτεταμένους διωγμούς των Χριστιανών στην Περσία, είχαν αναπόφευκτα ως αποτέλεσμα τη συγγραφή τέτοιων κειμένων στη Συριακή γλώσσα[38]. Τα γεγονότα που αφηγούνται οι Πράξεις των Περσών μαρτύρων λαμβάνουν χώρα κατά τη βασιλεία του Σαβώριου Β΄ (309-379), του Ισδιγέρδη Β΄ (438-457) και του μεταγενέστερου Χοσρρόη Α΄ (531-579)[39].

Το corpus που συνδέεται με τον Μεγάλο Διωγμό των Χριστιανών στην αυτοκρατορία των Σασανιδών κατά τη βασιλεία του Σαβωρίου Β΄, αριθμεί περίπου ογδόντα κείμενα στη Συριακή, την Ελληνική, την Αρμενική και την Σογδιανή γλώσσα[40]. Το συριακό αυτό corpus των Πράξεων χρονολογείται στις αρχές του 5ου αιώνα[41]. Το ύφος, η έκταση και η ιστορική αξία των κειμένων του ποικίλλουν. Ορισμένες από τις πρώτες μαρτυρικές Πράξεις (*taŝ ʿyātā*[42]) βασίζονται σε έναν στέρεο πυρήνα αυθεντικών ιστορικών πληροφοριών. Άλλες πάλι είναι, ουσιαστικά, φανταστικές διηγήσεις που τοποθετούνται χρονολογικά κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σαβώριου Β΄ αλλά συντέθηκαν κατά τους επόμενους αιώνες[43]. Φαίνεται να εμπνεύστηκαν από δυτικά πρότυπα, κυρίως από το χαμένο έργο του Ευσέβιου Καισαρείας, *Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μαρτυρησάντων*[44]. Ορισμένοι από τους μάρτυρες της Περσίας προστίθενται σε λίστα στο τέλος του συριακού μαρτυρολογίου που συντάχθηκε στην Έδεσσα το 411, λίγο μετά την έλευση του επισκόπου Marūtā στην πόλη[45].

---

38 Για την Συριακή γλώσσα βλ. Baum – Winkler, *The Church of the East*, 158-159. Οι Πράξεις των Περσών μαρτύρων ανήκουν στη συριακή λογοτεχνία του 5ου αιώνα. Για την συριακή λογοτεχνία και τον διαχωρισμό αυτής σε τέσσερις περιόδους βλ. Baum – Winkler, *The Church of the East*, 159-165.

39 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 406.

40 Βλ. Walker, *The Legend of Mar Qardagh*, 113. Σύμφωνα με τον Francisco τα κείμενα που σχετίζονται με την αυτοκρατορία των Σασανιδών επί Σαβωρίου Β΄ ανάγονται σε εβδομήντα τρία· βλ. Francisco, *Corpse exposure*, 214.

41 Βλ. Detoraki, *Greek Passions*, 73.

42 Για τον τρόπο που οι Σύριοι συγγραφείς προσδιορίζουν ειδολογικά το υλικό τους βλ. P. Devos, Les martyrs persans à travers leurs actes syriaques, στο: *Atti del convegno sul' tema: La Persia e il mondo greco-romano,* Rome 1966, 213-225.

43 Βλ. Walker, *The Legend of Mar Qardagh*, 113. Για μια σύντομη επισκόπηση της σύγχρονης έρευνας γύρω από τις Πράξεις των Περσών μαρτύρων βλ. Walker, *The Legend of Mar Qardagh*, 113-115.

44 Βλ. Francisco, *Corpse exposure*, 196. Για τους μάρτυρες της Παλαιστίνης [CPG 3490] βλ. G. Bardy, *Eusèbe de Césarée. Histoire ecclésiastique* [Sources chrétiennes 55], vol. III , Paris 1958 (ανατ. 1967), 121-174.

45 Βλ. S. Brock, Greek into Syriac and Syriac into Greek, *JSA* 3 (1987) 419. Για το συριακό μαρτυρολόγιο βλ. F. Nau, Un Martyrologe et douze ménologes syriaques, *PO*, vol. X, Paris 1915, 1-164. Για τον επίσκοπο Marūtā βλ. παρακάτω σ. 13.

Για να κατανοήσουμε, ωστόσο, αυτά τα αγιολογικά κείμενα στη συριακή γλώσσα και τον τρόπο που συντάχθηκαν, θα πρέπει να εντάξουμε αυτά και τον συγγραφέα τους στην ευρύτερη χριστιανική παράδοση της Ανατολής και τον συριακό Χριστιανισμό[46]. Για τον Σύριο Χριστιανό συγγραφέα της συλλογής των Πράξεων των Περσών μαρτύρων γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα. Γι' αυτόν οι Πράξεις δεν αποτελούν μια ελεύθερη σύνθεση για τον εγκωμιασμό των μαρτύρων αλλά στηρίζονται περισσότερο στις πληροφορίες που συγκέντρωσε από όσους βρίσκονταν κοντά στα γεγονότα. Ο ίδιος, μάλιστα, υποστηρίζει ότι ήταν αυτόπτης μάρτυρας των πιο πρόσφατων Μαρτυρίων που συμπεριέλαβε στη συλλογή. Χώρισε, επίσης, το έργο του σε δύο βιβλία· το πρώτο ήταν μια γενική εισαγωγή για τους μάρτυρες της Περσίας και ένα μικρό είδος εγκωμίου για τα δεινά τους, ενώ το δεύτερο, περιείχε ιστορικές αφηγήσεις σε χρονολογική σειρά για μεμονωμένους μάρτυρες που βασανίστηκαν και εντέλει θανατώθηκαν από τον βασιλιά, Σαβώριο Β΄. Για τους παλαιότερους μελετητές, συγγραφέας αυτής της συλλογής φαινόταν να είναι ο Marūtā, επίσκοπος Maipherqat (Μαρτυρόπολη), παρόλο που στον Βίο του δεν αναφέρεται κάτι σχετικό[47]. Η σιωπή σχετικά με την ταυτότητα του συγγραφέα εμφανίζεται και στον Σωζομενό, ο οποίος αναφέρει μόνο εκείνους που συνέλεξαν τις μαρτυρικές Πράξεις[48].

Το έργο ξεκινά με τις Πράξεις του Šemʿōn bar Sabbāʿē, το πρώτο θύμα των διωγμών, και τελειώνει με εκείνες του Ακεψιμά. Οι μεταγενέστερες συλλογές αρχίζουν και τελειώνουν και αυτές με τον ίδιο τρόπο. Ωστόσο, ενώ η παράδοση φαίνεται να έχει διατηρήσει αυτό το πλαίσιο, τα μεμονωμένα κείμενα δεν έχουν ξεφύγει από την αναθεώρηση και την τροποποίηση. Νέα

46 Όταν κατά τη διάρκεια του 3ου αιώνα η Ρώμη επεκτάθηκε προς την Ανατολή και οι Σασανίδες αναδιοργανώθηκαν και συγκρότησαν την περσική αυτοκρατορία, οι Σύριοι Χριστιανοί χωρίστηκαν μεταξύ των δύο αυτοκρατοριών. Από τον 4ο αιώνα και μετά υπήρχαν συριακές χριστιανικές κοινότητες τόσο στις ανατολικές επαρχίες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας όσο και στην αυτοκρατορία των Σασανίδων. Στις ανατολικές επαρχίες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, η Συριακή γλώσσα συνυπήρχε με την Ελληνική, που ήταν η κυρίαρχη γλώσσα της Εκκλησίας στην αυτοκρατορία. Οι ρίζες του συριακού Χριστιανισμού μπορούν να αναχθούν στον 2ο αιώνα, όταν Χριστιανοί άρχισαν να χρησιμοποιούν την Αραμαϊκή της Έδεσσας ως λογοτεχνική γλώσσα. Η χρήση της από τους Χριστιανούς ήταν που την έκανε δημοφιλή σε μια ευρεία περιοχή και όχημα για τη διάδοση του Χριστιανισμού όπου υπήρχε υπόστρωμα της προφορικής Αραμαϊκής. Με το μεγαλύτερο μέρος της Βόρειας Μεσοποταμίας πλήρως ενσωματωμένο στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ο συριακός Χριστιανισμός από αυτή την εποχή αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της επέκτασης του Χριστιανισμού στην αυτοκρατορία, τα θεμέλια του οποίου είχαν τεθεί από τον Κωνσταντίνο Α΄ και τη Σύνοδο της Νίκαιας (325). Η θέση των συριακών χριστιανικών κοινοτήτων έξω από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, ειδικά εκείνων που ζούσαν κάτω από τους Σασανίδες, τους αιώνιους εχθρούς της Ρώμης, ήταν πιο προβληματική. Στη Βόρεια Μεσοποταμία, τα σύνορα μεταξύ της ρωμαϊκής και περσικής αυτοκρατορίας έγιναν μια πραγματική διαχωριστική γραμμή μεταξύ του χριστιανικού και του ζωροαστρικού κόσμου. Επομένως, οι Σύριοι Χριστιανοί ήταν μια μειοψηφία στο ζωροαστρικό κράτος· βλ. σχετικά Van Rompay, *The East (3): Syria and Mesopotamia*, 364-371.

47 Ο Marūtā φαίνεται να είναι ο ιδρυτής μιας πόλης με το όνομα *Μαρτυρόπολη*. Αυτός αφού συγκέντρωσε λείψανα Περσών μαρτύρων, τα μετέφερε στην επισκοπή του· βλ. Jullien, *Martyrs*. Τα λείψανα αυτών τοποθετήθηκαν στα τείχη της πόλεως· βλ. ODB, II, 1309, s.v. *Martyropolis*. Για τους νεότερους μελετητές δεν μπορεί να θεωρηθεί συγγραφέας της συλλογής ο Marūtā. Ο μεταγενέστερος, ωστόσο, συλλέκτης σύμφωνα με εσωτερικά στοιχεία, πρέπει να συγκέντρωσε τις Πράξεις πριν από την βασιλεία του Ισδιγέρδη Α΄ (399-420)· βλ. Vööbus, *Acts of the Persian Martyrs*, 430-431 και Jullien, *Martyrs*.

48 Ο Σωζομενός αναφέρει ότι οι Πράξεις συλλέχθηκαν από Πέρσες, Σύριους και κάτοικους της Εδέσσης· βλ. Σωζομενός, 2.14.4 [Hansen, *Sozomenos,* 250].

αποσπάσματα φαίνεται να έχουν εισαχθεί, τα οποία πολλές φορές φαίνεται να έχουν αντικαταστήσει μια παλιά ιστορία. Ορισμένες από τις Πράξεις συνιστούν μια ειδική ομάδα, η σύνδεση των οποίων οφείλεται στη χρονολογική τους σειρά. Κοινό χαρακτηριστικό αυτής της ομάδας είναι η προέλευση των μαρτύρων από την μητρόπολη της Αδιαβηνής και ότι χαρακτηρίζονται από μια απλότητα ως προς την σύνθεση. Τα εσωτερικά στοιχεία αυτών των Πράξεων καταδεικνύουν ότι οι ρίζες τους φθάνουν πίσω στα πρώτα Μαρτυρολόγια που χρησιμοποιούνταν στις λειτουργικές παραδόσεις της Εκκλησίας, καθιστώντας τα, έτσι «έγγραφα» που προέρχονται από ιστορικά αξιόπιστες πηγές[49].

Οι πολλές πληροφορίες για τους Πέρσες μάρτυρες στον 10ο αιώνα στο Βυζάντιο, οι οποίες και εισήχθησαν στα Συναξάρια, αποδεικνύουν, ωστόσο, ότι η συλλογή των Πράξεων ήταν πληρέστερη από αυτή που έφτασε σε εμάς σήμερα[50]. Η σημασία τους, παρά τα φανταστικά στοιχεία και την υπερβολή που τις διακρίνει, έγκειται στην κατανόηση τόσο της πρώτης συστηματικής δίωξης του χριστιανικού πληθυσμού στην Περσία επί Σαβώριου Β΄ όσο και της εξάπλωσης του Χριστιανισμού στις διάφορες πόλεις και επαρχίες μέσω των αναφορών σε επισκόπους, ιερείς, διακόνους και μοναχούς [51]. Παρόλο που οι μελετητές έχουν επισημάνει τις τάσεις μίμησης αυτής της λογοτεχνίας, η επανάληψη αρχέτυπων ή λογοτεχνικών μοντέλων δεν σημαίνει απαραίτητα και έλλειψη ιστορικού πυρήνα[52].

Τα κείμενα που σχετίζονται με τη δίωξη του Σαβώριου Β΄, κυκλοφόρησαν και μεταφράστηκαν (ορισμένα ήδη από τον 5ο αιώνα) από τη Συριακή στην Ελληνική και τη Λατινική γλώσσα[53]. Ορισμένα από αυτά τα Μαρτύρια μας είναι γνωστά μόνο μέσα από ελληνικά κείμενα - μεταξύ των οποίων και αυτό της Αγίας Ίας - ενώ το πρωτότυπο κείμενο στη συριακή γλώσσα έχει χαθεί[54].

---

49 Βλ. Vööbus, *Acts of the Persian Martyrs*, 430-431.
50 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 405.
51 Βλ. Baum – Winkler, *The Church of the East*, 11.
52 Βλ. Jullien, *Peines et supplices*, 245.
53 Βλ. Ashbrook Harvey, *Martyr Passions and Hagiography*, 605 και Detoraki, *Greek Passions*, 74. Για τις εκδόσεις των συριακών μαρτυρίων βλ. E. Assemani, *ASMO*, vol. I, Romae 1748, P. Bedjan, *AMS*, vol. II, Lipsiae 1891 και M. Kmosko, *PS*, vol. I/2, Parisiis 1907. Για την ιστορία της περσικής λογοτεχνίας γενικά κατά την περίοδο των Σασανιδών βλ. E. G. Brown, *A Literary History of Persia. From the Earliest Times Until Firdawsi*, vol. I, Cambridge 1956, 127-184.
54 Βλ. Jullien, *Martyrs*.

IV.2. Οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου και το Εγκώμιο

Οι δύο Παραλλαγές του Μαρτυρίου της Αγίας Ίας ανήκουν με βάση το περιεχόμενό τους στο αγιολογικό είδος του «επικού» Μαρτυρίου (*passio*)[55] και μας παραδίδονται ανώνυμα[56]. Η απώτερη καταγωγή των προμεταφραστικών αυτών κειμένων εντοπίζεται σε μια χαμένη ελληνική μετάφραση κάποιας συριακής εκδοχής του Μαρτυρίου, η οποία δεν σώζεται ούτε αυτή από τη χειρόγραφη παράδοση. Το κίνητρο του μεταφραστή μπορεί να εντοπιστεί είτε σε μια ειδική περίσταση, όπως τα εγκαίνια ή η ανακαίνιση ενός ναού προς τιμήν της Αγίας, σε προσωπική πρωτοβουλία ή απλώς στην «απαίτηση» του λογοτεχνικού κοινού. Σε κάθε περίπτωση η συνεισφορά του «νέου» κειμένου είναι μεγάλη καθώς μας επιτρέπει να αντλήσουμε στοιχεία για το περιεχόμενο, τη δομή και τις γενικότερες ιδέες του χαμένου πρωτοτύπου.

Με τον όρο *Μαρτύριον* προσδιορίζεται και το κείμενο του Μακαρίου. Ο τίτλος είτε προέρχεται από τον ίδιο τον συγγραφέα είτε από κάποιον μεταγενέστερο αντιγραφέα, δείχνει σε κάθε περίπτωση ότι το κείμενο εκλαμβάνεται και κατατάσσεται σε αυτό το γραμματειακό είδος, του οποίου βασικό διακριτικό γνώρισμα είναι η περιγραφή του μαρτυρίου κάποιου προσώπου.

Ο τρόπος, ωστόσο, που κατανοούμε εμείς σήμερα τα βυζαντινά γραμματειακά είδη διαφέρει από εκείνον των Βυζαντινών[57]. Ο προσδιορισμός *Μαρτύριον* - που διαφοροποιείται από εκείνους που δίνουν στα κείμενά τους οι περισσότεροι λόγιοι της ύστερης βυζαντινής περιόδου, των οποίων τα έργα προσδιορίζονται συνήθως ως *Εγκώμια* ή *Λόγοι*[58] - έρχεται σε αντίθεση με την κομψή αττικίζουσα γλώσσα του κειμένου, τα ρητορικά στοιχεία αυτής, τις επαινετικές αναφορές και τις παραπομπές σε εκκλησιαστικά κείμενα, στοιχεία που επιτρέπουν την κατάταξη του κειμένου στους

55 Να σημειωθεί ότι τα «επικά» στοιχεία του κειμένου είναι ελάχιστα. Τέτοια είναι: οι απειλές και οι υποσχέσεις πριν από την τιμωρία, τα υβριστικά επίθετα κατά τον διάλογο, η προσευχή της μάρτυρος με στόχο τη συγκίνηση των αναγνωστών. Για τα μοτίβα των «επικών» Μαρτυρίων γενικά βλ. Delehaye, *Les Passions*, 171-226. Για τους νεότερους μελετητές, ωστόσο, η διάκριση του Delehaye σε «επικά» και «ιστορικά» Μαρτύρια δεν γίνεται αποδεκτή· βλ. Detoraki, *Greek Passions*, 63. Για τα Μαρτύρια ως αγιολογικό είδος βλ. Delehaye, *Les Passions*, 3-4. Για τις γραπτές πηγές σχετικά με τους μάρτυρες βλ. Τσάμης, *Αγιολογία*, 19-22 και Jullien, *Peines et supplices*, 245-246. Για την ιστορία και την εξέλιξη του παλαιοχριστιανικού μαρτυρίου σε λογοτεχνικό είδος βλ. Ashbrook Harvey, *Martyr Passions and Hagiography*, 603-606. Για την ερμηνεία του μαρτυρίου στον πρώιμο χριστιανικό κόσμο βλ. Castelli, *Martyrdom and Memory*, 25-33.

56 Η ανωνυμία του συγγραφέα των πρωτοχριστιανικών Μαρτυρίων συνέβαλε στην αστάθεια της παράδοσης των κειμένων· βλ. Detoraki, *Greek Passions*, 72.

57 Η κατηγοριοποίηση τέτοιων κειμένων είναι καθαρά συμβατική, αφού η προσπάθεια να τα κατατάξει κανείς σε συγκεκριμένο πλαίσιο, έρχεται σε αντίθεση με τη βούληση του συγγραφέα, η οποία δεν δεσμεύεται από νόμους· βλ. Delehaye, *Les Passions*, 4.

58 Ο τίτλος «Λόγος εἰς τὸν...» χρησιμοποιείται συχνά στα αγιολογικά κείμενα της παλαιολόγειας περιόδου· βλ. M. Hinterberger, Byzantine Hagiography and its Literary Genres: Some Critical Observations, στο: S. Efthymiadis (επιμ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, vol. II, Farnham-Berlington 2014, 36-37.

εγκωμιαστικούς λόγους και στον ευρύτερο κλάδο της εκκλησιαστικής ρητορικής[59]. Εκτός από τη σαφή διατύπωση του συγγραφέα, που δηλώνει ότι το κείμενο προοριζόταν κυρίως για να ακουσθεί και όχι για να διαβαστεί[60], η σύνταξη με στόχο την εκφώνηση και η αίσθηση του προφορικού λόγου γίνεται έντονα αισθητή μέσα από την επαναλαμβανόμενη λέξη *λόγος*, τα παράγωγά της αλλά και τα ουσιαστικά που συνδέονται μαζί με αυτή (*στόμα*, *χείλη*, *φωνήν*, *μεγαλοφωνίαν*, *γλῶτταν*)[61], τις αποστροφές[62] και τη χρήση του α΄ πληθυντικού προσώπου στην καταληκτήρια δέηση του επιλόγου[63]. Πρόκειται, επομένως, για έναν πανηγυρικό λόγο με έντονα παραινετικό χαρακτήρα, ο οποίος εντάσσεται στην ευρύτερη αγιολογική παραγωγή της πρώιμης παλαιολόγειας περιόδου[64].

59 Τα στοιχεία αυτά των ομιλιών αποτελούν και χαρακτηριστικά της λογοτεχνικότητάς τους· βλ. σχετικά Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, 30-33. Για την εκκλησιαστική ρητορική βλ. K. Krumbacher, *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, τ. Α΄ [έλλ. μετ. Γ. Σωτηριάδης], Ἀθῆναι 1897, 319-353.

60 Βλ. Μακάριος, *Ἴα*, 37-38: *καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τούτῳ δοξάσαιεν διηγουμένῳ τῆς θαυμαστῆς μάρτυρος Ἴας τὰ κατορθώματα*, 51-52: *ἀλλ᾽ ὅτι καὶ καλλίστων διηγημάτων μᾶλλον ἀκηκοέναι, ὅσαπερ τὸ κέρδος οἶδε φέρειν ἐς τὴν ψυχὴν* και 409: *τῶν νῦν ἀκουόντων.*

61 Ενδεικτικά: Μακάριος, *Ἴα*, 27: *...δι᾽ ἥνπερ καὶ τὸν παρόντα λόγον ἐνεστησάμην* και 32-36: *...προῃρημένος ὑπογράψαι τῷ λόγῳ... αἰσίως μοι συμπεραῖναι τὸν λόγον... τῶν καλῶν ἐρασταῖς προσεσχηκέναι τῷ λόγῳ τὸν νοῦν.*

62 Βλ. Μακάριος, *Ἴα*, 101-103: *καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος - τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἀνεφίκτων σου καὶ ἀκαταλήπτων κριμάτων, οἷς προνοίας χαλινοῖς διεξάγεις τὰ πάντα* και 417: *τῆς θαυμαστῆς σου, Χριστέ, δυνάμεως.*

63 Βλ. Μακάριος, *Ἴα*, 569-575: *Ταύτης τοίνυν <u>ἡμεῖς</u> ὅσοι ἐν μεθέξει <u>βουλόμεθα</u> τῆς δόξης γενέσθαι Θεοῦ, τὴν ἀρετὴν <u>μιμώμεθα</u> καὶ τὴν ἄθλησιν· καὶ γὰρ καὶ νῦν πάρεστιν ὁ διώκτης καὶ ἐχθρὸς τῶν <u>ἡμετέρων</u> ψυχῶν, ὁ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος, ὁ ἀοράτως διηνεκῶς <u>ἡμῖν</u> ἐπάγων τὸν πόλεμον. Εἰ γοῦν <u>ἐθελήσαιμεν</u> νικηταὶ τοῦ πονηροῦ φανῆναι, τὸ ἐμποδὼν ἔσται οὐδέν· καὶ γὰρ πρῶτον μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ <u>κεκτήμεθα</u> χάριν βοηθοῦσαν <u>ἡμῖν</u> καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου συμπλοκὴν ὑπαλείφουσαν καὶ τῇ πίστει καὶ ἐλπίδι ῥωννύουσαν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν θείαν μάρτυρα <u>ἡμῖν</u> συνεργοῦσαν καὶ τὸν κοινὸν ὑπὲρ <u>ἡμῶν</u> δυσωποῦσαν δεσπότην.*

64 Το διάστημα 1250-1350, η αγιολογική παραγωγή αφορά κυρίως παλαιότερους Αγίους βλ. *Oxford Handbook of Byzantine Studies*, 868 και Talbot, *Literati and the Revival*, 436. Το είδος του αγιολογικού εγκωμίου εγκαινιάζουν οι Πατέρες του 4ου αιώνα· βλ. Delehaye, *Les Passions*, 183-235 και Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, 198. Για τον σκοπό αυτής της λογοτεχνίας και τη λειτουργία της βλ. Leemans, *General Introduction*, 22-25.

V. Άλλες πηγές για την Αγία Ία

Εκτός από τις πηγές που αναφέρθηκαν πιο πάνω σχετικά με τη ζωή και τη δράση της Αγίας Ίας, αναφορές σε αυτήν βρίσκουμε και σε διάφορα λειτουργικά κείμενα. Στην γεωργιανή παραλλαγή του Τυπικού της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων των αρχών του 7ου αιώνα η μνήμη της τιμάται στις 19 Μαρτίου μαζί με την Αγία Δροσίδα[65]. Στο μεταγενέστερο γεωργιανό Τυπικό του Ιωάννη Ζώσιμου που χρονολογείται στον 10ο αιώνα, η μνήμη της φαίνεται να εορτάζεται στις 20 Μαρτίου μαζί με τον Ιωάννη Β΄, πατριάρχη της Ιερουσαλήμ, την Αγία Δροσίδα και τον Άγιο Μάλχο, μοναχό από τη Μαρώνεια της Συρίας[66]. Το όνομά της Αγίας ίσως να αναγράφεται και σε ελληνική επιγραφή που χρονολογείται στο 521-522 και η οποία βρέθηκε στο Kfar 'Aruq, κοντά στην Αντιόχεια στον ποταμό Ορόντη (βορειοδυτική Συρία)[67].

Η μεταθανάτια διάδοση της λατρείας της φαίνεται να ξεπέρασε και τα βυζαντινά σύνορα. Όπως αποδεικνύουν νεότερες έρευνες, η φήμη της επεκτάθηκε ως τα τέλη του 5ου - αρχές 6ου αιώνα στη Βρετανία, δημιουργώντας μια νέα Αγία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, την Ία της Κορνουάλης[68].

---

65 Βλ. M. Tarchnisvili, *Le Grand Lectionaire de l'Eglise de Jerusalem (V-e -VII-e siecle)* [CSCO 204-205], vol. II/4, Louvain 1960, 42.

66 Βλ. G. Garitte, *Le calendrier palestino-géorgien du Sinaiticus 34 (Xe siècle)* [Subsidia hagiographica 30], Bruxelles 1958, 180-181.

67 Βλ. L. Jalabert – René Mouterde, *Les inscriptions grecques et latines de la Syrie*, vol. II: Chalcidique et Antiochène [BAH 32], Paris 1939, 589.

68 Η καταγωγή της Αγίας αυτής ίσως να ανάγεται στην συνονόματη βυζαντινή Αγία, της οποίας η φήμη να έφτασε στη νοτιοδυτική Βρετανία τον 5ο ή 6ο αιώνα, μαζί με διάφορα εισαγόμενα αγαθά από την Ανατολική Μεσόγειο σε τόπους, όπως το Tintagel και το Gwithian (κόλπος St Ives). Για τα επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ αυτής της απόψεως βλ. Caitlin Green, *St Ia of St Ives: a Byzantine saint in early medieval Cornwall?* (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: https://www.caitlingreen.org/2018/01/st-ia-of-st-ives-byzantine-saint.html#fn3)

Β. ΟΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ

Ι. Η Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου

Ι.1. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις

Ο κώδικας Vat. gr. 1671 που παραδίδει την Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου (φφ. 87^{v}-91^{v}), βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού και ταυτίζεται με το *βιβλίον τοῦ μηνὸς αὐγούστου*, του οποίου η χρήση μνημονεύεται στο Τυπικό της Μονής της Παναγίας Θεοτόκου της Κρυπτοφέρρης, όπου και ανήκε το χειρόγραφο. Χρονολογείται στον 10ο αιώνα και περιλαμβάνει ένα Μηνολόγιο του Αυγούστου με προμεταφραστικούς Βίους, Μαρτύρια Αγίων, Ομιλίες κ.ά. Τα φύλλα του (διαστάσεων 305x200mm) αριθμούνται 406 στο σύνολο, ενώ η αρίθμηση των τευχών σημειώνεται στην επάνω δεξιά γωνία του recto του πρώτου φύλλου κάθε τεύχους και ως επί το πλείστον έχει αποκοπεί. Ένας από τους γραφείς του χειρογράφου (φφ. 143-393), όπως αναφέρεται και στο φ. 393, είναι ο Δωρόθεος ο αμαρτωλός, διάκονος και ηγούμενος της Μονής του Αγίου Προδρόμου του Στουδίου (PmbZ. II 21592)[69]. Το χειρόγραφο είναι κατασκευασμένο από υπόλευκη λεπτή ως μεσαίου πάχους περγαμηνή, με στιλπνή και λεία επιφάνεια. Το μελάνι είναι μεσαίου πάχους και κάποιες φορές κοκκινωπό. Ο κώδικας αυτός ίσως συνδέεται με τους κώδικες, Vat. gr. 1660 (Μηνολόγιο του Απριλίου), Vat. gr. 1667 (Μηνολόγιο του Ιουνίου) και Vat. gr. 1669 (Μηνολόγιο του Νοεμβρίου). Δεδομένου ότι τα χειρόγραφα αυτά συνιστούσαν ένα ενιαίο σύνολο και ο Vat. gr. 1660 χρονολογείται με ακρίβεια στο έτος 916, η χρονολογία αυτή λειτουργεί ως terminus post qeum για τον Vat. gr. 1671[70].

Το κείμενο είναι αρκετά ευανάγνωστο με εξαίρεση ένα μικρό αποχρωματισμένο σημείο (φ.88)[71]. Ο αντιγραφέας σχηματίζει κάποια συμπλέγματα γραμμάτων και ελάχιστες συντομογραφίες. Χρησιμοποιείται η μικρογράμματη γραφή (*στουδιτική*) με ελαφριά κλίση προς τα δεξιά. Ο τίτλος, αντίθετα, είναι σε μεγαλογράμματη γραφή στο κάτω μέρος του φ. 87^{v} και συνοδεύεται από το χαρακτηριστικό σύμβολο του σταυρού και μια λεπτή διακοσμητική ταινία.

---

69 *Ἐτελειώθη ἡ βίβλος διὰ χειρὸς Δωροθέου διακόνου ἁμαρτωλοῦ ἐπὶ Τιμοθέου ἡγουμένου τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τοῦ ἁγίου Προδρόμου τοῦ Στουδίου·* βλ. Cavalieri, *Catalogus*, 161, Giannelli, *Codices*, 422, Ehrhard, *Überlieferung*, I, 673 υποσημ. 3 και RGK, III, 184. Περισσότερα για τον κώδικα βλ. Cavalieri, *Catalogus*, 161-164, Giannelli, *Codices*, 421-424 και Ehrhard, *Überlieferung*, I, 458 υποσημ. 2, 590 υποσημ. 4 και 673-676.

70 Βλ. K. Lake – Silva Lake, *Dated Greek Minuscule Manuscripts to the Year 1200*, vol. IX, Boston 1938, 1 και Ehrhard, *Überlieferung*, I, 673.

71 Η περιγραφή αφορά μόνο τα φύλλα που παραδίδουν το κείμενο. Το ίδιο ισχύει και για τα επόμενα χειρόγραφα.

Γενικά, η διακόσμηση αποφεύγεται στα συγκεκριμένα φύλλα. Υπάρχει εμφανής παραγραφοποίηση του κειμένου τόσο με ένα κενό ανάμεσα στην τελευταία λέξη της προηγούμενης και τη πρώτη της επόμενης παραγράφου όσο και με το χαρακτηριστικό πρωτόγραμμα του αμέσως επόμενου στίχου να προεξέχει στο αριστερό περιθώριο. Οι σειρές του αριθμούνται στις 29 ανά φύλλο.

Ως προς την ορθογραφία παρατηρούνται λάθη ιωτακισμού και σύγχυση ομόηχων φωνηέντων (*διαληθέντα*, *χρεοστεῖς*, *ἀγωνίσομαι*), διάφορες λιπογραφίες, όπως η απλοποίηση των διπλών συμφώνων (*βδελυσόμενοι*, *ἐρήθη*) και η παράλειψη γραμμάτων στο τέλος μιας λέξης από απροσεξία (*αὐτὰ*, *αὐτὴ*, *ἀκούσασα*). Λάθη σημειώνονται και στον τονισμό· χρησιμοποιείται η περισπωμένη αντί της οξείας (*τῆν*, *πλησθεῖς*) αλλά και το αντίστροφο (*τοὶς, τιμὰ*), η οξεία αντί της βαρείας (*οὕς*), το πνεύμα αντί του τόνου (*ἐκέλευσαν*) και άλλοτε χρησιμοποιούνται δύο τόνοι (*μὴδεὶς*). Χαρακτηριστική είναι η εμφάνιση τύπων με διαφορετικό τονισμό στο ίδιο φύλλο του χειρογράφου (*ὀστὰ-ὀστᾶ*). Συγχέονται τα πνεύματα (*ἑκάστην*, *ἑπέστρεφεν*, *ὀργῆς*, *ἕξει*, *ἕκαστον*), ενώ η δάσυνση παραλείπεται πάνω από το αρχικό *-ρ* μιας λέξης (*ρήματα*, *ρῦσαί*, *ροῶν*, *ριφῆναι*). Η άρνηση *οὐχ* γράφεται χωρίς απόστροφο.

Παρατηρούνται φθογγικά πάθη, όπως το φαινόμενο της έκθλιψης (*καθ' ἑκάστην*, *ἀφ' ἡμῶν*, *ἐπ' αὐτῇ*, *μετ' ὀργῆς*, *καθ' ἕνα*) και της έγκλισης. Όσον αφορά στα εγκλιτικά θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει τα ακόλουθα:

1. Στους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας (*μου, μοι, με – σου, σοι, σε*), ο τόνος του εγκλιτικού χάνεται όταν η προηγούμενη λέξη είναι παροξύτονη (*τὸ κράτος μου*, *τὴν βασιλείαν σου*, *τὴν δούλην σου*) και ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης όταν εκείνη είναι οξύτονη (*τὸν θεόν μου, τιμήν σοι*) ή προπερισπώμενη (*ρῦσαί με*). Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις που διατηρείται ο τόνος για έμφαση (*περὶ σοῦ*).

2. Στο ρήμα *εἰμὶ*, ο τόνος διατηρείται μετά από παροξύτονη λέξη (*αἱματωμένη ἐστὶν*) και ανεβαίνει όταν προηγείται οξύτονη (*ἀληθινά ἐστιν*).

3. Οι τύποι της αόριστης αντωνυμίας *τὶς*, *τὶ* (εκτός από τον τύπο του ουδέτερου πληθυντικού *ἄττα*) ανεβάζουν τον τόνο τους όταν προηγείται άτονη λέξη (*ἔν τινι*).

4. Το ρήμα *φημὶ* διατηρεί τον τόνο όταν προηγείται προπαροξύτονη λέξη (*μολύνηται φησίν*).

5. Το μόριο *τὲ* ανεβάζει τον τόνο του στη λήγουσα της προπαροξύτονης λέξης που προηγείται (*ἄνδράς τε* [x2]).

6. Στην περίπτωση που τα εγκλιτικά είναι περισσότερα, παρατηρείται ότι και τα δύο εγκλιτικά χάνουν τον τόνο τους, ενώ ο τόνος του πρώτου ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης οξύτονης λέξης (*ἀνήρ τις ἐστιν*).

Το κείμενο εκδόθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του 18ου αιώνα στη σειρά των Acta Sanctorum συνοδευόμενο από μια σύντομη εισαγωγή, μετάφραση και σχολιασμό στη λατινική γλώσσα. Ο εκδότης εξέδωσε το κείμενο που παραδίδει ο Vat. gr. 1671 και χρησιμοποίησε στο περιθώριο και σε αγκύλες συμπληρωματικά όπου έκρινε σκόπιμο λέξεις και φράσεις από το κείμενο που παραδίδει ο Vindob. Hist. gr. 45. Χαρακτηριστικά είναι τα τυπογραφικά και ορθογραφικά λάθη αλλά και η απουσία αναφορών στη χειρόγραφη παράδοση. Την ίδια τακτική ακολούθησε και ο μεταγενέστερος εκδότης, Delehaye, ο οποίος στις αρχές του 20ου αιώνα αναδημοσίευσε το κείμενο που παραδίδει ο βατικανός κώδικας εκδίδοντάς το «κριτικά» και βάζοντας στο υπόμνημα τις διαφορετικές γραφές του κειμένου που παραδίδει ο Vindob. Hist. gr. 45[72]. Ο Χρισταφακόπουλος το 1989 αναδημοσίευσε με νεοελληνική απόδοση το Μαρτύριο που εξέδωσε ο Delehaye, όπως αναφέρει και ο ίδιος στην εισαγωγή του[73].

72 Βλ. AASS *Augusti*, 328-333 και Delehaye, *Martyrs Persans,* 453-461. Για τους παλαιότερους αυτούς εκδότες τα κείμενα που παραδίδουν τα παραπάνω χειρόγραφα θεωρούνται ίδια και όχι διαφορετικές Παραλλαγές του Μαρτυρίου της Αγίας Ίας.

73 Βλ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*, 18 και 75-86.

I.2. Κριτική έκδοση

Αρχές της έκδοσης

Στην έκδοση του κειμένου που ακολουθεί προστίθεται σιωπηρά η υπογεγραμμένη. Τα αρχικά των κύριων, των εθνικών ονομάτων αλλά και εκείνων της Τριαδικής Θεότητας κεφαλαιογραφούνται. Τα *nomina sacra*, τα οποία βραχυγραφούνται συμπληρώνονται ολογράφως και τονίζονται όταν το σημείο τονισμού απουσιάζει. Η δάσυνση του -*ρ* προστίθεται χωρίς αναφορά στο υπόμνημα. Η έκδοση δεν ακολουθεί πάντοτε τον χωρισμό των παραγράφων που προτείνει ο γραφέας. Η στίξη σε γενικές γραμμές βασίζεται σε εκείνη του χειρογράφου και εμπλουτίζεται στα σημεία που το νόημα του χωρίου την επιτρέπει. Στον ευθύ λόγο προστίθενται εισαγωγικά. Το κριτικό υπόμνημα (*Apparatus criticus*), το οποίο είναι θετικό, συμπληρώνεται από το υπόμνημα πηγών (*Apparatus fontium*) με τα ελάχιστα παραθέματα από την Αγία Γραφή.

Sigla

V Vat. gr. 1671, saec. X, ff. 87^{v}-91^{v}

A AASS *Augusti*, 329-333

D Delehaye, *Martyrs Persans,* 453-461

f.87v

Μαρτύριον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας

f.88 **1.** Ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας Σαβω||ρίου τῶν Περσῶν βασιλέως ἀνῆλθεν ὁ αὐτὸς Σαβώριος εἰς τὰ κάστρα καὶ εἰς τὰ μεθόρια τῶν Ῥωμαίων, ποιήσας φωσάτον μετὰ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ· ἦλθεν δὲ καὶ ἐπὶ κάστρον προσαγορευόμενον Βιζαϊδέον καὶ ἠδυνήθη κατακυριεῦσαι αὐτοῦ καὶ διακάτοχος αὐτοῦ γενέσθαι καὶ τὰ τείχη καταστρέψαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων ἐκεῖ ἠδυνήθη διὰ τῆς τιμωρίας τῶν ξιφῶν ἀνελεῖν, πορθήσας ἄνδράς τε καὶ γυναῖκας ὡσεὶ πεντήκοντα χιλιάδας· ἅμα δὲ καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον σὺν Δόσσᾳ καὶ Μαρεάβῃ πρεσβυτέροις γηραλέοις καὶ ἄλλοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἁγιωτάτοις ἀνδράσι μετὰ συστήματος ἁγίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κανονικῶν ἀειπαρθένων πάντας αἰχμαλώτους ἔλαβεν· καὶ ἐν τῷ ἀποφέρεσθαι αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν τὴν λεγομένην Οὐζαϊνῶν, συνέβη αὐτοὺς ἐλθεῖν ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακέρ. Ἐγένετο δὲ ἀρρωστίᾳ περιπεσεῖν τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον· μέλλων δὲ τελευτᾶν, ἐχειροτόνησε Δόσσαν τὸν προρρηθέντα πρεσβύτερον ἀντ’ αὐτοῦ ἐπίσκοπον θεοσεβῆ τυγχάνοντα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον, ὅπερ ἦν λαβὼν ἐξερχόμενος εἰς αἰχμαλωσίαν παρέδωκεν αὐτῷ τῷ ὁσιωτάτῳ Δόσσᾳ ἵνα ἱερατεύῃ ἐν αὐτῷ ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ἐνώπιον Κυρίου.

f.88v **2.** Αὐτὸς δὲ ὁ θεοφιλέστατος Ἡλιόδωρος ἀνεπάη || ἐν Κυρίῳ· τὸ δὲ τίμιον αὐτοῦ λείψανον ἐτάφη ἐκεῖ παρὰ χριστιανοῖς ἀνδράσι μετὰ τιμῆς πολλῆς καὶ δόξης· ἐν δὲ τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδῷ, ἀποκινησάντων τῶν τόπων ἐκείνων, συνηθροίσθησαν ἔν τινι τόπῳ καὶ ἔψαλλον καὶ ὕμνουν δοξολογοῦντες τὸν ἅγιον Θεὸν καθ’ ἑκάστην ἡμέραν ἐκτελοῦντες τὴν διακονίαν ταύτην. Οἱ δὲ μάγοι διὰ τὸ ψάλλειν καὶ λειτουργεῖν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν θυμοῦ μεγάλου ἐπλήσθησαν καὶ αἱ καρδίαι αὐτῶν καὶ αἱ ψυχαὶ ἐταράχθησαν δεινῶς καὶ ἤρξαντο κακολογεῖν καὶ συσκευάζειν τοὺς τῷ Θεῷ λειτουργοῦντας χριστιανοὺς πρὸς Ἀδελφὲρ τὸν ἀρχιμάγον τὸν καὶ πρώην αἴτιον γενόμενον αἱματεκχυσιῶν πολλῶν χριστιανῶν καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων τοῦ ἁγίου Θεοῦ τῶν μαρτυρησάντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ ὁπλισθεὶς Ἀδελφὲρ ὁ ἀρχιμάγος τοῖς ὅπλοις τοῦ ἀντικειμένου εἰσῆλθεν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ λέγει αὐτῷ· «Ἀγαθὲ βασιλεῦ· ἀνήρ τις ἐστιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ πρῶτος

---

15 ἐνώπιον Κυρίου: cf. Ex. 23.17, 34.33; Lev. 4.4, 4.18, 4.24. e.a.

10 τὴν λεγομένην AD: τῆν V **14** παρέδωκεν αὐτῷ VAD: an αὐτὸ scribendum **14** ἱερατεύῃ AD: ἱερατεύει V **18** ἔν τινι VD: ἐν τινί A **19** ἑκάστην D: ἐκάστην V, ἑκάστὴν A **24** μαρτυρησάντων VD: μαρτύρησάντων A **26** ἀνήρ τις ἐστιν V: ἀνήρ τίς ἐστιν AD

ὑπάρχων τῶν χριστιανῶν ἔχων τὴν προσηγορίαν Δόσσας καὶ πολλοὺς συναρπάζει πρὸς αὐτὸν ὄχλους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ἄνδράς τε καὶ γυναῖκας, ὁμοπίστους καὶ ὁμόφρονας αὐτῷ τυγχάνοντας καὶ λοιδοροῦσι τὸ ὑμέτερον κράτος βδελυσσόμενοι τὴν ὑμετέραν βασιλείαν· καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν τοῦτο διαπράττονται· παρήγγειλα || δὲ αὐτοῖς μὴ ποιεῖν ταῦτα καὶ
f.89 οὐ παύονται, ἀλλὰ γὰρ καὶ περισσοτέρως ἀτιμάζουσι τὸ ὑμέτερον βασιλικὸν μέγεθος καὶ οὐ μικρῶς βλασφημοῦσι κατὰ τῶν θεῶν τῶν Περσῶν». Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ἐκέλευσε τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δόσσα τοῦ ἐπισκόπου ἀποτμηθῆναι.

3. Μετὰ δὲ τὴν ἄθλησιν τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Δόσσα διεβλήθη ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη Ἴα οὖσα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς παραληφθείσης ὡς ζῆλον πολὺν ἔχουσα περὶ τὴν πίστιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· ἦν γὰρ καὶ τὰς ἁγίας γραφὰς ἀκριβῶς ἠσκημένη διὰ τὸν πόθον, ὃν εἶχε πρὸς τὸν δεσπότην Χριστόν. Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ πυρουμένη, ἠναντιοῦτο ἑκάστῳ περιπίπτοντι καὶ ἐχθραίνοντι τῷ τῶν χριστιανῶν λαῷ ἀντιτιθοῦσα καὶ διδάσκουσα τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐνσπείρουσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὺς οὖν ἐκ τῆς πλάνης τῆς εἰδωλικῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπέστρεφεν πρὸς χριστιανισμόν. Κατὰ τὸν καιρὸν δὲ ἐκεῖνον ᾤκησεν εἰς τὴν Ζαϊνῶν χώραν καὶ πολλοὺς προσήνεγκε τῷ Χριστῷ.

4. Αὕτη δὲ ἡ ἁγία πρὸς τὰς γυναῖκας ἐν ἀγάπῃ ἤρχετο ἀεὶ καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐδίδασκεν αὐτὰς καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων γραφῶν ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει αὐτάς. Θεασάμεναι δὲ αἱ γυναῖκες τὸ πρᾶον τῆς ἁγίας Ἴας καὶ ἀκούσασαι τὸν κεχαρισμένον αὐτῆς λόγον ἡδέως
f.89v αὐτὴν προ||σεδέχοντο καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν προσεκόμιζον αὐτήν, διηγούμεναι τὰς διδαχὰς καὶ τοὺς λόγους τῆς ἁγίας. Οἱ δὲ ἄνδρες αὐτῶν ἀκούσαντες, ὀργῆς μεγάλης μεστοὶ γεγόνασι καὶ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ ἔλεγε τὰ ῥήματα τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἴας ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν, φάσκοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ λέγοντες ὅτι «Ἡ γυνὴ αὕτη διὰ τῆς μαγείας αὐτῆς τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἀποστρέφει καὶ ἀλλοτριοῖ ἀφ' ἡμῶν». Μιᾷ οὖν γνώμῃ γενόμενοι ἅπαντες, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἔστησαν καὶ εἶπον· «Βασιλεῦ ἡμῶν ἀγαθέ, εἰς τοὺς αἰῶνας ζῆθι· γυναῖκα μίαν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἤνεγκεν τὸ κράτος ὑμῶν γένος οὖσαν τῶν Ῥωμαίων, ἥτις μαγείας τελεῖ ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι τῇ οὔσῃ ὑπὸ τὴν βασιλείαν σου καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀποστρέφει ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν θεῶν· τοὺς γὰρ θεοὺς ἡμῶν ἀτιμάζει καὶ καταφρονεῖ πάντων τῶν νόμων ὑμῶν».

---

29 βδελυσσόμενοι AD: βδελυσόμενοι V **35** Ἴα οὖσα scripsi: ἡ οὖσα VAD **35** πολὺν VD: πολὴν A **38** ἀντιτιθοῦσα VAD: sic pro ἀντιτιθεῖσα **40** ἐπέστρεφεν AD: ἐπέστρεφεν V **44** αὐτάς AD: αὐτά V **45** καὶ ἀκούσασαι: καὶ add. AD **45** ἀκούσασαι AD: ἀκούσασα V **46** αὐτήν AD: αὐτὴ V **48** ἔλεγε VD: ἔλεγεν A

5. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεύς, μεγάλως ὠργίσθη καὶ θυμοῦ πολλοῦ πλησθείς, ἐκέλευσεν καὶ ἐκλήθησαν δύο ἀρχιμάγοι, ὧν ἦν ἡ προσηγορία αὕτη· ὁ μὲν εἷς ἐκαλεῖτο Ἀδερσαβώρ, ὁ δὲ ἕτερος Ἀδελφέρ· καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ βασιλεύς· «Ἐκείνη περὶ ἧς λέγουσιν, ἐὰν μὲν προσκυνεῖ τοὺς θεοὺς καὶ τιμᾷ τὸν ἥλιον καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ κράτος
60 μου καὶ τὴν φαρμακείαν ἣν διδάσκει οὐ πράττει, οἰκήσει ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ καὶ τιμὴν
f.90 ἕξει παρ' ἡμῶν· εἰ δὲ || οὐ προσκυνεῖ τοὺς θεοὺς καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ καθὼς κελεύουσιν οἱ θεοὶ ἡμῶν καὶ οἱ ἡμέτεροι νόμοι, πᾶσαν τιμωρίαν ἐπαγάγετε αὐτῇ». Δεξάμενοι δὲ τὸ κέλευμα τοῦτο, ἐξελθόντες προσέταξαν κατασχεθῆναι τὴν ἁγίαν δούλην τοῦ Θεοῦ. Ἐνεχθείσης δὲ αὐτῆς κραυγὴν καὶ θόρυβον ἐπ' αὐτῇ ἐποίησαν καὶ εἶπον αὐτῇ· «Χριστιανὴ
65 ὑπάρχεις;» Ἡ ἁγία ἀποκριθεῖσα εἶπεν· «Χριστιανὴ εἰμί». Καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ παράνομοι λέγοντες· «Θάνατον χρεωστεῖς ὅτι ἔφης εἶναι χριστιανή». Ἡ δὲ ἁγία Ἴα ἱερᾷ φωνῇ ἐβόησεν λέγουσα· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ ἑνὶ ζῶντι Θεῷ δουλεύω, τῷ πᾶσαν ὕλην κτίσαντι· ἐξ οὗ καὶ οὓς λέγετε θεοὺς ὑμῶν κατεσκευάσθησαν, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ· πάντα γὰρ ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν».

70 **6.** Τότε ἐκέλευσαν ἀποδυθῆναι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ καὶ σχοίνους ἔβαλον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ποσὶν καὶ πέντε ἄνδρες πάνυ ἰσχυροὶ ἕκαστον μέλος αὐτῆς εἷλκον καὶ ἄλλοι ἄνδρες νεανίσκοι μετὰ σαρακηνικῶν μαστίγων τύπτοντες τὸ σῶμα αὐτῆς διέφθειρον. Ἡ δὲ ἁγία Ἴα, ᾠδὴν ἀνέπεμπεν πρὸς τὸν Κύριον· καὶ γὰρ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἐπάρασα τοὺς ὀφθαλμούς, μετὰ παρρησίας τὸν ἑαυτῆς δεσπότην ἐπεκαλεῖτο
75 λέγουσα· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ υἱὲ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐνδυνάμωσον τὴν δούλην σου εἰς
f.90v τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἰς ὃν νῦν εἰσῆλθον καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ || τῶν λύκων τῶν διασπαραττόντων με».

7. Ὅτε δὲ ἐτυπτήθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν ἄλαλον, ἐκέλευσαν ἐμβληθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν φυλακήν· καὶ μετὰ δύο μῆνας ἐκέλευσαν καὶ ἤχθη ἐνώπιον αὐτῶν
80 ἡ ἁγία Ἴα καὶ λέγουσιν αὐτῇ· «Ἐν ποίᾳ διανοίᾳ ἔμεινας τὸν τοσοῦτον χρόνον ἐν τῇ εἱρκτῇ; Ἆρα ἐνουθέτησας ἑαυτὴν εἰς τὸ θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ σέβεσθαι τὸν βασιλέα καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἥλιον καὶ οἰκῆσαι ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ καὶ παρ' ἡμῶν δέξασθαι δωρεὰς καὶ

---

67 ζῶντι Θεῷ: cf. Deut. 4.33, 5.26; II Reg. 17.36; Esther 8.12q; II Mach. 6.28; Osee 2.1; Dan. 4.22; Matth. 16.16; Hebr. 4.17

56 πλησθείς AD: πλησθεῖς V **59** τιμᾷ AD: τιμὰ V **60** οὐ VD: οὖ A **61** ἕξει AD: ἕξει V **65** εἰμί V: εἰμι AD **65** Καὶ ἀπεκρίθησαν: καὶ om. A **66** χρεωστεῖς D: χρεοστεῖς VA **67** ἑνὶ AD: εἰμὶ V **68** οὓς AD: οὕς V **69** ἐκέλευσαν AD: ἐκέλευσαν V **70** τὴν ἀμνάδα: τὴν om. A **71** ἕκαστον AD: ἕκαστον V **80** τὸν τοσοῦτον: τὸν om. A **81** Ἆρα V: Ἄρα AD

δόματα μεγάλα, ὥστε τιμήν σοι παρασχεθῆναι κατὰ τὸ θέσπισμα τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων, ἢ εἶναι χριστιανήν;» Τότε ἡ πιστοτάτη καὶ ἁγία ἀποκριθεῖσα εἶπεν· «Ἐγὼ τὴν
85 διάνοιαν ἔσχον, ἵνα εἰς τὴν χάριν ἣν ἐκλήθην ἰσχυρῶς ἀγωνίσωμαι καὶ τὸν Θεόν μου τὸν ἀληθινὸν μὴ ἀντικαταλλάξω τοῖς δοκοῦσι θεοῖς· τοῖς γὰρ ματαίοις ὑμῶν σεβάσμασιν οὐ προσκυνῶ». Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀρχιμάγοι, μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ μεγάλου ἐκέλευσαν ἐνεχθῆναι ἀπὸ τοῦ παραδείσου κλάδη ῥοῶν μεστότερα ἀκαθάριστα τεσσαράκοντα· καὶ ἐξέτειναν αὐτὴν ἄνδρες δώδεκα καὶ ἔτυπτον αὐτὴν δεινῶς ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν· καὶ τὸ
90 σῶμα αὐτῆς ἔρρεεν τὸ αἷμα ἐπὶ τὴν γῆν· ὁμοίως καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς, μέχρις οὗ οἱ
f.91 ἐκτείνοντες || αὐτὴν ἐπληρώθησαν τοῦ αἵματος αὐτῆς· καὶ θεασάμενοι ὅτι ὅλη αἱματωμένη ἐστὶν καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς ἐδαπανήθησαν, ἐκέλευσαν αὐτὴν ἀρθῆναι ὥσπερ σκήνωμα νεκρὸν καὶ ῥιφῆναι αὐτὴν εἰς τὴν φυλακήν.

8. Καὶ μετὰ ἓξ μῆνας, ἐκέλευσαν αὐτὴν ἀχθῆναι πρὸς αὐτούς· καὶ μετακαλεσάμενοι
95 οἱ ἀρχιμάγοι τὴν ἁγίαν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ Ἴαν, ἠρώτησαν αὐτὴν λέγοντες· «Ἔτι τῷ φρονήματι τῶν χριστιανῶν διαμένεις;» Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα, εἶπεν αὐτοῖς· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ Θεὸν ἀληθινὸν φοβοῦμαι καὶ προσκυνῶ». Οἱ ἀρχιμάγοι εἶπον· «Οὐκοῦν ἀληθινά ἐστιν, ἃ ἤκουσται περὶ σοῦ ὅτι διδάσκεις ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ ἐναντία τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων;» Ἡ δὲ ἁγία ἀποκριθεῖσα εἶπεν· «Εἴ τι ἐὰν ἐρρήθη περὶ ἐμοῦ ὑπὲρ
100 Χριστοῦ, ἀληθὲς τυγχάνει· ἀσφαλῶς δὲ ἕνα Θεὸν μόνον κηρύττω τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καθὼς περιέχουσιν αἱ ἁγίαι ἡμῶν Γραφαί». Καὶ ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀρχιμάγοι, ἐθυμώθησαν οὐ μικρῶς καὶ ἐκέλευσαν τοῖς ὑπηρέταις καὶ ἐποίησαν καλάμους ἐνεχθῆναι μεγάλους καὶ διασχισθῆναι αὐτούς· καὶ ἐπιτεθῆναι τῇ ἁγίᾳ καθ' ὅλου τοῦ σώματος αὐτῆς καὶ σχοινίοις
105 λεπτοτέροις σφιγχθῆναι αὐτήν, μέχρις οὗ αἱ ἁρμονίαι αὐτῆς μετὰ τῶν μελῶν ψόφον
f.91v ἐποίησαν· καὶ ἐκέ||λευσαν ἕνα καθ' ἕνα κάλαμον ἀποσύρεσθαι ἀπ' αὐτῆς· καὶ ἡ σὰρξ μετὰ τοῦ αἵματος, κατέρρει ἐπὶ τὴν γῆν, ἕως οὗ τὰ ὀστᾶ αὐτῆς καὶ τὰ ἐντὸς ἐφάνη.

82-83 δωρεὰς καὶ δόματα: cf. Dan. 2.6 **83-84** τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων: cf. I Tim. 6.15 **101-102** ἀπὸ τῶν ὁδῶν - Γραφαί: cf. II Par. 7.14, Prov. 8.13, Zach. 1.4 **98-99** τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων: cf. supra l. 83-84

83 ὥστε VD: ῳστε A **85** ἀγωνίσωμαι AD: ἀγωνίσομαι V **86** δοκοῦσι VD: οὐκ οὖσι A **87** ὀργῆς AD: ὀργῆς V **89** ἐξέτειναν VA: ἐξέτειναν D **89-90** καὶ τὸ σῶμα VD: ἀπὸ τὸ σῶμα A **90** τὸ αἷμα: τὸ om. A **92** ἐστὶν VD: ἐστιν A **95** ἁγίαν VD: ἁγιαν A **97** Οὐκοῦν AD: οὐκ οὖν V **98** περὶ σοῦ D: περισοῦ V, περὶ σου A **99** Εἴ τι ἐὰν ἐρρήθη D: εἴ τι ἐὰν ἐρήθη V **100** τυγχάνει VD: τγχάνει A **100** ἕνα VD: ἕνα A **101** ἐπιστρέψωσι VD: ἐπιστρέφωσι A **101** ἀπὸ τῶν ὁδῶν: ἀπὸ om. A **102** ἁγίαι V: ἅγιαι AD **103** τοῖς AD: τοὶς V **104** ὅλου VD: ὅλου A **105** ἁρμονίαι VD: ἀρμονίαι A **107** ἕως VD: ἕως A **107** ὀστᾶ AD: ὀστὰ V

9. Μετὰ δὲ ἡμέρας δέκα ἐκέλευσαν ἐκταθῆναι τὴν ἁγίαν καὶ ἐν φραγέλλαις χαλκαῖς τὰ ὀστᾶ αὐτῆς κατακλασθῆναι. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ, εἰς τὸ ἔδαφος ὡς νεκρὰ ἔκειτο πρὸ αὐτῶν καὶ ἐκέλευσαν ἐνεχθῆναι πραισόριον καὶ ἐκρέμασαν αὐτὴν ἐν αὐτῷ· καὶ ἐκύκλουν ἄνδρες σφίγγοντες ἐπὶ πολύ, ἕως ὅτου τὰ μέλη αὐτῆς χωρισθέντα ἀπ' ἀλλήλων, ἔπεσον χαμαί. Θεασάμενοι δὲ ὅτι λοιπὸν ἄλαλος ὑπῆρχεν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς διαλυθέντα ἔπεσον, τότε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσαν ξίφει. Παρήγγειλαν δὲ τοῖς τηροῦσι φυλαχθῆναι τὸ λείψανον αὐτῆς, ἵνα μηδεὶς ἐνταφιάσῃ αὐτήν, ἕως οὗ τὰ πετηνὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέλθωσι καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς καταφάγωσιν, ἐπειδήπερ οὐκ ἦν ἔθος Πέρσαις θάπτειν νεκρούς, ἵνα μὴ μολύνηται φησὶν ἡ γῆ. Τινὲς δὲ ἄνδρες χριστιανοὶ κρυφῇ τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Ἴας χρήματα δόντες ἐξηγοράσαντο παρὰ τῶν τηρούντων καὶ ἐνεταφίασαν μετὰ τιμῆς καθὼς ἔπρεπεν. Ἐμαρτύρησεν δὲ ἡ ἁγία Ἴα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῇ Ἰουζαϊνῶν τῇ οὔσῃ ἐν Περσίδι μηνὶ Αὐγούστῳ πέμπτῃ, βασιλεύοντος τῶν Περσῶν Σαβωρίου, κατὰ δὲ ἡμᾶς βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

114-115 τὰ πετηνὰ τοῦ οὐρανοῦ: cf. Iob 38.41, Ps. 147.9, Matth. 6.26α

110 πραισόριον VD: πραισσόριον A **111** ἀπ' ἀλλήλων AD: ἀπαλλήλων V **112** διαλυθέντα AD: διαληθέντα V **114** μηδεὶς AD: μὴδεὶς V **114** πετηνὰ VA: πετεινὰ D **116** μολύνηται φησὶν VD: μολύνηταί, φησιν A

ΙΙ. Η Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου

ΙΙ.1. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις

Η Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου, η οποία δεν έχει εκδοθεί αυτοτελώς μέχρι σήμερα[74], παραδίδεται από δύο κώδικες, τον κώδικα Vindob. Hist. gr. 45 και τον Dujčev gr. 209. Ο περγαμηνός κώδικας Vindob. Hist. gr. 45 που παραδίδει το κείμενο στα φφ. 45-48^{v}, βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστρίας. Περιλαμβάνει ένα Μηνολόγιο του μηνός Αυγούστου και χρονολογείται στον 11ο αιώνα. Αποτελείται από 310 φύλλα (διαστάσεων 295x240mm) στο σύνολο, τα οποία παραδίδουν 75 κείμενα (Βίοι, Μαρτύρια, Εγκώμια)[75]. Είναι γραμμένος σε δύο στήλες (30-31 σειρές ανά φύλλο). Το χειρόγραφο απέκτησε τον 16ο αιώνα ο Augerius von Busbeck στην Κωνσταντινούπολη. Όπως αναφέρουν οι Lambek – Kollar και Nessel στις περιγραφές τους, τον 17ο αιώνα ο κώδικας είχε τρία φύλλα περισσότερα (δηλαδή, συνολικά 313)[76].

Το κείμενο της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου στον κώδικα της Βιέννης, διαχωρίζεται από το προηγούμενο κείμενο με εκτεταμένη διακοσμητική ταινία. Ο τίτλος είναι γραμμένος σε κεφαλαιογράμματη γραφή σε αντίθεση με το κείμενο, το οποίο είναι γραμμένο σε μικρογράμματη και συγκεκριμένα, τη λεγόμενη, κατά τον Hunger, *μαργαριτόπλεχτη* (*Perlschrift*)[77]. Το αρχικό γράμμα του κειμένου είναι αρκετά μεγαλύτερο και πιο έντονο σε σχέση με τα επόμενα γράμματα. Στην επάνω δεξιά γωνία αναγράφεται η αραβική αρίθμηση των φύλλων από μεταγενέστερο χέρι. Αξιοσημείωτα είναι τα ελάχιστα διάσπαρτα σχόλια και οι σημειώσεις στην ώα από κάποιο μεταγενέστερο μελετητή στη λατινική και την ελληνική γλώσσα[78]. Χαρακτηριστική είναι και η παραγραφοποίηση του κειμένου με την εξοχή του πρώτου γράμματος της παραγράφου ή του αμέσως επόμενου στίχου.

---

74 Οι παλαιότεροι μελετητές δεν διαχώρισαν τα σωζόμενα κείμενα σε Παραλλαγές. Για το θέμα αυτό βλ. παραπάνω σσ. 4 υποσημ. 23 και 20 υποσημ. 72.

75 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, I, 682. Ο κώδικας είχε αρχικά μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς τα φύλλα έχουν περικοπεί σημαντικά στο επάνω και κάτω μέρος τους. Στο φ. 1 υπάρχει έγχρωμο διακοσμητικό επίτιτλο. Τα κείμενα για την 1η Αυγούστου ξεχωρίζουν με έγχρωμες διακοσμητικές ταινίες και χρυσογραφίες στους τίτλους, τα αρχικά γράμματα των κειμένων και τις ημερομηνίες. Από τις 2 Αυγούστου και εξής χρησιμοποιείται αντίστοιχα μόνο το κόκκινο χρώμα· βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, I, 682 υποσημ. 1.

76 Ίσως ο κώδικας να γράφτηκε και στην Κωνσταντινούπολη βλ. Hunger, *Katalog*, 54 και Ehrhard, *Überlieferung*, I, 682 υποσημ. 1. Περισσότερα για τον κώδικα βλ. Hunger, *Katalog*, 50-54, Ehrhard, *Überlieferung*, I, 9 υποσημ. 5, 14 υποσημ. 1, 126 υποσημ. 4, 682-686 και III, 406 υποσημ. 3, 406 υποσημ. 4 και 746 υποσημ. 2.

77 Για τη γραφή βλ. H. Hunger, Die Perlschrift, eine Stilrichtung der griechischen Buchschrift des 11. Jahrhunderts, στο: H. Hunger (επιμ.) *Studien zur griechischen Paläographie*, Wien 1954, 22-32, Hunger, *Βυζαντινό βιβλίο*, 132-134 και Mioni, *Παλαιογραφία*, 90-91.

78 Τα σχόλια από το περιθώριο χρησιμοποιούνται ως πλαγιότιτλοι στην έκδοση των Acta Sanctorum· βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, I, 682 υποσημ. 1.

Το κείμενο περιέχει αρκετά ορθογραφικά λάθη. Ενδιάμεσα στις λέξεις ο αντιγραφέας παραλείπει γράμματα που επαναλαμβάνονται είτε από απλογραφία (*βδελυσόμενοι*), είτε από απροσεξία (*πορρηθέντα, λέγουσα, τιμή*) και συγχέει ομόηχα φωνήεντα (*γηραλαίοις*, *όπλησθεὶς*, *λοιδωροῦσι*, *παραλειφθείσης*, *πίωνι*, *δώματα*). Ως προς τον τονισμό, συγχέεται η οξεία με την περισπωμένη (*χῶρᾳ*, *ποῖᾳ*, *τὼν*, *μήνας*), η ψιλή με τη δασεία αλλά και το αντίστροφο (*Ἠλιόδωρον*, *ἀγίων*, *ἰλέως*, *ἥγαγες*, *ἰσχυροὶ*, *ἰσχυρῶς*, *εἷς*, *αἵματος*, *ἕνα*, *ὑποπιαστήριον*, *ὑπηρέταις*, *ἑνὶ*, *ἁρμονίαι*, *ἦν*, *ἁγίας, ἡ* [x3]), ο τόνος με το πνεύμα (*ἀκριβῶς*, *ἐδίδασκεν*), ενώ παραλείπεται ο τονισμός κάποιων λέξεων (*παρηγγειλαν*, *οὐζαϊνων*, *επαξατε*, *αἱματος*, *τῆς δε*, *ἡ δε*, *ἐπι*, *ἀρχιμαγοι*, *ἐνεχθεντος*) ή το πνεύμα τους (*επαύσαντο*, *ατιμάζει*). Αξιοσημείωτη για τον αντιγραφέα είναι η σύνδεση των λέξεων στους εμπρόθετους προσδιορισμούς (*μεταγυνακῶν*, *μετατιμῆς*, *καθεκάστην* [x3], *ἐπιπόκον*, *μετασαρακηνικῶν*, *μεταπαρρησίας*, *μεταδύο*, *καταμέρος, ἀπαλλήλων*, *μεταπολλοῦ*) και σε άλλες περιπτώσεις ο διαχωρισμός τους (*οὐκ' οὖν* [x2]). Η άρνηση *οὐχ* δηλώνεται χωρίς απόστροφο, ενώ το γράμμα -*ρ* δασύνεται πάντα (*ῥωμαίων* [x3], *ῥῦσαί με*, *ῥιφῆναι*).

Παρατηρείται, επίσης, το φαινόμενο της έκθλιψης (*ἀντ' αὐτοῦ*, *ἀφ' ἡμῶν*, *εἰθ' οὕτως*, *παρ' ἡμῶν*, *ἐπ' αὐτῶν* [x2], *καθ' ἕνα*) και της έγκλισης. Στην έγκλιση:

1. Η προσωπική αντωνυμία (*μου, μοι, με – σου, σοι, σε*) χάνει τον τόνο όταν η προηγούμενη λέξη είναι (παρ)οξύτονη (*κράτος μου*, *σάρκας μου*, *βασιλεία σου*, *δούλην σου*), ενώ ο τόνος ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης (προπαρ)οξύτονης ή προπερισπώμενης λέξης (*λέγουσίν μοι*, *ῥῦσαί με, θεόν μου*). Σε ορισμένες περιπτώσεις ο τόνος διατηρείται (*περὶ σοῦ*).

2. Οι δισύλλαβοι τύποι της Οριστικής του Ενεστώτα του ρήματος *εἰμὶ* ανεβάζουν τον τόνο μετά απο οξύτονη λέξη (*ἀληθινά ἐστιν*) και τον διατηρούν μετά από παροξύτονη (*αἱμαγμένη ἐστὶν*, *ἔθος ἐστὶν*).

3. Το μόριο *τὲ*, επίσης, κρατά τον τόνο του μετά από παροξύτονη λέξη (*ἄνδρας τὲ*).

Ο δεύτερος περγαμηνός κώδικας που παραδίδει την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου, ο κώδικας Dujčev gr. 209, βρίσκεται στο Κέντρο Σλαβο-Βυζαντινών Σπουδών *Ivan Dujčev* στη Σόφια και χρονολογείται στον 11ο αιώνα[79]. Ανήκει στους «χαμένους» κώδικες της Μονής Κοσίνιτσας (ή Εικοσιφοινίσσης) και παρόλο που «επανεμφανίστηκε», μέχρι σήμερα δεν έχει επιστρέψει στην κοιτίδα του. Ο κώδικας εκλάπη κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου (1917) από τους Βούλγαρους μαζί με άλλους κώδικες και κειμήλια. Η ιστορία των κλαπέντων χειρογράφων είναι αρκετά μακρά. Μετά την εξαφάνισή τους, οι Βούλγαροι αρνήθηκαν συστηματικά τις καταγγελίες τόσο του Ηγουμενοσυμβουλίου της Μονής όσο και της Ελληνικής Πρεσβείας της Πράγας περί λεηλασίας και ξένης κατοχής[80]. Το 1923 με ειδικό όρο της συνθήκης του Neuilly, επιστράφηκαν στην Ελλάδα 259 χειρόγραφοι κώδικες από τη Μονή Κοσίνιτσας και Τιμίου Προδρόμου Σερρών. Με την πάροδο του χρόνου, κάποια χειρόγραφα αποκτήθηκαν (μέχρι και σήμερα) από διάφορες βιβλιοθήκες της Ευρώπης και της Αμερικής, άγνωστος αριθμός λανθάνει σε ιδιωτικές συλλογές ύστερα από αγοραπωλησία, ενώ το μεγαλύτερο μέρος αυτών εικάζεται πως βρίσκεται σήμερα στη Σόφια[81].

Το θέμα αυτό δεν άφησε αδιάφορη την επιστημονική κοινότητα. Η κατάρτιση ενός *Συνοπτικού καταλόγου*, βασιζόμενου στις υπάρχουσες παλαιότερες καταγραφές - καταλόγους έγινε πράξη[82]. Τον κατατοπιστικό Κατάλογο του Άτσαλου, που αντλεί τα περισσότερα στοιχεία από τις μελέτες των Παπαδόπουλου-Κεραμέα, Gregory – Aland και του Ehrhard, οι οποίες και βασίστηκαν σε αυτοψία, ακολούθησε η μελέτη του Παπάζογλου που συγκεντρώνει τις παλαιογραφικές πληροφορίες όλων των προηγούμενων μελετητών και παρουσιάζει φωτογραφίες φύλλων διαφόρων χειρογράφων, αλλά και του Κατσαρού, ο οποίος επισημαίνει ειδικότερα το πρόβλημα σχετικά με την αρίθμηση των χειρογράφων[83].

Τον κώδικα Dujčev gr. 209 που παραδίδει την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου (φφ. 50-54^{v}) εντόπισε το 1918 στην Ακαδημία της Σόφιας με τον ταξινομικό αριθμό 17 ο Ehrhard, ο οποίος

79 Ο Sprengling χρονολογεί τον κώδικα στον 12ο αιώνα. Γι' αυτόν τα φφ. 1-2 και 314-315 ανήκαν σε άλλον κώδικα· βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* I, 692 υποσημ. 2 και Džurova – Atsalos – Katsaros – Stančev, *Checklist*, 33.

80 Βλ. Άτσαλος, *Κατάλογος*, 22-25.

81 Βλ. Άτσαλος, *Κατάλογος*, 123-128.

82 Για τις καταγραφές των Α. Παπαδόπουλου-Κεραμέα, των C. R. Gregory και A. Ehrhard, του Θ. Χατζησταύρου και Κ. Ζησίου, του Αγαθαγγέλου Δημητριάδη και του μητροπολίτη Δράμας Αγαθαγγέλου Μάγνητος, των μοναχών της Μονής Βιταλίου Ματάκου και Ι. Καρτάλη, του ηγουμένου Νεοφύτου και του Σ. Λάμπρου βλ. αναλυτικά Παπάζογλου, *Χειρόγραφα*, 51-161. Για την πρώτη καταγραφή των ελληνικών χειρογράφων στη Σόφια και τον ανέκδοτο κατάλογο που συνέταξε ο Vl. Siš το διάστημα 1917-1923 βλ. Κατσαρός, *Κατάλογος*, 49-138.

83 Αναλυτικά για τον κώδικα βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, III, 692-694, Άτσαλος, *Κατάλογος*, 29 υποσημ. 39, 34-35 υποσημ. 63-65, 113, 117 και 121 υποσημ. 381, Džurova – Atsalos – Katsaros – Stančev, *Checklist*, 33, 61, 83, 88, 97 και 107, Παπάζογλου, *Χειρόγραφα*, 56 υποσημ. 14, και 110 υποσημ. 26 και Κατσαρός, *Κατάλογος*, 73, 106, 200, 213, 234, 257 και 284.

βασιζόμενος σε παλαιότερες σημειώσεις τον ταύτισε με τον κώδικα 7 της Μονής της Κοσίνιτσας[84]. Για τον Ehrhard ο κώδικας αυτός αποτελεί το μοναδικό δείγμα ενός δίτομου Μηνολογίου (*Das Zweibändige Menologium*) που περιέχει Βίους και Μαρτύρια Αγίων από 1-16 Αυγούστου (πρώτος τόμος). Τα φύλλα (διαστάσεων 350x255mm) υπολογίζονται στο σύνολό τους 315 αλλά σήμερα τα δύο πρώτα και τελευταία εκλείπουν με αποτέλεσμα ο κώδικας να απαρτίζεται από 311[85].

Το κείμενο είναι γραμμένο σε μικρογράμματη *μαργαριτόπλεχτη* γραφή (*Perlschrift*) με μαύρη μελάνη[86]. Είναι ευανάγνωστο, αρκετά ορθογραφημένο και χωρισμένο σε παραγράφους με το αρχικό κεφαλαίο γράμμα είτε της πρώτης λέξης είτε του πρώτου γράμματος του επόμενου στίχου να προεξέχει στο περιθώριο σημειωμένο με κόκκινη μελάνη. Είναι γραμμένο σε δύο στήλες και ο αριθμός των σειρών του είναι 32 ανά φύλλο. Οι αποστάσεις των γραμμάτων παρουσιάζουν συμμετρία. Τα φύλλα αριθμούνται στην πάνω δεξιά γωνία από κατοπινό μελετητή.

Τα ορθογραφικά λάθη είναι ελάχιστα. Παρατηρείται σύγχυση ομόηχων φωνηέντων (*διέσχηζον*, *ἀλητήριοι*, *δώματα*), λάθη στον τονισμό και τα πνεύματα (*ἔξει*, *εἰμί*, *ἐμπροσθεν*, *ἁρμονίαι*, *γην*, *μήνας* [x2], *χείρας*, *εἰρκτῇ*, *αυτῇ*, *ποῖᾳ*, *ᾧ*, *ἦν*). Επιπλέον, σημειώνεται «λανθασμένος» χωρισμός λέξεων (*ἐπεὶ δήπερ*). Η υπογεγραμμένη απουσιάζει εντελώς, ενώ δηλώνεται κάποιες φορές η προσγεγραμμένη (*αὐστηρᾶι*, *τῶι*). Το πρόσφυμα *δὲ* συναντάται άπαξ με διπλό τόνο για έμφαση ενώ το γράμμα *-ρ* δασύνεται πάντα (*ῥωμαίων* [x3], *ῥῦσαί με*, *ῥιφῆναι*).

Επιπλέον, παρατηρείται το φαινόμενο της έκθλιψης (*ἀπ' ἀλλήλων*) και της έγκλισης. Ως προς την έγκλιση τόνου:

1. Στην προσωπική αντωνυμία (*μου*, *μοι*, *με* - *σου*, *σοι*, *σε*) ο τόνος χάνεται μετά από (παρ)οξύτονη λέξη (*κράτος μου*, *σάρκας μου*, *βασιλεία σου*, *δούλην σου*, *τιμήν σοι*) και ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης όταν εκείνη είναι προπαροξύτονη ή προπερισπώμενη (*λέγουσί μοι*, *ῥῦσαί με*). Σε μία περίπτωση φαίνεται ο τόνος να διατηρείται για έμφαση ύστερα από οξύτονη λέξη (*περὶ σοῦ*).

2. Στην αόριστη αντωνυμία (*τὶς*, *τὶ*) ο τόνος ανεβαίνει στη λήγουσα της μονοσύλλαβης και άτονης λέξης που προηγείται (*εἴ τι*).

84 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* I, 692 υποσημ. 2, Άτσαλος, *Κατάλογος*, 35 υποσημ. 63 και Παπάζογλου, *Χειρόγραφα*, 56 υποσημ. 14. Το κείμενο βρίσκεται στα φφ. 50-54^{v}, σύμφωνα με την περιγραφή του Sprengling, την οποία ακολουθεί και ο Ehrhard. Όπως σημειώνει ο τελευταίος, τα φφ. 1-2 και 314-315 προέρχονταν από διαφορετικό/ά χειρόγραφα. Ο Sprengling δεν είχε συμπεριλάβει το περιεχόμενο αυτών των φύλλων στην περιγραφή του. Τα συγκεκριμένα φύλλα απουσίαζαν, επίσης, όταν ο Ehrhard μελέτησε το χειρόγραφο το 1918. Επομένως, στη σημερινή μορφή του χειρογράφου τα φφ. 50-54^{v} αντιστοιχούν στα φφ. 48-52^{v}· βλ. Ehrhard, *Überlieferung*, I, 692 υποσημ. 2 και Άτσαλος, *Κατάλογος,* 35 υποσημ. 63.

85 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* I, 692 και Άτσαλος, *Κατάλογος*, 35 υποσημ. 64.

86 Για την γραφή βλ. παραπάνω σ. 27 υποσημ. 77.

II.2. Κριτική έκδοση

Αρχές της έκδοσης

Το κείμενο που παραδίδουν τα δύο χειρόγραφα, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχει εκδοθεί αυτοτελώς μέχρι σήμερα[87]. Στην παρούσα κριτική έκδοση της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου λαμβάνονται υπόψη και τα δύο χειρόγραφα[88]. Δεδομένου, ωστόσο, ότι χρονολογούνται πιθανότατα στον 11ο αιώνα και δεν γνωρίζουμε ποιο προηγείται, επιλέγουμε συχνότερα το χειρόγραφο με την καλύτερη ορθογραφία. Άλλες, πάλι, φορές επιλέγεται η ορθότερη γραφή ανεξαρτήτως χειρογράφου. Προστίθεται η υπογεγραμμένη, η οποία παραλείπεται πάντα, ενώ η προσγεγραμμένη αντικαθίσταται, επίσης, με την υπογεγραμμένη. Τα αρχικά των κύριων και εθνικών ονομάτων αλλά και εκείνων της Τριαδικής Θεότητας, κεφαλαιογραφούνται. Τα *nomina sacra*, στα οποία παραλείπονται τα σημεία τονισμού, αναλύονται χωρίς αναφορά στο υπόμνημα. Η στίξη της έκδοσης δεν βασίζεται ολοκληρωτικά στη στίξη των χειρογράφων που ακολουθούν τους ρητορικούς κανόνες, αλλά διαφοροποιείται ακολουθώντας το νόημα του κειμένου[89]. Ενδιάμεσα στο κείμενο αναγράφεται η αρίθμηση των φύλλων και των δύο χειρογράφων (V = ||, B = |). Τέλος, το κριτικό υπόμνημα (*Apparatus criticus*) συμπληρώνεται από το πηγολογικό (*Apparatus fontium*) με παραθέματα από την Αγία Γραφή.

Sigla

W Vindob. Hist. gr. 45, saec. XI, ff. 45-48^{v}

B Dujčev gr. 209, saec. XI (XII;), ff. 48-52^{v} (50-54$^{v)}$

87 Για το θέμα αυτό βλ. παραπάνω σσ. 4 υποσημ. 23, 20 υποσημ. 72 και 27.

88 Στην παρούσα έκδοση, προσιτό ήταν ένα μέρος του χειρογράφου (50-52^{v}) που βρίσκεται στο Κέντρο Σλαβο-Βυζαντινών Σπουδών *Ivan Dujčev* του Πανεπιστημίου Σόφιας, λόγω των μη ακριβών δεδομένων των καταλόγων· βλ. παραπάνω σ. 30 υποσημ. 84.

89 Για τη στίξη βλ. D. R. Reinsch, What should an editor do with a text like the Chronographia of Michael Psellos?, στο: A. Bucossi – E. Kihlman (επιμ.), *Ars Edendi Lecture Series*, vol. II, Stockholm 2012, 131-148, κυρίως 145-146 και Ελένη Καλτσογιάννη, *Το ομιλητικό και αγιολογικό έργο του Ιωάννη Ζωναρά. Εισαγωγική μελέτη – Κριτική έκδοση* [Βυζαντινά κείμενα και μελέτες 60], Θεσσαλονίκη 2013, 476 κ.ε.

f.45 Μαρτύριον ἐν συντόμῳ τῶν ἁγίων μαρτύρων

Δωσᾶ πρεσβυτέρου καὶ Ἴας τῆς παρθένου μαρτυρησάντων ἐν Περσίδι

1. Ἐν τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Σαβωρίου τοῦ Περσῶν βασιλέως, ἀνῆλθεν ὁ αὐτὸς Σαβώριος εἰς τὰ κάστρα καὶ εἰς τὰ μεθόρια τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐποίησεν φοσσάτον μετὰ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ· ἦλθεν δὲ καὶ ἐπὶ τὸ κάστρον τὸ προσαγορευόμενον Βιζαδέον καὶ ἠδυνήθη κατακυριεῦσαι αὐτοῦ καὶ ἐν διακατοχῇ αὐτοῦ
5 γενέσθαι || καὶ τὰ τείχη καταστρέψαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλῆθος πολὺ ἐκ τῶν πολεμαρχῶν
f.45v τῶν Ῥωμαίων ἠδυνήθη διὰ τῆς τιμωρίας τῶν ξιφῶν ἀνελεῖν καὶ πορθῆσαι ἄνδρας μετὰ γυναικῶν ὡσεὶ πεντήκοντα χιλιάδας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον, ἅμα Δωσᾷ καὶ Μαρεαβῇ πρεσβυτέροις γηραλέοις καὶ ἄλλοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις ἁγιωτάτοις ἀνδράσι, μετὰ συστήματος ἁγίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κανονικῶν καὶ
10 ἀειπαρθένων, αἰχμαλώτους αὐτοὺς πάντας ἔλαβεν. Ἐν δὲ τῷ ἀποφέρεσθαι αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν τὴν λεγομένην Οὐζαηνῶν, συνέβη αυτοῖς ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακερθά, ἀρρωστίᾳ περιπεσεῖν τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον· καὶ μέλλων τελευτᾶν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Ἡλιόδωρος, ἐχειροτόνησεν ἀντ’ αὐτοῦ Δωσᾶν τὸν προρρηθέντα πρεσβύτερον ἄνδρα δίκαιον καὶ θεοσεβῆ τυγχάνοντα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ θυσιαστήριον, ὅπερ ἦν λαβὼν
15 ἐξερχόμενος εἰς αἰχμαλωσίαν, παρέδωκεν αὐτὸ τῷ ὁσιωτάτῳ Δωσᾷ, ἵνα ἱερατεύῃ ἐν αὐτῷ ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ἐνώπιον Κυρίου.

2. Αὐτὸς δὲ ὁ θεῖος καὶ θεοφιλέστατος Ἡλιόδωρος ἐν εἰρήνῃ τοῦ τῇδε βίου ἀνεπαύσατο· τὸ δὲ τίμιον καὶ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον ἐτάφη ἐκεῖ παρὰ χριστιανῶν ἀνδρῶν μετὰ τιμῆς πολλῆς καὶ δόξης. Ἐν δὲ τῷ ἀπέρχεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ ὁδῷ ἀποκινηθέντες ἐκ τοῦ
20 τόπου ἐκείνου, συνηθροίσθησαν ἐν ἑνὶ τόπῳ καὶ ἔψαλλον καὶ ὕμνουν δοξολογοῦντες τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ καθ’ ἑκάστην ἡμέραν οὐκ ἐπαύοντο ἐκτελοῦντες τὴν διακονίαν ταύτην. Οἱ δὲ ἄθλιοι καὶ πονηροὶ μάγοι διὰ τὸ ψάλλειν αὐτοὺς καὶ λειτουργεῖν ἀεννάως τῷ ἁγίῳ ἡμῶν Χριστῷ καὶ Θεῷ, θυμοῦ μεγάλου ἐπλήσθησαν καὶ αἱ καρδίαι αὐτῶν καὶ αἱ ψυχαὶ ἐταράχθησαν σφόδρα· καὶ λοιπόν, ἤρξαντο κακολογεῖν καὶ ἐνδιαβάλλειν τοὺς
25 λειτουργοῦντας τῷ Θεῷ χριστιανοὺς πρὸς Ἀ||δερφὲρ τὸν ἀρχιμάγον, τὸν καὶ πρώην

---

16 ἐνώπιον Κυρίου: cf. Ex. 23.17, 34.33; Lev. 4.4, 4.18, 4.24. e.a.

Tit.] supra titulum Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ W **6-7** μετὰ γυναικῶν: μεταγυνακῶν W **7** Ἡλιόδωρον: Ἡλιόδωρον W **8** γηραλέοις: γηραλαίοις W **9** ἀνδράσι: ἀνδρᾶσι W **13** προρρηθέντα: πορρηθέντα W **19** μετὰ τιμῆς: μετατιμῆς W **21** καθ’ ἑκάστην: καθεκάστην W

f.46 αἴτιον γενόμενον αἱματεκχυσίων πολλῶν χριστιανῶν καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων τοῦ Θεοῦ, τῶν μαρτυρησάντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ· καὶ ὁπλισθεὶς ὁ Ἀδερφὲρ ὁ ἀρχιμάγος τοῖς ὅπλοις τοῦ ἀντικειμένου, εἰσῆλθεν πρὸς τὸν βασιλέα Σαβώριον καὶ λέγει αὐτῷ· «Ἀγαθὲ βασιλεῦ· ἔστιν τίς ἀνὴρ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ, πρῶτος ὑπάρχων τῶν χριστιανῶν, ἔχων τὴν προσηγορίαν Δωσᾶς καὶ πολλοὺς συναρπάζει πρὸς ἑαυτὸν ὄχλους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἄνδρας τὲ καὶ γυναῖκας, ὁμοπίστους καὶ ὁμόφρονας αὐτῷ τυγχάνοντας· καὶ λοιδοροῦσι τὸ ὑμέτερον κράτος βδελυσσόμενοι τὴν ὑμετέραν βασιλείαν· καὶ οὐ μόνον ἅπαξ τοῦτο διαπράττονται, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Καὶ παρήγγειλαν αὐτοῖς πολλάκις μὴ ποιεῖν τοῦτο καὶ οὐκ ἐπαύσαντο· ἀλλὰ γὰρ καὶ περισσοτέρως ἀτιμάζουσι τὸν ὑμέτερον βασιλικὸν θρόνον· οὐ μικρῶς δὲ ἐβλασφήμησαν, ἀλλὰ μὴν καὶ καθ' ἑκάστην βλασφημοῦσι κατὰ τῶν θεῶν τῶν Περσῶν». Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς καὶ μανεὶς σφόδρα, ἐκέλευσε παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δωσᾶ τοῦ ἐπισκόπου ξίφει ἀποτμηθῆναι.

3. Μετὰ δὲ τὴν τιμίαν καὶ ἔνδοξον ἄθλησιν τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Δωσᾶ, διεβλήθη καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη ἡ ἁγία Ἴα, οὖσα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς παραληφθείσης, ὡς ζῆλον πολὺν ἔχουσα περὶ τὴν πίστιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἦν γὰρ καὶ τὰς ἁγίας γραφὰς ἀκριβῶς ἐξησκημένη διὰ τὸν πόθον, ὃν εἶχεν περὶ τὸν δεσπότην Χριστόν· καὶ ὅλη τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ πυρουμένη, ἠναντιοῦτο ἑκάστῳ ἀντιπίπτοντι καὶ ἐχθραίνοντι τοῖς τοῦ Χριστοῦ δούλοις, διδάσκουσα αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰ ὦτα ἐνσπείρουσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Πολλοὺς οὖν ἐκ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, εἰς
f.46v χριστιανισμὸν ἐπέστρεφεν κατὰ || τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἡ μακαρία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα· ᾤκησε δὲ ἐν τῇ Οὐζαϊνῶν χώρᾳ καὶ πολλοὺς προσήνεγκε τῷ Χριστῷ.

4. Αὕτη δὲ ἡ ἁγία, ἐν ἀγάπῃ πρὸς τὰς γυναῖκας τῶν μεγάλων ἤρχετο ἀεὶ καὶ ἐδίδασκεν αὐτὰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων γραφῶν ἔλεγεν αὐταῖς. Θεασάμεναι δὲ αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τὸν λογισμὸν τῆς ἁγίας Ἴας, ὄντα πραὺν καὶ κεχαριτωμένον, ἱλέως αὐτὴν προσεδέξαντο· καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἐνεγκωμίαζον αὐτὴν λέγουσαι τὰς διδαχὰς καὶ τοὺς λόγους τῆς ἁγίας Ἴας. Οἱ δὲ ἄνδρες αὐτῶν ἀκούσαντες ταῦτα, ὀργῆς

---

27 ὁπλισθεὶς: ὁπλησθεὶς W **31** λοιδοροῦσι: λοιδωροῦσι W **32** βδελυσσόμενοι: βδελυσόμενοι W **33** καθ' ἑκάστην: καθεκάστην W **33** παρήγγειλαν: παρηγγειλαν W **34** ἐπαύσαντο: επαύσαντο W **35** καθ' ἑκάστην: καθεκάστην W **36** τῶν θεῶν: τὼν W **40** παραληφθείσης: παραλειφθείσης W **42** ἀκριβῶς: άκριβώς W **43** ἠναντιοῦτο: ἐναντιοῦτο W **47** Οὐζαϊνῶν χώρᾳ: Οὐζαϊνων χῶρᾳ W **49** ἐδίδασκεν: έδίδασκεν W **49** ἁγίων: ἀγίων W **51** ἱλέως: ἰλέως W: an ἡδέως? **51** λέγουσαι: λέγουσα W

f.50 μεγάλης μεστοὶ γεγόνασιν καὶ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ ἔλεγεν ὅτι «Ἡ γυνὴ αὕτη διὰ τῆς | μαγείας αὐτῆς τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἀποστρέφει ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀλλοτριοῖ ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν». Τότε μιᾷ γνώμῃ γενόμενοι οἱ πάντες, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἔστησαν καὶ μιᾷ φωνῇ εἶπον· «Βασιλεῦ ἡμῶν ἀγαθέ, εἰς τὸν αἰῶνα ζῆθι· γυναῖκα μίαν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ῥωμαίων ἤγαγες ἐνταῦθα, ἥτις πολλὰς μαγείας τελεῖ ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι τῇ οὔσῃ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου καὶ διδάσκει καὶ Θεὸν ἕτερον καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν θεῶν, ὧν σέβει τὸ κράτος ὑμῶν καὶ τιμᾷ, ἀποστρέφει καὶ τοὺς μεγίστους θεοὺς ἀτιμάζει καὶ τοῦ κράτους ὑμῶν διαπτύει καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὴν ὑμετέραν βασιλείαν δεινῶς ἀτιμάζει καὶ καταφρονεῖ πάντων».

5. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, μεγάλως ὠργίσθη καὶ θυμοῦ πολλοῦ πλησθείς, ἐκέλευσε καὶ ἐκλήθησαν δύο ἀρχιμάγοι, ὧν αἱ προσηγορίαι· εἷς μὲν Ἀδερσαβὼρ καὶ ὁ ἕτερος Ἀδερφέρ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἡ γυνὴ περὶ ἧς λέγουσί μοι, ἐὰν προσκυνῇ τοὺς θεοὺς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τιμᾷ τὸ πῦρ καὶ τὸ κράτος μου οὐκ ἀτιμάζῃ καὶ τὴν φαρμακείαν ἣν
f.47 ἐπίσταται οὐ δι||δάσκῃ, οἰκήσει ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ τῇ πίονι καὶ εὐθαλεῖ καὶ τὴν πρέπουσαν τιμὴν ἕξει παρ' ἡμῶν· εἰ δὲ οὐ προσκυνεῖ τοὺς θεοὺς ἡμῶν καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ οὐ τιμᾷ, καθὼς κελεύουσιν οἱ ἡμέτεροι νόμοι, πᾶσαν τιμωρίαν καὶ κόλασιν, ἣν
f.50v παρακελεύονται οἱ νόμοι, | ἐπάξατε αὐτῇ». Δεξάμενοι δὲ οἱ ἀσεβεῖς ἀρχιμάγοι τὸ παράνομον τοῦτο κέλευσμα ἐξελθόντες ἐκέλευσαν παραχρῆμα κατασχεθῆναι τὴν ἁγίαν καὶ δούλην τοῦ Θεοῦ Ἴαν καὶ ἐμβληθῆναι αὐτὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον. Μετὰ δὲ ὀλίγας ἡμέρας καθεσθέντες οἱ ἀρχιμάγοι ἐκέλευσαν ἀχθῆναι τὴν ἁγίαν ἔμπροσθεν αὐτῶν· ἀχθείσης δὲ αὐτῆς κραυγὴν καὶ θόρυβον κατ' αὐτὴς ἤγειραν καὶ εἶπον αὐτῇ αὐστηρᾷ τῇ φωνῇ· «Χριστιανὴ ὑπάρχεις;» Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτοῖς· «Ναί, χριστιανὴ εἰμί». Τότε οἱ παράνομοι ἐξαφθέντες τῷ θυμῷ εἶπον αὐτῇ· «Θάνατον χρεωστεῖς, ὅτι ἔφης χριστιανὴ εἶναι». Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα ἱερᾷ φωνῇ ἐβόησε λέγουσα· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ ἑνὶ ζῶντι Θεῷ λατρεύω καὶ αὐτῷ μόνῳ προσκυνῶ καὶ σέβομαι, τῷ πάντα ἐκ μὴ ὄντων συστησαμένῳ».

---

77 ζῶντι Θεῷ: cf. Deut. 4.33, 5.26; II Reg. 17.36; Esther 8.12q; II Mach. 6.28; Osee 2.1; Dan. 4.22; Matth. 16.16; Hebr. 4.17

56 ἤγαγες B: ἤγαγες W **63** ἐκέλευσε B: ἐκέλευσεν W **63** εἷς B: εἶς W **64** λέγουσί B: λέγουσίν W **64** ἐὰν: ἐὰν W **65** ἀτιμάζῃ B: ατιμάζει W **66** διδάσκῃ W: διδάσκει B **66** πίονι B: πίωνι WA **67** ἕξει W: ἕξει B **69** ἐπάξατε B: ἐπαξατε W **69** αὐτῇ scripsi: αὐτὴν WB **71** δεσμωτήριον WB: δεσμοτήριον A **74** ἡ B: ἢ W **75** εἰμί W: είμί B **75** αὐτῇ W: αυτῇ B **77** ἑνὶ B: ἐνὶ W **77** τῷ WB: om. D **78** μὴ ὄντων scripsi: μιόντων WB

6. Τότε ἐμμανεῖς γενόμενοι οἱ τύραννοι σφόδρα, ἐκέλευσαν ἀποδυθῆναι τὴν ἐσθῆτα
80 αὐτῆς καὶ ἐκταθῆναι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ ὡς ἐπὶ πόκον καὶ εἶθ' οὕτως ἔβαλον σχοινίοις ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ποσὶ καὶ πέντε ἄνδρες ἰσχυροὶ ἕκαστον μέλος αὐτῆς εἷλκον· καὶ ἄλλοι ἄνδρες πέντε πάνυ ἰσχυροὶ καὶ νεανίσκοι μετὰ σαρακηνικῶν μαστίγων τύπτοντες τὸ σῶμα αὐτῆς διέσχιζον καὶ κατεδαπάνουν. Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα, ὅλη πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἦν καὶ εἰς τὸ
85 ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἠτέ|νιζε καὶ μετὰ παρρησίας ἐπεκαλεῖτο τὸν ἑαυτῆς δεσπότην Χριστὸν
f.51 λέγουσα «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ζῶντος Θεοῦ, ἐνδυνάμωσον || ἕως
f.47v τέλους τὴν δούλην σου εἰς τὸν ἀγῶνα εἰς ὃν νῦν ἔστηκα καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῶν πικρῶν καὶ πονηρῶν λύκων τούτων τῶν διασπασάντων τὰς σάρκας μου, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

90 **7.** Ὅτε δὲ ἐτυπτήθη ἡ μακαρία ἐπιτοσοῦτον ὥστε γενέσθαι αὐτὴν ἄλαλον, ἐκέλευσαν οἱ ἀρχιμάγοι πάλιν ἐμβληθῆναι αὐτὴν ἐν τῇ φρουρᾷ. Καὶ μετὰ δύο μῆνας ἐκέλευσαν οἱ τύραννοι ἀχθῆναι πάλιν ἐπ' αὐτῶν τὴν ἁγίαν Ἴαν· τῆς δὲ ἀχθείσης εἶπον αὐτῇ· «Εἰπὲ ἡμῖν τὸ ἀληθές, γῦναι· ἐν ποίᾳ διανοίᾳ οὖσα ἔμενες τοσοῦτον χρόνον ἐν τῇ εἱρκτῇ; ἐπείσθης ἆρα θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ σέβεσθαι τὸν βασιλέα καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἥλιον
95 καὶ οἰκῆσαι ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ καὶ παρ' ἡμῶν δέξασθαι δωρεὰς καὶ δόματα μεγάλα καὶ τιμήν σοι παρασχεθῆναι κατὰ τὸ θέσπισμα τοῦ βασιλέως, ἢ εἶναι χριστιανήν; Τότε ἡ ὄντως πιστωτάτη καὶ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἴα, ἀποκριθεῖσα εἶπεν τοῖς ἀρχιμάγοις· «Ἐγὼ τὴν διάνοιαν ἣν εἶχον ἐξ ἀρχῆς, τὴν αὐτὴν καὶ ἔχω, ἵνα εἰς τὴν χάριν ἣν ἐκλήθην ἰσχυρῶς ἀγωνίσωμαι καὶ τὸν Θεόν μου τὸν ἀληθινὸν μὴ ἀντικαταλλάξωμαι τοῖς οὐκ οὖσι θεοῖς, τοῖς
100 ματαίοις καὶ βεβήλοις». Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ δείλαιοι καὶ ἐμβρόντητοι ἀρχιμάγοι, μετ'
f.51v ὀργῆς καὶ | ἀπειλῆς καὶ θυμοῦ μεγάλου ἐκέλευσαν ἐνεχθῆναι ἀπὸ τοῦ παραδείσου κλάδους ῥοῶν μεστοτέρους ἀκαθαρίστους τεσσαράκοντα. Τότε ἐξέτειναν αὐτὴν ἄνδρες δώδεκα καὶ

---

86 ζῶντος Θεοῦ: cf. supra l. 77 **95** δωρεὰς καὶ δόματα: cf. Dan. 2.6

80 ἐπὶ πόκον B: ἐπιπόκον W **80** εἶθ': εἰθ' WB **81** ποσὶ W: ποσὶν B **81** ἰσχυροὶ B: ἱσχυροὶ W **83** μετὰ σαρακηνικῶν B: μετασαρακηνικῶν W **83** διέσχιζον W: διέσχηζον B **85** μετὰ παρρησίας B: μεταπαρρησίας W **89** εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν W: post αἰῶνας add. τῶν αἰώνων B **91** μετὰ δύο B: μεταδύο W **91** μῆνας: μήνας WB **93** ποίᾳ: ποῖᾳ WB **93** διανοία B: διανοῖᾳ W **93** εἱρκτῇ W: εἰρκτῇ B **95** δόματα scripsi: δώματα WB **96** τιμήν σοι B: τιμὴ σοι W **98** ἣν: ἦν WB **98** ἐξ ἀρχῆς B: ἐξ' ἀρχῆς W **98** ἰσχυρῶς B: ἱσχυρῶς W **99** οὐκ οὖσι: οὐκ' οὖσι W, οὐκοῦσι B

ἔτυπτον αὐτὴν δεινῶς καὶ ἀπανθρώπως ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν· ἔρρεεν δὲ τὸ αἷμα ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ποταμηδόν, ὁμοίως καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς ἔπιπτον κατὰ μέρος ἐπὶ τῆς γῆς,
105 μέχρις οὗ καὶ οἱ ἐκτείνοντες αὐτὴν ἐπληρώθησαν ἐκ τοῦ αἵματος αὐτῆς. Θεασάμενοι δὲ οἱ ἀλιτήριοι καὶ αἱμοχαρεῖς ἀρχιμάγοι, ὅτι ὅλη αἱμαγμένη ἐστὶν καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς
f.48 ἐδαπανήθησαν ἀπὸ || τῶν ἀκαθαρίστων ῥάβδων, ἐκέλευσαν ἀρθῆναι αὐτὴν ὥσπερ σκήνωμα ἄψυχον καὶ ῥιφῆναι εἰς τὴν φυλακήν.

8. Καὶ μετὰ ἓξ μῆνας ἐκέλευσαν πάλιν ἀχθῆναι αὐτὴν ἐπ' αὐτῶν· τῆς δε ἐλθούσης,
110 ἠρώτησαν αὐτὴν οἱ ἀρχιμάγοι λέγοντες· «Ἔτι τῷ φρονήματι τῶν χριστιανῶν παραμένεις, ὦ γῦναι;» Ἡ δε ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐγὼ εἶπον ὑμῖν καὶ πάλιν ἤδη λέγω, ὅτι χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν φοβοῦμαι καὶ αὐτὸν μόνον προσκυνῶ καὶ σέβομαι». Οἱ δὲ ἀρχιμάγοι εἶπον· «Οὐκοῦν ἀληθινά ἐστιν ἃ ἤκουσται περὶ σοῦ, ὅτι διδάσκεις ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ ἐναντία τοῦ βασιλέως;» Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα
115 ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτοῖς· «Εἴ τι ἂν ἐρρέθη περὶ ἐμοῦ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἀληθὲς τυγχάνει·
f.52 ἐγὼ γὰρ ἀσφαλῶς ἕνα Θεὸν μόνον κηρύττω τοῖς | ἀνθρώποις πιστεύειν, ἵνα μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὁδῶν καὶ πονηρῶν πράξεων, καθὼς περιέχουσιν αἱ ἅγιαι ἡμῶν Γραφαί». Ταῦτα τοίνυν ἀκούσαντες οἱ ἀρχιμάγοι ἐθυμώθησαν λίαν καὶ ἐκέλευσαν τοῖς ὑπηρέταις καλάμους ἐνεχθῆναι μεγάλους καὶ διασχισθῆναι αὐτούς·
120 καὶ ἐπενδυθῆναι τὴν ἁγίαν Ἴαν καὶ εἶθ' οὕτως σχοινίοις λεπτωτάτοις σφιγχθῆναι αὐτὴν ἐπιτοσοῦτον, μέχρις οὗ αἱ ἁρμονίαι αὐτῆς καὶ τὰ μέλη ψόφον μέγιστον ἐποίησαν· μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκέλευσαν οἱ ἄνομοι, ἕνα καθ' ἕνα κάλαμον ἀποσύρεσθαι ἀπ' αὐτῆς. Τούτου δὲ γενομένου, ὁμοίως πάλιν καὶ ἡ σὰρξ μετὰ τοῦ αἵματος, κατέρρεεν ἐπὶ τὴν γῆν· ὅθεν ἐκ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀνυποίστου πόνου καὶ τῆς δριμυτάτης ταύτης ἀλγηδόνος, ἔπεσεν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ
125 ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἔκειτο ὥσπερ νεκρὰ εἰς τὸ ἔδαφος, ἐπ' αὐτῶν τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ αἵματος
f.48v τοῦ ἐκρεύσαντος ἐξ αὐτῆς.||

117-118 ἀπὸ τῶν κακῶν - Γραφαί: cf. II Par. 7.14, Prov. 8.13, Zach. 1.4

103 ἔμπροσθεν W: ἐμπροσθεν B **104** κατὰ μέρος B: καταμέρος W **105** αἵματος B: αἵματος W **106** ἀλιτήριοι W: ἀλητήριοι B **109** μῆνας W: μήνας B **111** γῦναι W: γύναι B **113** ἀρχιμάγοι B: ἀρχιμαγοι W **113** οὐκοῦν B: οὐκ' οὖν W **116** ἕνα B: ἕνα W **117** αὐτῶν ὁδῶν καὶ πονηρῶν: ὁδῶν om. B **119** ὑπηρέταις B: ὑπηρέταις W **120** εἶθ': εἰθ' WB **121** ἁρμονίαι: ἀρμονίαι WB **123** αἵματος B: αἱματος W **123** γῆν W: γην B **124** δριμυτάτης ταύτης ἀλγηδόνος: ταύτης om. B **125** ἐπὶ B: ἐπι W **126** ἐκρεύσαντος ἐξ αὐτῆς B: ἐκρεύσαντος ἐξ' αὐτῆς W

9. Μετὰ δὲ ταῦτα, πάλιν ἐκέλευσαν οἱ ὠμοὶ καὶ ἄσπλαγχνοι ἐκεῖνοι θῆρες ἐνεχθῆναι ὑπὸ πιαστήριον· καὶ τούτου ἐν τάχει ἐνεχθέντος, ἐκρέμασαν αὐτὴν ἐν αὐτῷ καὶ ἐκύκλουν
f.52v οἱ ἄνδρες σφίγγοντες αὐτὴν ἐπιτοσοῦτον, ἕως οὗ τὰ | μέλη αὐτῆς χωρισθέντα
130 ἀπ' ἀλλήλων, ἔπεσον χαμαί. Θεασάμενοι δὲ αὐτὴν οἱ τρισκατάρατοι ἀρχιμάγοι ὅτι λοιπὸν ἄλαλος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς βίας τῶν ἀνυποίστων κολάσεων καὶ ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς παντελῶς θλασθέντα καὶ διαλυθέντα ἔπεσον χαμαί, ἐκέλευσαν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ξίφει ἀποτμηθῆναι. Τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γενομένου καὶ τῆς τιμίας καὶ ἁγίας αὐτῆς ψυχῆς εἰς χεῖρας Θεοῦ ἀπενεχθείσης, ἐκέλευσαν οἱ αἱμοβόροι καὶ ἄθεοι ἀρχιμάγοι τοῖς τηροῦσι
135 φυλάξαι ἐπιμελῶς τὸ τίμιον καὶ καρτερικὸν αὐτῆς λείψανον, ἵνα μηδεὶς ἐνταφιάσῃ αὐτήν, ἕως οὗ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέλθωσι καὶ καταφάγωσι τὸ σῶμα αὐτῆς, ἐπειδήπερ οὐκ ἔθος ἐστὶν Πέρσαις θάπτειν, ἵνα μὴ μολύνηται ἡ γῆ. Τινὲς δὲ ἄνδρες χριστιανοὶ κρυφῇ χρήματα δόντες, ἐξηγόρασαν τὸ τίμιον λείψανον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας παρὰ τῶν τηρούντων καὶ ἐνεταφίασαν αὐτὸ μετὰ τιμῆς καθὼς ἔπρεπεν. Ἐμαρτύρησε δὲ ἡ ἁγία καὶ
140 ἔνδοξος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα, μηνὶ Αὐγούστῳ τετάρτῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῇ Οὐζαηνῶν, τῇ οὔσῃ ἐν Περσίδι, βασιλεύοντος μὲν τῶν Περσῶν Σαβωρίου, κατὰ δὲ ἡμᾶς βασιλεύοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

136 τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ: cf. Iob 38.41, Ps. 147.9, Matth. 6.26α.

128 ὑπὸ πιαστήριον scripsi: ὑποπιαστήριον W, ὑποπιαστήριον B **128** ἐνεχθέντος B: ἐνεχθεντος W **128** αὐτὴν ἐν αὐτῷ W: ἐν αὐτῷ αὐτὴν B **130** ἀπ' ἀλλήλων B: ἀπαλλήλων W **131** κολάσεων W: βασάνων B **133** μετᾶ πολλοῦ B: μεταπολλοῦ W **133** ἁγίας B: ἀγίας W **134** χεῖρας W: χείρας B **136** κατέλθωσι W: κατελθῶσι B **136** ἐπειδήπερ W: ἐπεὶ δήπερ B **137** ἡ B: ἢ W **139** αὐτὸ scripsi: αὐτῷ W, αὐτὸν B **139** ἐμαρτύρησε B: ἐμαρτύρησεν W **140** ἔνδοξος W: ἔνδοξον B **140** τετάρτη W: τρίτῃ B **142** ᾧ W: ᾧ B **142** ἡ B: ἢ W

III. Σύγκριση των Παραλλαγών του Μαρτυρίου

Οι διαφορές των Παραλλαγών του Μαρτυρίου που τις καθιστούν κείμενα διαφορετικά και άνισης έκτασης, περιορίζονται στο γλωσσικό επίπεδο. Οι διαφορετικές γραφές που παραδίδουν τα χειρόγραφα οφείλονται σε εσκεμμένη αλλαγή του κειμένου και όχι σε αντιγραφικά σφάλματα ή παρανάγνωση. Μέσα από τη σύγκριση των κειμένων, τα σημεία απόκλισης που εντοπίζονται σε λεκτικό και συντακτικό επίπεδο και όχι τόσο στο περιεχόμενο ή τη δομή του λόγου (δεν παραλείπονται επεισόδια), μαρτυρούν δύο διαφορετικές παραδόσεις. Ο συγγραφέας της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου φαίνεται να απομακρύνεται αισθητά εκφράζοντας μια τάση υφολογικής διαφοροποίησης αλλά και «ωραιοποίησης» έναντι της λιτής και σύντομης Παραλλαγής Α του Μαρτυρίου χωρίς, ωστόσο, να μπορούμε να διακρίνουμε με ασφάλεια ποιο κείμενο προηγείται και ποιο έπεται χρονολογικά.

Οι διαφορές εντοπίζονται ήδη στον τίτλο. Ο τίτλος της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου (*Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Μαρτύριον ἐν συντόμῳ τῶν ἁγίων μαρτύρων Δωσᾶ πρεσβυτέρου καὶ Ἴας τῆς παρθένου μαρτυρησάντων ἐν Περσίδι*), σε αντίθεση με εκείνον της Παραλλαγής Α του Μαρτυρίου (*Μαρτύριον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας*) που επικεντρώνεται στην Αγία, περιλαμβάνει, επιπλέον, αναφορά στο μαρτύριο του πρεσβυτέρου Δόσσα και τον τόπο του μαρτυρίου ενώ, παράλληλα, συνοδεύεται και από την χαρακτηριστική φράση των Συναξαρίων και των Μηνολογίων *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ* φανερώνοντας τη λειτουργική χρήση του κειμένου. Οι μεγαλύτερες, ωστόσο, αποκλίσεις μεταξύ των κειμένων, αφορούν την προσθήκη, την αντικατάσταση και τη μετάθεση λέξεων, φράσεων και προτάσεων, στοιχεία που συμβάλλουν στη μεταξύ τους υφολογική διαφοροποίηση.

Η προσθήκη λέξεων ή φράσεων που μπορεί να λειτουργούν ως επαναλαμβανόμενοι λογότυποι αλλά και ολόκληρων προτάσεων πιο εύηχων και επιτηδευμένων δεν διαταράσσει το νόημα του κειμένου και τις περισσότερες φορές λειτουργεί επεξηγηματικά φανερώνοντας μια τάση διεύρυνσης και εξομάλυνσης εκ μέρους του συγγραφέα της Παραλλαγής Β του Μαρτυρίου. Ο ανώνυμος συγγραφέας διανθίζει την αφήγησή του με στοιχεία που κάνουν τον λόγο πιο αναλυτικό και περιφραστικό, όπως φαίνεται από τα ενδεικτικά παραδείγματα στον παρακάτω πίνακα:

Προσθήκη λέξεων, φράσεων και προτάσεων

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
10-13	συνέβη αὐτοὺς ἐλθεῖν ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακέρ. Ἐγένετο δὲ	11-14	συνέβη αυτοῖς ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακερθά, ἀρρωστίᾳ περιπεσεῖν τὸν

	ἀρρωστίᾳ περιπεσεῖν τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον· μέλλων δὲ τελευτᾶν ἐχειροτόνησε Δόσσαν τὸν προρρηθέντα πρεσβύτερον ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπον θεοσεβῆ τυγχάνοντα		ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον· καὶ μέλλων τελευτᾶν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Ἡλιόδωρος, ἐχειροτόνησεν ἀντ' αὐτοῦ Δωσᾶν τὸν προρρηθέντα πρεσβύτερον ἄνδρα δίκαιον καὶ θεοσεβῆ τυγχάνοντα
16-17	τὸ δὲ τίμιον αὐτοῦ λείψανον	18	τὸ δὲ τίμιον καὶ ἅγιον αὐτοῦ λείψανον
20-21	Οἱ δὲ μάγοι διὰ τὸ ψάλλειν καὶ λειτουργεῖν Χριστῷ τῷ Θεῷ	22-23	Οἱ δὲ ἄθλιοι καὶ πονηροὶ μάγοι διὰ τὸ ψάλλειν αὐτοὺς καὶ λειτουργεῖν ἀεννάως τῷ ἁγίῳ ἡμῶν Χριστῷ καὶ Θεῷ
32-34	Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεύς, ἐκέλευσε τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δόσσα τοῦ ἐπισκόπου ἀποτμηθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν ἄθλησιν τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Δόσσα διεβλήθη ἡ τοῦ Θεου δούλη Ἴα οὖσα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας	36-40	Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς καὶ μανεὶς σφόδρα, ἐκέλευσε παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δωσᾶ τοῦ ἐπισκόπου ξίφει ἀποτμηθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν τιμίαν καὶ ἔνδοξον ἄθλησιν τοῦ μακαρίου ἐπισκόπου Δωσᾶ, διεβλήθη καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ δούλη ἡ ἁγία Ἴα, οὖσα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς παραληφθείσης
43	πρὸς τὰς γυναῖκας ἐν ἀγάπῃ ἤρχετο ἀεὶ	48	πρὸς τὰς γυναῖκας τῶν μεγάλων ἤρχετο ἀεὶ
60-61	«οἰκήσει ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ καὶ τιμὴν ἕξει παρ' ἡμῶν...»	66-67	«...οἰκήσει ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ τῇ πίονι καὶ εὐθαλεῖ καὶ τὴν πρέπουσαν τιμὴν ἕξει παρ' ἡμῶν·...»
62-64	Δεξάμενοι δὲ τὸ κέλευμα τοῦτο, ἐξελθόντες προσέταξαν κατασχεθῆναι τὴν ἁγίαν δούλην τοῦ Θεοῦ. Ἐνεχθείσης δὲ αὐτῆς κραυγὴν καὶ θόρυβον ἐπ' αὐτῇ ἐποίησαν καὶ εἶπον αὐτῇ	69-73	Δεξάμενοι δὲ οἱ ἀσεβεῖς ἀρχιμάγοι τὸ παράνομον τοῦτο κέλευσμα ἐξελθόντες ἐκέλευσαν παραχρῆμα κατασχεθῆναι τὴν ἁγίαν καὶ δούλην τοῦ Θεοῦ Ἴαν καὶ ἐμβληθῆναι αὐτὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον. Μετὰ δὲ ὀλίγας ἡμέρας καθεσθέντες οἱ ἀρχιμάγοι ἐκέλευσαν ἀχθῆναι τὴν ἁγίαν ἔμπροσθεν αὐτῶν· ἀχθείσης δὲ αὐτῆς κραυγὴν καὶ θόρυβον κατ' αὐτὴς ἤγειραν καὶ εἶπον αὐτῇ αὐστηρᾷ τῇ φωνῇ
73	Ἡ δὲ ἁγία Ἴα, ᾠδὴν ἀνέπεμπεν πρὸς τὸν Κύριον	83-84	Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα, ὅλη πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἦν
76	«...ῥῦσαί με ἀπὸ τῶν λύκων...»	87-88	«...ῥῦσαί με ἀπὸ τῶν πικρῶν καὶ πονηρῶν λύκων...»
84	Τότε ἡ πιστοτάτη καὶ ἁγία ἀποκριθεῖσα εἶπεν	96-97	Τότε ἡ ὄντως πιστωτάτη καὶ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἴα, ἀποκριθεῖσα εἶπεν τοῖς ἀρχιμάγοις

87	Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀρχιμάγοι, μετ’ ὀργῆς καὶ θυμοῦ μεγάλου	100-101	Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ <u>δείλαιοι καὶ ἐμβρόντητοι</u> ἀρχιμάγοι, μετ’ ὀργῆς <u>καὶ ἀπειλῆς</u> καὶ θυμοῦ μεγάλου
92	καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς ἐδαπανήθησαν	106-107	καὶ αἱ σάρκες αὐτῆς ἐδαπανήθησαν <u>ἀπὸ τῶν ἀκαθαρίστων ῥάβδων</u>
96-97	Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα, εἶπεν αὐτοῖς· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ Θεὸν ἀληθινὸν φοβοῦμαι καὶ προσκυνῶ»	111-113	Ἡ δὲ ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτοῖς· «<u>Ἐγὼ εἶπον ὑμῖν καὶ πάλιν ἤδη λέγω, ὅτι</u> χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινὸν φοβοῦμαι καὶ <u>αὐτὸν μόνον</u> προσκυνῶ <u>καὶ σέβομαι»</u>
100-102	«...ἀληθὲς τυγχάνει· ἀσφαλῶς δὲ ἕνα Θεὸν μόνον κηρύττω τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσι πρὸς αὐτὸν, ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν πονηρῶν, καθὼς περιέχουσιν αἱ ἅγιαι ἡμῶν Γραφαί»	115-118	«...ἀληθὲς τυγχάνει· <u>ἐγὼ γὰρ</u> ἀσφαλῶς ἕνα Θεὸν μόνον κηρύττω τοῖς ἀνθρώποις <u>πιστεύειν,</u> ἵνα μετανοήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῶν <u>κακῶν αὐτῶν ὁδῶν καὶ πονηρῶν πράξεων,</u> καθὼς περιέχουσιν αἱ ἅγιαι ἡμῶν Γραφαί»
105-107	μετὰ τῶν μελῶν ψόφον ἐποίησαν· καὶ ἐκέλευσαν ἕνα καθ’ ἕνα κάλαμον ἀποσύρεσθαι ἀπ’ αὐτῆς· καὶ ἡ σὰρξ μετὰ τοῦ αἵματος, κατέρρει ἐπι τὴν γῆν	121-123	καὶ τὰ μέλη ψόφον <u>μέγιστον</u> ἐποίησαν· <u>μετὰ δὲ ταῦτα,</u> ἐκέλευσαν <u>οἱ ἄνομοι</u>, ἕνα καθ’ ἕνα κάλαμον ἀποσύρεσθαι ἀπ’ αὐτῆς. <u>Τούτου δὲ γενομένου, ὁμοίως πάλιν</u> καὶ ἡ σὰρξ μετὰ τοῦ αἵματος, κατέρρεεν ἐπι τὴν γῆν
112	Θεασάμενοι δὲ ὅτι λοιπὸν ἄλαλος ὑπῆρχεν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς διαλυθέντα ἔπεσον	130-132	Θεασάμενοι δὲ <u>αὐτὴν οἱ τρισκατάρατοι ἀρχιμάγοι</u> ὅτι λοιπὸν ἄλαλος ὑπῆρχεν <u>ἐκ τῆς βίας τῶν ἀνυποίστων κολάσεων</u> καὶ ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς <u>παντελῶς θλασθέντα καὶ διαλυθέντα ἔπεσον χαμαί</u>
113-114	Παρήγγειλαν δὲ τοῖς τηροῦσι φυλαχθῆναι τὸ λείψανον αὐτῆς	133-135	<u>Τούτου δὲ μετὰ πολλοῦ τοῦ τάχους γενομένου καὶ τῆς τιμίας καὶ ἁγίας αὐτῆς ψυχῆς εἰς χείρας Θεοῦ ἀπενεχθείσης, ἐκέλευσαν οἱ αἱμοβόροι καὶ ἄθεοι ἀρχιμάγοι</u> τοῖς τηροῦσι φυλάξαι <u>ἐπιμελῶς</u> τὸ <u>τίμιον καὶ καρτερικὸν</u> αὐτῆς λείψανον

Αντίθετα, δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που στην Παραλλαγή Β παραλείπονται λέξεις και φράσεις και ο λόγος γίνεται πιο συνοπτικός:

	Παραλλαγή Β		Παραλλαγή Α
53-54	καὶ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ ἔλεγεν ὅτι «Ἡ γυνὴ αὕτη διὰ τῆς μαγείας αὐτῆς τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἀποστρέφει ἀφ' ἡμῶν καὶ ἀλλοτριοῖ ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν»	48-50	καὶ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ ἔλεγε τὰ ῥήματα τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἴας ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν, φάσκοντες πρὸς ἀλλήλους καὶ λέγοντες ὅτι «Ἡ γυνὴ αὕτη διὰ τῆς μαγείας αὐτῆς τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἀποστρέφει καὶ ἀλλοτριοῖ ἀφ' ἡμῶν»
76-78	Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα ἱερᾷ φωνῇ ἐβόησε λέγουσα· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ ἑνὶ ζῶντι Θεῷ λατρεύω καὶ αὐτῷ μόνῳ προσκυνῶ καὶ σέβομαι, τῷ πάντα ἐκ μιόντων συστησαμένῳ»	66-69	Ἡ δὲ ἁγία Ἴα ἱερᾷ φωνῇ ἐβόησεν λέγουσα· «Χριστιανὴ ὑπάρχω καὶ ἑνὶ ζῶντι Θεῷ δουλεύω, τῷ πᾶσαν ὕλην κτίσαντι· ἐξ οὗ καὶ οὓς λέγετε θεοὺς ὑμῶν κατεσκευάσθησαν, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ· πάντα γὰρ ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν»
120	καὶ ἐπενδυθῆναι τὴν ἁγίαν Ἴαν καὶ εἶθ' οὕτως σχοινίοις λεπτωτάτοις σφιγχθῆναι αὐτὴν	104-105	καὶ ἐπιτεθῆναι τῇ ἁγίᾳ καθ' ὅλου τοῦ σώματος αὐτῆς καὶ σχοινίοις λεπτοτέροις σφιγχθῆναι αὐτήν
123-128	καὶ ἡ σὰρξ... ὅθεν ἐκ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀνυποίστου πόνου καὶ τῆς δριμυτάτης ταύτης ἀλγηδόνος, ἔπεσεν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἔκειτο ὥσπερ νεκρὰ εἰς τὸ ἔδαφος, ἐπ' αὐτῶν τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ αἵματος τοῦ ἐκρεύσαντος ἐξ αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα, πάλιν ἐκέλευσαν οἱ ὠμοὶ καὶ ἄσπλαγχνοι ἐκεῖνοι θῆρες ἐνεχθῆναι ὑπὸ πιαστήριον· καὶ τούτου ἐν τάχει ἐνεχθέντος, ἐκρέμασαν αὐτὴν ἐν αὐτῷ...	106-110	καὶ ἡ σὰρξ... ἕως οὗ τὰ ὀστᾶ αὐτῆς καὶ τὰ ἐντὸς ἐφάνη. Μετὰ δὲ ἡμέρας δέκα ἐκέλευσαν ἐκταθῆναι τὴν ἁγίαν καὶ ἐν φραγέλλαις χαλκαῖς τὰ ὀστᾶ αὐτῆς κατακλασθῆναι. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ, εἰς τὸ ἔδαφος ὡς νεκρὰ ἔκειτο πρὸ αὐτῶν καὶ ἐκέλευσαν ἐνεχθῆναι πραισόριον καὶ ἐκρέμασαν αὐτὴν ἐν αὐτῷ·

Σε άλλες περιπτώσεις η διαφοροποίηση, συνίσταται στην αντικατάσταση μιας λέξης ή φράσης. Σε επίπεδο γραμματικής και σύνταξης, στην Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου παρατηρείται:

- Αντικατάσταση μιας μετοχής από κύρια πρόταση

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
2	ποιήσας	2	καὶ εποίησεν
20	ἐκτελοῦντες	21	οὐκ ἐπαύοντο
73-74	καὶ γὰρ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἐπάρασα τοὺς ὀφθαλμοὺς	84-85	καὶ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἠτένιζε

- Αντικατάσταση ενός ουσιαστικού από εμπρόθετο προσδιορισμό

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
4	διακάτοχος	4	ἐν διακατοχῇ
6	γυναῖκας	6-7	μετὰ γυναικῶν
89-90	καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἔρρεεν τὸ αἷμα ἐπὶ τὴν γῆν	103-104	ἔρρεεν δὲ τὸ αἷμα ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ποταμηδόν

- Χρήση του αορίστου στη θέση του ιστορικού ενεστώτα ή του παρατατικού

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
31	οὐ παύονται	34	οὐκ ἐπαύσαντο
32	οὐ μικρῶς βλασφημοῦσι	35	οὐ μικρῶς δὲ ἐβλασφήμησαν
46	προσεδέχοντο	51	προσεδέξαντο

- Χρήση διαφορετικής πρόθεσης

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
7	σὺν Δόσσᾳ	8	ἅμα Δωσᾷ
40-41	πρὸς χριστιανισμὸν	45-46	εἰς χριστιανισμὸν
53	ὑπὸ τὴν βασιλείαν σου	57	ἐν τῇ βασιλείᾳ σου
109	ὡς νεκρὰ	125	ὥσπερ νεκρὰ

109-110	πρὸ αὐτῶν	125	ἐπ’ αὐτῶν

- Αντικατάσταση μιας αντωνυμίας από αριθμητικό

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
18-19	τινι τόπῳ	20	ἑνὶ τόπῳ

- Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και το αντίστροφο

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
18	ἀποκινησάντων τῶν τόπων ἐκείνων	19-20	ἀποκινηθέντες ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου
81	Ἆρα ἐνουθέτησας ἑαυτὴν	94	ἐπείσθης ἆρα
114	φυλαχθῆναι τὸ λείψανον αὐτῆς	135	φυλάξαι ἐπιμελῶς τὸ τίμιον καὶ καρτερικὸν αὐτῆς λείψανον

- Αντικατάσταση εμπρόθετου προσδιορισμού από πλάγια πτώση

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
109	Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ	124	τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ

Σε λεξιλογικό επίπεδο παρατηρείται αντικατάσταση λέξεων με άλλες συνώνυμες ή παρόμοιου περιεχομένου με στόχο τη σαφήνεια:

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
22	δεινῶς	24	σφόδρα
22	συσκευάζειν	24	ἐνδιαβάλλειν
28	αὐτὸν	30	ἑαυτὸν
31	τὸ ὑμέτερον βασιλικὸν μέγεθος	34-35	τὸν ὑμέτερον βασιλικὸν θρόνον
36	ἠσκημένη	42	ἐξησκημένη
38	περιπίπτοντι	43	ἀντιπίπτοντι
44	ἐνουθέτει καὶ παρεκάλει	49	ἔλεγεν

45	κεχαρισμένον	50	κεχαριτωμένον
45	λόγον	50	λογισμὸν
46	διηγούμεναι	51	λέγουσαι
67	δουλεύω	77	λατρεύω
70	σχοίνους	81	σχοινίοις
73	διέφθειρον	83	διέσχιζον καὶ κατεδαπάνουν
76	εἰσῆλθον	87	ἔστηκα
79	εἰς τὴν φυλακὴν	91	ἐν τῇ φρουρᾷ
92	αἱματωμένη	106	αἱμαγμένη
93	νεκρὸν	108	ἄψυχον
96	διαμένεις	110	παραμένεις
102-103	οὐ μικρῶς	119	λίαν
103	παρήγγειλαν	122	ἐκέλευσαν
110	πραισόριον	128	ὑπὸ πιαστήριον
111	ἐπὶ πολύ	129	ἐπιτοσοῦτον

Σημειώνεται, επίσης, αλλαγή στη σειρά των λέξεων:

	Παραλλαγή Α		Παραλλαγή Β
22	τῷ Θεῷ λειτουργοῦντας	25	λειτουργοῦντας τῷ Θεῷ
38-40	καὶ διδάσκουσα τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐνσπείρουσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ	44-45	...διδάσκουσα αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰ ὦτα ἐνσπείρουσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ
43	πρὸς τὰς γυναῖκας ἐν ἀγάπῃ	48	ἐν ἀγάπῃ πρὸς τὰς γυναῖκας
50	«...ἀποστρέφει καὶ ἀλλοτριοῖ ἀφ' ὑμῶν»	54	«...ἀποστρέφει ἀφ' ὑμῶν καὶ ἀλλοτριοῖ...»
53-54	«...καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀποστρέφει ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν θεῶν· ...»	58-59	«...καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς προσκυνήσεως τῶν θεῶν, ὧν σέβει τὸ κράτος ὑμῶν καὶ τιμᾷ, ἀποστρέφει...»
66	«...εἶναι χριστιανή»	76	«...χριστιανὴ εἶναι»

74	δεσπότην ἐπεκαλεῖτο	85	ἐπεκαλεῖτο τὸν ἑαυτῆς δεσπότην
113	...τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσαν ξίφει	132	...ἐκέλευσαν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ξίφει ἀποτμηθῆναι
115	τὸ σῶμα αὐτῆς καταφάγωσιν	136	καταφάγωσι τὸ σῶμα αὐτῆς
116-117	τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Ἴας χρήματα δόντες ἐξηγοράσαντο	138	χρήματα δόντες, ἐξηγόρασαν τὸ τίμιον λείψανον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας
118-120	Ἐμαρτύρησεν... ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῇ Ἰουζαϊνῶν τῇ οὔσῃ ἐν Περσίδι μηνὶ Αὐγούστῳ πέμπτῃ, βασιλεύοντος τῶν Περσῶν Σαβωρίου	139-141	Ἐμαρτύρησε... μηνὶ Αὐγούστῳ τετάρτῃ <τρίτῃ> ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῇ Οὐζαηνῶν, τῇ οὔσῃ ἐν Περσίδι, βασιλεύοντος μὲν τῶν Περσῶν Σαβωρίου

IV. Σχόλια

Tit. *Μαρτύριον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας – Μαρτύριον ἐν συντόμῳ τῶν ἁγίων μαρτύρων Δωσᾶ πρεσβυτέρου καὶ Ἴας τῆς παρθένου μαρτυρησάντων ἐν Περσίδι*: Η λέξη *Μαρτύριον* φανερώνει το γραμματειακό είδος στο οποίο κατατάσσει ο συγγραφέας (ή ο μεταγενέστερος αντιγραφέας) το κείμενο[90]. Η λέξη *άγιος* στην Κ. Διαθήκη δήλωνε όλα τα μέλη της Εκκλησίας. Μετά τους διωγμούς, ο όρος αποδίδεται πέρα από τους μάρτυρες στους ομολογητές και σε εκείνους που διάγουν τη ζωή τους με αγιότητα[91].

Ο όρος *μάρτυρας* δηλώνει τον Χριστιανό που ομολογεί την πίστη του ηρωικά στους διωγμούς, όχι μόνο με τα λόγια αλλά και με τον θάνατό του[92]. Το περιεχόμενο του όρου αυτού έχει μακρά ιστορία πριν την ένταξή του στο πλαίσιο του Χριστιανισμού. Οι αντιλήψεις και οι ορισμοί του διαφοροποιούνται αισθητά ανά τους αιώνες[93]. Στην Π. Διαθήκη, *ὁ ὅρος «Μάρτυς» ἔχει τή σημασία τῆς ἐπιβεβαιώσεως με νομική ἔννοια, ἐνώ στήν Κ. Διαθήκη δηλώνει τήν ὁμολογία γιά τή φύση καί τό ἔργο τοῦ Χριστοῦ*, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσάμης[94]. Άλλοτε, πάλι, ως *μάρτυρες* φαίνεται να χαρακτηρίζονται οι Απόστολοι και άλλοτε ο όρος υποδεικνύει τον ίδιο τον Θεό[95]. Για πρώτη φορά ο όρος συνδέεται με τον βίαιο θάνατο από τον Απόστολο Παύλο που μιλά στο συγκεντρωμένο πλήθος για τον πρωτομάρτυρα Στέφανο[96].

Το όνομα της Αγίας φαίνεται να ισοδυναμεί με το όνομα *Βιολέτα*[97], καθώς ετυμολογείται από την αρχαιοελληνική λέξη *ἴον*, η οποία στον Όμηρο δηλώνει ένα είδος σκουρόχρωμου λουλουδιού, χωρίς αυτό να ταυτίζεται απαραίτητα με τον μενεξέ. Σήμερα είναι συνώνυμο του μενεξέ, του ποώδους αρωματικού φυτού που ξεχωρίζει για τα μοβ άνθη του, και της βιολέτας (< από την λατινική λέξη *viola*)[98].

---

90 Σχετικά με το γραμματειακό είδος βλ. παραπάνω σ. 15.

91 Βλ. Τσάμης, *Αγιολογία*, 54-56.

92 Οι Άγιοι μάρτυρες διακρίνονται στις ακόλουθες τάξεις: α) Μεγαλομάρτυρες (λαϊκοί και κληρικοί), β) Ιερομάρτυρες (επίσκοποι και ιερείς), γ) Οσιομάρτυρες (μοναχοί και ασκητές), δ) Μάρτυρες (λαϊκοί), ε) Παρθενομάρτυρες, στ) Νεομάρτυρες· βλ. Τσάμης, *Αγιολογία*, 104. Οι μάρτυρες διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στην ενίσχυση του θεσμού της Εκκλησίας και την εξάπλωση της πίστης καθόλη την διάρκεια των διωγμών (1ος- 4ος αιώνας)· βλ. Bowersock – Brown – Grabar, *Late Antiquity*, 219.

93 Βλ. σχετικά Alisson A. Trites, *The New Testament concept of Witnes*s, Cambridge 1977, 4-15.

94 Βλ. Τσάμης, *Αγιολογία*, 106.

95 Πρβλ. Α Θεσ. 2.5, 2.10, Β Κορ. 1.23, Ρωμ. 1.9, Φιλ. 1.8.

96 Βλ. Πρ. 22.20.

97 Βλ. Fiey, *Saints Syriaques*, 96.

98 Βλ. LSJ, s.v. *ἴον* και Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα 2002 (ανατ. 2005), 1071, s.v. *μενεξές*. Τα είδη της βιολέτας αριθμούνται γύρω στα εκατό. Οι αρχαίοι διέκριναν πολλά από αυτά. Ο Διόσκουρος αναφέρει το *ἴον τὸ πορφυροῦν* και ο Θεόφραστος το *ἴον τὸ μέλαν*. Από τα εικοσιτέσσερα είδη των ιωδών της ελληνικής χλωρίδας, χαρακτηριστικό είναι το λεγόμενο *ἴον τὸ εὔοσμον* βλ. Γ. Γεννάδιος, *Φυτολογικὸν Λεξικόν*, Άθήνα 1914, 433-434.

Η φράση *ἐν Περσίδι* δηλώνει έμμεσα εκτός από τον τόπο των βασανιστηρίων και τον τόπο καταγωγής των μαρτύρων. Οι Πέρσες εντάσσονται στην χριστιανική οικουμένη. Στην εκκλησιαστική γραμματεία δεν υπάρχει ο διαχωρισμός ανάμεσα σε Ρωμαίους και βαρβάρους, όπως στην κοσμική, αλλά σε χριστιανούς και μη χριστιανούς[99].

1 *Ἐν τῷ πεντηκοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας Σαβωρίου τῶν Περσῶν βασιλέως* – 1 *Ἐν τῷ πεντηκοστῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Σαβωρίου τοῦ Περσῶν βασιλέως*: Ο Σαβώριος Β΄ ήταν βασιλιάς της αυτοκρατορίας των Σασανιδών από το 309 έως το 379[100]. Το *Σαβωρίου* είναι ένας από τους εξελληνισμένους τύπους του ονόματός του στις πηγές[101]. Δεδομένου ότι το κάστρο της Βεζαβδή κατακτήθηκε από τους Πέρσες το 363 (βλ. επόμενο σχόλιο), η Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου φαίνεται να παραδίδει τη σωστή εκδοχή.

3-4 *κάστρον προσαγορευόμενον Βιζαϊδέον* – 3-4 *κάστρον προσαγορευόμενον Βιζαδέον*: Η Βεζαβδή ήταν φρούριο στο ανατολικό σύνορο της περσικής αυτοκρατορίας κατά τον 4ο αιώνα. Η πολιορκία της το 360 περιγράφονται λεπτομερώς από τον Αμμιανό Μαρκελλίνο. Μετά την κατάκτηση από τους Πέρσες το 363 δεν αναφέρεται κάτι σχετικό γι' αυτήν στις πηγές. Νέες αρχαιολογικές έρευνες την τοποθετούν στο σημερινό Eski Hendek, κοντά στην πόλη Cizre (σημερινή Τουρκία)[102]. Η πόλη αυτή ανήκε μαζί με τη Φοινίκη στη σατραπεία της Αρμενίας, τη λεγόμενη Ζαβδικηνή[103]. Το 362 περίπου απελάθηκαν 9.000 κάτοικοι, μεταξύ των οποίων και ένα μεγάλο μέρος της εκκλησιαστικής ιεραρχίας[104]. Στον Σωζομενό αποδίδεται ως *Ζαβδαῖον χωρίον*[105]. Στο Συναξάριο της Κωνσταντινούπολης απαντά ο τύπος *Βιζάβδη*[106].

7 *ἐπίσκοπον Ἡλιόδωρον*: Πρόκειται για υψηλό εκκλησιαστικό αξίωμα του βυζαντινού κλήρου. Η εξουσία του εκτεινόταν σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Μετά την Α΄ Οικουμενική Σύνοδο (325) οι επίσκοποι μιας επαρχίας ενώνονται υπό την ηγεσία ενός επισκόπου, ο οποίος είχε

---

99 Για τον Ευσέβιο οι Χριστιανοί αποτελούν ένα έθνος· βλ. Ευσέβιος, 1.4 [Lake – Oulton – Lawlor, *Eusebius*, 38-40] *τῆς μὲν γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας νεωστὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιλαμψάσης, νέον ὁμολογουμένως ἔθνος, οὐ μικρὸν οὐδ' ἀσθενὲς οὐδ' ἐπὶ γωνίας ποι γῆς ἱδρυμένον, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν πολυανθρωπότατόν τε καὶ θεοσεβέστατον... ἀναπέφηνεν... τῇ τοῦ Χριστοῦ προσηγορίᾳ τετιμημένον*. Για περισσότερα βλ. Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 91-92.

100 Για τον Σαβώριο Β΄ βλ. PLRE, I, 803 και Nickolson, *Late Antiquity*, 1371-1372. Για τον βίο και την πολιτική του αναλυτικά βλ. Daryaee, *Sasanian Persia*, 16-21.

101 Άλλοι τύποι είναι οι εξής: *Σαβώρης* βλ. ενδεικτικά Θεοφάνης, 12 [De Boor, *Theophanes*, 25], *Πακούριος* βλ. ενδεικτικά Προκόπιος, 1.5.12 [έκδ. H. B. Dewing, *Procopius. History of the Wars, Books I and II*, London-New York 1914, 34], *Σαράβαρος* βλ. ενδεικτικά Μαλάλας 13.3.29 [Thurn, *Malalas*, 244] και *Σαββουραρσάκης* βλ. ενδεικτικά Μαλάλας 13.21.45 [Thurn, *Malalas*, 252].

102 Βλ. Nickolson, *Late Antiquity*, 235.

103 Βλ. Nickolson, *Late Antiquity*, 1605.

104 Βλ. Jullien, *Martyrs.*

105 Βλ. Σωζομενός, 2.13.6 [Hansen, *Sozomenos*, 248]. Σύμφωνα με τον Αμμιανό Μαρκελλίνο (*Res Gestae Divi Saporis,* 20.7) ήταν οχυρωμένη πόλη στη δεξιά όχθη του Τίγρη της Μεσοποταμίας, περίπου 80 χλμ. βορειοανατολικά της Νίσιβης· βλ. Hansen, *Sozomenos*, 248-249 υποσημ. 139.

106 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 35.

τον τίτλο του μητροπολίτη. Ήταν υπεύθυνος για την πειθαρχία, τη διαφύλαξη του δόγματος και τη διαχείριση της επισκοπής. Ο Άγιος Ιγνάτιος ο Αντιοχεύς περιγράφει το αξίωμα αυτό ως πηγή και κέντρο της εκκλησιαστικής ενότητας. Βρισκόταν υπό τον έλεγχο του μητροπολίτη της επαρχίας όπου ανήκε η επισκοπή του. Υπό την επίβλεψή του ήταν τόσο τα φιλανθρωπικά ιδρύματα όσο και τα νοσοκομεία της επισκοπής, χωρίς, ωστόσο, να είναι υπεύθυνος και για την διαχείρισή τους. Τα έσοδα της επισκοπής που προέρχονταν τόσο από δωρεές και εθελοντικές προσφορές όσο και από εκκλησιαστικούς φόρους (*κανονικόν*, *κανίσκιον*), χρησιμοποιήθηκαν - μεταξύ άλλων - και για τη συντήρηση του επισκόπου και του κλήρου του[107].

Ο Ηλιόδωρος ήταν επίσκοπος της Βεζαβδή και η μνήμη του σύμφωνα με το Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης εορτάζεται τόσο στις 9 Απριλίου όσο και στις 20 Αυγούστου μαζί με άλλους τριακόσιους Πέρσες μάρτυρες[108]. Το Μαρτύριό τους που σώζεται στα συριακά [BHO 375], προσθέτει αρκετές τοπογραφικές πληροφορίες[109].

7 *σὺν Δόσσα καὶ Μαρεάβη* – 8 *ἅμα Δωσᾶ καὶ Μαρεαβῆ*: Η μνήμη τους τιμάται στις 9 Απριλίου αλλά και στις 20 Αυγούστου μαζί με του επισκόπου, Ηλιόδωρου. Ο Σωζομενός, επίσης, τους αναφέρει μαζί[110].

8 *πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις*: Πρόκειται για δύο εκκλησιαστικά αξιώματα[111]. Ο πρεσβύτερος ήταν αρχικά μέλος του συμβουλίου των πρεσβυτέρων ή της συνόδου που περιβάλλει τον επίσκοπο. Αν και οι όροι *ιερέας* και *επίσκοπος* φαίνονται να εναλλάσσονται στην Κ. Διαθήκη (Τιτ. 1.5-7), ο επίσκοπος εμφανίζεται ως η μόνη κεφαλή κάθε κοινότητας που τελεί την Θεία Ευχαριστία, με ιερείς που έχουν βοηθητικό ρόλο. Ο ιερέας, ωστόσο, ήταν ανώτερος από τον διάκονο. Από τον 4ο αιώνα τόσο στην πόλη όσο και στην ύπαιθρο, οι επικεφαλείς των πρεσβυτέρων ήταν υπεύθυνοι των ενοριών που δημιουργήθηκαν με την επέκταση του Χριστιανισμού, ενώ παράλληλα, τελούσαν την Θεία Ευχαριστία. Ο ιερέας οριζόταν στην ενορία του από τον επίσκοπο και ήταν εξ ολοκλήρου υπό τη δικαιοδοσία του. Η ελάχιστη ηλικία εισόδου στην ιερωσύνη καθορίστηκε με την πάροδο του χρόνου[112].

---

107 Για περισσότερα βλ. Πηλιλής, *Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα*, 141 και ODB, I, 291-292, s.v. *Bishop*.

108 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 594 και 912.

109 Ο Αμμιανός Μαρκελλίνος αναφέρει ότι ο επίσκοπος Ηλιόδωρος προσπάθησε να σώσει την πόλη από τους Πέρσες με διαπραγματεύσεις. Όταν η πόλη κατακτήθηκε, 9.000 κάτοικοι απελάθηκαν στο Κουζιστάν, στην Περσία. Φτάνοντας στη Dasquarta d' Malka (Dastegerd), στο Eski Bagdad, 88 χλμ. βορειοανατολικά της Βαγδάτης, ο επίσκοπος Ηλιόδωρος πεθαίνει, έχοντας χρόνο να χειροτονήσει τον Δοσσά διάδοχό του. Αυτός είναι που, μαζί με τους ιερείς, συμπεριλαμβανομένου του Mar Yaw, πραγματοποίησε τις θρησκευτικές συναντήσεις καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής. Όταν φτάνει στη περιοχή του Masabdan, νότια της επαρχίας της Μηδείας, στο όρος Ζάγκρος, κατηγορείται από τους μάγους στον βασιλιά. Για περισσότερα βλ. Fiey, *Saints Syriaques*, 92-93. Για την έκδοση του συριακού κειμένου βλ. AMS, vol. II, 316-324 και ASMO, 134-139.

110 Βλ. Σωζομενός 2.13.6 [Hansen, *Sozomenos*, 248.]

111 Για την σχέση τους με το αξίωμα του επισκόπου, η οποία και συνιστά το συλλογικό σύστημα διοίκησης της Εκκλησίας βλ. Πηλιλής, *Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα*, 137 και 187-188.

112 Για περισσότερα βλ. ΘΗΕ, Χ, 582-583, s.v. *Πρεσβύτερος* και ODB, III, 1718, s.v. *Priest*.

Ο διάκονος βοηθούσε στη διαδικασία του Βαπτίσματος και στην τέλεση της Θείας Ευχαριστίας, είχε την εποπτεία των φιλανθρωπικών οργανώσεων, διαχειριζόταν τις υποθέσεις και τα οικονομικά της μητρόπολης και ενεργούσε ως γραμματέας του επισκόπου. Παρά την ευρεία δικαιοδοσία του ως επικεφαλής βοηθός του επισκόπου, ήταν υποταγμένος τόσο στον ιερέα όσο και στον επίσκοπο. Είχε την κατώτερη θέση μεταξύ των τριών μεγάλων αξιωμάτων του κλήρου. Η νομοθεσία υπογράμμισε αυτή την κατωτερότητά του και απαγόρευσε να τοποθετείται μεταξύ των ιερέων. Αυτό αργότερα τροποποιήθηκε και ο διάκονος άρχισε να εκπροσωπεί τον επίσκοπο σε συμβούλια. Η χειροτονία του γινόταν είτε στην μητρόπολη είτε σε άλλη εκκλησία από την ηλικία των εικοσιπέντε ετών. Ο γάμος ήταν επιτρεπτός αλλά μόνο πριν από την χειροτονία[113].

9 *γυναικῶν κανονικῶν ἀειπαρθένων* – 9-10 *γυναικῶν κανονικῶν καὶ ἀειπαρθένων*: Οι *κανονικές* γυναίκες στον Ιωάννη Χρυσόστομο φαίνεται να είναι οι μη κοσμικές[114]. Αυτό επιβεβαιώνεται αργότερα και από τις *Νεαρές* του Ιουστινιανού[115]. Δεδομένου ότι η χειροτονία των γυναικών αποδοκιμάζεται ως αιρετική καινοτομία, ίσως οι *κανονικές γυναίκες* να ταυτίζονται με τις *διακόνισσες*, των οποίων η προσφορά στους κόλπους της Εκκλησίας συνδέεται με την άσκηση της φιλανθρωπίας ή την κατήχηση των γυναικών[116].

9 *πάντας αἰχμαλώτους ἔλαβεν* – 10 *αἰχμαλώτους αὐτοὺς πάντας ἔλαβεν*: Οι αιχμάλωτοι αυτού του πλήθους σύμφωνα με τον Σωζομενό ήταν διακόσιοι πενήντα[117].

10 *εἰς τὴν χώραν τὴν λεγομένην Οὐζαϊνῶν* – 10-11 *εἰς τὴν χώραν τὴν λεγομένην Οὐζαηνῶν*: Σύμφωνα με τον Χρισταφακόπουλο, εννοείται η χώρα *Βεθουζᾶ* (Bet Huzaye), στην οποία μαρτύρησαν ο Άγιος Σαδώθ ο επίσκοπος και οι συν αυτώ εκατόν είκοσι οκτώ μάρτυρες[118].

10-11 *ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακέρ* – 11 *ἐν μονῇ λεγομένῃ Βισακερθά*: Η λέξη *μονή* χρησιμοποιείται εδώ με τη σημασία του σταθμού στη διάρκεια μιας διαδρομής/στο τέλος μιας ημερήσιας πορείας[119]. Πρόκειται για την περιοχή Daskarat al-Malek/ Dasquarta d' Malka (βλ.

---

113 Για περισσότερα βλ. ODB, II, 592, s.v. *Deacon*. Για τις διάφορες χρήσης του όρου στην Κ. Διαθήκη βλ. Πηλιλής, *Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα*, 137.

114 Βλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολὴ πρός τινα ἡγούμενον αἰτήσαντα παρ' αὐτοῦ πεμφθῆναι αὐτῷ κανόνα πνευματικῆς διδασκαλίας εἰς ὠφέλειαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀδελφῶν*, 315 [έκδ. Π. Γ. Νικολόπουλος, *Αἱ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἐσφαλμένως ἀποδιδόμεναι ἐπιστολαί*, Ἀθήνα 1973] *Φεύγετε τὰς συντυχίας τῶν γυναικῶν εἴτε κοσμικῶν εἴτε κανονικῶν· χαλεπὸν γὰρ καὶ ταῖς μοναζούσαις ἀλλήλαις συντυγχάνειν*.

115 Βλ. Ἰουστινιανός, *Νεαραί*, IV.32-37 [έκδ. W. Kroll – R. Schöll, *Corpus iuris civilis*, vol. III, Berlin 1895 (ανατ. 1968), 320] *Ὥστε δὲ διακρίνεσθαι τὸ πᾶν, θεσπίζομεν, ἑκάστῃ κλίνῃ προῖκα δεδομένῃ ἓν ἀσκητήριον δίδοσθαι ἀσκητριῶν ἢ κανονικῶν, μὴ ἔλαττον ὀκτώ γυναικῶν ἡγουμένων τῆς κλίνης καὶ ψαλλουσῶν καὶ τριῶν ἀκολοῦθων, οἵπερ οὐδ' ὁτιοῦν παντελῶς λήψονται*.

116 Σχετικά με την ιερωσύνη των γυναικών βλ. Β. Φειδάς, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, τ. Α΄, Αθήνα 1994, 210-216.

117 Βλ. Σωζομενός, 2.13.6 [Hansen, *Sozomenos*, 248] *κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ ὑπὲρ τοῦ δόγματος τέθνηκεν ἅμα Μαρεάβῃ χωρεπισκόπῳ καὶ κληρικοῖς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀμφὶ διακοσίοις πεντήκοντα, οἳ παρὰ Περσῶν αἰχμάλωτοι σὺν αὐτῷ συνελήφθησαν*.

118 Βλ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*, 158. Για το Μαρτύριο αυτών βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 445-450.

119 Βλ. LSJ, s.v. *μονή* και PGL, s.v. *μονή*.

παραπάνω σ. 48 υποσημ. 109) κοντά στην Βαγδάτη[120].

12 *μέλλων δὲ τελευτᾶν*: Λόγω ασθένειας, όπως φαίνεται και από το συριακό κείμενο στην έκδοση του Assemani[121].

13,14 *τὸ θυσιαστήριον*: Ο Χρισταφακόπουλος κάνει λόγο για φορητό θυσιαστήριο, και συγκεκριμένα, το αντιμήνσιο[122].

20,21 *ἐκτελοῦντες τὴν διακονίαν ταύτην*: Η διακονία εκτός από το αξίωμα του διακόνου δηλώνει την προσφορά και την εξυπηρέτηση του συνανθρώπου σε ένα χριστιανικό πλαίσιο αλληλοβοήθειας, συνεισφοράς και αγάπης[123].

20-22 *Οἱ δὲ μάγοι... καὶ ἤρξαντο κακολογεῖν καὶ συσκευάζειν...* – 21-24 *Οἱ δὲ ἄθλιοι καὶ πονηροὶ μάγοι... ἤρξαντο κακολογεῖν καὶ ἐνδιαβάλλειν*: Οι μάγοι ήταν ιερείς των Ζωροαστρών και η κάστα τους ήταν ιεραρχικά δομημένη. Η ελληνική λέξη προέρχεται από την περσική *magu*. Οι αναφορές τους στα αρχαιοελληνικά κείμενα είναι πολλές. Από τις πηγές οι μάγοι φαίνεται να έχουν γνώσεις αστρονομίας και γενικά των επιστημών, να είναι σοφοί άνθρωποι και με φιλοσοφικές γνώσεις, ερμηνευτές ονείρων και φαινομένων της φύσης. Για την κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών η λέξη ήταν συνώνυμη της λέξης *γόης*. Είναι δύσκολο να δηλωθεί πότε και σε ποιό βαθμό υιοθετήθηκε από αυτούς ο Ζωροαστρισμός[124]. Με την άνοδο, ωστόσο, των Σασανιδών στο θρόνο, όπου η θρησκεία χρησιμοποιείται στην πολιτική ως εργαλείο προπαγάνδας για την επίτευξη των στόχων, η πολιτική δύναμη των μάγων ήταν τέτοια που συμμετείχαν στην εκλογή και τη στέψη του βασιλέα. Επιπλέον, είχαν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις εκστρατείες, να εισπράττουν φόρους και να έχουν καθήκοντα δικαστών[125].

Η ισχύς τους γίνεται φανερή και στο κείμενο. Το να παρουσιάζονται οι μάγοι ως κύριοι διώκτες ή να καταγγέλλουν και να πείθουν τον βασιλιά Σαβώριο δείχνει μεγάλη επιρροή. Ο Σωζομενός τους κατηγορεί απροκάλυπτα για τις διώξεις των ιερέων[126].

120 Βλ. Delahaye, *Martyrs Persans*, 559. Περισσότερα για την περιοχή και τους τύπους του ονόματός της που απαντούν στις πηγές βλ. Th. Nöldeke, *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden aus der arabischen Chronik des Tabari: Übersetzt und mit ausführlichen Erläuterungen und ergänzungen Versehn*, Leyden 1879, 295 υποσημ. 1, G. Hoffmann, *Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer*, Leipzig 1880, 120 και Ph. Gignoux, Dastagerd, στο: E. Yarshater (επιμ.), *Encyclopaedeia Iranica*, vol. VII/1, New York 1996, 105-106 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/dastgerd).

121 Βλ. AASS *Augusti*, 333.

122 Βλ. Χρισταφακόπουλος, *Μέθη Χριστοῦ*, 158. Το αντιμήνσιο ήταν φορητός βωμός φτιαγμένος από ύφασμα. Πρώτη αναφορά βρίσκεται στο εγκώμιο του Μαρκιανού, επισκόπου Συρακουσών, και χαρακτηρίζεται ως *Αγία Τράπεζα*. Περιείχε μια μικρή θήκη για λείψανα και έπρεπε να καθαγιάζεται από τον επίσκοπο. Αν και καθιερώθηκε ως ένα φορητό θυσιαστήριο, έπρεπε να χρησιμοποιείται μόνο όταν δεν υπήρχε διαθέσιμη Αγία Τράπεζα ή αν η καθαγίαση ήταν υπό αμφισβήτηση βλ. ODB, I, 112, s.v. *Antimension*.

123 Για περισσότερα βλ. ΘΗΕ, IV, 1140, s.v. *Διακονία*.

124 Βλ. M. A. Dandamayev, *Magi*, Encyclopaedia Iranica, online edition, 2012 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/magi)

125 Για περισσότερα βλ. Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 263-273.

126 Βλ. Σωζομενός, 2.11.4 [Hansen, *Sozomenos*, 244] *οἵ τε γὰρ μάγοι κατὰ πόλεις καὶ κώμας ἐπιμελῶς ἐθήρων τοὺς λανθάνοντας* και 2.12.4 [Hansen, *Sozomenos*, 246] *περιιόντες μάγοι τε καὶ ἀρχίμαγοι ἀνὰ τὴν Περσῶν γῆν ἐπιμελῶς ἐκακούργουν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Ἀδιαβηνῶν χώραν. κλίμα δὲ τοῦτο Περσικὸν ὡς ἐπίπαν χριστιανίζον*.

23 *Ἀδελφὲρ τὸν ἀρχιμάγον* – 25 *Ἀδερφὲρ τὸν ἀρχιμάγον*: Ο αρχιμάγος, ο οποίος ανήκε και αυτός στην περσική ιερατική κάστα, προΐστατο των μάγων, όπως φαίνεται μέσα από ελληνικές πηγές[127]. Η ελληνική λέξη *ἀρχιμάγος* είναι αντίστοιχη της περσικής *mōbedān mōbed*, της κεφαλής της ζωροαστρικής ιεροσύνης και του νομικού συμβούλου του βασιλιά. Η δομή της ιεραρχικής οργάνωσης της ζωροαστρικής εκκλησίας προσαρμόζεται σε εκείνη του κράτους· το ανάλογο αξίωμα του βασιλιά στην ιερατική κάστα ήταν εκείνο του *mōbedān mōbed*[128]. Ακολουθούσε το αξίωμα του *mobad*, αντίστοιχο του χριστιανού επισκόπου[129].

Στο Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης εμφανίζεται ο τύπος *Ἀδερφάρ*[130]. Άλλος εξελληνισμένος τύπος του ονόματος στις πηγές είναι το *Ἀδερφορᾶς*-*Ἀδελφωρᾶς*[131].

32-33 *Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δόσσα τοῦ ἐπισκόπου ἀποτμηθῆναι* – 36-38 *Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς καὶ μανεὶς σφόδρα, ἐκέλευσε παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν τοῦ μακαρίου Δωσᾶ τοῦ ἐπισκόπου ξίφει ἀποτμηθῆναι*: Σε αυτό το σημείο, έχουμε τον εγκιβωτισμό ενός μικρότερου για τον συγγραφέα σημασιολογικά μαρτυρίου μέσα στο μαρτύριο της Αγίας. Η εμβόλιμη αυτή αναφορά ίσως πρόκειται για μια συνήθεια των συγγραφέων που σχετίζεται με την ταυτότητα του φύλου. Στις περισσότερες μαρτυρικές ιστορίες των πρώτων χριστιανικών χρόνων, η όποια αναφορά στο μαρτύριο των γυναικών, προϋπέθετε την ενσωμάτωσή της στην μαρτυρική ιστορία κάποιου άνδρα μάρτυρα με τρόπο τέτοιο ώστε είτε να λειτουργεί εισαγωγικά ως προστιθέμενο υλικό[132].

Η συνένωση των μαρτυρίων μπορεί, από την άλλη, να υποκρύπτει μια σχετική έλλειψη επαρκών πληροφοριών γύρω από την Αγία και να λειτουργεί συμπληρωματικά. Σε κάθε περίπτωση η αναφορά στο μαρτύριο του Δόσσα φαίνεται να μην είναι τυχαία. Ο συγγραφέας περνά ομαλά στο βασικό θέμα, το μαρτύριο της Ίας. Ο αποκεφαλισμός ενός Χριστιανού που διδάσκει τον λόγο του Θεού γίνεται αφορμή για την διήγηση της μαρτυρικής πορείας της κεντρικής ηρωίδας του κειμένου, η οποία κι αυτή με τη σειρά της στρέφει πολλούς ανθρώπους από την πλάνη των ειδώλων στον Χριστιανισμό.

127 Βλ. Σωζομενός, 2.10.1 [Hansen, *Sozomenos*, 240].
128 Βλ. J. Janos, *Judging in the Islamic, Jewish and Zoroastrian Legal Traditions: A Comparison of Theory and Practice*, Farnham 2012, 28.
129 Βλ. Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 271.
130 Βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 544.
131 Ο τύπος εμφανίζεται στις Παραλλαγές του Μαρτυρίου του Αγίου Αβραμίου [BHG 10,11], επισκόπου της πόλεως Αρβήλ (βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 450 και 452) και στο Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης (βλ. Delehaye, *Synaxarium*, 445).
132 Εξαίρεση αποτελούν κάποια μαρτύρια (π.χ. το Μαρτύριο της Περπέτουας και της Φιλικιτάτης κ.ά.)· βλ. Vorster, *The Blood of Female Martyrs*, 22. Για τον αποκεφαλισμό με ξίφος βλ. παρακάτω σ. 57.

40 *ἐκ τῆς πλάνης τῆς εἰδωλικῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ* – 45-46 *Πολλοὺς οὖν ἐκ τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, εἰς χριστιανισμὸν ἐπέστρεφεν*: Πρβλ. Εὐσέβιος Καισαρείας, *Εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου βασιλέως*, 4.37.11-14 [Heikel, *Eusebius*, 132] *ὡς ἡ παρ' ἡμῖν Κωνστάντια πόλις, ἀνδρῶν ἐκτόπως δεισιδαιμόνων οὖσα πρότερον, ὁρμὴ θεοσεβείας τῆς ἔμπροσθεν μεταβέβληκεν εἰδωλικὴς πλάνης, χαίρειν ἐδήλου καὶ τὴν πράξιν ἀποδέχεσθαι*.

43-44 *τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐδίδασκεν αὐτὰς* – 48-49 *καὶ ἐδίδασκεν αὐτὰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ*: Η Αγία φαίνεται να διδάσκει τον Λόγο του Θεού παρά την αιχμαλωσία της. Η έντονη κοινωνική δραστηριότητα και το πνευματικό έργο που αναπτύσσει αποτελεί γνωστό αγιολογικό *τόπο* σε τέτοιου είδους κείμενα[133]. Επιπλέον, οι αιχμάλωτοι την εποχή αυτή φαίνεται να διάγουν φυσιολογικό βίο στην εξορία τους. Μετά την κατάληψη της Άμιδας, των Σιγγάνων, της Βεζαβδής και των φρουρίων Reman και Busan, ο Σαβώριος Β΄ έδειξε μια ασυνήθιστη φιλανθρωπία στους αιχμαλώτους του, η οποία οφειλόταν σε ανιδιοτέλεια, σύμφωνα με τον Αμμιανό Μαρκελλίνο (*Res Gestae Divi Saporis*, 18.10.1-4). Διέταξε τους στρατιώτες τόσο τον σεβασμό των γυναικών και των μοναχών όσο και την ελεύθερη τέλεση των θρησκευτικών τους καθηκόντων[134].

49, 53 *διὰ τῆς μαγείας αυτῆς*: Η κατηγορία περί μαγείας αποσκοπούσε στην παράκαμψη των προνομίων των *honestiores* και την επιβολή οποιασδήποτε ποινής. Το αδίκημα αυτό επέφερε βαρύτατη ποινή ανεξαρτήτως κοινωνικής τάξης[135]. Στη συγκεκριμένη περίπτωση όπου οι ιερείς των Περσών, οι *μάγοι*, κατηγορούν την Αγία περί *μαγείας*, ίσως να υποκρύπτεται και λεκτική ειρωνεία εκ μέρους του συγγραφέα.

50-51 *Μιᾷ οὖν γνώμῃ γενόμενοι ἅπαντες, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἔστησαν καὶ εἶπον* – 54-55 *Τότε μιᾷ γνώμῃ γενόμενοι οἱ πάντες, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἔστησαν καὶ μιᾷ φωνῇ εἶπον*: Οποιοσδήποτε μπορούσε να καταγγείλει στις αρχές τους Χριστιανούς[136].

57-58 *ὁ μὲν εἷς ἐκαλεῖτο Ἀδερσαβὼρ* – 63 *εἷς μὲν Ἀδερσαβὼρ*: Ο ίδιος τύπος ονόματος εμφανίζεται στις Παραλλαγές του Μαρτυρίου των Περσών Αγίων Ακεψιμά, Ιωσήφ και Αειθαλά [BHG 17, 18][137]. Άλλοι εξελληνισμένοι τύποι στις παραπάνω πηγές είναι τα *Ἀδερσαβώριος*[138] και *Ἀρδασαβώρ*[139].

59-60 *ἐὰν μὲν προσκυνεῖ τοὺς θεοὺς καὶ τιμᾷ τὸν ἥλιον καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ κράτος μου* – 64-65 *ἐὰν προσκυνῇ τοὺς θεοὺς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τιμᾷ τὸ πῦρ καὶ τὸ κράτος μου οὐκ ἀτιμάζῃ*: Οι κανόνες συμμόρφωσης, οι οποίοι προβλέπουν στην τέλεση θυσίας και την απόδοση τιμής

133 Βλ. Pratsch, *Topos*, 184-212.
134 Βλ. Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 184.
135 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 80-81 και 110. Για την μαγεία βλ. ODB, II, 1265-1266, s.v. *Magic*.
136 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 58-59.
137 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 493, 495 και 522-523.
138 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 494 και 522.
139 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 538.

στους θεούς αποτελούν χαρακτηριστικό μοτίβο που συμπεριλήφθηκε σχεδόν σε όλα τα Μαρτύρια[140]. Ο ήλιος, η φωτιά και το νερό αποτελούν αντικείμενα λατρείας για τους οπαδούς του Ζωροαστρισμού[141].

62 *πᾶσαν τιμωρίαν ἐπαγάγετε αὐτῇ* – 68-69 *πᾶσαν τιμωρίαν καὶ κόλασιν, ἣν παρακελεύονται οἱ νόμοι, ἐπάξατε αὐτῇ*: Ο βασανισμός, ο οποίος αποτελεί αγιολογικό *τόπο* και δεν προβλέπεται σε συγκεκριμένο σημείο στον νόμο των Σασανιδών, είναι συχνά το αποτέλεσμα μιας αρχικής οργισμένης κίνησης των κριτών ή του βασιλιά κατά την πρώτη εμφάνιση του μάρτυρα[142].

64-65 *καὶ εἶπον αὐτῇ· «Χριστιανὴ ὑπάρχεις;» Ἡ ἁγία ἀποκριθεῖσα εἶπεν· «Χριστιανὴ εἰμί»* – 73-75 *καὶ εἶπον αὐτῇ αὐστηρᾷ τῇ φωνῇ· «Χριστιανὴ ὑπάρχεις;» Ἡ δὲ ἁγία μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἴα ἀποκριθεῖσα εἶπεν αὐτοῖς· «Ναί, χριστιανὴ εἰμί»*: Η ερώτηση αυτή αποτελεί γνωστό μοτίβο στα αγιολογικά κείμενα. Παρόλο που ο κατήγορος μπορεί να αποφεύγει να ρωτήσει για το όνομα και το γένος, ρωτά πάντα για τη θρησκεία του κατηγορούμενου, ο οποίος με τη σειρά του ομολογεί ότι είναι οπαδός της νέας θρησκείας[143]. Η φράση *χριστιανὴ εἰμί*, με την οποία η μάρτυρας ομολογεί την χριστιανική της πίστη, αποτελεί το αποκορύφωμα του μαρτυρικού λόγου της. Με την δήλωση της ταυτότητας του μάρτυρα φανερώνεται σε αυτόν το Άγιο Πνεύμα. Η αποκάλυψη αυτή είναι *ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἡ διήγησις τῶν μαρτυρίων ἔχει τὸ κέντρον της εἰς τοὺς προφερομένους ὑπὸ τοῦ μάρτυρος λόγους κατὰ τὴν ἀκροαματικὴν διαδικασίαν*[144].

66 *«Θάνατον χρεωστεῖς ὅτι ἔφης εἶναι χριστιανή»* – 75-76 *«Θάνατον χρεωστεῖς, ὅτι ἔφης χριστιανὴ εἶναι»*: Η ομολογία (*Χριστιανὴ εἰμί*) θα φέρει και το θάνατο (*θάνατον χρεωστεῖς ὅτι ἔφης εἶναι χριστιανή*). Η απειλή περί θανάτωσης, η οποία έρχεται σε αντιδιαστολή με τα βασανιστήρια, λειτουργεί ως τρόπος εκφοβισμού. Άλλωστε, σκοπός δεν ήταν η δημιουργία ηρώων για την νέα θρησκεία, αλλά η απομάκρυνση από αυτήν[145].

67-69 *τῷ πᾶσαν ὕλην κτίσαντι... πάντα γὰρ ἔργα χειρῶν αὐτοῦ ὑπάρχουσιν* – 78-79 *τῷ πάντα ἐκ μὴ ὄντων συστησαμένῳ*: Παραπομπή στη Γένεση και τη χριστιανική διαδασκαλία για τη

140 Η προσφορά θυσίας σε κάποιον Θεό προβλεπόταν από το Τέταρτο Διάταγμα κατά των Χριστιανών που θεσπίστηκε το 304 από τον Διοκλητιανό και αποτελούσε ευκαιρία απαλλαγής από την κατηγορία περί Χριστιανισμού, μια προσπάθεια να οδηγηθεί σε αποστασία αυτός που φέρεται ως Χριστιανός· βλ. Croix, *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη*, 166 κ.ε.

141 Για τον Ζωροαστρισμό βλ. ΘΗΕ, Χ, 324-327, s.v. *Περσία* και ODB, III, 2230-2231, s.v. *Zoroastrianism*. Για περισσότερα βλ. Jenny Rose, *Zoroastrianism: An Introduction*, London-New York 2011.

142 Βλ. Jullien, *Peines et supplices*, 254. Για τον αγιολογικό *τόπο* της τιμωρίας βλ. Pratsch, *Topos*, 310-312.

143 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 74.

144 Βλ. ΘΗΕ, VIII, 793, s.v. *Μαρτύριον*.

145 Βλ. Delehaye, *Les Passions*, 274, *Μπουρδάρα, Δίκαιο*, 74. Για το *μοτίβο της ομολογίας* βλ. Pratsch, *Topos*, 303-306. Τον *τόπο* της ομολογίας ακολουθεί η τιμωρία, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του μαρτυρίου· βλ. Pratsch, *Topos*, 310.

δημιουργία του κόσμου[146]. Την ιδέα αυτή υιοθετούν μετέπειτα και οι Πατέρες της Εκκλησίας[147].

70 *Τότε ἐκέλευσαν ἀποδυθῆναι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ* – 79-80 *ἐκέλευσαν ἀποδυθῆναι τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς καὶ ἐκταθῆναι τὴν ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ*: Η παρομοίωση της Αγίας με αμνάδα πηγάζει από το μοτίβο του καλού ποιμένα σύμφωνα με την ευαγγελική φράση[148]. Απαντά συχνά σε Μαρτύρια και Βίους γυναικών Αγίων[149].

70-71 *σχοίνους ἔβαλον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ποσὶν* – 80-81 *ἔβαλον σχοινίοις ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ποσὶ*: Συνηθισμένη πρακτική για την ακινητοποίηση των αιχμάλωτων στα μαρτυρικά κείμενα[150].

72, 83 *μετὰ σαρακηνικῶν μαστίγων*: Η χρήση μαστιγίου αν και είναι αρκετά συνηθισμένη ποινή, στις Πράξεις των Περσών μαρτύρων απαντά σπάνια. Ωστόσο, οι «νόμοι» του Ζωροαστρισμού που αποτυπώνονται στο ιερό κείμενο, *Vendidad*, επιβάλλουν επανειλημμένα την ποινή αυτή[151].

73 *ᾠδὴν ἀνέπεμπεν πρὸς τὸν Κύριον* – 85-86 *καὶ μετὰ παρρησίας ἐπεκαλεῖτο τὸν ἑαυτῆς δεσπότην Χριστὸν λέγουσα*: Σημαντική είναι και η δυνατότητα της ομιλίας της Αγίας παρά τα βασανιστήρια. Σε φυσιολογικές συνθήκες όταν το ανθρώπινο σώμα καταλαμβάνεται από τον πόνο, μειώνεται η ικανότητα ομιλίας του. Στα μαρτυρολογικά κείμενα, ωστόσο, οι Άγιοι μάρτυρες που ομολογούν την πίστη τους, οφείλουν, ουσιαστικά, την ονομασία τους όχι στα σωματικά πάθη που υφίστανται λόγω των βασανιστηρίων, αλλά στη μαρτυρία της ομιλίας[152].

76-77 *τῶν λύκων τῶν διασπαραττόντων με* – 87-88 *ἀπὸ τῶν πικρῶν καὶ πονηρῶν λύκων τούτων, τῶν διασπασάντων τὰς σάρκας μου*: Ο λύκος στην Αγία Γραφή αντιπροσωπεύει την ζωομορφική εκδοχή του κακού. Τα περισσότερα βιβλικά παραδείγματα προειδοποιούν σχετικά με τους κινδύνους που εγκυμονεί η αδίστακτη φύση του για τους οπαδούς της Χριστιανοσύνης. Το ζώο αυτό παίρνει τη μορφή της ασέβειας (Σειρ. 13.17, Πρ. 20.29), της καταστροφής (Αβ. 1.8,

146 Πρβλ. Γεν. 1.1-24, 2.25-46.

147 Πρβλ. Βασίλειος Καισαρείας, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον, Ὁμιλία β'*, PG 29, 33A *Ὁ δὲ Θεός, πρίν τι τῶν νῦν ὁρωμένων γενέσθαι, εἰς νοῦν βαλόμενος καὶ ὁρμήσας ἀγαγεῖν εἰς γένεσιν τὰ μὴ ὄντα, ὁμοῦ τε ἑνόησεν ὁποῖόν τινα χρὴ τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τῷ εἴδει αὐτοῦ τὴν ἁρμόζουσαν ὕλην συναπεγέννησε. καὶ οὐρανῷ μὲν ἀφώρισε τὴν οὐρανῷ πρέπουσαν φύσιν· τῷ δὲ τῆς γῆς σχήματι τὴν οἰκείαν αὐτῇ καὶ ὀφειλομένην οὐσίαν ὑπέβαλε. πῦρ δὲ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα διεσχημάτισέν τε ὡς ἐβούλετο, καὶ εἰς οὐσίαν ἤγαγεν ὡς ὁ κάστου λόγος τῶν γινομένων ἀπῄτει*.

148 Βλ. Ιω. 10.11 *ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων.*

149 Βλ. ενδεικτικά *Μαρτύριον τῆς Ἁγίας Μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Εὐφημίας* [BHG 619d], 13a.5-7 [έκδ. Fr. Halkin, *Euphémie de Chalcédoine. Légendes byzantines* (Subsidia hagiographica 41), Bruxelles 1965] *εἰσελθοῦσα δὲ ἡ ἀμνὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὸ τοὺς λίθους κλίνασα τὰ γόνατα μετὰ δακρύων ἐδέετο…* και Εὐστράτιος πρεσβύτερος, *Βίος καὶ πολιτεία ἤγουν ἄθλησις καὶ διὰ Χριστὸν ἀγῶνες τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Γολινδούχ, τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι μετονομαθείσης Μαρίας* [BHG 700], 24-26 [έκδ. Ἀ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας*, τ. Δ΄, St. Petersburg 1897 (ανατ. Bruxelles 1963), 158] *οἱ δὲ νῦν ἀπανθρωπότεροι Βαβυλώνιοι τὴν ἁγίαν ἀμνάδα καὶ παῖδα τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ τιμαῖς, ἀλλὰ τιμωρίαις πλείοσιν ἔβαλλον*.

150 Για το δέσιμο των μαρτύρων με σχοινί ή αλυσίδες βλ. Jullien, *Peines et supplices*, 252.

151 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 87 και Jullien, *Peines et supplices*, 256. Για τα είδη των βασανιστηρίων βλ. Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον*, 117-129.

152 Βλ. Vorster, *The Blood of the Female Martyrs*, 24-25.

Ιερ. 5.6) και της πλεονεξίας (Γεν. 49.27, Ιεζ. 22.27). Έτσι, ο χαρακτηρισμός αυτός έρχεται σε αντίθεση με την Αγία, η οποία αποκαλείται *ἀμνάδα τοῦ Χριστοῦ*[153]. Ο λύκος και το πρόβατο είναι ένα χαρακτηριστικό αντιθετικό ζεύγος του κακού και του καλού στην Π. (Ησ. 65.25) και την Κ. Διαθήκη (Μτ. 7.15, 10.16, Ιω. 10.12).

79 *εἰς τὴν φυλακήν* – 91 *ἐν τῇ φρουρᾷ*: Συνηθισμένος αγιολογικός *τόπος*[154]. Οι Χριστιανοί φυλακίζονταν τόσο μετά τη σύλληψή τους έως και τη δίκη όσο κατά τη διάρκεια αυτής και των βασανιστηρίων τους[155].

79, 91 *δύο μῆνας*: Η φράση αυτή αποτελεί μία από τις χρονολογικές ενδείξεις του κειμένου, η οποία σε συνδυασμό με τα ιστορικά ψήγματα συμβάλλει στη χρονική τοποθέτηση της δράσης της Αγίας. Ενώ στα περισσότερα Μαρτύρια οι Χριστιανοί δεν μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στη φυλακή, η Αγία Ία φυλακίζεται για αρκετό καιρό[156]. Το διάστημα κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων και του εγκλεισμού στη φυλακή, υπολογίζεται με βάση τους χρονικούς δείκτες του κειμένου (*δύο μῆνας*, *ἓξ μῆνας*, *δέκα ἡμέρας*) γύρω στους οκτώμισι μήνες.

81 *Ἆρα ἐνουθέτησας ἑαυτὴν εἰς τὸ θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ σέβεσθαι τὸν βασιλέα* – 94 *ἐπείσθης ἆρα θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ σέβεσθαι τὸν βασιλέα*: Η προσκύνηση στους θεούς φαίνεται να προηγείται του σεβασμού προς το κράτος. Το ίδιο ίσχυε και στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπου σημαντικότερη ήταν η θυσία σε κάποιον θεό παρά η λατρεία προς τον ίδιο τον αυτοκράτορα[157].

82-83, 95 *παρ᾽ ἡμῶν δέξασθαι δωρεὰς καὶ δόματα μεγάλα*: Η δωροδοκία αποτελεί άλλον έναν *τόπο* στα αγιολογικά κείμενα[158]. Η εξέταση και η προσπάθεια του κατήγορου να μεταπείσει τους οπαδούς του Χριστιανισμού ήταν χρονοβόρα και σχετικά ήπια, αφού πολλές ήταν οι υποσχέσεις και οι παροχές που δίνονταν (περιουσιακά στοιχεία, πλούσια διαβίωση, γάμος)[159].

83-84 *τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων*: Η φράση απαντά μόνο στην Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου. Στην Κ. Διαθήκη ο τίτλος αποδίδεται στον Ιησού Χριστό[160]. Μεταγενέστερα, ανήκε και στον βυζαντινό αυτοκράτορα. Στις ελληνικές πηγές και την καθημερινή ομιλία μαρτυρείται ήδη από την εποχή του Κωνσταντίνου Α΄, ενώ επικράτησε στα επίσημα έγγραφα και πέρα από τον 4ο-6ο αιώνα. Δόθηκε, επίσης, σε ξένους ηγεμόνες (συνήθως όχι επίσημα ή με αρκετούς περιορισμούς ή προϋποθέσεις)[161]. Στον 3ο και 4ο αιώνα χρησιμοποιήθηκε και για Πέρσες βασιλείς

153 Βλ. σχόλιο παραπάνω σ. 54.
154 Βλ. Pratsch, *Topos*, 312-313.
155 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 113-114.
156 Σχετικά με το διάστημα φυλάκισης βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 115.
157 Βλ. Croix, *Ο Χριστιανισμός και η Ρώμη*, 39-40.
158 Βλ. Delehaye, *Les Passions*, 257 και Pratsch, *Topos*, 309.
159 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 75. Οι θωπείες βασίζονταν στην πνευματική βία, η οποία προϋπέθετε στέρεα πνευματική βάση στον μάρτυρα για να αντιδράσει· βλ. Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον*, 98.
160 Πρβλ. Α Τιμ. 6.15, Απ. 17.14, 19.16
161 Βλ. ODB, I, 264, s.v. *Basileus*.

που έφεραν τον τίτλο του *Shahs* (Σάχης)[162].

Ο τίτλος, είτε μεταφράστηκε κατά λέξη από το συριακό πρότυπο (δεδομένου ότι χρησιμοποιούνταν για Πέρσες βασιλείς) είτε είναι προσωπική επιλογή του συγγραφέα, δεν είναι τυχαίος· επειδή αποδίδεται στο Χριστό και τον βυζαντινό αυτοκράτορα, ίσως να υποκρύπτει μια μορφή ειρωνείας.

88 *κλάδη ῥοῶν μεστότερα ἀκαθάριστα τεσσαράκοντα* – 101-102 *κλάδους ῥοῶν μεστοτέρους ἀκαθαρίστους τεσσαράκοντα*: Στην Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου η λέξη *κλάδη* (< κλάδος, -ους, τὸ) βρίσκεται σε πληθυντικό αριθμό ουδετέρου γένους σε αντίθεση με την Παραλλαγή Β του Μαρτυρίου που παραδίδει τον τύπο *κλάδους* (< κλάδος, -ου, ὁ), σε πληθυντικό αριθμό αρσενικού γένους. Ο αριθμός σαράντα κατέχει πρωτεύουσα θέση στους θεσμούς της Εκκλησίας, στη μεσαιωνική γραμματεία (ειδικά την αγιολογική), τη λαϊκή πίστη και λατρεία, την αστρολογία και τη μετεωρολογία[163].

88-89 *καὶ ἐξέτειναν αὐτὴν ἄνδρες δώδεκα* – 102 *τότε ἐξέτειναν αὐτὴν ἄνδρες δώδεκα*: Αξιοσημείωτος είναι ο αυξανόμενος αριθμός των ανδρών σε κάθε βασανιστήριο. Όσο αυξάνεται η δύναμη και η αντοχή της Αγίας, τόσοι περισσότεροι άνδρες προσπαθούν να την πείσουν διά της βίας. Οι πέντε άνδρες του προηγούμενου βασανιστηρίου γίνονται δώδεκα. Ο αριθμός δώδεκα θεωρείται ιερός, τέλειος και τυπικός ήδη από την αρχαιότητα. Κατά τους μεσαιωνικούς και νεότερους χρόνους χρησιμοποιήθηκε σε εκδηλώσεις του θρησκευτικού βίου (οι δώδεκα περικοπές του Ευαγγελίου που διαβάζονται την Μ. Πέμπτη, τα δωδεκαλείτουργα μνημόσυνα, το Δωδεκαήμερον κ.ά.)[164].

94, 109 *ἓξ μῆνας*: Άλλος ένας από τους αριθμούς που εντοπίζεται συχνά στη Βίβλο[165].

103 *ἐποίησαν καλάμους* – 119 *καλάμους ἐνεχθῆναι μεγάλους*: Πληροφορίες γύρω από το μαρτύριο με τους καλάμους βρίσκουμε σε απόσπασμα του Χρονικού του Μιχαήλ του Σύριου και τις Πράξεις του Brikiso[166]. Σε αυτό το βασανιστήριο υποβλήθηκε αργότερα και ο Άγιος Βενιαμίν ο Διάκονος που μαρτύρησε στην Περσία του Ισδιγέρδη Α΄, σύμφωνα με τη μαρτυρία του

162 Ο Αμμιανός Μαρκελλίνος (*Res Gestae Divi Saporis*, 19.2.11) αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Αμίδας, ο Σαβώριος Α΄ κέρδισε από τα στρατεύματά του τον τίτλο του *Saanshah* και *Peroz* που σήμαιναν, αντίστοιχα, *βασιλιάς των βασιλέων* και *κατακτητής* (στον πόλεμο)· βλ. C. Morley, Beyond the Digression: Ammianus Marcellinus on the Persians, *JAHA* 3/4 (2016) 15. Για τους τίτλους και τις προσφωνήσεις των Περσών βασιλέων βλ. αναλυτικά Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 242-246.

163 Βλ. ΘΗΕ, XI, 723-724, s.v. *Τεσσαράκοντα*. Ο αριθμός συναντάται αρκετές φορές στην Αγία Γραφή· ενδεικτικά: Εξ. 24.18, Γ Βασ. 19.8, Μτ. 4.1-2.

164 Βλ. ΘΗΕ, V, 243-244, s.v. *Δώδεκα*. Εντοπίζεται στην Αγία Γραφή· ενδεικτικά: Γεν. 35.21, 17.20, Αρ. 7.84, Γ Βασ. 2.19, Λκ. 6.13, Ιω. 20.24.

165 Ενδεικτικά: Γεν. 1.26-31, Δν. 3.1, Απ. 13.18.

166 Βλ. Jullien, *Peines et supplices*, 255.

Θεοδωρήτου Κύρου στην Εκκλησιαστική Ιστορία του[167].

105, 121 *ψόφον*: Η επιλογή της λέξης *ψόφος* στην περιγραφή του συγκεκριμένου βασανιστηρίου φαίνεται να μην είναι τυχαία. Η αρχαία αυτή λέξη, η προερχόμενη από το επιφώνημα *ψό* που εξέφραζε αηδία και αποστροφή, δήλωνε τον άναρθρο ήχο ή τον ισχυρό κρότο, ο οποίος ήταν κατά κανόνα δυσάρεστος. Ενδιαφέρον έχει η σύνδεση του θορύβου με τον θάνατο. Στα μεσαιωνικά κείμενα εμφανίζεται με την έννοια αυτή ήδη από τον 5ο αιώνα[168].

108 *φραγέλλαις χαλκαῖς*: Το είδος αυτό του βασανιστηρίου απαντά μόνο στην Παραλλαγή Α του Μαρτυρίου. Η λέξη *φραγέλλη* προέρχεται από την λατινική λέξη *flagellum*, υποκοριστικό του *flagrum* που σημαίνει μαστίγιο[169]. Στην Κ. Διαθήκη συναντάται η λέξη *φραγγέλιον* (Ιω. 2.16, Ματ. 27.26).

110 *ἐνεχθῆναι πραισόριον* – 127-128 *ἐνεχθῆναι ὑπὸ πιαστήριον*: Η πρέσσα ήταν όργανο βασανισμού των Χριστιανών, οι οποίοι αφού τοποθετούνταν σε αυτήν, συμπιέζονταν τόσο ώσπου τα μέλη τους να αποκοπούν από το σώμα. Στο μαρτύριο αυτό υποβλήθηκε και ένας άλλος Πέρσης μάρτυρας, ο Άγιος Ιωνάς[170].

113 *τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσαν ξίφει* – 132 *ἐκέλευσαν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ξίφει ἀποτμηθῆναι*: Ο αποκεφαλισμός ήταν η πιο συνηθισμένη ποινή, όπως επιβεβαιώνει και ο Ευσέβιος, στο έργο του για τους μάρτυρες της Παλαιστίνης, εκ των οποίων οι 23 από τους συνολικά 44 εκτελέστηκαν με αυτόν τον τρόπο. Ειδικά, στα «επικά» Μαρτύρια επιβαλλόταν μετά τα υπόλοιπα βασανιστήρια και τη θεία επέμβαση ως μοναδική λύση. Μέχρι τον 3ο αιώνα ο αποκεφαλισμός πραγματοποιούνταν με τον πέλεκυ, ο οποίος αργότερα αντικαταστάθηκε από το ξίφος[171].

115-116 *ἐπειδήπερ οὐκ ἦν ἔθος Πέρσαις θάπτειν νεκρούς, ἵνα μὴ μολύνηται φησίν ἡ γῆ* – 136-137 *ἐπειδήπερ οὐκ ἔθος ἐστὶν Πέρσαις θάπτειν, ἵνα μὴ μολύνηται ἡ γῆ*: Στον Ζωροαστρισμό ο θάνατος θεωρείται ως κακό που φέρει ένα καταστροφικό πνεύμα και ως εκ τούτου το νεκρό ανθρώπινο σώμα θεωρείται μολυνσμένο. Εκτός από την ταφή της ύλης, χαρακτηριστική είναι και η απαγόρευση της καύσης ενός σώματος αφού μολύνει την ιερή για τους πιστούς, φωτιά. Η ταφή αποτελούσε τόσο αποτρόπαια πράξη για τους οπαδούς του Ζωροαστρισμού ώστε να θεωρηθεί

167 Βλ. Θεοδώρητος, 5.39 [Parmentier, *Theodoret*, 346] *χαλεπήνας δὴ οὖν πρὸς τοὺς τοιούτους λόγους ὁ βασιλεύς, εἴκοσι καλάμους ὀξύνας τοῖς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν ἐνέπειρεν ὄνυξιν. ἐπειδὴ δὲ ἑώρα παίγνιον τὴν τιμωρίαν ὑπολαμβάνοντα, ἕτερον αὖ πάλιν κάλαμον ὀξύνας ἐνέβαλε τῷ παιδογόνῳ μορίῳ καὶ τοῦτον συνεχῶς ἐξαίρων τε καὶ ἐνείρων ἀρρήτους τινὰς ἀλγηδόνας εἰργάζετο.*

168 Βλ. Γ. Μπαμπινιώτης, *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 2010, 1632, s.v. *ψόφος*.

169 Βλ. Σ. Κουμανούδης, *Λεξικὸν λατινοελληνικὸν μετὰ συνωνύμων καὶ ἀντιθέτων τῆς λατινικῆς*, Αθήνα 2011, 417, s.v. *flagrum, - i*.

170 Βλ. A. Gallonio, *Tortures and Torments of the Christian Martyrs*, London-Paris 1903, 37 και Jullien, *Peines et supplices*, 263-264. Για το Μαρτύριο του Αγίου Ιωνά [BHG 943] βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 437-439.

171 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 65, 80 και 84 και Jullien, *Peines et supplices*, 260-261.

είδος τιμωρίας των ασεβών ανθρώπων. Οι νεκροί τοποθετούνταν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους (*daxma* ή *πύργοι της σιωπής*), όπου ουσιαστικά τα σώματά τους εξετίθεντο ως βορά των πτηνών[172].

Η αντίληψη των Περσών για τα άταφα σώματα που αποσκοπεί στην αποφυγή της καθιέρωσης της λατρείας των σωμάτων και των λειψάνων των εκτελεσθέντων Χριστιανών, για τους οποίους αυτά κατείχαν ιδιαίτερα σημαντική θέση, πηγάζει από την χριστιανική λογοτεχνία και την έμπνευση των Σύριων συγγραφέων, έχοντας ως στόχο τη δημιουργία δύο αντιθετικών προτύπων συμπεριφοράς και ως εκ τούτου την προβολή του χριστιανικού ηρωισμού. Το 60% των αγιολογικών κειμένων που σχετίζονται με την αυτοκρατορία των Σασανιδών περιέχουν κάποια αναφορά σχετικά με την έκθεση του πτώματος[173].

Το έθιμο της έκθεσης του νεκρού σώματος είναι γνωστό και σε αρχαίους Έλληνες συγγραφείς (Ήρόδοτος, *Ἱστορίαι*, 1.140, Στράβων, *Γεωγραφικά*, XV, 3.20, Διόδωρος Σικελιώτης, *Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη*, XVII, 105.2). Η λειτουργία του συγκεκριμένου εθίμου συμμορφώνεται με τις προδιαγραφές του ιερού βιβλίου *Vendidad*[174].

116-118 *Τινὲς δὲ ἄνδρες χριστιανοὶ κρυφῇ τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Ἴας χρήματα δόντες ἐξηγοράσαντο παρὰ τῶν τηρούντων καὶ ἐνεταφίασαν μετὰ τιμῆς καθὼς ἔπρεπεν* – 137-139 *Τινὲς δὲ ἄνδρες χριστιανοὶ κρυφῇ χρήματα δόντες, ἐξηγόρασαν τὸ τίμιον λείψανον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἴας παρὰ τῶν τηρούντων καὶ ἐνεταφίασαν αὐτῷ μετὰ τιμῆς καθὼς ἔπρεπεν*: Οι ευσεβείς Χριστιανοί ακολούθησαν το παράδειγμα του ενταφιασμού του Κυρίου τους (Ιω. 12.7) και παρά τα αυστηρά μέτρα προφύλαξης των σωμάτων από τους φύλακες των ηγεμόνων, αφού έβρισκαν τα λείψανα (συνήθως τη νύχτα), τα έθαβαν σύμφωνα με τα χριστιανικά έθιμα. Από την προσπάθεια αυτή δεν έλειπε και η εξαγορά τους από πλούσιους Χριστιανούς με χρήματα ή δώρα. Σειρά είχε η *κηδεία*. Αφού τα έβαζαν πρώτα σε σενδόνια λευκά, τα άλοιφαν με οίνο και μύρο και τα έντυναν με πολυτελή υφάσματα· ακολουθούσε η ταφή, η οποία γινόταν κρυφά και σε διαφορετικά μέρη. Τον 2ο αιώνα δημιουργούνται και τα πρώτα νεκροταφεία[175].

119, 141 *ἐν Περσίδι*: Στην βυζαντινή γραμματεία, η λέξη *Περσὶς* προσδιορίζει είτε την αυτοκρατορία των Σασανιδών είτε μια συγκεκριμένη επαρχία, την *Περσέπολη*[176].

---

172 Για περισσότερα βλ. J. Russell, Burial iii. In Zoroastrianism, στο: E. Yarshater (επιμ.) *Encyclopaedia Iranica*, vol. IV, London-New York 1982, 561-563 (ηλεκτρονικά προσβάσιμο στη διεύθυνση: http://www.iranicaonline.org/articles/burial-iii)

173 Βλ. σχετικά Francisco, *Corpse exposure*, 193-235.

174 Βλ. Jullien, *Peines et supplices*, 264-265.

175 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 130-137, ODB, I, 340-341, s.v. *Burial* και II, 808-809, s.v. *Funeral*. Για τα νεκρικά έθιμα στο Βυζάντιο βλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν νεκρικὰ ἔθιμα, *ΕΕΒΣ* 16 (1940) 3-80.

176 Βλ. Ζούμπερη, *Το Ιράν και οι Σασανίδες*, 62.

Γ. ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟ

Ι. Χειρόγραφη παράδοση και εκδόσεις

Ο κώδικας Magliabecchi Conventi Soppressi B.1, Camaldoli 1214 που παραδίδει τον εγκωμιαστικό λόγο για την Αγία Ία (φφ. 214-227) και βρίσκεται σήμερα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Φλωρεντίας, χρονολογείται στον 14ο αιώνα[177]. Αποτελείται από 257 φύλλα (διαστάσεων 340x255mm) και είναι γραμμένος από δύο χέρια, εκ των οποίων το ένα (φφ. 2-33^{v}, 211-257^{v}) δίνει την εντύπωση ότι είναι πολύ παλαιότερο από το άλλο, καθώς η γραφή του είναι αρχαΐζουσα και θυμίζει αυτή του 12ου αιώνα. Το γεγονός ότι είναι σύγχρονα αποδεικνύεται από το φ. 212^{v}, όπου συνυπάρχουν και τα δύο χέρια[178]. Δύο μεταγενέστερα σημειώματα (φ.2) στη λατινική γλώσσα ίσως υποδεικύουν ότι βρέθηκε στο ιταλικό μοναστήρι Eremo di Camaldoli και ανήκε στην προσωπική βιβλιοθήκη του μοναχού Pietro da Portico[179].

Μελετώντας κανείς το χειρόγραφο θα διαπιστώσει ότι περιλαμβάνει κείμενα Αγίων γυναικών (Βίοι, Μαρτύρια, Εγκώμια)[180]. Η Rapp μελετώντας τον κώδικα αυτό μεταξύ άλλων, παρατηρεί μια προσπάθεια συγκέντρωσης κειμένων με συγκεκριμένο σκοπό. Η συλλογή φαίνεται να είχε μεικτή χρήση και προορισμό. Πιθανότατα δημιουργήθηκε για ιδιωτική ανάγνωση, ενώ η σημείωση της ημερομηνίας στα περισσότερα κείμενα τον καθιστά ιδανικό για λειτουργική χρήση[181]. Το μονόγραμμα της οικογένειας των Παλαιολόγων που εντοπίζει η Μίνεβα στο επίτιτλο του Βίου της Αγίας Παρασκευής των Επιβατών [BHG 1420z], που περιλαμβάνεται στον κώδικα, μαρτυρεί ότι ο παραγγελιοδότης και ιδιοκτήτης του χειρογράφου ίσως ήταν κάποιο μέλος της αυτοκρατορικής οικογένειας[182].

---

177 Ο Olivieri λαναθασμένα τον χρονολογεί στον 12ο αιώνα· βλ. Olivieri, *Indicis codicum*, 413-415. Το γεγονός ότι ο κώδικας περιλαμβάνει έργο του Νικηφόρου Κάλλιστου Ξανθόπουλου αποκλείει την χρονολόγησή του πριν τις αρχές του 14ου αιώνα· βλ. Μίνεβα, *Μονόγραμμα*, 126.

178 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* III, 912. Περισσότερα για τον κώδικα βλ. Olivieri, *Indicis codicum*, 413-415, Ehrhard, *Uberlieferung,* I, 528 υποσημ. 3, 615 υποσημ. 7, 617 υποσημ. 3 και III, 912.

179 Ο μοναχός εντόπισε το χειρόγραφο στην Κρήτη ή την Κέρκυρα όπου διέμενε και αργότερα το μετέφερε στη Μονή· βλ. Μίνεβα, *Μονόγραμμα*, 121-122.

180 Βλ. Ehrhard, *Überlieferung,* III, 906.

181 Βλ. Rapp, *Figures of female Sanctity*, 319-320 και Μίνεβα, *Μονόγραμμα*, 123. Για τους Delehaye και Rapp η επίκληση *εὐλόγησον μῆτερ* στο φ.12, υποδηλώνει ίσως ότι ο κώδικας προοριζόταν για ανάγνωση σε γυναικείο κοινόβιο· βλ. Delahaye, *Vita Olympiadis*, 406, Rapp, *Figures of female Sanctity*, 320 και Μίνεβα, *Μονόγραμμα*, 123.

182 Βλ. Μίνεβα, *Μονόγραμμα*, 123-126.

Στα φύλλα που παραδίδεται ο εγκωμιαστικός λόγος για την Αγία Ία, ο γραφέας αφού σημειώσει με ερυθρά γράμματα το όνομα του συγγραφέα και την ιδιότητα αυτού, με μια λεπτή διακοσμητική ερυθρογραφημένη, επίσης, ταινία τα διαχωρίζει από τον τίτλο. Το κείμενο, το οποίο ξεκινά με ένα χαρακτηριστικό διακοσμημένο πρωτόγραμμα, είναι δίστηλο (35 σειρές ανά φύλλο) και χωρισμένο σε παραγράφους με την παρεμβολή ερυθρογραφημένων αρχικών γραμμάτων. Η γραφή, η οποία είναι ιδιαίτερα επιμελημένη, είναι *ανισοστρόγγυλη* μικρογράμματη (*Fettaugenmode*)[183]. Κάποιοι χαρακτήρες της χρησιμοποιούνται στην κεφαλαιογράμματη μορφή τους (*γ*, *κ*, *τ*). Οι κεραίες ορισμένων γραμμάτων (ειδικά των στρογγυλόσχημων) εκτείνονται ιδιαίτερα έντονα. Οι συντομογραφίες στις καταλήξεις και τα συμπλέγματα είναι αρκετά για εξοικονόμηση χώρου. Στην κάτω αριστερή γωνία των φφ. 218 και 226 υπάρχει αρίθμηση τευχών με ελληνικούς αριθμούς από μεταγενέστερο χέρι.

Ο γραφέας του κειμένου, ωστόσο, φαίνεται αρκετά ανορθόγραφος. Πολυάριθμα είναι τα σφάλματα ομοιοφωνίας. Εκτός από την τάση ιωτακισμού που τον διακρίνει (*ἀνυπίστους*, *τοίνειν*, *ἐθαυμαστώθι*, *ἀνείκεστα*, *φονηκὸς*), συγχέει τα φωνήνετα *ε*/*αι* (*ἡδαίσθησαν*, *ἀναιθῆναι*, *ἀνεσθήτων*, *ἀνεσθήτου*, *ἀνεδὲς*, *διεβαιβεώσατο*) και *ο*/*ω* (*σιοπὴν*, *μεγαλόφρον*, *χωρηγῆσαι*, *μολώπων*, *παράφρον*, *κάλαμως*, *παραδόσω*, *σοθῆναι*, *πεπαιδευμένος*). Παρατηρείται, επίσης, μεγάλη σύγχυση στον τονισμό (*ἄθλοι*, *συμπεράναι*, *χρυσοὺς*, *γεγονῶς*, *ἀν* [x4], *ἐνεγκῶν*, *αἰῶνων, ψεύδος, αὐτῆν*, *διηνεκὼς*, *δεξιὼν*, *πρωτεία*, *τοῦτων*, *καῖ*, *περσικῆ*, *αἰδοῦς*) και τη χρήση των πνευμάτων (*ἐξακοσιοστοῦ*, *ἐκουσίως*, *ἕκαστος*, *ἤπερ* [x2], *ὀλίγα*, *ἡμέραν*, *ὀλίγου*, *ὑπ'*, *ὁ*, *ὑπερασπίζοντος*, *ἕξεις* [x2], *ἁρμονίαν*, *ἡμέτερα*, *ημέλει*, *ἡσπάζετο*, *ἑάσαι*, *ἡκηκόει*, *ἑαυτὸν*, *ἡφίει*, *εὖ*, *ὀδυνῶν*, *ἠπείγετο* [x2], *εφ'*, *ἁλίσκεσθαι*, *εἰλικρινείας, αἴφνης, οὔτε* [x10]), ενώ σε άλλες περιπτώσεις η ίδια λέξη τονίζεται διαφορετικά ακόμη και στην ίδια σελίδα (*ἰαμάτων-ἰαμάτων*, *ψεῦδος-ψεύδος*) ή το πνεύμα σημειώνεται πάνω από το πρώτο φωνήεν λέξης που αρχίζει με δίφθογγο (*ἀισίως*).

Παρατηρείται, επίσης, «εσφαλμένος» χωρισμός λέξεων (*εἷς εἰργάσατο*, *οἷ ὄντινα*, *καὶ λεύει*, *οὐ χαιρήσεις*, *τοῦ ναντίον*), απλογραφία (*ἡτᾶσθαι*, *ἀπηλάττοντο*, *τύρανος*, *παρηλαγμένον*, *ἐπαγγελόμενος*, *προσχόντες*, *προσχοῦσα*, *τυράνῳ*, *ἀγενὲς*, *ἐρωμένην*, *ἀντιρήτορεύειν*), παράλειψη γραμμάτων από αβλεψία (*μακδόνων*, *ἐκείνη*, *σύκλητος*, *ἀπόκρσιν*, *ἀθετούντω*, *φετέροις*, *εἰρήκει*, *ὀφθεὶ*, *γοητείας*) ή μετάθεση γραμμάτων (*τρεπνοῖς*, *ἀμνύειν*), διττογραφία (*συνναίδιος*, *νῦν τὸ πῦρ οὐ λατρεύεται*, *πολλιορκήσας*, *βορρὰν*), γραμματικά και συντακτικά λάθη (ενδεικτικά: 15 *πέμφε*, 27 *παρόν*, 124 *εἰληφέναι,* 233 *ἧς*, 297 *λόγου*, 312 *ἡμετέρων*, 365 *τὸ*, 490 *διαβιβάσειεν*, 508 *σφετέρων*). Οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί, επίσης, γράφονται σαν μια λέξη (*ἀποκτίσεως*, *ἐπιτοσοῦτον*,

183 Για την γραφή βλ. H. Hunger, Die sogenannte Fettaugenmode in griechischen Handschriften des 13. und 14. Jahrhunderts, *ByzForsch* 4 (1972) 105-113, Hunger, *Βυζαντινό βιβλίο*, 135-136 και Mioni, *Παλαιογραφία*, 91.

καταπρανοῦς, *μεθόσης*). Τα διαλυτικά πάνω από το *-ι* και το *-υ* σημειώνονται τις περισσότερες φορές, η υπογεγραμμένη προσγράφεται άπαξ, το *οὐχ* παίρνει πάντοτε απόστροφο[184], το γράμμα *-ρ* δασύνεται (εξαίρεση αποτελεί η λέξη *ρύαξ*) και το *δὲ* απαντά κάποιες φορές με διπλό τόνο για έμφαση.

Το φαινόμενο της κράσης (*τοὔνομα*, *κἀκεῖθεν*, *ἐγῷμαι*, *κἀκεῖσε*, *κἂν*, *κἀκείνην*, *κἀμὲ*) και της έκθλιψης (ενδεικτικά: *καθ' ἡμᾶς*, *μεθ' ὕστερον*, *ταῦθ' ὁ* [x2], *ἀπ' ἀρχῆς*, *δι' ἀμφοῖν*, *ἐφ' οἷς* [x2], *ἀλλ' ἔγγιστα*, *ἀνθ' ἑτέρου, ὑπ' αὐτὸν*, *ὑπ' ἀπορίας*, *ἐφ' ἱκανὴν, μεθ' ὧν, ὑφ' ἧς, παρ' ὧν*, *ἀλλ' ὡς*, *ἀνθ' ἑτέρων, ἀλλ' οὐκ, ἐφ' ὃν, μετ' αἰδοὺς, ἀλλ' ὁ, δ' οὖν* [x2], *οὐδ' ὀφθαλμοὺς*, *παρ' ἡμῶν* [x3], *παρ' ἐκείνου*, *τοῦτ' εἰπὼν, μεθ' ὕστερον*) σημειώνεται συστηματικά.

Στο φαινόμενο της έγκλισης, συνήθως ακολουθούνται οι βασικοί κανόνες της γραμματικής αλλά υπάρχουν και κάποιες αποκλίσεις:

1. Στην προσωπική αντωνυμία (*μου*, *μοι*, *με* - *σου*, *σοι*, *σε*) ο τόνος χάνεται όταν προηγείται παροξύτονη (*ἔτι μου*, *ἐρρύσω μου*, *αἰσίως μοι*, *οὕτω μοι*, *ἐποίσει μοι*, *ἐρρύσω με*, *πλάνη σε*, *ἀνεφίκτων σου*, *ημέλει σου*, *λέξω σοι*, *χάρις σοι*, *ἔσται σοι*, *ξίφος σοι*, *ἔδει σε* [x2], *μαγγανείαις σε*, *ἔτι σε*, *θανάτῳ σε*) ή (προ)περισπώμενη λέξη (*ἀνοχῆς σου*, *θεῷ μου*, *κατενεχθῆναι μοι*, *τοῦτο μοι*, *δεῖ με* [x2], *μικροῦ με*, *ἐξαρκεῖν με*, *επανελθεῖν με*, *θεῷ σου*, *θαυμαστῆς σου*, *ἀσκητικῆς σου*, *ὧν σοι*, *γοῦν σοι*, *ὑπεισῆλθε σοι*, *εὐχαριστῶ σοι*, *ἐκεῖνο σοι*, *πῶς σοι*, *ἐν καλῶ σοι*, *καταλιπεῖν σε*, *εὐλογῶ σε*, *πεῖσαι σε*, *παροῦσαν σε*). Ο τόνος ανεβαίνει στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης ως οξεία στην περίπτωση που εκείνη είναι άτονη (*ὥς μοι*, *αἵ σε*), οξύτονη (*θαυμαστήν σου*, *πολλήν σοι*, *ἐγώ σε*, *αὐτός σε*, *ψυχή μου*, *ψυχήν μου*, *εἰπέ μοι*, *δυνατόν μοι*, *γάρ με*, *γάρ σοι*, *μέν σε*) ή προπαροξύτονη (*ἥκιστά μοι*, *ἐνίσχυσόν με*, *ἔκτινόν σου*, *γενήσεταί σοι*, *βουλεσθαί σε*, *κατώτατά σε*). Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο τόνος στο β΄ πρόσωπο φαίνεται να διατηρείται (*τιμὴν σὲ*, *πρὸς σὲ*, *καὶ σὲ*).

2. Οι τύποι της αόριστης αντωνυμίας *τὶς* - *τὶ* χάνουν τον τόνο ύστερα από (προ)παροξύτονη λέξη (*ὥσπερ τις* [x3], *ὥσπερ τινας*, *ὥσπερ τινι*, *ὥσπερ τινα*) ή τον ανεβάζουν μετά από οξύτονη (*παρά τισιν*, *βραχύν τινα*, *καί τινας* [x2] *χριστιανοί τινες*) ή προπαροξύτονη (*συνήργησέ τισιν*, *χρήσαιτό τις*, *μεταμέλειά τις*, *φλυαρός τις*)· εξαίρεση αποτελούν οι προπαροξύτονες όπου ο τόνος του εγκλιτικού χάνεται (*ἀρχέτυπον τινα*, *ἕτερον τινα*). Έγκλιση τόνου δεν παρατηρείται στις εξής περιπτώσεις: *ὅση τίς*, *σὺ τίς*, *παιδίοις τισὶ*, *γοητείας τισὶ*, *περιεργείαις τισὶ*, *κύκλοις τισὶν*, *ἡμέρας τινὰς*.

3. Το ρήμα *φημί*, το οποίο χρησιμοποιείται στα διαλογικά μέρη, χάνει τον τόνο του μετά από περισπώμενη λέξη (*οἷς φησι*, *οὖν φησι*) και τον διατηρεί όταν προηγείται προπαροξύτονη (*βούλεται φησὶ*) ή προπερισπώμενη λέξη (*αὖθις φημὶ*).

184 Από τον 12ο αιώνα η χρήση του *οὐχ* με απόστροφο είναι αρκετά συνηθισμένη· βλ. Reinsch – Kambylis, *Comnenae*, 35*.

4. Ο σύνδεσμος *τὲ* χάνει τον τόνο του ύστερα από περισπώμενες λέξεις (*τῷ τε*, *τῆς τε* [x2], *οὐρανοῦ τε*, *τῶν τε*, *ἀρχῶν τε*, *νῦν τε*) ή παροξύτονες (*ἐτάζειν τε*, *πάσης τε*) και τον ανεβάζει στη λήγουσα της προηγούμενης οξύτονης (*ὑπέρ τε*, *ἐπιθυμητόν τε*, *ἐναγής τε*, *τά τε* [x3], *παρά τε*), προπαροξύτονης (*θέσεώς τε*, *χώμασί τε*, *μεθαρμόζουσά τε*, *κατάρατός τε*, *σέβεσθαί τε*, *διέβαλλέ τε*, *ἄναρχός τε*, *ἄδηλόν τε*, *ἐμπαίζομαί τε*, *βούλημά τε*, *παλαίσματά τε*) και άτονης λέξης (*ἔν τε*, *ἄν τε* [x2]). Ο τόνος του διατηρείται ενίοτε μετά από παροξύτονη (*παρανόμως τὲ*, *ῥωμαίων τὲ*, *ἀρμενίων τὲ*, *παρθενίαν τὲ*, *πυρσολάτρας τὲ*, *ὅτι τὲ*, *σημείοις τὲ*) και περισπώμενη λέξη (*εὐχῶν τὲ*).

5. Το μόριο *γε* ανεβάζει τον τόνο του όταν προηγείται (προπαρ)οξύτονη (*ἀλλά γε* [x3], *ἐπεί γε*, *μετά γε*, *ὅς γε*, *ἕνεκά γε*) ή άτονη λέξη (*ὥς γε*) και τον χάνει όταν υπάρχει πιο πριν παροξύτονη (*ἔτι γε* [x2], *ὅτι γε*, *ὅπου γε*, *καίτοι γε* [x3], *οἶμαι γε*) ή περισπώμενη λέξη (*πολλοῦ γε*).

6. Σε περιπτώσεις με δύο εγκλιτικά, ουσιαστικά, εγκλίνεται μόνο το πρώτο εγκλιτικό (*μαγγανείαις σε τισὶ*).

7. Το εκθλιβόμενο *δὲ* εγκλίνεται μετά από σύνδεσμο (*εἰ δ' οὖν* [x5]) ή αντωνυμία (*ὅ,τι δ' ἂν*).

8. Το επίρρημα *που*, ανεβάζει τον τόνο όταν η προηγούμενη λέξη είναι οξύτονη (*μακράν που*) και τον χάνει ύστερα από παροξύτονη (*ἔξω που*).

Το Εγκώμιο εξέδωσε για πρώτη φορά ο Delehaye μαζί με άλλες Πράξεις Περσών μαρτύρων και εγκωμιαστικούς λόγους[185]. Αν και πρόκειται για μια οπωσδήποτε πολύτιμη κριτική έκδοση, παρά τις αναμενόμενες για την εποχή εκείνη ελλείψεις και προβλήματα, πολλές φορές στο υποτυπώδες σύμφωνα με τις αναφορές του κριτικό υπόμνημα, δεν διακρίνεται η γραφή του χειρογράφου από τις διορθώσεις του εκδότη. Η στίξη δεν συμβάλλει πάντοτε στην κατανόηση του κειμένου και υιοθετείται η παραγραφοποίηση που προτείνει ο γραφέας του χειρογράφου χωρίς να είναι πάντοτε αναγκαία σύμφωνα με το νόημα του κειμένου. Το υπόμνημα πηγών είναι ανύπαρκτο, ενώ εντοπίζονται τυπογραφικά και γραμματικά λάθη.

185 Βλ. Delehaye, *Martyrs Persans*, 461-473.

ΙΙ. Γλώσσα και ύφος

Η λιτή συγγραφική γλώσσα των ανωνύμων συγγραφέων των Παραλλαγών του Μαρτυρίου, αντικαθίσταται στον εγκωμιαστικό λόγο από μια αρκετά επιτηδευμένη ρητορικά λόγια γλώσσα ενός εγγράμματου μοναχού της παλαιολόγειας περιόδου, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του ακροατηρίου[186]. Η επιμελημένη αλλά όχι ασαφής αττικίζουσα γλώσσα του Μακαρίου συναντά την εκκλησιαστική γλώσσα. Το κείμενο βρίθει βιβλικών παραπομπών (αριθμητικά υπερέχουν τα παραθέματα της Κ. Διαθήκης) που συνήθως παραφράζονται αλλά και αναφορών σε πατερικά κείμενα φανερώνοντας τις προσωπικές αναγνωστικές επιλογές του συγγραφέα. Λίγες είναι οι εκφράσεις με παροιμιακό χαρακτήρα ή εκφράσεις που ανήκουν στο σταθερό ρεπερτόριο της λόγιας βυζαντινής γραμματείας και μαρτυρούν την ευρυμάθεια του συγγραφέα διανθίζοντας ρητορικά τον λόγο και ενισχύοντας την πειστικότητα αυτού (173 *ἡ σιωπὴ κρείττων τοῦ λέγειν*, 215-216 *ὅπου γε ἀνοηταίνων ὅσα καὶ ὄνος πρὸς λύραν*, 500 *πῦρ ἀποπάλλειν ἐδόκει τῶν ὀφθαλμῶν*, 576-577 *πρὸς τὸν τῆς σιωπῆς λιμένα τὸ τοῦ λόγου ἱστίον χαλάσαι βουλόμενον*). Ο μικρός αριθμός τους, δείχνει από τη μια ένα κοινό όχι και τόσο εξοικειωμένο με τη θύραθεν γραμματεία αλλά με την Αγία Γραφή και από την άλλη ένα έργο, του οποίου το περιεχόμενο ευνοεί περισσότερο τη χρήση εκκλησιαστικών παραθεμάτων. Αξιοπρόσεκτη είναι και η συνύπαρξη αυτών των κλασικιστικών στοιχείων (λεξιλόγιο, χρήση του *-ττ* αντί του *-σσ*, αττική σύνταξη κ.ά.) με διάφορους νεωτερισμούς (χρήση του ρ. *βλέπω* αντί του *ὁρῶ*, τοῦ *γιγνώσκω* και *γινώσκω* αντί του *οἶδα*).

Παρά την όποια αυτή προσπάθεια αποφυγής ενός περίτεχνου ρητορικά ύφους, το εγκωμιαστικό κείμενο είναι γραμμένο στο λεγόμενο υψηλό ύφος (*high style*) σύμφωνα με τη τριμερή διάκριση του Ševčenko[187]. Αν και η απλή και συνάμα σαφής σύνταξη δημιουργεί μια ευχάριστη αίσθηση ανάγνωσης διευκολύνοντας την πρόσληψη των νοημάτων, ο λόγος ανυψώνεται υφολογικά τόσο με τη χρήση της υποτακτικής σύνδεσης (μακροπερίοδος λόγος) όσο τη συστηματική χρήση ομηρικών/επικών τύπων (*ὑπεξαίρων*, *ἰθυτενὴς*, *ἐπερείδειν*), αττικών (*πράττειν*, *πράττουσα*, *ἀνακηρύττουσα*, *συμπλάττουσα*, *ἐκπλήτετται*, *συνθλάττουσι*, *ὀνειρώττουσα*, *ἐκπλήττεις*, *φυλάττουσα*, *δεδίττη*, *προστάττει*, *κάθῃ*, *γλῶτταν*, *ἐφύλαττε*, *ἀντιτάττεσθαι*, *τυφλώττων*, *αἰκιζομένων*) αλλά και δωρικών (*ἐφιζάνουσα*), του δυϊκού αριθμού (*τοιούτω*, *πλείους*, *τοῖν δυοῖν*, *βασιλέοιν*, *ἐπειλημμένοιν*) αλλά και των σχημάτων λόγου που προσαρμόζονται στους κανόνες που επιτάσσει η ρητορική των εγκωμίων προσδίδοντας ιδιαίτερη ρυθμικότητα στην εκφορά του λόγου.

186 Το ύφος και η γλώσσα προσαρμόζονται τόσο στον σκοπό και το μήνυμα όσο στο κοινό στο οποίο απευθύνονται· βλ. Ševčenko, *Levels of style*, 307. Η αναπαράσταση της θαρραλέας αντίστασης των μαρτύρων μέσα από το κατάλληλο λογοτεχνικό ύφος είναι και ένας από τους στόχους των εγγράμματων αγιογράφων της πρώιμης παλαιολόγειας περιόδου· βλ. Talbot, *Literati and the Revival*, 445.

187 Για την διάκριση αυτή βλ. Ševčenko, *Levels of style*, 289-312.

Ενδεικτικά παραδείγματα:

- Σχήματα σχετικά με τη θέση των λέξεων:

Μετάθεση: 343-344 *μεταφέρειν δὲ καὶ αὖθις... ἄψυχον φόρτον βασταζομένην ἐκέλευε*.
Πρωθύστερο: 262 *ἐγκόψας καὶ ἐπιγελάσας*.
Υπερβατό: 1 *τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς*, 28-29 *τὸν μαρτυρικὸν ἀνδρικῶς δίαυλον*, 29-30 *τὸν τῆς δικαιοσύνης κομίσασθαι στέφανον*, 37-38 *τὸν ὅμοιον διεγερθῆναι ζῆλον*, 53 *ὁ τῆς ἀρετὴς φίλος ἄνθρωπος*, 362 *καὶ φυσικῆς ἀνώτερον πάσης δυνάμεως*, 366-367 *ὁ τῆς ἀληθείας πρὸς αὐτὸν λόγος*.
Χιαστό: 386-388 *μὴ τοῦτο οἴου, τὸ τῷ ψεύδει περικαλύπτειν... καθορᾶν*.

- Σχήματα σχετικά με την σημασία των λέξεων

Αναφώνηση: 101-103 *καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος - τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἀνεφίκτων σου καὶ ἀκαταλήπτων κριμάτων, οἷς προνοίας χαλινοῖς διεξάγεις τὰ πάντα-* , 417 - *τῆς θαυμαστῆς σου, Χριστέ, δυνάμεως -*.
Λιτότητα: 175 *οὐ φορητόν*, 269 *μὴ κακῶς*, 359 *οὐκ ὀλίγους*, 439 *οὐ δυνατόν μοι.*
Μεταφορά: 163 *τὴν ἀπάτην πλέκων*, 246 *καὶ τῆς τῶν παρόντων γλυκείας ἡδονῆς κολάσεις ἀνθαιρῇ*, 424 *τὸ τῆς ἀσεβείας ἀνδράποδον*, 477 *τὸν βαθὺν ὕπνον τῆς ἀνοίας*, 500 *ἐξεκαίετο δὲ τῷ θυμῷ*, 542 *ἡ πυρκαϊὰ μὲν ἐσβέσθη τῆς ἀσεβείας*.
Σχήμα εκ παραλλήλου: 387-388 *Τὸ μὲν γὰρ σὸν ψεῦδος μακρὰν ἀπελήλαται, τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας ἀληθείας φῶς τοῖς βουλομένοις πάρεστι καθορᾶν*.
Παρομοίωση: 319 *ὥσπερ τις λέβης ἀνακαχλάσας*, 449 *ὥσπερ ἐν κύκλοις τισὶν ἑαυτὸν συστρέφων*, 452-453 *ἀλλ' ὥσπερ ἐθέλεις λαβὰς λαμβάνειν πρὸς τὸ τιμωρεῖσθαι ἡμᾶς*, 496-497 *ὥσπέρ τις εἱστήκει ὀλυμπιονίκης*.

- Σχήματα σχετικά με την συμφωνία των λέξεων

Αττική σύνταξη: 243 *ὅσα ἐξ αὐτῶν τίκτεται*.

- Σχήματα σχετικά με την πληρότητα του λόγου

Βραχυλογία: 235 *Ἡ δὲ μάρτυς*, 250 *Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς κακίας ἐργάτης*.
Παρένθεση: 338-340 *ἔπειτα δὲ καὶ καλάμοις περιδεθεῖσαν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τούτοις πιεσθεῖσαν -*

πονηρὰ δέ τις περσικὴ τοῦτο βάσανος - ἐπὶ τοσοῦτον ἐλθεῖν, ὡς καὶ τὴν ψυχὴν ἀποβαλεῖν.

Συσσώρευση συνωνύμων λέξεων: 476 *ἄδηλόν τε καὶ ἀφανῆ*, 506 *ἐμπαίζομαί τε παρ' αὐτοῦ καὶ καταγελῶμαι*.

- Σχήματα αντίφρασης

Μετωνυμία: 323 *ἡμεῖς γὰρ καταλιπεῖν σε τὸν ἐσταυρωμένον*.

- Ρητορικά σχήματα λόγου

Αναδίπλωση: 319-322 «*Πῶς ταῦτα, ὦ γῦναι, πῶς ταῦτα λέγεις;...*», 470-471 *«Ὁρᾷς», ἔφη, «ὦ γῦναι», ἐν πολλῷ θυμῷ, «ὁρᾷς ὅπως ἡμᾶς ἐρεθίζεις τῷ θανάτῳ σε τάχιον παραπέμψαι;...»*, 501-503 *«Ὁρᾶτε, ὦ παρόντες, τοῦ γυναίου τούτου τὸ ἀναιδές, ὁρᾶτε ὁπόσης μὲν τυγχάνει τῆς ἡμερότητος παρ' ἡμῶν, ὁπόσας δὲ ἡμῶν καταχέει τὰς λοιδορίας...»*.

Αναστροφή: 45 *κρεῖττον οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ οἰκειότερον τῶν μετιόντων αὐτήν*, 192-193 *...σημείοις τὲ καὶ τέρασιν υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν εἶναι ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι παρέστησεν*.

Αναφορά: 71-72 *Οὕτω μὲν οὖν ἐχούσης τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς καὶ οὕτω πασχόντων ὁπόσον ὑπήκοον ἦν, οὕτω δὲ καὶ εἰ κρατηθεῖεν αἰκιζομένων*, 295 *ὅλη χαρίεσσα, ὅλη ἀτεχνῶς ὑπερφυὴς καὶ τὴν ὄψιν περικαλλής*, 368-369 *οὔτε γὰρ ἀναισθήτων στοιχείων τοῦτο οὔτε περιεργιῶν ἢ μαγγανειῶν*, 388-390 *Ποῦ γάρ σοι τῶν μαστίγων... συντριβαί;*, 440 *μήτε μὴν πεῖσαί σε μεταβαλέσθαι, μήτε μὴν ἐξαρκεῖν με κολάσεις ἐπινοεῖν*, 548-549 *ὅσον ἐν οἴκοις λαμπροῖς, ὅσον ἐν οἴκοις ἱεροῖς, ὅσον ἐν εὐαγέσι σεμνείοις*, 579-580 *ὦ σεμνῶν παρθένων ἀγλάισμα, ὦ μαρτύρων ἐνθέων ὡράισμα, ὦ ἀσκητῶν ἐντρύφημα χαριέστατον*.

Αντίθεση: 323-324 *«...ἡμεῖς γὰρ καταλιπεῖν σε τὸν ἐσταυρωμένον καὶ τὰς μαγγανείας ὁμολογῆσαι καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀναγκάζομεν, σὺ δὲ τοὐναντίον ἅπαν ποιεῖς· καὶ γὰρ κρύπτεις μὲν ταύτας, αὐτὸν δὲ ἀνακηρύττεις καὶ Θεὸν ὁμολογεῖς ἄντικρυς*».

Επιδιόρθωση: 117 *πείθει ἐκείνην μὲν χαίρειν μᾶλλον δὲ οἰμώζειν ἐᾶν*, 155-156 *ἀνοηταίνων ἢ μᾶλλον τῷ σκότῳ τῆς ἀσεβείας τυφλώττων*, 179-180 *μωρία γὰρ ἄντικρυς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐσχάτη παραπληξία τῷ μηδὲ αἴσθησιν ἔχοντι*, 398-399 *καὶ μὴ ἐνεγκὼν τὴν τῶν λόγων ἀλήθειαν, μᾶλλον δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν*.

Επιφορά: 45-46 *ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ οἰκειότερον τῶν μετιόντων αὐτήν, ἐπαινέτης δὲ ταύτης ὁ λόγος συνεπαίρων καὶ τοὺς κατορθοῦντας αὐτήν*.

Ετυμολογικό σχήμα: 107 *Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι πρὸς δουλείαν*, 123 *ἐτάζειν τε καὶ ἐξετάζειν*, 210 *τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν*, 346-347 *καὶ τοὺς δοξάζοντας ἀντιδοξάζειν*, 367 *η ματαιότης κέκτηται, μάταιε*, 369-

370 *τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλοῦντος*, 384-385 *ἢ οὐχ' ὁρᾷς ἐν ἐμοὶ τὸν ἐμὸν ἐνεργοῦντα Χριστὸν;*, 460-461 *ὥσπερ ἄρα ἐμὲ ὁρᾷς πρὸς τοῦ ἐμοῦ εὐεργετουμένην Χριστοῦ;*, 467 *τὰ πάντα Χριστός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς καὶ Θεὸς*, 512-513 *τὴν ἐσχάτην σιωπὴν σιωπήσασα*, 537 *Οὕτως οἶδε δοξάζειν Θεὸς τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προῃρημένους*.

Ισόκωλο: 272 *τοῦ ταχινοῦ πρὸς ἀντίληψιν, τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς ἐπικουρίαν*.

Ομοιοτέλευτο: 1-3 *Τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς μέγα δυνάμεως ἀφιγμένης ἤδη τῆς τῶν Μακεδόνων παυσαμένης, ὡς μὴ μόνον τοῦδε τοῦ ἔθνους ἢ τοῦδε κατάρχειν δυναμένης, ἀλλὰ σχεδὸν παγκόσμιον τὸ κράτος κεκτημένης*, 84-87 *αὐξηθεῖσα δὲ καὶ παιδευθεῖσα καὶ πρὸς ὥραν ἡλικίας ἐλθοῦσα, τὰ πάντα ἦν εὐγενής, τὴν ὄψιν περικαλλής, τὴν τῆς ἡλικίας ἀναδρομὴν ἰθυτενής καὶ ἔτι γε μὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν διαυγής, ὡς καὶ διὰ ταύτην πρὸς τὴν ἀρετὴν εὐσθενής*, 197-198 *καὶ τριήμερος τῶν νεκρῶν ἀναστὰς καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθὼν καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθεσθεὶς*, 371-372 *Ὁ δὲ πόθεν ἂν ἀλλαχόθεν εἰ μὴ ἐκ τῶν ἀναισθήτων αὐτοῦ θεῶν ὅμοιος ἐκείνοις σχεδὸν ὤν*, 485-486 *Ὁ γὰρ οὕτως εὐεργετῶν κἀντεῦθεν ἑαυτὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν παριστῶν*, 523-524 *ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ οὖσι καὶ αὐτὸν προσκυνοῦσι καὶ μόνον Θεὸν γινώσκουσι καὶ λατρεύουσι*.

Οξύμωρο: 329-330 *καὶ μιγνύειν σπεύδεις τὰ ἄμικτα*.

Πολυσύνδετο: 433-435 *«πῶς ταῦτα ποιεῖς, ὦ γῦναι, καὶ αἴφνης τῶν πληγῶν μεταβάλλῃ καὶ ῥᾳδίως οὕτως ὑγιαίνουσα φαίνῃ καὶ πάντας ἐκπλήττεις...»*.

Ρητορική ερώτηση: 174-175 *τί δὲ βδελυρώτερον ἀσεβείας;*

Συσσώρευση σχημάτων: 88-91 *πρῶτον μὲν τὴν εὐσέβειαν ὑποθεμένη, ἔπειτα δὲ τὰς ἀρετὰς ἐπιθεμένη, οἷόν τινα συνεστήσατο θάλαμον, ὥσπέρ τινας χρυσοὺς κίονας τὴν παρθενίαν τὲ καὶ τὴν μαρτυρικὴν ἄθλησιν πηξαμένη* (ομοιοτέλευτο, παρομοίωση, μεταφορά, ισόκωλο, επιφορά), 91 *Ἐν τούτοις γὰρ οὖν οὖσα καὶ οὕτω τὸν βίον ἀνύουσα* (παρήχηση, ομοιοτέλευτο), 142 *«Γηραιὸν γύναιον και ὡς ὁρῶ πονηρὸν...»* (παρήχηση, ομοίαρχο, ομοιοτέλευτο), 152-153 *εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐγώ σε καὶ ἄκουσαν ἀναγκάσω ἐκεῖνον μὲν ἀπαρνήσασθαι, τοῖς ἡμετέροις δὲ συνθέσθαι* (παρήχηση, ομοιοτέλευτο), 177-178 *ὃ καὶ πάλαι τοῖς θεοσεβέσι τρισὶ παισὶν ἤρκεσεν εἰς ἀπολογίαν* (παρήχηση, ομοιοτέλευτο), 202 *ὁρᾷς πῶς τῆς πλάνης ἀπέστημεν καὶ ἔμπροσθεν τῆς ἀληθείας ἔστημεν;* (σχήμα εκ παραλλήλου, ομοιοτέλευτο), 203-204 *νῦν ἡμῖν ἥλιος οὐ προσκυνεῖται, νῦν σελήνη οὐ δοξάζεται, νῦν τὸ πῦρ οὐ λατρεύεται* (κλιμάκωση, σχήμα εκ παραλλήλου, ισόκωλο), 255 *ἐπὶ τῇ τῆς πίστεως πέτρᾳ ἰσχυρῶς ἤδρασται* (παρήχηση, υπερβατό, ετυμολογικό σχήμα, μεταφορά), 260-261 *ἡμᾶς γὰρ οὐχ αἱρήσεις, ὅ,τι δ' ἂν καὶ ποιήσῃς* (ισόκωλο, ομοιοτέλευτο), 350-351 *καὶ ἐρρύσω με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου τῶν τὴν σὴν δόξαν ἀθετούντων* (παρήχηση, πολύπτωτο, υπερβατό), 491-492 *κἂν μὴ αὐτὸς ἐπενέγκῃς, ἀλλ' ἡ φύσις πάντως ἐποίσει μοι, τοὺς οἰκείους νόμους φυλάττουσα· ὥστε κἂν αὐτὸς κἂν ἐκείνη τοῦτο ποιήσητε τὸ ἐμοὶ ποθεινὸν πληρωθῆναι συμβήσεται* (ομοιοτέλευτο, ισόκωλο,

αναφορά), 499-500 *ἐξωγκοῦτο μὲν τῇ τῆς ἀλαζονείας ἐπάρσει* (υπερβατό, μεταφορά, συσσώρευση συνωνύμων λέξεων).

Σχήμα κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν: 269-271 *Ἡ δὲ οὔτε φωνὴν ἠφίει οὔτε στεναγμὸν... καὶ τὴν βοήθειαν παρ' ἐκείνου ἐπιζητεῖν*, 472-473 *«Οὐ θρασεῖς», ἔφη, «δικαστά», ἡ μάρτυς· «ἀλλ' ἀληθεῖς...»*, 504 *τούτων δὲ πάντων οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ εἰμὶ αἴτιος*, 567-569 *ἐγὼ μὲν οἶμαι, οὐκ ἀγγελικῆς, οὐδ' ἀρχαγγελικῆς μόνον... νυμφίου Χριστοῦ.*

Υπερβολή: 196 *διέρρηξε δὲ τὰς πέτρας, ἐσκότισε δὲ τὸν ἥλιον*, 259-260 *ἡ ψυχή μου... ἰσχυροτέρα καὶ σιδήρου παντὸς εὑρεθήσεται*.

Υποφορά και ανθυποφορά: 404-405 *Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν; οἱ πονηροὶ... τὴν βάσανον ἐξευρίσκουσι.*

Χαρακτηριστική σε γραμματικό και συντακτικό επίπεδο είναι η υποχώρηση της ευκτικής και υποτακτικής και, αντίθετα, η ευρύτερη χρήση της προστακτικής έγκλισης των ρημάτων στους διαλόγους χάριν του προτρεπτικού χαρακτήρα του λόγου (*ἔασον*, *πρόσελθε*, *κόλαζε*, *πρόστηθι*, *ἐνίσχυσόν με*, *ἄπαγε*, *εἰπὲ*, *λάβετε*), η χρήση του ιστορικού ενεστώτα με στόχο την ζωντάνια, οι σπάνιοι δεύτεροι τύποι παρακειμένου (*λέλεκται*), οι αναύξητοι τύποι (*ἀπεύθυνε*), η συναίρεση στα σύνθετα ρήματα (*προὐθέμην*, *προὐβάλλετο*), οι ασυναίρετοι τύποι (*σεαυτὸν*), η χρήση αρκετών παραθετικών επιθέτων και επιρρημάτων (*φαιδροτέρα καὶ ὡραιοτέρα*, *τρανοτέραν, ἰσχυροτέρα* [x2], *ἀνωτέραν* [x3], *καινοτέραν*, *πρωτύτερα*, *ὑψηλότερα*, *μιαρώτερος*, *ἀσεβέστερος*, *πικρότερος*, *ἀγριώτερος*, *ἀνώτερον*), οι επιρρηματικές εκφράσεις (ενδεικτικά: *ἀπ' ἀρχῆς, ἐφ' ἱκανὸν, μεθ' ὕστερον, ἐπὶ τοσοῦτον, εἰς τέλος, μετ' αἰδοῦς καὶ ἐπλήξεως, εἰς τὸ διηνεκὲς*), η διπλή άρνηση (*μήτε μὴν*, *οὔτε μὴν*) ο τύπος *γινομ-* (*γινομένη*) και η παρεμβολή του ρήματος εξάρτησης στον ευθύ λόγο (250-251 *Ἡ δὲ γενναία καὶ μεγαλόφρων ἐκείνη παρθένος· «Τί σοι ταυτὶ βούλεται», φησί, «δικαστά; ὡς γὰρ ὁρῶ...*).

Ως προς το λεξιλόγιο παρατηρούνται νεότεροι τύποι (*ἑτεράττα*, *ἔνι*), άπαξ λεγόμενα ή σπάνιες λέξεις (*μωρόνους*, *εὐεπήκοον*), σύνθετες λέξεις (*συνεπαίρων*, *ὑπεξαίρων*, *ἐξαποστείλας*, *διανάστηθι*, *καθυπέβαλον*, *προσανέχετε*, *προσανέχεις*, *ὑπεισῆλθέ σοι*), ρηματικά επίθετα (*ἐπιθυμητὸν*, *ἐπέραστον*) και η επανάληψη στερεότυπων φράσεων ή νοημάτων, ορισμένες εκφραστικές *φόρμουλες*, που βοηθούσαν τους ακροατές στην αποτελεσματικότερη πρόσληψη και κατανόηση του λόγου (232-233 *εἰ μὴ θελήσειας τὴν πλάνην καταλιπεῖν* - 481 *εἰ μὴ τῆς πλάνης ἀπαλλαγῆναι θελήσειας*, 156 *τυφλώττων καὶ μηδὲ εἰδέναι δυνάμενος* - 459 *τυφλώττων τυγχάνεις*, 387 *τὸ τῆς ἀληθείας φῶς* - 388 *τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας ἀληθείας φῶς* - 410 *τὸ τῆς ἀληθείας παρίστησι φῶς* - 415 *τὸ τῆς ἀληθείας βλέψαι φῶς*, 310 *καὶ μόνῳ τῷ ζῶντι λατρεύω Θεῷ* - 482 *καὶ τῷ μόνῳ ζῶντι προσελθεῖν Θεῷ*, 47 *οὕτω διατίθησιν ἀρετῆς φίλον ἄνθρωπον* - 53 *ὁ τῆς ἀρετῆς φίλος ἄνθρωπος*).

III. Κριτική έκδοση

Αρχές της έκδοσης

Το εγκώμιο εκδίδεται από το μοναδικό κώδικα που το παραδίδει (*codex unicus*). Η υπογεγραμμένη, η οποία δεν σημειώνεται στο χειρόγραφο, συμπληρώνεται χωρίς να δηλώνεται στο υπόμνημα. Το αρχικό γράμμα των κύριων και εθνικών ονομάτων κεφαλαιογραφούνται σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση εκείνων της Τριαδικής Θεότητας. Τα *nomina sacra* αναλύονται χωρίς παρενθέσεις προς χάριν καλαισθησίας του κειμένου. Η στίξη αν και ακολουθεί κατά κανόνα το χειρόγραφο, διαφοροποιείται, ωστόσο, σε ορισμένα σημεία σύμφωνα με το νόημα. Δική μου προσθήκη αποτελούν τα εισαγωγικά στον ευθύ λόγο και οι παύλες για τη δήλωση παρενθετικών φράσεων. Το κριτικό υπόμνημα (*Apparatus criticus*) είναι θετικό, ενώ στο υπόμνημα πηγών (*Apparatus fontium*) δηλώνονται τα αγιογραφικά χωρία καθώς και τα παραθέματα από κείμενα της κλασικής και βυζαντινής γραμματείας που πιθανότατα είχε υπόψη ο συγγραφέας. Παρόμοιες εκφράσεις με άλλα αγιολογικά/θεολογικά κείμενα ή κείμενα της βυζαντινής γραμματείας ενγένει σημειώνονται στα σχόλια.

Sigla

M	Magliabecchi Conventi Soppressi B.1, Camaldoli 1214, saec. XIV, ff. 214-227
D	Delehaye, *Martyrs Persans*, 461-473

f.214

Μακαρίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου γενομένου μαρτύριον τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Ἴας

1. Τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς μέγα δυνάμεως ἀφιγμένης ἤδη τῆς τῶν Μακεδόνων παυσαμένης, ὡς μὴ μόνον τοῦδε τοῦ ἔθνους ἢ τοῦδε κατάρχειν δυναμένης, ἀλλὰ σχεδὸν παγκόσμιον τὸ κράτος κεκτημένης, Ὀκταβίου τὸ τηνικαῦτα, ὃς καὶ Αὔγουστος ἐκαλεῖτο, τὴν δυναστείαν ταύτης περιεζωσμένου, ἣν δήπου καὶ ῥᾶβδον σιδηρὰν ἄνωθεν ὁ θεῖος
5 προεῖπε Δαβίδ, πεντακοσιοστοῦ πρὸς τοῖς πεντακισχιλίοις ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἀπὸ δέ γε Ἀλεξάνδρου ἀρχῆς ἑξακοσιοστοῦ ἔτους συμπεραινομένου, καὶ ὁ συναΐδιος καὶ παντέλειος καὶ ὁμοούσιος τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ Θεὸς λόγος, ὁ δημιουργὸς πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτου φύσεως ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ὑπὲρ ἡμᾶς γέγονε καθ' ἡμᾶς καὶ τὴν ἐν σαρκὶ γέννησιν ἔσχηκε· καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν ἀναμαρτήτως τετελεκὼς
10 καὶ οἷς εἰργάσατο θαυμασίοις Θεὸν ἑαυτὸν ἀριδήλως ἀποδείξας, εἶτα καὶ σταυρὸν τῷ φθόνῳ τῷ ἰουδαϊκῷ ὑπομείνας ἑκουσίως διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν καὶ τριήμερος τῶν νεκρῶν ἀναστὰς καὶ τοῖς οἰκείοις ὀφθεὶς μαθηταῖς καὶ ἐφ' ἱκανὸν αὐτοῖς συναλισθεὶς χρόνον καὶ τρανοτέραν τὴν περὶ αὐτοῦ γνῶσιν ἐνθεὶς αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, εἶτα καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθεὶς καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθεσθείς, ἐκεῖθεν κατὰ τὴν
15 ἐπαγγελίαν τὸ πανάγιον αὐτοῦ πνεῦμα τοῖς ἑαυτοῦ πέπομφε μαθηταῖς· ὃ δὴ καὶ ὡς ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν αὐτοῖς ἐπελθὸν καὶ ἐπικαθίσαν καὶ πάσης σοφίας καὶ τῆς τῶν σημείων δυνάμεως ἐμπλῆσαν αὐτούς, πρὸς πᾶσαν ἀπέσταλκε τὴν ὑπ' οὐρανόν· οἳ δὴ καὶ ταύτην διαδραμόντες, πᾶσαν μὲν τὴν τῶν δαιμόνων κατήργησαν δυναστείαν καὶ τὴν τῶν εἰδώλων λατρείαν ἠφάνισαν, τὰ ἔθνη δὲ πάντα πρὸς τὴν ἀληθινὴν ἐχειραγώγησαν πίστιν,
20 σημείοις καὶ τέρασι τὸν τῆς εὐσεβείας πιστωσάμενοι λόγον. Ἐπεὶ δὲ χρόνος παρίππευσε
f.214v συχνός, συνεστάλη || μὲν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχή, ηὐξήθη δὲ ἡ τῶν Περσῶν, ἡνίκα καὶ Διοκλητιανὸν μὲν τὸν κάκιστον συνέβη οἷς οἶδε Θεὸς κρίμασιν ἐπειλῆφθαι τῆς τῶν

---

4 ῥᾶβδον σιδηρὰν: cf. Ps. 2.9 **7-8** ὁ δημιουργὸς - φύσεως: cf. Col. 1.16 **8** ἐκ πνεύματος - Μαρίας: cf. Matth. 1.18 **11-12** καὶ τριήμερος - ἀναστὰς: cf. Marc. 16.9 **13-14** εἰς οὐρανοὺς - καθεσθεὶς: cf. Marc. 16.19, Col. 3.1, Hebr. 10.12 **15-16** τὸ πανάγιον - ἐπικαθίσαν: cf. Act. 2.3 **20** σημείοις καὶ τέρασι: cf. Deut. 6.22, 7.19, 11.3, 28.46, 29.2, Matth. 24.24, Marc. 13.22, Ioan. 4.64, Act. 2.19, 2.43, 4.30, 5.12 **22** οἷς οἶδε Θεὸς κρίμασι: cf. IV Reg. 17.26-27, Job. 32.9; cf. etiam II Reg. 22.22-23; Ps. 17-22, 35.7; Ps. Sal. 4.8, 8.7-8, Is. 28.26; I Rom. 2.3, 11.33

1 Μακεδόνων D: μακδόνων M **3** τὸ M: τοῦ D **4** ῥᾶβδον M: ῥάβδον D **5** ἀπὸ κτίσεως D: ἀποκτίσεως M **5** ἀπὸ δέ D: ἀποδέ M **6** ἑξακοσιοστοῦ D: ἐξακοσιοστοῦ M **6** καὶ om. D **6** συναΐδιος D: συνναίδιος M **10** οἷς εἰργάσατο θαυμασίοις scripsi: εἷς εἰργάσατο θαυμασίοις M, εἰσειργάσατο θαυμασίως D **11** ἑκουσίως D: ἐκουσίως M **12** ὀφθεὶς D: ὀφθεὶ M **12** ἐφ' D: εφ' M **13** ἐνθεὶς D: ενθεὶς M **15** πέπομφε scripsi: πέμφε M, ἔπεμψε D **17** ὑπ' οὐρανόν D: ὑπ' οὐρανόν M

Ῥωμαίων ἀρχῆς, τῆς τῶν Περσῶν δὲ Σαβώριον τὸν μιαρόν. Τοῖν δυοῖν τοίνυν βασιλέοιν παρανόμως τὲ καὶ ἀθέως τῆς ἀρχῆς Ῥωμαίων τὲ καὶ Περσῶν ἐπειλημμένοιν, βαρὺς
25 διωγμὸς κατὰ τῶν εὐσεβούντων ἀνὰ πᾶσαν ἐκινεῖτο τὴν οἰκουμένην.

2. Τότε τοίνυν καὶ ἡ καλλιπάρθενος καὶ θαυμαστὴ μάρτυς Ἴα - δεῖ γάρ με πρὸς αὐτὴν ἐλθεῖν, δι' ἥνπερ καὶ τὸν παρόντα λόγον ἐνεστησάμην – ἱστόρηται τοῖς πρὸ ἡμῶν μὴ μόνον ἐν παρθενίᾳ καὶ τῇ προσηκούσῃ ἤδη διηνυκέναι τὸν βίον, ἀλλά γε δήπου καὶ τὸν μαρτυρικὸν ἀνδρικῶς δίαυλον ὑπέρ τε τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης διαδραμεῖν καὶ διπλοῦν τὸν
30 τῆς δικαιοσύνης κομίσασθαι στέφανον. Ταύτης τοίνυν τὴν ἀρετήν, ἣν παρθενία καὶ ἄσκησις καὶ οἱ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνες ὑπερφυεῖς καὶ ἆθλοι μαρτυρικοὶ συνεστήσαντο, προῃρημένος ὑπογράψαι τῷ λόγῳ καὶ ὡς ἀρχέτυπόν τινα πίνακα τοῖς μεθ' ὕστερον παραδοῦναι, ὡς ἂν ἕκαστος πρὸς αὐτὴν βλέπων ἀπευθύνῃ τὸν βίον, πρῶτον μὲν εὐξαίμην ἂν τῷ Θεῷ, αἰσίως μοι συμπεραῖναι τὸν λόγον καὶ κατὰ σκοπὸν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀξιωσάντων
35 ἐκπληρῶσαι τὸ βούλευμα· ἔπειτα δὲ συμβουλεύσαιμι ἂν καὶ πᾶσι τοῖς τῶν καλῶν ἐρασταῖς προσεσχηκέναι τῷ λόγῳ τὸν νοῦν. Καὶ γὰρ ἂν θαυμάσαιεν καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τούτῳ δοξάσαιεν διηγουμένῳ τῆς θαυμαστῆς μάρτυρος Ἴας τὰ κατορθώματα καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον διεγερθῆναι ζῆλον θελήσαιεν, οὐ μόνον διὰ τὸ ὑπερφυῆ ταῦτα εἶναι, ἀλλά γε πολλῷ μᾶλλον διὰ τὸ καὶ θήλεος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς ἀνδρίας ἱκέσθαι ὑπερβολὴν τῷ τε τῆς ψυχῆς
40 εὐσταθεῖ καὶ τῷ τῆς προαιρέσεως εὐγενεῖ, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν ἐν τοῖς μαρτυρικοῖς ἄθλοις διαλαμψάντων θείων ἀνδρῶν ὑπερβαλεῖν. Εἰ δέ γε καὶ οἱ ἄλλως ἔχοντες βουληθεῖεν διαναστῆναι καὶ πρὸς τὸ φῶς διαβλέψαι τῆς μαρτυρικῆς ἀρετῆς ἀποτιναξάμενοι ὅσην
f.215 ἐφιζάνουσαν ταῖς ψυχαῖς κέκτηνται ῥαθυμίαν, || τάχ' ἂν καὶ οὗτοι τὸν βίον πρὸς τὸ κρεῖττον δυνηθέντες μεταθεῖναι, γένοιντ' ἂν ἄξιοι τῆς θείας χάριτος μετασχεῖν. Ἔστι μὲν οὖν τῆς
45 ἀρετῆς δήπου τῶν ὄντων, κρεῖττον οὐδέν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ οἰκειότερον τῶν μετιόντων αὐτήν, ἐπαινέτης δὲ ταύτης ὁ λόγος συνεπαίρων καὶ τοὺς κατορθοῦντας αὐτήν· καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτω διατίθησιν ἀρετῆς φίλον ἄνθρωπον καὶ πρὸς πόθον ταύτης ἀνάπτει, ὡς λόγος δήπουθεν ὑπεξαίρων αὐτὴν καὶ οἰκειότατον δεικνὺς εἶναι κτῆμα Θεῷ, ὡς καὶ τὰ τοῦ σώματος ἐντεῦθεν ὑπερορᾶν καὶ συνῳδὰ τῷ προφήτῃ βοᾶν, οὐ μόνον τοῦθ' ὅτι ἐν τῷ τοῦ

29-30 τὸν δικαιοσύνης - στέφανον: cf. II Tim. 4.8

24 τὲ M: τε D **27** αὐτὴν D: αὐτῆν M **27** παρόντα D: παρόν M **27** ἱστόρηται M: ἰστόρηται D **27** πρὸ ἡμῶν scripsi: πρὸς ἡμῶν MD **28** ἤδη M: ἀσκήσει conj. D (fortasse recte) **30** ἣν D: ἦν M **30** ἄσκησις D: κ M add. s.l. **31** ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας D: τῆς ὑπὲρ εὐσεβείας M **31** ἆθλοι D: ἄθλοι M **33** ἂν ἕκαστος D: ἀν ἕκαστος M **33** ἂν D: ἀν M **34** αἰσίως D: ἀισίως M **34** συμπεραῖναι D: συμπεράναι M **36** ἂν D: ἀν M **39** ἐπὶ τοσοῦτον D: ἐπιτοσοῦτον M **43** ῥαθυμίαν M: ῥᾳθυμίαν D **43** τάχ' D: ταχ M **44** γένοιντ' D: γένοιτ' M **49** συνῳδὰ M: συνῳδᾷ D

50 Θεοῦ ἐξελεξάμην οἴκῳ παραρριπτεῖσθαι, ἀλλ’ ὅτι καὶ καλλίστων διηγημάτων μᾶλλον ἀκηκοέναι, ὅσαπερ τὸ κέρδος οἶδε φέρειν ἐς τὴν ψυχήν, ἥπερ ἱστοριῶν, αἷς οἰκοδομῶν μεγέθη καὶ πόλεων θέσεις καὶ ἀέρων κράσεις καὶ εὐθυνίαι πραγμάτων ἐκφέρονται. Οὕτω μὲν οὖν ὁ τῆς ἀρετῆς φίλος ἄνθρωπος καλῶς ἐννοήσας λέξει καὶ ἑαυτὸν ἀναπτερώσει πρὸς ἀρετήν· ἂν δὲ καὶ γυναῖκα μάθοι ἐργάτιν γεγονέναι τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοσοῦτον ὡς καὶ
55 μαρτυρικοῖς στεφάνοις κοσμηθῆναι ταύτην πρὸς τοῦ Θεοῦ, ὅσην ἂν τὴν ἡδονὴν κτήσαιτο καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσιν. Ἐγὼ δὲ ἐπειδήπερ προὐθέμην τῆς θαυμαστῆς καὶ καλλιπαρθένου μάρτυρος Ἴας τὴν ἀρετὴν τῷ λόγῳ διαλαβεῖν καὶ ὡς ἑνὸν ὑπογράψαι ταύτην τοῖς βουλομένοις οἰκειωθῆναι Θεῷ, ἤδη πρὸς αὐτὴν βαδιοῦμαι τὴν τῆς ὑποθέσεως ἀρχήν.

3. Σαβωρίου τοῦ ἀσεβοῦς βασιλέως Περσῶν διωγμὸν κατὰ πᾶσαν τὴν ὑπ’ αὐτὸν
60 χώραν κεκινηκότος, τῇ τοῦ πονηροῦ μανίᾳ συνισχημένου, ὡς ᾑρημένου τὸ τῶν χριστιανῶν ἅπαν ἐκτρίψαι γένος, μάλιστα μὲν καὶ δι’ ἑαυτοῦ τοῦτο ποιεῖν ἔσπευδε, μάλιστα δὲ καὶ διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τῶν μάγων, ὧν ὁ τοῦ πυρὸς ζῆλος περιφρονουμένου τὰς ἀσεβεῖς ἐξέκαιε ψυχάς. Ἐντεῦθεν ἦν ὁρᾶν, θέαμα ἐλεεινὸν καὶ οὐδ’ αὐτοῖς τοῖς κακοῖς φορητόν, μὴ ὅτι γε τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσι τὸν τρόπον. Ὡς γὰρ ὑπὸ
65 θηρῶν τῶν ἀσεβῶν || Περσῶν συνηρπάζοντο μὲν τοῖς ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναῖκες· καὶ
f.215v παρθένοι σὺν νεανίσκοις· καὶ οὐδ’ αὐτὴ τῶν βρεφῶν ἡ ἄωρος ἡλικία φειδοῦς ἠξιοῦτο, ἀλλὰ μυρίαις ὑπεβάλλοντο ταῖς κολάσεσι· καὶ πικροῖς θανάτοις τῆς ζωῆς ἀπηλλάττοντο· ὅσοι δὲ διαδράναι τὴν ἔφοδον τῆς τῶν ἐκείνων χειρὸς ἴσχυσαν, τὴν ἔρημον ἐποιοῦντο πατρίδα καὶ τὴν μετὰ τῶν θηρίων ἠσπάζοντο οἴκησιν, θηρσὶ μᾶλλον κρίνοντες συνοικεῖν, ὀλίγα ἢ
70 οὐδὲν τὰ σώματα βλάπτουσιν, ἢ ἀνθρώποις μὲν τὴν φύσιν θηρῶν δὲ χαλεπωτέροις οὖσι, σὺν τοῖς σώμασι καὶ τὰς ψυχὰς χωρίζουσι τοῦ Θεοῦ. Οὕτω μὲν οὖν ἐχούσης τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς καὶ οὕτω πασχόντων ὁπόσον ὑπήκοον ἦν, οὕτω δὲ καὶ εἰ κρατηθεῖεν αἰκιζομένων, εἰς δύο μὲν τὸ πρῶτον ἐτέμνοντο, τό τε ἀσεβές τε καὶ εὐσεβές· καὶ τὸ μέν, κολάζον ἦν, τὸ δὲ κολαζόμενον· καὶ τῶν κολαζομένων, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνιζομένων,
75 οἱ μὲν ἀθλίως ὑπέκυπτον τὰς ἀνυποίστους βασάνους καὶ τοὺς δεινοὺς θανάτους μὴ φέροντες· οἱ δὲ τὰς ἐρήμους ἐπόλιζον· οἱ δὲ τοῖς ἀσεβέσι γενναίως ἀντιταττόμενοι καὶ τὰ πολυειδῆ τῶν τιμωριῶν μηχανήματα ὡς οὐδὲν λογιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ μέχρι θανάτου τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενοι, τοὺς τῆς νίκης στεφάνους ἀξίως ἐλάμβανον πρὸς Χριστοῦ.

49-50 ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ - παραρριπτεῖσθαι: cf. Ps. 83.11

52 ἥπερ D: ἥπερ M **54** ἂν D: ἀν M **59** τοῦ ἀσεβοῦς βασιλέως D: βασιλέως τοῦ ἀσεβοῦς M primum scripsit, deinde litteris βα suprascriptis ordinem invertit **61** ἐκτρίψαι M: ἐκτρῖψαι D **63** οὐδ’ D: οὐδ M **67** ἀπηλλάττοντο D: ἀπηλάττοντο M **69** ὀλίγα D: ὁλίγα M **73** τό τε M: τότε D **74** κολάζον D: κολάζειν M **75** ἀνυποίστους D: ἀνυπίστους M

4. Τότε τοίνυν καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ καλλιπάρθενος μάρτυς Ἴα ἐν τοῖς μεθορίοις
80 Ἀρμενίων τὲ καὶ Περσῶν ἐγνωρίζετο· ἐν τούτοις καὶ γὰρ ὥς φασιν, ἔστι φρούριον, ᾧ Βυζάντις μὲν τοὔνομα, θέσεως δὲ καὶ τόπου καὶ ἐρυμνότητος εὖ ἔχον. Τοῦτο τὴν μακαρίαν ἤνεγκεν Ἴαν καὶ ὅσα καὶ πατρὶς αὐτῇ ἐχρημάτισε, καθὼς ἄρα καὶ ἡ περὶ αὐτὴν ἱστορία δηλοῖ. Ἐν τούτῳ τοίνυν γεννηθεῖσα, πατράσι μὲν ἐχρήσατο τῆς ἀρετῆς ταύτης ἀξίοις, ᾗπερ δὴ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται· αὐξηθεῖσα δὲ καὶ
85 παιδευθεῖσα καὶ πρὸς ὥραν ἡλικίας ἐλθοῦσα, τὰ πάντα ἦν εὐγενής, τὴν ὄψιν περικαλλής, τὴν τῆς ἡλικίας ἀναδρομὴν ἰθυτενής, καὶ ἔτι γε μὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν διαυγής, ὡς καὶ
f.216 διὰ ταύτην πρὸς τὴν ἀρετὴν εὐσθενής. || Οὕτω μὲν οὖν ἐχούσης, καὶ ὅσα δὴ τῷ Θεῷ οἰκειοῖ τὸν φιλοῦντα τὴν ἀρετὴν συνέδραμεν ὡς αὐτήν· καὶ γὰρ ὥσπέρ τι θεμέλιον πρῶτον μὲν τὴν εὐσέβειαν ὑποθεμένη, ἔπειτα δὲ τὰς ἀρετὰς ἐπιθεμένη, οἷόν τινα συνεστήσατο
90 θάλαμον, ὥσπέρ τινας χρυσοῦς κίονας τὴν παρθενίαν τὲ καὶ τὴν μαρτυρικὴν ἄθλησιν πηξαμένη. Ἐν τούτοις γὰρ οὖν οὖσα καὶ οὕτω τὸν βίον ἀνύουσα, ὡς δοκεῖν ἐνδιαιτᾶσθαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀμείνω φαντάζεσθαι καὶ προσκεῖσθαι ταῖς τῶν καλῶν ἀναβάσεσι, κἀντεῦθεν καὶ πρὸς τὸ ἄκρον τῶν ἐφετῶν ἐπανάγεσθαι καὶ τούτῳ μάλα καλῶς οἰκειοῦσθαι, οὐ μόνον εἰς τὸ μέτρον τῆς κατὰ Χριστὸν ἔφθασεν ἡλικίας, ἀλλά γε καὶ
95 τῆς τοῦ σώματος, ὡς αὐτὸν ἤδη τὸν δαυιτικὸν τῆς ζωῆς ὅρον ἐλθοῦσα.

5. Τηνικαῦτα τοίνυν, ὥς μοι καὶ λέλεκται, Σαβωρίου τοῦ δυσσεβοῦς τὸν διωγμὸν κατὰ τῶν εὐσεβούντων κινοῦντος καὶ τὸ φρούριον, ὃ φθάσαντες ἔφαμεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἁγία Ἴα ἐποιεῖτο τὴν οἴκησιν, τοῖς Πέρσαις ἑάλω, καίπερ οὕτως ἔχον θέσεώς τε καὶ ἐρυμνότητος. Ὁ γάρ τοι μιαρὸς ἐκεῖνος Σαβώριος παρά τισιν ἀναμαθών, ὅτι οὐ μόνον πολὺν φέρει τὸν
100 πλοῦτον, ἀλλ' ὅτι καὶ χριστιανῶν πολύ τι κέκτηται πλῆθος, ἐκστρατεύει κατ' αὐτοῦ καὶ συχναῖς ἡμέραις χώμασί τε καὶ πολλοῖς ἑτέροις μηχανήμασι πολιορκήσας καὶ ἐγκρατὴς γενόμενος - τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ τῶν ἀνεφίκτων σου καὶ ἀκαταλήπτων κριμάτων, οἷς προνοίας χαλινοῖς διεξάγεις τὰ πάντα - καὶ πολλῶν ἀνδρῶν χιλιάδας ἀνδραποδισάμενος σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ καὶ τοὺς μὲν αἰχμαλώτους θέμενος, τοὺς δὲ
105 παρανάλωμα ξιφῶν ποιησάμενος, οὕτω πρὸς τὴν ἰδίαν ἐπανέζευξε χώραν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παρθένος Ἴα γηραιὰ ἤδη οὖσα τὴν ἡλικίαν, αἰχμάλωτος ἀπήχθη σὺν τοῖς λοιποῖς.

---

84 ἐκ τοῦ καρποῦ - γινώσκεται: cf. Matth. 12.33 **89-90** συνεστήσατο - κίονας: cf. Pind., *Olymp*. 6.1-3; cf. etiam Athan. Monach., *Vita sancti Athanasii Athonitae* 26.24 **94** εἰς τὸ μέτρον - ἡλικίας: cf. Ephes. 4.13 **95** δαυιτικὸν - ὅρον: cf. Ps. 90.10 **102-103** τῶν ἀνεφίκτων - κριμάτων: cf. Ps. 35.7

80 ἔστι M: ἐστὶ D **81** Βυζάντις M: Βυζαντίς D **83** ᾗπερ scripsi: ἤπερ M, εἴπερ D **85** ὄψιν D: ὄψιν M **88** οἰκειοῖ D: οἰκειοῦν M **88** ὥσπέρ τι: ὡσπέρ τι M, ὥσπερ τι D **89** οἷόν τινα D: οἷ ὄντινα M **90** ὥσπέρ τινας M: ὥσπερ τινὰς D **90** χρυσοῦς D: χρυσοὺς M **99** τοι D: τι M **101** πολιορκήσας D: πολλιορκήσας M **105** χώραν D: χώρα M

6. Ἀλλ’ οἱ μὲν ἄλλοι πρὸς δουλείαν, οἷα τὰ τῆς αἰχμαλωσίας, διεσπάρησαν· ἡ δὲ θαυμασία μάρτυς μαρτυρηθεῖσα τῆς τε ἀρετῆς καὶ τῆς εὐσεβείας εἰς ἄκρον ἐληλακέναι καὶ
f.216v ὅτι τῶν ἀμφοτέρων κέ||κτηται τὴν διδασκαλίαν καὶ ὡς οὐ μόνον τὰ τῶν οἰκείων τῆς πίστεως
110 φρονήματα ἐπιστηρίζει, ὡς γενναίως τῆς τε ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας ἀντέχεσθαι καὶ μέχρι θανάτου ὑπὲρ τούτων διαγωνίζεσθαι, μάλιστα μὲν οὖν καὶ δι’ αὐτὸ δήπου τὸ καλὸν καὶ τὸ αὐτῶν ἐπιθυμητόν τε καὶ ἐπέραστον, μάλιστα δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν ἀμοιβήν, ὥστ’ ἐν μηδενὶ τῶν παρόντων ἡττᾶσθαι, μήτε τοῖς τερπνοῖς ἐπιχάσκειν, μήτε μὴν τοῖς λυπηροῖς ἐπιπάσχειν, ἀλλ’ ἐπιθυμητικῶς πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν ἐπερείδειν τὸν νοῦν,
115 ἧσπερ τὸ κάλλος ἀμάραντον καὶ ἡ τῆς ἡδονῆς ἀπόλαυσις καθάπερ ἀπέραντος, ἀλλὰ καί τινας τῶν Περσῶν ἀπό γε τῆς σφετέρας θρησκείας ταῖς συνεχέσι διδασκαλίαις μεθαρμόζουσά τε καὶ μεταβάλλουσα, πείθει ἐκείνην μὲν χαίρειν μᾶλλον δὲ οἰμώζειν ἐᾶν, τῆς δέ γε εὐσεβείας ἧς αὐτὴ διδάσκαλος εἶναι βούλεται ἀντιποιεῖσθαι, καὶ Χριστιανοὺς ἀντὶ πυρσολάτρας τὲ καὶ ἡλιολάτρας γίνεσθαι, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῶν ἀθέσμων ἔργων ἀπέχεσθαι·
120 οἷς φησὶ συμβαίνει καὶ τοὺς μάγους καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν Περσῶν ἁλίσκεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν ἐντεῦθεν τοῦ ὄντως Θεοῦ εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι.

7. Ταῦθ’ ὁ τύραννος ὁ κατάρατός τε καὶ ἀσεβέστατος Σαβώριος ἀκηκοώς, πρὸς ἐξέτασιν τοῖς μάγοις ἐκδίδωσι τὴν ἁγίαν. Οὗτοι γὰρ τὸ τηνικάδε ἐτάζειν τε καὶ ἐξετάζειν τὴν ἐξουσίαν εἰλήφεσαν πρὸς τοῦ Σαβωρίου· ἐδόκει καὶ γὰρ δεισιδαιμονεστέρους εἶναι τῶν
125 ἄλλων. Ἀχθεῖσα τοίνυν ἡ μάρτυς καὶ κατενώπιον τοῦ πρώτου τῶν ἄλλων σταθεῖσα - καὶ γὰρ ἦν οὗτος τῶν πάντων μιαρώτερός τε καὶ ἀσεβέστερος καὶ πρὸς τὸ κολάζειν πικρότερος καὶ τοῖς τῶν χριστιανῶν αἵμασι μᾶλλον τερπόμενος· καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν πλείω τοῦ ἀπ’ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου διαβόλου τὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν μιαρὰν φέρειν ψυχήν - τούτῳ τοίνυν βήματος ἀρθέντος ἡ καλλιπάρθενος Ἴα παρασταθεῖσα, ἠρωτᾶτο καὶ ἐξητάζετο, οὐχ’
130 ὅτι τί τῶν ἀθέσμων πεποίηκεν ἢ συνήργησέ τισιν εἰς τὸ || πράττειν κακῶς, ὧν δὴ τῶν
f.217 ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος εἰσάγεται, ἀλλ’ ὅτι μᾶλλον καὶ διδάσκουσα ἦν καὶ ἔργοις καὶ λόγοις παραινοῦσα τοῖς πᾶσι κακίας μὲν καὶ ἀσεβείας ἀπέχεσθαι, ἀρετῆς δὲ καὶ εὐσεβείας ἀντιποιεῖσθαι. Ἐκείνων μὲν γὰρ λόγος ὅλως οὐκ ἦν τῷ καταράτῳ τυράννῳ· οἷς γὰρ ἐκεῖνος συνισχημένος ἦν, ἠγάπα μᾶλλον τούτων καὶ τοὺς ἄλλους ἀντέχεσθαι, ὧν δὲ μακρὰν ἀπῆν,

---

114 ὄντως ζωὴν: cf. I Tim. 6.19 **127-128** ἀπ ἀρχῆς - διαβόλου: cf. Ioan. 8.44

112 ἐπιθυμητὸν D: ἐπὶ θυμητόν M **113** ἡττᾶσθαι D: ἡτᾶσθαι M **113** τερπνοῖς D: τρεπνοῖς M **114** ἀλλ’ D: ἀλ M **117** ἐκείνην D: ἐκείνη M **117** οἰμώζειν D: οἰμώζειν M **120** φησὶ M: φησι D **120** ἁλίσκεσθαι D: ἀλίσκεσθαι M **122** τύραννος D: τύρανος M **124** εἰλήφεσαν D: εἰληφέναι M **128** φέρειν D: φέρει M **129** οὐχ’ M: οὐχ D **130** τί M: τι D

135 τούτοις ἐμβλέπειν οὐδαμῶς ἐκείνοις προσῆν· διὸ καὶ πρὸς τὸ κολάζειν μᾶλλον ἠπείγετο ἐλεγχόμενος, οἷς ἡ μάρτυς πράττουσα καὶ διδάσκουσα ἦν.

8. Ἠτάζετο οὖν ἡ ἁγία τοῖν δυοῖν εὐθυνομένη, ὅτι τὲ οὐ λατρεύει τῇ κτίσει ἀφισταμένη τοῦ ὄντως Θεοῦ καὶ ὅτι πρὸς ἀρετὴν ἀλείφει καὶ διεγείρει τοὺς τῆς ἀληθείας προσκυνητάς. Διά τοι τοῦτο ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δικαστής, τῆς οἰκείας ἀσεβείας καὶ τῶν
140 αἰσχρῶν ἐκείνου πράξεων ἀντιποιούμενος, πρὸς τὴν πανθαύμαστον μάρτυρα τῷ θυμῷ τὴν καρδίαν πυρούμενος καὶ τὴν γλῶτταν ὀξεῖαν μάχαιραν φέρων ἠκονημένην, θρασύτερον ἔλεγε· «Γηραιὸν γύναιον και ὡς ὁρῶ πονηρόν» ὁ μιαρὸς πρὸς τὴν καθαράν, ὁ ἐναγής τε καὶ βέβηλος πρὸς τὴν ἁγίαν τὴν καὶ εὐωδίαν ἁγιασμοῦ σαφῶς ἀποπνέουσαν, «τί» φησίν «οὐ προσκυνεῖς, οἷς ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἀπονέμει τὸ σέβας καὶ τὴν τιμὴν καὶ ἡ περὶ αὐτὸν
145 σύγκλητος καὶ ὁ τῶν Περσῶν ἅπας λαός, ἀλλὰ ξένον καὶ τῶν συνήθων παρηλλαγμένον εἰς τὸν βίον εἰσάγεις δόγμα, ἐσταυρωμένον Θεὸν ἀνακηρύττουσα καὶ τοῦτον τοὺς πολλοὺς ἀναπείθουσα σέβεσθαί τε καὶ προσκυνεῖν; Ὡς ἐγὼ μὰ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἥλιον, οἷς τὸ πᾶν διαυγάζεται, αἰσχύνομαι Θεὸν ἐσταυρωμένον ἀκούων. Εἰ μὲν οὖν ἐάσεις κηρύττειν, οἷς τοὺς πολλοὺς ἀπατᾷς καὶ ἃ δὴ ὥσπερ κωθωνιζομένη κάθῃ συμπλάττουσα γραώδη λογύδρια,
150 ὡς ἐντεῦθεν βούλεσθαί σε μεγαλύνειν ὡς Θεὸν ἄντικρυς ἄνθρωπον βιοθανῆ, ὃν παῖδες Ἑβραίων ὡς κακοῦργον μυρίοις καθυπέβαλον τοῖς δεινοῖς καὶ τελευταῖον σταυρῷ προσηλώσαντες θανάτῳ παρέδωκαν· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐγώ σε καὶ ἄκουσαν ἀναγκάσω ἐκεῖνον
f.217v μὲν ἀπαρνήσασθαι, τοῖς ἡμετέροις δὲ συνθέσθαι || καὶ τῷ θείῳ πυρὶ καὶ τῷ φανοτάτῳ ἡλίῳ ἀποδοῦναι τὸ σέβας». Οὕτω μὲν οὖν ὁ κάκιστος ἐκεῖνος διώκτης καὶ διέβαλλέ τε καὶ
155 ἠπείλει τὴν τοῦ Θεοῦ δούλην καὶ μεταθέσθαι πείσειν διϊσχυρίζετο, ἀνοηταίνων ἢ μᾶλλον τῷ σκότῳ τῆς ἀσεβείας τυφλώττων καὶ μηδὲ εἰδέναι δυνάμενος ὅση τίς ἦν ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· διὸ καὶ τοῦτο μὲν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν τὴν παρθένον ἀπατᾶν ἐπεχείρει, δόξαν καὶ πλοῦτον ἐπαγγελλόμενος καὶ σωρίαν μυρίων ἀγαθῶν καὶ βασιλέως οἰκειότητα μητρικὴν καὶ τὰ πρωτεῖα φέρειν εἰς τὴν βασιλικὴν μεγαλειότητα καὶ μηδενὶ
160 παρισοῦσθαι τῶν ἄλλων, τοῦτο δὲ τὰ τῶν κολάσεων εἴδη τῷ λόγῳ προὐβάλλετο, λιμόν,

---

141 τὴν γλῶτταν - μάχαιραν: cf. Ps. 56.5 **143** καὶ εὐωδίαν - ἀποπνεόυσαν: cf. Ez. 20.41

135 ἐκείνοις D: ἐκεῖνος M **135** ἠπείγετο D: ἡπείγετο M **137** τὲ M: τε D **138** τοῦ ὄντως om. D **138** διεγείρει M: διερείρει D **141** φέρων D: φέρον M **145** σύγκλητος D: σύκλητος M **145** παρηλλαγμένον D: παρηλαγμένον M **149** συμπλάττουσα M: συμπλαττουσα D **153** συνθέσθαι D: συνθέσαι M **154** καὶ διέβαλλέ τε: καὶ del. D **156** μηδὲ D: μὴδὲ M **156** τίς M: τις D **158** ἐπαγγελλόμενος D: ἐπαγγελόμενος M **158** σωρίαν M: σωρείαν D **159** πρωτεῖα D: πρωτεία M **160** παρισοῦσθαι D: περισούσθαι M

στρεβλώσεις σώματος, ῥαβδισμούς, ξέσεις σαρκὸς καὶ τἄλλα «οἷς ἡμεῖς οἴδαμεν κολάζειν τοὺς ἀπειθοῦντας, φοβερά, ὦ γῦναι, εἰς ὄψιν καὶ μόνον ἐρχόμενα».

9. Ταῦθ' ὁ μὲν ἔλεγε καὶ δι' ἀμφοῖν τὴν ἀπάτην πλέκων τὴν μάρτυρα συνθέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ κατήπειγεν. Ἡ δὲ πρῶτον μὲν ἠσπάζετο τὴν σιωπὴν καὶ τὴν πρέπουσαν θεοσεβέσι
165 γυναιξὶν ἡσυχίαν ἐφύλαττεν· ἐπεὶ δὲ πλειστάκις ἠναγκάζετο λέγειν καὶ πρὸς βίαν ἔνθεν κἀκεῖθεν εἵλκετο τοῖς δημίοις, ἡ σεμνὴ παρθένος σεμνῶς τὸ στόμα διάρασα καὶ τὴν θείαν ἐκείνης καὶ ἡγιασμένην γλῶτταν κινήσασα, ἥτις καὶ πολλὰ μὲν ἔν τε τοῖς κρίμασι καὶ δικαιώμασιν ἐμελέτησε τοῦ Θεοῦ, μυρία δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπέθετο καὶ τὴν δόξαν διετράνωσε τοῦ ὄντως Θεοῦ ἡγεμονεύοντος τοῦ θείου ταύτης νοῦ, ἐκεῖνα διελάλησε
170 καὶ διεβεβαιώσατο, οἷς καὶ ἄγγελοι προσσχόντες, ἠδέσθησαν ἄν, κἂν ὁ ἀνόητος ἐκεῖνος δικαστὴς ἀσπὶς ἦν ἄντικρυς βύων τὰ ὦτα καὶ οὐκ ἐθέλων αἰσθέσθαι τῶν λεγομένων. «Ἐγὼ μέν» ἡ μάρτυς πρὸς τὸν δικάζοντα ἔφη, «κρεῖττον ἡγοῦμαι σιωπᾶν ἐφ' οἷς ἀναγκάζεις ἡμᾶς ἀποκρίνασθαι· ἐν γὰρ τοῖς ἀνοήτοις ἐρωτήμασιν ἡ σιωπὴ κρείττων τοῦ λέγειν καὶ τοῦ ἐσπουδακέναι πρὸς ἀντιλογίαν χωρεῖν. Τῶν γὰρ βδελυρῶν λόγων καὶ ἀνοσίων - τί δὲ
175 βδελυρώτερον ἀσεβείας - τὸ ὅλως ἀκούειν τοῖς ἐθέλουσιν εὐσεβεῖν οὐ φορητόν, μὴ ὅτι γε
f.218 καὶ πρὸς ἀντιλογίαν ἐκείνων ἐθέλ||ειν ἀντιτάττεσθαι οἴκοθεν ἐχόντων τὸν ἔλεγχον. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς σπεύδεις, ὦ δικαστά, ἀπαιτῶν τὴν ἀπόκρισιν, ἐκεῖνο σοι πρῶτον ἀποκρινοῦμαι, ὃ καὶ πάλαι τοῖς θεοσεβέσι τρισὶ παισὶν ἤρκεσεν εἰς ἀπολογίαν, ὅτι τῷ θεῷ σου τούτῳ τῷ ἀναισθήτῳ πυρὶ οὐ λατρεύσω· μωρία γὰρ ἄντικρυς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐσχάτη παραπληξία τῷ
180 μηδὲ αἴσθησιν ἔχοντι, ὁποίαν δὴ καὶ ἡ τῶν ἀλόγων ζώων ἔλαχε φύσις, θεϊκὴν ἀπονέμειν τιμήν. Ὅτι δὲ καὶ τῶν δύο εἰ θατέρῳ χρήσαιτό τις, δύναιτ' ἂν αὐτὸ ἀφανίσαι, δῆλον ἐκεῖθεν· ἄν τε γὰρ αὐτῷ μὴ προσφέρῃ τὴν ἁρμόζουσαν ὕλην, ἄν τε ὕδωρ ἐπαφῇ, οἴχεται καὶ ἀπόλλυται. Ἔπειτα δὲ οὐδὲ τῷ ἡλίῳ προσκυνήσαιμι ἄν, εἰ καὶ κάλλιστον ἄστρον ὁρᾶται, κτίσματι ὄντι τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ. Ἔχεις τοίνυν τὴν ἀπολογίαν τῆς σῆς παραπληξίας· λέξω σοι
185 δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ, τοῖς αὐτοῦ ἑκουσίοις ἐγκαυχωμένη παθήμασιν, ὅτι Θεὸς ὢν ἄναρχός τε καὶ ἀΐδιος, αἰτίαν ἔχων μόνην ἀρχῆς τὸν γεγεννηκότα Θεὸν καὶ πατέρα ἀνέκφραστον καὶ ἀκατάληπτον · οὗτος τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποίηκε, τά τε ἁπλᾶ τῶν

167-168 ἐν τε τοῖς κρίμασι - Θεοῦ: cf. Num. 36.16; Deut. 4.1, 4.8, 4.45, 5.1, 5.31, 6.1, 6.4, 6.20, 7.11, 8.11, 26.16, 26.17; III Reg. 2.3; IV Reg 17.37; II Par. 19.10; I Esd. 8.7; Ps. 147.8; Eccl. 32.16; Ezech. 36.27, 44.24 **169** τοῦ ὄντως Θεοῦ: cf. IV Mach. 5.24 **171** ἀσπὶς - ὦτα: cf. Ps. 57.5 **173** ἡ σιωπὴ - τοῦ λέγειν: cf. Menand., *Sententiae* 258 **177-179** καὶ πάλαι - οὐ λατρεύσω: cf. Dan. 3.17-18

161 τἄλλα D: τ' ἄλλα M **162** γῦναι M: γύναι D **164** ἠσπάζετο τὴν σιωπὴν D: ἠσπάζετο τὴν σιοπὴν M **165** γυναιξὶν D: γυναιξὶ M **166** εἵλκετο D: εἵλετο M **170** διεβεβαιώσατο D: διεβαιβεώσατο M **170** προσσχόντες D: προσχόντες M **170** ἠδέσθησαν D: ἠδαίσθησαν M **173** κρείττων D: κρεῖττον M **177** ἀπόκρισιν D: ἀποκρσιν M **180** μηδὲ D: μὴ δὲ M **181** αὐτὸ D: αὐτῷ M **187** ἀκατάληπτον M: ἄκατάληπτον D **187** μὴ ὄντος D: μηόντος M

σωμάτων καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν γεγενημένα· οὗτος τὸν ἀνθρωπον ἐδημιούργησε καὶ βασιλέα τῶν ὁρωμένων κατέστησε τοῦτον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀπατηθέντα καὶ τῆς
190 ἀθανάτου δόξης στερηθέντα· οὗτος ὁ ἐμὸς Χριστὸς ὡς ἀγαθὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος ἐλεήσας, ἤδη πρὸς τὰ τέλη τῶν αἰώνων ἐκ παρθένου ἁγίας καὶ πνεύματος ἁγίου Θεὸς ὢν τέλειος καὶ ἀψευδής, τέλειος γέγονεν ἄνθρωπος καὶ μυρίοις θαύμασι, σημείοις τὲ καὶ τέρασιν υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν εἶναι ἑαυτὸν τοῖς πᾶσι παρέστησεν· εἶτα καὶ σταυρὸν ἑκουσίως κατεδέξατο, τῷ φθόνῳ καὶ τῇ κακίᾳ τῶν πονηρῶν Ἑβραίων εἰς σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπίνης
195 φύσεως χρησάμενος. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῷ σταυρῷ προσηλωμένος, ἐκλόνησε μὲν τὴν γῆν, διέρρηξε δὲ τὰς πέτρας, ἐσκότισε δὲ τὸν ἥλιον, ὃν καὶ αὐτὸς ὡς Θεὸν προσκυνεῖς, καὶ εἰς
f.218v νύκτα τὴν ἡμέραν || μετέβαλε καὶ νεκροὺς τῶν τάφων ἀνέστησε καὶ τριήμερος τῶν νεκρῶν ἀναστὰς καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθών, καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθεσθείς, καὶ τὸ πανάγιον αὐτοῦ πνεῦμα ἐξαποστείλας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς δι’ αὐτῶν τῆς τῶν
200 δαιμόνων μανίας τὴν οἰκουμένην ἐλυτρώσατο καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Ταῦτα τοίνυν, ὦ δικαστά, οὐ διαβολῆς, ἀλλ’ ἐπαίνων ἄξια πέφυκεν. Ὁρᾷς ὅσον γέγονε τὸ τῆς οἰκονομίας κέρδος; ὁρᾷς πῶς τῆς πλάνης ἀπέστημεν καὶ ἔμπροσθεν τῆς ἀληθείας ἔστημεν; ὁρᾷς πῶς ἡμῖν τὸ τῆς θεογνωσίας φῶς ἀνέτειλε καὶ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς διεγνώκαμεν; νῦν ἡμῖν ἥλιος οὐ προσκυνεῖται, νῦν σελήνη οὐ δοξάζεται, νῦν τὸ πῦρ οὐ λατρεύεται. Τί δ’ ἂν
205 εἴπῃς περὶ τῆς τῶν ἄλλων κτισμάτων εὐτελείας, ἐφ’ οἷς οἱ δαίμονες τοὺς ἀνοήτους ἀπατήσαντες, εἰς ἰατροὺς τοῦ Θεοῦ τὴν τιμὴν ἐπεσπάσαντο; μὴ τοίνυν, δικαστά, εἴπερ ἐθέλεις δίκαιος εἶναι δικαστής, ἐξ ὧν ἀκήκοας παρ’ ἡμῶν παρίδῃς μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἀντιποιήσῃ δὲ τῆς ἀσεβείας τοῦ ψεύδους, ἀλλὰ διανάστηθι καὶ πρὸς τὸ τῆς εὐσεβείας βλέψον φῶς καὶ ἀποβαλοῦ μὲν τὴν ἀπάτην, ἐθέλησον δὲ συνθέσθαι τῇ εὐσεβείᾳ καὶ σὺν
210 ἡμῖν δοξάσαι τὸν ὄντως ὄντα Θεόν. Εἰ δ’ οὖν, σὺ μὲν ἔχου τῆς οἰκείας δόξης, ἵνα μὴ λέγω καὶ ἀνοήτου ἀπάτης, ἡμᾶς δὲ ἔασον μένειν ἐν οἷς μεμαθήκαμεν καὶ τῆς οἰκείας ἔχεσθαι σωτηρίας».

10. Οὕτω γοῦν τῆς μάρτυρος ἀπολογησαμένης καὶ τοὺς φληνάφους λόγους ἐκείνου ἀνασκευασάσης καὶ διελεγξάσης τῶν σεβασμάτων αὐτοῦ τὴν ἀπάτην, ἐκεῖνος, πολλοῦ γε

188-189 τὸν ἄνθρωπον - κατέστησε cf. Gen. 1.27-28 **189** ὑπὸ τοῦ πονηροῦ - ἀπατηθέντα: cf. Gen. 3.1-6 **192-193** σημείοις - τέρασιν: cf. supra l. 20 **195-196** ἀλλὰ καὶ τῷ σταυρῷ - τὸν ἥλιον: cf. Matth. 27.45, 27.51, 28.2, Marc. 15.33, Luc. 23.44 **197** νεκροὺς - ἀνέστησε: cf. Matth. 27.52-53 **197-198** τριήμερος - ἀναστὰς: cf. supra l. 11-12 **198** εἰς οὐρανοὺς - καθεσθείς: cf. supra l. 13-14 **199** τὸ πανάγιον - μαθηταῖς: cf. supra l. 15-16 **203** φῶς ἀνέτειλε: cf. Matth. 4.16 **203** ποιητὴν - γῆς: cf. Gen. 1.1 **210** τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν: cf. supra l. 169

197 ἡμέραν D: ἡμέραν M **198** ἐκ δεξιῶν D: ἐκ δεξιὼν M **204** νῦν τὸ πῦρ οὐ λατρεύεται: bis scripsit M **205** κτισμάτων M: κτισματων D **213** ἀπολογησαμένης: ἀπολογισαμένης MD **214** διελεγξάσης D: διέλεγξάσης M

215 καὶ δέω εἰπεῖν, ὅτι συνῆκεν οἷς ἡ μάρτυς εἴρηκε πρὸς αὐτόν, ὅπου γε ἀνοηταίνων ὅσα καὶ
ὄνος πρὸς λύραν τὸ τοῦ λόγου ἐδόκει· καὶ πῶς γὰρ ἔμελλε συνιέναι ἀσύνετος ὢν καὶ ὥσπερ
f.219 τις παραπλὴξ ἔκφρων καὶ μηδὲ ἐπιστροφὴν ὧν || ἔροιτο τῇ μάρτυρι ποιεῖσθαι βουλόμενος;
οὕτω κακὸς ἦν οἴκοθεν καὶ τὸ συνοῖσον μὴ ἐθέλων κατασχεῖν εἰς ψυχήν. Ἐπιστραφεὶς γὰρ
πρὸς τοὺς συνόντας αὐτῷ διηρώτα, ὥσπερ εἰ μὴ παρὼν τοῖς λεγομένοις τῇ μάρτυρι· «Τί
220 βούλεται τῷ γυναίῳ ταυτὶ καὶ τὸ εἰρῆσθαι ταύτῃ τοσοῦτον ὄχλον ῥημάτων, ὡς καὶ τὰς
ἀκοὰς ἐμοῦ βαρυνθῆναι καὶ νὴ τὸν ἥλιον τὸν ἐμοὶ προσφιλῆ, μικροῦ δεῖν καὶ εἰς ὕπνον
κατενεχθῆναι μοι γέγονε;» Οἱ δὲ μὴ εἰδότες οἷς ἐκεῖνος ἔπασχε, πρὸς ἀλλήλους διηπόρουν·
ὁρῶντες ὅμως μέντοι πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίναντο· «Οὐκ οἴδαμεν ὅπως προβάλλῃ τὴν
ἄγνοιαν· δοκεῖ γὰρ ἡμῖν πρὸς δοκιμὴν οὕτω προσποιεῖσθαι τὸν ἀγνοοῦντα. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ'
225 ἔγγιστα τὸ γύναιον ἔστηκε· καὶ εἰ βούλει, ταύτην καὶ αὖθις ἄγε πρὸς τὴν ἐρώτησιν. Καὶ γὰρ
πάρεστιν ὁρᾶν, ὅτι ἐμφρόνως τὴν ἀπολογίαν ἐποιήσατο· καὶ πάντως οὐκ ἀπορήσει καὶ
αὖθις ὡς εἰκὸς ἀπολογηθῆναι». Καὶ ὅς· «Ἐγὼ μὲν ἠρόμην ταύτην, διατί οὐ νέμει τιμὴν τοῖς
ἡμετέροις θεοῖς καὶ διατί τὸν ἐσταυρωμένον ὡς Θεὸν θέλει τιμᾶν. Αὐτὴ δὲ τὸ πρῶτον μὲν
τὴν σιωπὴν ἠσπάζετο, ὡς ὑπεκρίνετο, καὶ ἄναυδος ἦν· ἔπειτα δὲ τὰ χείλη διάρασα καὶ ὡς
230 γυνὴ τὴν ἀπολογίαν δόξασα ποιήσασθαι, ῥήτορος ἄντικρυς μεγαλοφωνίαν καὶ πιθανολογίαν
ἐπεδείξατο, ὧν ἐγὼ τοῖς ψόφοις τὰ ὦτα καταβροντηθείς, ὀλίγου δεῖν ἕτερος γέγονα ἀνθ'
ἑτέρου, ὥς μοι καὶ λέλεκται. Ἀλλ' ὦ γῦναι», ἐπιστραφεὶς πρὸς τὴν μάρτυρα εἴρηκεν, «εἰ μὴ
θελήσειας τὴν πλάνην καταλιπεῖν, ᾗ συνισχημένη τυγχάνεις, καὶ τὴν πολυθρύλλητον
ταύτης κακόνοιαν, εἰς πεῖραν πάντως ἥξεις ὧν σοι καὶ πρότερον κολάσεων εἴρηκα».

235 **11.** Ἡ δὲ μάρτυς· «Οὐδαμῶς, δικαστά, δεῖ με πάντως τὸ τῆς εὐσεβείας καταλιπεῖν
φῶς, πρὸς δὲ τὸν ζόφον τῆς σῆς ἀσεβείας ἐλθεῖν καὶ ἀψύχοις κτίσμασι θεϊκὴν ἀποδοῦναι
τιμήν». Ἐντεῦθεν ὁ δικάζων τῷ θυμῷ ὑπερζέσας καὶ ἥττων τῆς ὁρμῆς γεγονώς·
f.219v «Πονηρότατον», ἔφη, «γύ||ναιον, οὐ βούλει τὸ καλὸν συνιδεῖν; οὐχ' ὁρᾷς βασιλέα ἔμφρονα
καὶ μέγαν τὴν τιμὴν τοῖς θεοῖς ἀπονέμοντα κἀντεῦθεν τὴν εὐημερίαν λαμβάνοντα καὶ δόξῃ
240 καὶ πλούτῳ βρίθοντα καὶ αὐξανομένην ἔχοντα τὴν ἀρχήν, ὡς πᾶσι περιρεῖσθαι τοῖς
ἀγαθοῖς, καὶ μὲν δὴ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους ὅσοις φαιδρύνονται τοῖς τερπνοῖς;
ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς οὐχ' ὁρᾷς ὁπόσην πλουτοῦμεν σοφίαν, δι' ἧς τὰ ὄντα γινώσκομεν

216 ὄνος πρὸς λύραν: cf. CPaG, I, 291; II, 125, 134, 193, 566.

215 ὅπου D: ὄπου M **217** μηδὲ D: μὴ δὲ M **217** ἔροιτο D: εἴροιτο M **219** διηρώτα D: διηρῶτα M **224** δοκεῖ M: δοκεῖς D **227** διατί M: διὰ τί D **228** διατί M: διὰ τί D **228** αὐτὴ D: αὐτῇ M **231** ὀλίγου D: ὁλίγου M **232** γῦναι M: γύναι D **233** ᾗ D: ἧς M **234** εἴρηκα M: εἴρηκα D **237** ὑπερζέσας D: ὑπὲρ ζέσας M **237** γεγονώς D: γεγονῶς M **240** περιρεῖσθαι M: περιρρεῖσθαι D **241** ὑπ' αὐτὸν D: ὑπ' αὐτὸν M

καὶ ὅσα ἐξ αὐτῶν τίκτεται; εἰ γοῦν βασιλεὺς αὐτὸς καὶ ἡμεῖς, οἱ τοσαῦτα εἰδότες καὶ τηλικαῦτα τοῖς θεοῖς ὑποκύπτομεν καὶ τὸ σέβας αὐτοῖς ἀπονέμομεν, σὺ τίς εἶ καὶ πρὸς τίνα θαρροῦσα τοσοῦτον ὑποδεδέχθαι πόλεμον βούλει, λόγοις ματαίοις ἠπατημένη καὶ ὑποτυφωμένη, καὶ τῆς τῶν παρόντων γλυκείας ἡδονῆς κολάσεις ἀνθαιρῇ, αἵ σε ὑποδέξονται πάντως, εἰ μὴ προσελθοῦσα τοῖς ἀθανάτοις θύσεις θεοῖς; πρόσελθε τοίνυν, ἵνα μὴ πειραθεῖσα ὧν εἴρηται καὶ ἄκουσα τηνικαῦτα ποιήσεις τὸ κελευόμενον, ἡνίκα τάχα οὐδὲ χάρις σοι κείσεται παρ' ἡμῶν».

12. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ τῆς κακίας ἐργάτης. Ἡ δὲ γενναία καὶ μεγαλόφρων ἐκείνη παρθένος· «Τί σοι ταυτὶ βούλεται» φησί, «δικαστά; ὡς γὰρ ὁρῶ, καθάπερ παιδίοις τισὶ προσομιλῶν κάθῃ μορμολύττων ἡμᾶς καὶ οἴει ἡμᾶς ἀπατήσειν τοῦτο μὲν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν, τοῦτο δὲ φοβήσειν κολάσεων ἀπειλαῖς; κἀντεῦθεν φαίνῃ μᾶλλον παίζων οὐ σπουδάζων, οἷς ἔδει σε μᾶλλον αἰσχύνεσθαι ἢ παρρησιάζεσθαι. Ὧν γὰρ τὸ φρονεῖν ἀπερίτρεπτον καὶ ὧν ἡ ψυχὴ ἐπὶ τῇ τῆς πίστεως πέτρᾳ ἰσχυρῶς ἥδρασται, τούτοις οὐδὲν τῶν παρόντων μέγα ἢ φοβερὸν εἶναι δοκεῖ· ἐπίσης γὰρ τά τε ἡδέα τά τε λυπηρὰ τοῦ παρόντος ἥγηνται βίου, τῆς πρὸς Θεὸν εὐσεβείας μόνης ἀντιποιούμενοι καὶ τῆς ἐλπίδος τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν. Ὧν καὶ αὐτὴ εἶναι σπεύδουσα μετὰ τοῦ προφήτου βοῶ· οὐ μόνον ἀπηνήνατο παρακληθῆναι ἡ ψυχή μου ἐν τοῖς ὑμετέροις ἀγαθοῖς, ἀλλὰ κἀν τοῖς ἐναντίοις ἰσχυροτέρα καὶ σιδήρου παντὸς εὑρε||θήσεται. Τοιγαροῦν μὴ μέλλε ἀλλὰ κόλαζε· ἡμᾶς γὰρ
f.220 οὐχ αἱρήσεις, ὅ,τι δ' ἂν καὶ ποιήσῃς».

13. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι τῆς μάρτυρος ἐχομένης τοῦ λόγου ἐγκόψας καὶ ἐπιγελάσας ὁ ἀσεβὴς δικαστής· «Τί ταῦτα, ὦ γύναι, ὥσπερ» ἔφη «νήθουσα ἀναλύειν ἐθέλεις τοὺς λόγους καὶ τὰ ἡμέτερα μὲν ἐξουδενεῖν, τὰ οἰκεῖα δὲ ὑπερθαυμάζειν σπουδάζεις; πρόσελθε τοίνυν· θῦσον μεθ' ὅσης τῆς εἰλικρινείας, ἵνα μὴ πειραθήσῃ, ὧν πολλάκις εἰρήκειν». Εἶπε καὶ ὑπ' ἀπορίας ἥττων γενόμενος τοῦ θυμοῦ, διαταθῆναι κελεύει τὴν μάρτυρα καὶ ῥάβδοις ἀνηλεῶς ὅλον τὸ σῶμα μαστίζεσθαι. Ῥαβδιζομένης τοίνυν σφοδρῶς καὶ τοῦ αἵματος τοῦ σώματος καταρρέοντος καὶ τούτῳ φοινισσομένης τῆς γῆς, μετάμελον λαμβάνειν ὁ τύραννος συνεχῶς ἐπεβόα, εἰ βούλοιτο συγγνώμης τυχεῖν καὶ μὴ κακῶς ἀπολέσθαι. Ἡ δὲ οὔτε φωνὴν ἠφίει οὔτε στεναγμὸν οὔτε δάκρυον, ἀλλ' ὥσπερ ἑτέρου πάσχοντος οὕτω διέκειτο καὶ τὸν νοῦν εἶχε πρὸς Θεὸν κἀκείνῳ προσομιλεῖν ἐῴκει καὶ τὴν βοήθειαν παρ' ἐκείνου ἐπιζητεῖν,

---

255 ἐπὶ τῇ τῆς πίστεως πέτρᾳ: cf. Matth. 16.18 **259** ἀπηνήνατο - ἡ ψυχή μου: cf. Ps. 76.3

245 ὑποτυφωμένη M: ὑποτυφομένη D **250** μεγαλόφρων D: μεγαλόφρον M **251** τί σοι D: τίσι M **255** ἥδρασται D: ἤδρασται M **258** αὐτὴ D: αὐτῇ M **261** οὐχ αἱρήσεις D: οὐ χαιρήσεις M **264** τοίνυν D: τοίνειν M **265** μεθ' ὅσης D: μεθόσης M **265** εἰλικρινείας D: εἰλικρινείας M **268** τούτῳ D: τοῦτο M **268** οὔτε D: οὕτε M **270** ἠφίει D: ἡφίει M **270** οὔτε D: οὕτε M **270** οὔτε D: οὕτε M **270** τὸν D: τὸ M **271** κἀκείνῳ D: κακείνω M

τοῦ ταχινοῦ πρὸς ἀντίληψιν, τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς ἐπικουρίαν, τοῦ ὑπερασπίζοντος καὶ χεῖρα ὀρέγοντος τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτόν.

14. Ἐπεὶ δὲ ἡ τιμωρία ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐπιταθεῖσα νεκρωθῆναι τὴν μάρτυρα ἔδοξε, τοῖς μαστίζουσιν ὁ τύραννος ἀνεθῆναι ταύτην ἐκέλευσεν, οὐκ ἔλεος ταύτης λαβών, οὐ συμπάθειαν, οὔτε μὴν σπλάγχνα οἰκτιρμῶν - πῶς γὰρ ἀπηνὴς ὢν καὶ πρὸς τὸ κολάζειν θηρίου παντὸς ἀγριώτερος - ἀλλὰ θατέρου προσδοκῶν τοῖν δυοῖν ἐπιτεύξασθαι· καὶ γὰρ ὑπελάμβανεν ἢ λόγοις αὐτὴν τῆς ἐνστάσεως καθυφεῖναι πεῖσαι ἢ μὴ ἀπὸ πρώτης βασάνου ἀποθανοῦσαν πρὶν πολλαῖς τιμωρίαις προσομιλήσασαν οὕτω τῆς παρούσης ἀπαλλαγῆναι ζωῆς.

15. Τοιγάρτοι καὶ φυλακῇ ταύτην δίδωσι καὶ βραχύν τινα πρὸς διάσκεψιν χρόνον. Ἡ δὲ καθειρχθεῖσα τῶν συνήθων πρὸς Θεὸν εἴχετο εὐχῶν τὲ καὶ ψαλμωδιῶν, ἐν
f.220ᵛ συντετριμμένῃ καρδίᾳ και πνεύματι τα||πεινώσεως ἱλεουμένη τοῦτον, ὥστε πρὸς τοὺς προκειμένους ἀγῶνας δύναμιν χορηγῆσαι εἰς τὸ εὐψύχως τὸν τοῦ μαρτυρίου δίαυλον δυνηθῆναι διανύσαι καὶ πρὸς αἴσιον τέλος καταντῆσαι καὶ μὴ ἀποστοχῆσαι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀναδήσασθαι στέφανον. Οὕτως οὖν τὸν Θεὸν ἐξευμενισαμένῃ, εἰς δεξιὸν τέλος ἀπέβη ταύτῃ τὰ τῆς εὐχῆς· οὕτω γὰρ εὐεπήκοον τὸν ταύτης νυμφίον ἔσχε Χριστόν, ὡς καὶ τῶν πληγῶν καὶ τῶν μωλώπων τῇ τούτου δυνάμει ἀπαλλαγῆναι καὶ ὅλην ἀνθηρὰν καταστῆναι καὶ εὐψυχίαν ἀναλαβεῖν καὶ ἰσχυροτέραν γενέσθαι πρὸς τὰς μελλούσας ἐπάγεσθαι ταύτῃ κολάσεις.

16. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ παρθένος καὶ μάρτυς θαυμασίας τῆς ἀντιλήψεως ἔτυχε τοῦ Χριστοῦ· ὁ δέ γε δεισιδαίμων ἐκεῖνος δικαστὴς μεθ' ἡμέρας τινὰς συνδιασκεψάμενος μεθ' ὧν καὶ τὴν ἀρχὴν εἶχεν, εἰς ἐξέτασιν καὶ αὖθις ἐξάγει τῆς φυλακῆς καὶ τῷ οἰκείῳ παρίστησι βήματι. Ἡ δὴ καὶ κατενώπιον στᾶσα τοῦ ἀπηνοῦς δικαστοῦ, ὅλη φαιδρὰ καὶ ἔνδοξος τοῖς παροῦσιν ἐδείκνυτο, ὅλη χαρίεσσα, ὅλη ἀτεχνῶς ὑπερφυὴς καὶ τὴν ὄψιν περικαλλής. Οὕτως οὖν ἔχουσαν ὁ τύραννος ταύτην ἰδὼν ἐκπλήττεται μὲν τοῦ κάλλους αὐτὴν καὶ ἐν θαύματος λόγῳ ποιεῖται· καὶ μὴν δὴ καὶ οἱ συμπαρόντες οὕτω συνδιατίθενται, ὡς καὶ μὴ ὑπολογίζεσθαι μὴ ταύτην ἐκείνην εἶναι δοκεῖν τὴν διενεγκοῦσαν τὴν πικρὰν βάσανον. Ὅμως μέντοι τῆς ἐκπλήξεως ἀνενεγκὼν ὁ μωρόνους ἐκεῖνος δικαστὴς τοιάδε πρὸς τὴν

---

276 σπλάγχνα οἰκτιρμῶν: cf. Col. 3.12 **283** συντετριμμένη - ταπεινώσεως: cf. Ps. 33.19, 50.19 **285-286** τὸν τῆς δικαιοσύνης - στέφανον: cf. supra l. 29-30

272 ὑπερασπίζοντος D: ὑπερασπίζοντος M **275** ἀνεθῆναι D: ἀναιθῆναι M **276** οὔτε D: οὕτε M **278** ὑπελάμβανεν D: ὑπελάμνεν M **278** πρώτης D: πρώτοις M **279** ἀποθανοῦσαν M: ἀποθανεῖν D **281** post χρόνον lacunam false indicavit D **284** χορηγῆσαι D: χωρηγῆσαι M **285** δυνηθῆναι om. D **288** μωλώπων D: μολώπων M **297** λόγῳ D: λόγου M **297** μὴν D: μὲν M **297** μὴ del. D (fortasse recte)

300 μάρτυρα εἴρηκεν· «Τί τοῦτο, γῦναι; πολλήν σοι βλέπω τὴν λαμπρότητα μετὰ τὴν βάσανον γενομένην, οὐκ οἶδ' ὅθεν καὶ ὅπως. Λέγε τοίνυν αὐτὴ πῶς οὕτω ῥᾳδίως μεταβληθεῖσα πρὸς ἣν φαίνῃ κατέστης εὐπρέπειαν· καὶ γὰρ ὑπόνοιαν ὑμῖν δίδως ὑπολαμβάνειν μαγγανείαις σε τισὶ χρήσασθαι. Ἔπειτα δὲ λέγε καὶ εἰ μεταμέλειά τις ὑπεισῆλθε σοι εἰς τὸ ἀποθέσθαι μὲν τὴν πλάνην ὑφ' ἧς κατέχῃ, συνθέσθαι δὲ τῇ τοῦ βασιλέως ἀληθεστάτῃ θρησκείᾳ. Δύο καὶ
305 γάρ σοι τὰ κάλλιστα || ἔσται, εἰ τὸ ἀληθὲς ἐξείπῃς ἡμῖν, ἓν μέν, ὅτι τῶν μελλουσῶν σε
f.221 βασάνων ἐκδέχεσθαι ἐκφεύξῃ τὴν πεῖραν, δεύτερον δὲ ὅτι καὶ ὧν πολλάκις εἰρήκειν ἀγαθῶν ἐπιτεύξῃ». Οἷς ἡ μάρτυς προσσχοῦσα τὸν νοῦν, συνετῶς μάλα τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο· «Αὐτό σε, ὦ δικαστά, τὸ παρ' ἐμοῦ ζητεῖν τὸ ἀληθὲς μαθεῖν παρίστησι μηδέποτε κρεῖττον ἢ κάλλιον ἢ διανοηθῆναι ἢ καὶ εἰπεῖν. Λέγω γοῦν σοι, ὃ καὶ πολλάκις
310 ἀληθεύουσα εἴρηκα, ὅτι θεοσεβὴς ἐγὼ καὶ μόνῳ τῷ ζῶντι λατρεύω Θεῷ, μαγγανείαις δὲ οὐ γινώσκω· αὗται γὰρ τῶν ὑμετέρων εἰσὶ θεῶν· παρ' ὧν ὑμεῖς διενεργούμενοι καταλιμπάνετε μὲν τὸν ἀληθῆ Θεόν, αὐτοῖς δὲ ὅσα καὶ θεοῖς προσανέχετε».

17. Τούτων ὁ κάκιστος ἐκεῖνος δικαστὴς ἀκηκοώς, καίπερ τὸ ἀληθὲς μαθεῖν ἐπιζητῶν, μᾶλλον ὅλος ἐφωράθη τοῦ ψεύδους· οὐ γὰρ ἀπηύθυνε τὸν νοῦν πρὸς τὸ φέγγος
315 τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὡς τόξον στρεβλόν, πρὸς τὴν ἰδίαν μετεστράφη κακόνοιαν. Ἔδει μὲν γὰρ ἐκεῖνον μαθόντα τὸ ἀληθές, ἢ πιστεῦσαι καὶ τῆς οἰκείας μεταβαλέσθαι δυσσεβείας ἢ τὴν μάρτυρα ἐάσαι ἀπιέναι ὅποι καὶ βούλοιτο. Ὁ δὲ τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκε τῷ πονηρῷ διενεργούμενος δαίμονι, τὰ χαλεπώτατα δὲ τῇ μάρτυρι προσαπειλησάμενος καὶ τοῖς θυμοῖς ὥσπερ τις λέβης ἀνακαχλάσας καὶ ἥττων τοῦ πάθους γενόμενος, σφοδρῶς ἀνεβόα· «Πῶς
320 ταῦτα, ὦ γῦναι, πῶς ταῦτα λέγεις; ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἀποκρίνῃ· οὐ δέδοικας οὐδὲ τρέμεις, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ἐθέλεις κατατρυφᾶν ἡμερότητος καὶ τὸ τοῦ δικαστηρίου φιλάνθρωπον ἐξουθενεῖν. Ἢ οὐκ οἶσθα ὅτι δι' ἅπερ λέγεις παρ' ἡμῶν κολάζῃ καὶ ἔτι σε καὶ αὖθις κολάζειν βουλόμεθα; ἡμεῖς γὰρ καταλιπεῖν σε τὸν ἐσταυρωμένον καὶ τὰς μαγγανείας ὁμολογῆσαι καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀναγκάζομεν, σὺ δὲ τοὐναντίον ἅπαν ποιεῖς· καὶ γὰρ κρύπτεις μὲν
325 ταύτας, αυτὸν δὲ ἀνακηρύττεις καὶ Θεὸν ὁμολογεῖς ἄντικρυς».

f.221v **18.** Πρὸς ταῦτα ἡ μάρτυς συνετῶς ἅμα καὶ πεπαιδευμένως καὶ τῆς || ἐκείνης μεγαλονοίας ἀξίως ἀπεκρίνατο· «Ἥκιστά μοι δοκεῖς, ὦ δικαστά, εἰπεῖν τὸ ἀληθὲς ἐθέλειν

---

310 τῷ ζῶντι - Θεῷ: cf. Deut. 4.33, 5.26; II Reg. 17.36; Esther 8.12q; II Mach. 6.28; Osee 2.1; Dan. 4.22; Matth. 16.16; Hebr. 4.17 **315** ὡς τόξον - κακόνοιαν: cf. Ps. 77.57

300 γῦναι M: γύναι D **302-303** σε τισὶ M: σέ τισι D **303** ὑπεισῆλθε σοι M: ὑπεισῆλθέ σοι D **304** θρησκείᾳ D: θρησκείαν M **307** προσσχοῦσα D: προσχοῦσα M **308** Αὐτό σε D: αὐτός σε M **309** μηδέποτε D: μὴδέποτε M **311** ὑμετέρων D: ἡμετέρων M **314** ἀπηύθυνε: ἀπεύθυνε MD **317** ἐάσαι D: ἑάσαι M **320** γῦναι M: γύναι D **324** τοὐναντίον D: τοῦ ναντίον M **326** πεπαιδευμένως D: πεπαιδευμένος M

μαθεῖν ἢ παντελῶς ἀπηλλάχθαι τοῦ ψεύδους· ἀλλὰ τοῦ μὲν ὥσπέρ τινι ἀμβλυωπίᾳ πονηρᾷ συνισχημένος τὸ φῶς οὐκ ἐθέλεις ἰδεῖν, τοῦ δὲ ἀσπάζῃ τὸ σκότος καὶ μιγνύειν σπεύδεις τὰ
330 ἄμικτα, ἐμὲ μὲν ἀναγκάζων καταλιπεῖν τὸν ἕνα Θεὸν ἀψύχοις δὲ καὶ ἀναισθήτοις κτίσμασι τὴν θεϊκὴν ἀπονεῖμαι τιμήν, σὲ δὲ πείθων ὅλως ἰσχύσειν ἡμᾶς μεταπείσειν. Καίτοι γε ἔδει σε τῆς οἰκείας αἰσθέσθαι φύσεως, μᾶλλον δὲ τῆς κοινῆς, καὶ δι' αὐτῆς τὸν ταύτης ἐπιγνῶναι δημιουργόν, ὅτι διὰ ταύτην τὴν ὁρωμένην οὗτος ἐτεκτήνατο κτίσιν· καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἐκ ταύτης ἐθαυμαστώθη ἡ τοῦ ὄντως Θεοῦ γνῶσις. Σὺ δὲ τοσοῦτον ἀπέχεις τοῦ ἐπιγνῶναι τὸν
335 ὄντα Θεόν, ὅτι καὶ ἡμᾶς ἀναγκάζεις τῇ σῇ συνθέσθαι μανίᾳ· μαινομένων γὰρ οὐκ ἀπέοικας οὕτως τῆς ἀσεβείας ἀντιποιούμενος».

19. Ἐνταῦθα ὁ μιαρὸς σφοδρότερον κινηθείς, πρὸς τὸ κολάζειν καὶ αὖθις ἐχώρει. Κελεύει τοίνυν πρῶτον μὲν βουνεύροις ταύτης τὰς σάρκας καταξανθῆναι, ἔπειτα δὲ καὶ καλάμοις περιδεθεῖσαν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τούτοις πιεσθεῖσαν - πονηρὰ δέ τίς περσικὴ τοῦτο
340 βάσανος - ἐπὶ τοσοῦτον ἐλθεῖν, ὡς καὶ τὴν ψυχὴν ἀποβαλεῖν. Ἀλλ' ἡ δύναμις του Χριστοῦ ὑπὲρ οὗ καὶ ἀποθανεῖν εἵλετο καὶ αὖθις ταύτην ἐνδυναμοῦσα ἀνωτέραν ἐφύλαττε τῆς τοιαύτης κολάσεως. Ἐπεὶ δὲ ἱκανῶς ἐδόκει τῷ τυράννῳ τὴν βάσανον ἔχειν, λύειν μὲν τῶν πιεζόντων καλάμων, μεταφέρειν δὲ καὶ αὖθις πρὸς τὴν φρουρὰν ὥσπέρ τινα ἄψυχον φόρτον βασταζομένην ἐκέλευε.

345 **20.** Ἀλλ' οὐκ ἠμέλει σου πάντως Θεός, ἀξιάγαστε μάρτυς, ἐφ' ὃν ἤλπισας καὶ οὗ τὸν ἔρωτα διηνεκῶς εἰς τὴν ψυχὴν ἔσχηκας. Καὶ πῶς γὰρ ἔμελλε φιλάνθρωπος ὢν καὶ τοὺς δοξάζοντας ἀντιδοξάζειν εἰδώς; παρῆν τοίνυν καὶ αὖθις ἀοράτως καὶ θεραπείας ὑπερφυοῦς
f.222 ταύτην ἠξίωσε· διὸ καὶ ὅλη τῆς θείας ἀπολαύσασα χά||ριτος φαιδροτέρα καὶ ὡραιοτέρα κατέστη καὶ τὴν ἐκείνου ἐδόξαζεν ἀκαταμάχητον δύναμιν· «Εὐλογῶ σε» λέγουσα «καὶ
350 δοξάζω τὸ ὄνομά σου, πολυύμνητε Κύριε· ὅτι ἐξήγαγες ἐκ τῶν ἀναγκῶν τὴν ψυχήν μου καὶ ἐρρύσω με ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν μου τῶν τὴν σὴν δόξαν ἀθετούντων καὶ τοῖς δαίμοσι ταύτην περιαπτόντων· καὶ νῦν φιλανθρωπότατε Κύριε, καὶ ἔτι μου πρόστηθι καὶ εἰς τέλος ἐνίσχυσόν με καταβαλεῖν τὸν ἐχθρὸν καὶ τῆς σῆς ἀξιωθῆναι χαρᾶς».

329-330 μιγνύειν - ἄμικτα: cf. Karathanasis, 93 **334** ἐθαυμαστώθη - γνῶσις: cf. Ps. 138.6 **334-335** τὸν ὄντα Θεὸν: cf. supra l. 169, 210 **346-347** τοὺς δοξάζοντας ἀντιδοξάζειν: cf. I Reg. 2.30 **350** ἐξήγαγες - ψηχήν μου: cf. Ps. 30.8 **351** ἐρρύσω - ἐχθρῶν μου: cf. Jud. 6.9, 9.17; II Esd. 8.31; Ps. 17.1

328 ὥσπέρ τινι M: ὥσπερ τινί D **329** τὸ σκότος D: τοῦ σκότους M **334** ἐθαυμαστώθη D: ἐθαυμαστώθι M **336** οὕτως M: οὕτω D **338** Κελεύει D: καὶ λεύει M **339** δέ τις D: δε τίς M **339** περσικὴ D: περσικῆ M **342** τυράννῳ D: τυράνῳ M **343** ὥσπέρ τινα M: ὥσπερ τινὰ D **345** ἠμέλει D: ημέλει M **346** διηνεκῶς D: διηνεκὼς M **349** ἐδόξαζεν D: ἐδοξάζεν M **351** ἀθετούντων D: ἀθετούντω M

21. Οὕτως οὖν τῆς θείας μάρτυρος εὐχομένης καὶ τὸν ἁπάντων δοξαζούσης Θεόν, ἤδη τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος ταύτην ἀποθανεῖν ὁ δικάζων < ... > ἔδοξε μὲν αὐτῷ ἔξω που τῆς πόλεως ῥίψαι ταύτην βορὰν τοῖς κυσὶ καὶ πρὸς τοῦτο τοὺς δημίους προσέταττεν. Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ ὑγιῆ ταύτην εὑρόντες καὶ ὅλην φαιδρὰν καὶ τοῦ θείου προσώπου φῶς ἀπαστράπτουσαν, μετ' αἰδοῦς καὶ ἐκπλήξεως πρὸς τὸν δικάζοντα ἤγαγον. Ὁ δὲ ταύτην ἰδὼν καὶ ὡς εἰκὸς ἐκπλαγείς, τῷ οἰκείῳ βήματι καὶ αὖθις ταύτην παρίστησιν, οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν μάγων συνέδρους ποιούμενος· καὶ γὰρ ὑπελάμβανε πρότερον ἐν τοῖς ζῶσι μὴ εἶναι· εἰ δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλὰ μὴ μέντοι καὶ ὅλως δύνασθαι κινεῖσθαι. Ἐδόκει γοῦν αὐτῷ παράδοξον τὸ πραχθὲν καὶ φυσικῆς ἀνώτερον πάσης δυνάμεως καὶ ὅπως ἔχει ἀκριβέστερον κατεμάνθανε. Καὶ τοίνυν ἐν θαύματος λόγῳ ταύτην ἐποιεῖτο· ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς οἰκείους ὤμνυ θεούς, ὡς ἐκείνους εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ παραδόξως οὕτω συμβαίνειν τῇ μάρτυρι θεραπείας ἀξιοῦσθαι, ὡς καὶ τῶν ὑγιαινόντων κρειττόνως ἔχειν ὁρᾶσθαι ἢ εἰ μὴ τοῦτο, γοητείαις τισὶ καὶ περιεργίαις πρὸς ὃ φαίνεται μεταβάλλεσθαι. Πρὸς ἅπερ εἶπεν ἂν ὁ τῆς ἀληθείας πρὸς αὐτὸν λόγος· «Ψευδεῖς τὰς δόξας τοῦ σοῦ νοὸς ἡ ματαιότης κέκτηται, μάταιε. Τῆς γὰρ ἀληθοῦς δόξης ἡ πλάνη σε τοῦ ψεύδους μακράν που ἀπεσκοράκισεν· οὔτε γὰρ ἀναισθήτων στοιχείων τοῦτο οὔτε περιεργιῶν ἢ μαγγανειῶν, ἀλλὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ ἔργον τοῦ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα καλοῦντος καὶ ζωὴν τοῖς πᾶσι παρέχοντος».

22. Ἀλλ' ὁ μὲν τῆς ἀληθείας λόγος οὕτως. Ὁ δὲ πόθεν ἂν ἀλλαχόθεν εἰ μὴ ἐκ τῶν f.222v ἀναισθήτων αὐτοῦ || θεῶν ὅμοιος ἐκείνοις σχεδὸν ὢν ὡρμήθη ἑτεράττα ἢ ἐννοῆσαι ἢ εἰπεῖν τῆς ἀληθείας ἐχόμενα, εἰ μὴ τὰ τῇ ἀναισθησίᾳ ἐκείνου προσήκοντα; Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἐπὶ τοῖς ὁρωμένοις εἶχε καὶ οἱ συμπαρόντες αὐτῷ. Ἡ δὲ μάρτυς οὕτως αὐτοὺς ἔχοντας καθορῶσα, καὶ τὴν γλῶτταν κινήσασα, ἐκεῖνα πάντως ἐφθέγξατο, ἅπερ ὁ τὸν θεῖον ταύτης κινῶν νοῦν ἡ αὐτοσοφία Χριστὸς ἐδωρήσατο· αὐτὸς γὰρ ἐπηγγείλατο λόγον καὶ σοφίαν διδόναι, ἡνίκα πρὸς ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς ἀχθήσονται οἱ τῆς πρὸς ἐκεῖνον πίστεως ἐχόμενοι· οἷς οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν πάντες οἱ ἀντικείμενοι· ὃ δῆτα, καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας γέγονε τηνικαῦτα.

---

369 τοῦ ζῶντος - Θεοῦ: cf. supra l. 310 **369-370** τὰ μὴ ὄντα - καλοῦντος: cf. Rom. 4.17 **376-378** αὐτὸς γὰρ - ἀντικείμενοι: cf. Matth. 21.12-15

354 ἁπάντων D: ἀπάντων M **355** post δικάζων lacunam statuit D **356** ῥίψαι M: ῥῖψαι D **356** βορὰν D: βορρὰν M **358** αἰδοῦς D: αἰδοὺς M **362** ἀνώτερον D: ἀνώτερὸν M **363** ταύτην D: ταύτης M **364** τοῦ D: τὸ M **366** μεταβάλλεσθαι D: μεταβάλλεσθε M **366** ἅπερ M: ἅπερ D **367** ἀληθοῦς D: ἀληθοὺς M **368** οὔτε D: οὔτε M **369** οὔτε D: οὔτε M **372** ἀναισθήτων D: ἀνεσθήτων M **372** ἑτεράττα: ἑτεράττα M, ἕτερ' ἄττα D **375** τὸν D: τῶν M

380 **23.** «Ἐμοὶ μέν», ἔφησεν, «ὦ δικαστά, ἔπεισι θαυμάζειν ὅπως ἑκὼν τῆς ἀληθείας ἐκπίπτειν ἐθέλεις καὶ ἀπιστεῖν ἐπὶ τοῖς οὕτω καὶ τυφλῷ τὸ τοῦ λόγου δήλοις τυγχάνουσι, καὶ ταῦτα ἑαυτὸν σοφὸν οἰόμενος καὶ τῶν πολλῶν ἀμείνω τὴν γνῶσιν κεκτῆσθαι, ὡς καὶ τὴν τῶν μεταρσίων εἰδέναι φύσιν καὶ ἑτέρων δήπου πολλῶν ἀδήλων ὄντων. Εἶτα, ἐν μὲν τοῖς τοιούτοις οἴει εὐδοκιμεῖν, ἐν δὲ τοῖς ἀληθέσι καὶ φανεροῖς τὸν ἀγνοοῦντα ὑποκρίνῃ; ἢ οὐχ'
385 ὁρᾷς ἐν ἐμοὶ τὸν ἐμὸν ἐνεργοῦντα Χριστόν, ἀλλ' ἡλίῳ καὶ πυρὶ καὶ γοητείαις κάθῃ περιάπτων τὴν ἐν ἐμοὶ φαινομένην θείαν ἰσχύν; ἄπαγε τῆς τοιαύτης ἐρεσχελίας· μὴ τοῦτο οἴου, τὸ τῷ ψεύδει περικαλύπτειν τὸ τῆς ἀληθείας φῶς. Τὸ μὲν γὰρ σὸν ψεῦδος μακρὰν ἀπελήλαται, τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας ἀληθείας φῶς τοῖς βουλομένοις πάρεστι καθορᾶν. Ποῦ γάρ σοι τῶν μαστίγων οἱ μώλωπες, ποῦ τῶν ῥαβδισμῶν αἱ πληγαί, ποῦ τῶν αἱμάτων οἱ ῥύακες,
390 ποῦ τῶν ἄρθρων καὶ τῶν συνδέσμων καὶ τῶν ἰνῶν αἱ παραλύσεις καὶ συντριβαί; πάντα οἴχεται, πάντα ἠφάνισται, τῆς κρείττονος δυνάμεως καὶ θεϊκῆς ἐπιλαμψάσης ἡμῖν. Εἰ μὲν οὖν ἐθέλεις, πρόσιθι τῇ ἀληθείᾳ, τὸ τῆς πλάνης σκότος μακρὰν ἀποθέμενος· εἰ δ' οὖν, αὐτὸς
f.223 μὲν τῶν οἰκείων ἔργων ἔχου, παρ' ὧν πάντως || τὰ ἔσχατα πείσῃ, ἀλλὰ μὴ ὀργίζου, ἡνίκα γυμνὸς καὶ τετραχηλισμένος ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ στήσῃ βήματος καὶ τοὺς
395 λόγους ὑφέξεις οὐ μόνον ὧν διεπράξω κακῶν, ἀλλὰ καὶ ὧν εἰς τοὺς εὐσεβοῦντας εἰργάσω δεινῶν· καί σε τὸ μὴ σβεννύμενον αἰώνιον ἐκδέξεται πῦρ, ὡς μὴ ἐθελήσαντα ἐπιγνῶναι τὸν ὄντως Θεόν, καὶ ἀποστῆναι τοῦ φθαρτοῦ καὶ ἀναισθήτου πυρός».

24. Τούτων ἀκούσας ὁ παράφρων ἐκεῖνος καὶ βδελυρὸς καὶ μὴ ἐνεγκὼν τὴν τῶν λόγων ἀλήθειαν, μᾶλλον δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, πρὸς τὸ κολάζειν καὶ αὖθις ἐχώρει τὴν
400 μάρτυρα, ὥσπερ ἐπίτηδες τῆς οἰκείας μανίας ἀντιποιούμενος, κάλαμος ὥσπερ πρὸς πῦρ ἢ κατὰ πρανοῦς ὥσπερ ῥύαξ φερόμενος. Ἀμέλει τοι καὶ μικροῦ καὶ αὐτοχειρὶ τιμωρεῖσθαι ἠπείγετο τὴν ἁγίαν· ὅμως μέντοι ἔκ τε τοῦ οἰκείου ἀξιώματος κωλυθείς, ταύτην καὶ αὖθις παραδίδωσι τοῖς δημίοις καὶ καινοτέραν προστάττει κόλασιν εἰς τιμωρίαν ταύτης εὑρεῖν.

---

381 τυφλῷ - τυγχάνουσι: cf. CPaG, II, 156,176 **385** ἐν ἐμοὶ - Χριστὸν: cf. Gal. 2.20 **387** τὸ τῆς ἀληθείας φῶς: cf. Ioan. 3.21 **388** ἡμετέρας - φῶς: cf. supra l. 387 **396** τὸ μὴ σβεννύμενον - πῦρ: cf. Matth. 25.41 **394** γυμνὸς καὶ τετραχηλισμένος: cf. Hebr. 4.13 **394** ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ - βήματος: cf. Rom. 14.10 **396-397** τὸν ὄντως Θεὸν: cf. supra l. 169, 210, 334-335 **400-401** κάλαμος - κατὰ πρανοῦς: cf. Greg. Naz., or. 23 PG 35, 1152.24-25

385 γοητείαις D: γοητείας M **387** ψεύδει D: ψεῦδος M **387** ψεῦδος D: ψεύδος M **391** κρείττονος D: κρείττων M **395** μόνον D: μόνως M **396** ἐκδέξεται D: ἐκδόξεται M **397** ἀναισθήτου D: ἀνεσθήτου M **398** τούτων D: τοῦτων M **398** παράφρων D: παράφρον M **398** ἐνεγκὼν D: ἐνεγκῶν M **400** κάλαμος D: κάλαμως M **401** κατὰ πρανοῦς D: καταπρανοῦς M **401** ῥύαξ D: ρύαξ M **402** ἠπείγετο D: ἠπείγετο M

25. Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν; οἱ πονηροὶ καὶ πρόχειροι πρὸς τὸ κολάζειν καὶ τοῖς σφετέροις
405 ἀμύνειν θεοῖς, φοβερὰν καὶ πικρὰν τὴν βάσανον ἐξευρίσκουσι· φακέλοις γὰρ χαλκοῖς ὅλον τὸ σῶμα περιλαβόντες συνθλάττουσι μὲν ἐντεῦθεν τῆς σαρκὸς τὴν διάπλασιν, συντρίβουσι δὲ τὰ ὀστᾶ καὶ ἰσχυρῶς ὅλου τοῦ σώματος τὴν ἁρμονίαν πιέζουσιν, ὡς μηδέ τι μέρος τούτου ὅλως τῆς βασάνου ἐκτὸς εὑρεθῆναι. Οἶδ' ὅτι καὶ οἱ παρόντες ἐκεῖσε ἔπαθον ἂν τὰς ψυχὰς καὶ οὐδὲ τῶν νῦν ἀκουόντων ἐκτὸς πάθους γένοιντ' ἂν αἱ ψυχαί. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ μάρτυς, ὡς
410 ἐγῷμαι, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ τῆς ἀληθείας παρίστησι φῶς, ἀγεννές τι καὶ ἄνανδρον ἔπαθεν, ἀλλ' ἐρρωμένην μὲν ἔφερε τὴν ψυχήν, εἰ καὶ τὸ σῶμα κατάκοπος ἦν· τὸν δὲ νοῦν ἀνῆγε πρὸς τὸν Θεόν. Χεῖρας γὰρ ἐπαίρειν οὐκ ἦν οὐδ' ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ σκαιοῦ πιεζομένη καὶ ὀλεθρίου ἐκεῖνου μηχανήματος· ἐπεκαλεῖτο δὲ τὸν Θεὸν ἀοράτως αὐτῆς ἐπιλαβέσθαι καὶ
f.223v κουφίσαι || τῶν ὀδυνῶν καὶ τῆς τοιαύτης ἀνωτέραν δεῖξαι βασάνου· καὶ θαυμαστὸν
415 ἐντεῦθεν φανῆναι καὶ Θεὸν ἀληθῆ κηρυχθῆναι· καί τινας πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας βλέψαι φῶς· ὃ δῆτα κατ' εὐχὴν ἀπηντήκει τῇ μάρτυρι.

26. Λύεται μὲν γὰρ αἴφνης - τῆς θαυμαστῆς σου, Χριστέ, δυνάμεως - δεσμοῦ τοῦ πιέζοντος· ἀνίσταται δὲ καὶ τοῖς πᾶσιν ὑγιὴς καὶ φαιδρὰ καθορᾶται. Ἐντεῦθεν ηὐχαρίστει τῷ σεσωκότι Θεῷ· «Εὐχαριστῶ σοι», λέγουσα, «ποιητὰ τῶν ὅλων καὶ δημιουργέ· ὅτι καὶ αὖθις
420 ἐκ θανάτου ἐρρύσω μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν θαυμαστήν σου ἐδείξω δυναστείαν ἐν ἐμοί. Καὶ ἔτι, ἀγαθότατε, εἰς τέλος ἀντιλαβοῦ καὶ ἐνίσχυσον τὸν τῆς ἐμῆς ἀθλήσεως τελειῶσαι δρόμον καὶ πρὸς σὲ καταπαῦσαι τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ ἐπέραστον».

27. Οὕτω τῆς μάρτυρος εὐχομένης καὶ τὸν τῶν ὅλων ὑμνούσης καὶ δυσωπούσης Θεόν, συναρπάζεται τοῖς δημίοις καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀσεβείας ἀνδράποδον, τὸν πονηρὸν καὶ
425 αὖθις φημὶ δικαστήν, ἄγεται. Καὶ ὃς ταύτην ἰδὼν τοῦ ὁρωμένου μόνον ἐγένετο, καίτοι γε καὶ πρὸς τὸ νοούμενον ἔδει διαβλέψαι καὶ ἐπιγνῶναι ὥσπερ τὴν φύσιν τοῦ σώματος ὑγιαίνουσαν, οὕτω καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἥτις ἀοράτως καὶ τὸ θαῦμα ἐνήργησε· καὶ ἀποθέσθαι μὲν τὸ δυσσεβὲς φρόνημα, ἑλέσθαι δὲ τὸ σεβασθῆναι τὸν ὄντα Θεόν. Ὁ δὲ πολλοῦ γε καὶ δεῖ μάταιος ὢν καὶ ταῖς ματαιότησι συνισχημένος τοῦ ψεύδους, ὅθεν καὶ
430 μᾶλλον ἐπιπλέον ἐγίνετο τῆς κακίας ἤπερ τῆς ἀληθείας· διὸ καὶ πῇ μὲν ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐλεγχόμενος ἐπειρᾶτο καὶ ἄκων ταύτην ὁμολογεῖν, πῇ δὲ ὑπὸ τῆς ἀνοίας κρατούμενος καθῆστο ἀμηχανῶν.

---

410 τὸ τῆς ἀληθείας - φῶς: cf. supra l. 387, 388 **415** τὸ τῆς ἀληθείας - φῶς: cf. supra l. 387, 388, 410 **420** ἐκ θανάτου - ψυχὴν: cf. Ps. 55.14 **420** τὴν θαυμαστὴν - δυναστείαν: cf. Eccl. 43.29 **422** πρὸς σὲ - ζωὴν: cf. Ioan. 5.20, 14.5 **428** τὸν ὄντα Θεὸν: cf. supra l. 169, 210, 334-335, 396-397

404 καὶ τοῖς D: καῖ τοῖς M **404** σφετέροις D: φετέροις M **405** ἀμύνειν D: ἀμνύειν M **405** φακέλοις MD: sic M pro φραγέλοις vel φραγελίοις **407** ἁρμονίαν D: ἀρμονίαν M **407** μηδέ τι D: μὴ δέ τι M **409** νῦν D: νοῦν M **409** γένοιντ' ἂν D: γένοιτ ἂν M **410** ἀγεννές D: ἀγενές M **411** ἐρρωμένην D: ἐρωμένην M **414** ὀδυνῶν D: ὁδυνῶν M **417** αἴφνης D: αἵφνης M **422** ἐπέραστον D: ἐπάραστον M **430** ἐπιπλέον M: ἐπὶ πλέον D

28. Εἶτ’ αὖθις ἀναλαμβάνων ἑαυτόν· «Εἰπέ μοι», ἔλεγε πρὸς τὴν μάρτυρα, «πῶς ταῦτα ποιεῖς, ὦ γῦναι, καὶ αἴφνης τῶν πληγῶν μεταβάλλῃ καὶ ῥᾳδίως οὕτως ὑγιαίνουσα
435 φαίνῃ καὶ πάντας ἐκπλήττεις· ναὶ δὴ μὰ τοὺς Θεοὺς καὶ ἐμὲ δήπου τὸν ἔμφρονα νοῦν ἔχοντα, ὡς μικροῦ με μηδὲ δύνασθαι ἐσκέφθαι, πῶς σοι συμβαίνει τὸ μετεστράφθαι οὕτω
f.224 ῥᾳδίως ἀπὸ τῶν χειρόνων || πρὸς τὰ βελτίω. Εἰ οὖν θελήσεις τὸ ἀληθὲς ἡμῖν ἐξειπεῖν καὶ ἀφελέσθαι τὼν ἡμετέρων ψυχῶν τὸ περὶ αὐτὸ ἐσφάλθαι, χάρις ἔσται σοι παρ’ ἡμῖν, μᾶλλον δὲ παρά τε βασιλεῖ καὶ αὐτοῖς δήπου τοῖς θεοῖς· εἰ δ’ οὖν, ἐπεὶ οὐ δυνατόν μοι, ὥς γε ὁρῶ,
440 ἐξ ὧν ἐργάζῃ μήτε μὴν πεῖσαι σε μεταβαλέσθαι, μήτε μὴν ἐξαρκεῖν με κολάσεις ἐπινοεῖν, τῇ τελευταίᾳ τιμωρίᾳ, τῷ θανάτῳ σε παραδώσω· τυχὸν γὰρ ἂν οὕτως ἡμῖν συμβαίη ἀπηλλάχθαι σου τῶν τε ἐπινοιῶν καὶ μαγγανειῶν. Καίτοι γε δέδοικα καὶ οὕτω μὴ περιεργείαις τισὶ χρησαμένη, ζῶσα καὶ αὖθις ὀφθήσῃ καὶ τοὺς πλείους ἐντεῦθεν ἐξαπατήσεις».

445 **29.** Οὕτω μὲν οὖν ὁ κατάρατος ἀστρολόγος ἐκεῖνος τοῖς οἰκείοις διενεργούμενος δαίμοσι φλύαρός τις εἶναι ἐξ ὧν ἔλεγεν ἐγνωρίζετο, ἐπείπερ πολλάκις οὐ μόνον ἑωράκει, ἀλλὰ καὶ ἠκηκόει τῆς μάρτυρος περὶ τῶν τοιούτων ποιουμένης τὴν ἀπολογίαν, ὥστε οὔτε μαθεῖν οὔτε ἐπιγνῶναι ἕνεκά γε τὸ ἀληθὲς προὐβάλετο τὴν ἐρώτησιν, ἀλλ’ ἐπαπορῶν ἐφ’ οἷς οὐκ ἠδύνατο ἐπιτυχεῖν, ὥσπερ ἐν κύκλοις τισὶν ἑαυτὸν συστρέφων, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν
450 αὐτῶν διηρώτα. Ἡ δέ γε καλλιπάρθενος μάρτυς· «Τί πλειστάκις περὶ τῶν αὐτῶν ἐρωτᾷς, ἀσυνείδητος ὢν καὶ μὴ θέλων τὸ ἀληθὲς συνιδεῖν; οὔτε γὰρ διὰ τὸ μαθεῖν προβάλλῃ τὸ ἀγνοεῖν οὔτε διὰ τὸ ἐπιγνῶναι τὸ ἀληθὲς ἐρωτᾷς, ἀλλ’ ὥσπερ ἐθέλεις λαβὰς λαμβάνειν πρὸς τὸ τιμωρεῖσθαι ἡμᾶς καὶ τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν συνιστᾶν· ἐπεὶ πολλάκις ἔγνως τὴν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ δύναμιν, ἐφ’ οἷς σὺ μὲν ὠμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἡμᾶς ἐτιμωρήσω, ἐκεῖνος δὲ
455 εὐεργετῶν οὐ διέλιπεν, ὡς καὶ πᾶσαν πρόφασιν τῆς σῆς κακομηχάνου ψυχῆς ἀφαιρεῖσθαι. Ἢ τίνα γὰρ λόγον ἔχειν δοκεῖς ἐμὲ ὑπολαμβάνειν ἐν δεσμοῖς οὖσαν καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχουσαν μαγγανείαις ἢ περιεργίαις ἀποτίθεσθαι μὲν τοῦ σώματος τὰς πληγάς, ἐπενδύεσθαι δὲ τὸ ὑγιαίνειν ἐξαίφνης καὶ κρείττω φαίνεσθαι ἤπερ καὶ πρότερον; ποίει

---

434 γῦναι M: γύναι D **436** μηδὲ D: μὴδε M **440** ἐξ ὧν D: ἐξῶν M **440** πεῖσαι σε M: πεῖσαί σε D **441** τῷ θανάτῳ σε D: τῷ θανατώ σε M **441** παραδώσω D: παραδόσω M **442** μὴ: μοι MD **447** ἠκηκόει D: ἡκηκόει M **447** οὔτε D: οὕτε M **448** οὔτε D: οὕτε M **448** προὐβάλετο M: προυβάλετο D **449** ἑαυτὸν D: ἐαυτὸν M **451** οὔτε D: οὕτε M **452** οὔτε D: οὕτε M **456** ἀνήκεστα D: ἀνείκεστα M

f.224v τοίνυν ὃ βούλει, ἐπεί γε, ὡς ὁρῶ, ἑκὼν τυφλώττων τυγχάνεις. Ἐπεὶ τίνα εὐεργεσίαν αὐτὸς ||
460 πρὸς τῶν σῶν λαμβάνεις θεῶν, ὥσπερ ἄρα ἐμὲ ὁρᾷς πρὸς τοῦ ἐμοῦ εὐεργετουμένην Χριστοῦ; τάχα γὰρ ἂν ἐγνωρίσαμέν σε εὐεργετούμενον παρ' αὐτῶν, εἴποιμεν ἂν ὅτι εἰκότως τῆς ἐκείνων ὑπεραγωνίζῃ δόξης. Πρόσελθε τοίνυν τῷ σῷ θεῷ καὶ ἔκτεινόν σου τὴν δεξιὰν καὶ πάντως οἶμαι γε λήψῃ εἰ μή τί γε ἄλλο, τὴν αὐτῆς ἀπώλειαν· εἰ δέ γε καὶ σεαυτὸν ἐμβαλεῖν βουληθείης, ταχὺ πάντως τροφὴ ἐκείνῳ γενήσῃ καὶ τὴν ἀμοιβὴν
465 πάντως ἕξεις ἀξίαν τοῦ σοῦ θεοῦ. Πῶς οὖν τῷ τοιοῦτῳ φθαρτικῷ πυρὶ ὅσα καὶ θεῷ προσανέχεις καὶ ταῦτα ἐν καλῷ σοι διϊσχυρίζῃ ἑστάναι τὴν γνῶσιν; ἐμοὶ γάρ, ὡς πολλάκις εἰρήκειν, τὰ πάντα Χριστός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς καὶ Θεός, καὶ οὐκ ἄν ποτε τὸν ἐμὸν ἀρνηθείην δεσπότην καὶ Κύριον, κἂν δέῃ, εἰ οἷόν τε, μυρίους θανάτους ὑπὲρ τῆς δόξης ἐκείνου ἀποθανεῖν».

470 **30.** Ὑπολαβὼν δὲ ὁ δικαστής· «Ὁρᾷς», ἔφη, «ὦ γῦναι», ἐν πολλῷ θυμῷ, «ὁρᾷς ὅπως ἡμᾶς ἐρεθίζεις τῷ θανάτῳ σε τάχιον παραπέμψαι; καὶ γὰρ παρ' ἡμῶν ἡμέρως ἐρωτωμένη, θρασεῖς αὐτὴ τοὺς λόγους ποιῇ». «Οὐ θρασεῖς», ἔφη, «δικαστά», ἡ μάρτυς· «ἀλλ' ἀληθεῖς, εἰ καὶ αὐτὸς διαβάλλειν ἐθέλεις ἡμᾶς». «Πῶς οὖν», φησι, «διαβάλλω, γῦναι; αὐτὴ μὲν γὰρ τὴν οἰκείαν ἀγωνίζῃ συνιστᾶν δόξαν καὶ ὅλη ὑπὲρ ταύτης γίνῃ, τὰ δὲ ἡμέτερα
475 ἐξουθενεῖς καὶ τῷ τοῦ σοῦ Θεοῦ διϊσχυρίζῃ κολασθησομένους πυρί· καὶ ταῦτα οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλ' ὥσπερ ὀνειρώττουσα ἕτερόν τινα μέλλοντα αἰῶνα ἄδηλόν τε καὶ ἀφανῆ συνιστῶσα· κἀκεῖσε ἡμᾶς κολασθῆναι δεδίττῃ. Εἰ μὲν οὖν τὸν βαθὺν ὕπνον τῆς ἀνοίας ἀποτιναξαμένη καὶ τῆς τοιαύτης ὀνειρώξεως ἐκτὸς γενομένη προσελθοῦσα τοῖς θεοῖς θύσεις, εὖ ἄν ἕξεις πρὸς πάντα· εἰ δ' οὖν ὡς καὶ πολλάκις εἰρήκειν, τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ
480 παραπέμψω καὶ τότ' ἂν τυχὸν ἡμᾶς ἔτι μαθήσῃ ἀπειλεῖν καὶ κολάζειν». «Ὅτι μὲν οὖν», ἡ μάρτυς ἔφη πρὸς τὸν δικάζοντα, «εἰ μὴ τῆς πλάνης ἀπαλλαγῆναι θελήσειας καὶ τῆς σῆς
f.225 διανοίας τοὺς σοὺς θεοὺς ἀπο||πτύσειας καὶ τῷ μόνῳ ζῶντι προσελθεῖν Θεῷ, τῷ ἐμῷ δηλαδὴ Χριστῷ, εὐδοκήσειας, τὰ ἔσχατα πείσει καὶ δίκην δώσεις ἐν τῷ τῆς Γεέννης πυρί, δῆλον ἐκεῖθεν· ἀφ' ὧν καὶ γὰρ ἔγνως εἰς ἐμὲ θαυμασίων τῷ ἐμῷ τελεσθέντων Θεῷ τὸν ἐμὸν

---

482 ζῶντι προσελθεῖν Θεῷ: cf. supra l. 310, 369 **483** ἐν τῷ τῆς Γεέννης πυρὶ: cf. Matth. 5.22, 18.9, Marc. 9.43

459 ἑκὼν D: ἑκῶν M **461** ἐγνωρίσαμέν σε D: ἐγνωρίσαιμέν σε M **464** τὴν D: τὸν M **465** ἕξεις D: ἕξεις M **467** εἰρήκειν D: εἰρήκει M **468** οἷόν τε D: οἰόν τε M **470** ὦ D: ὧ M **470** γῦναι M: γύναι D **473** ἐθέλεις D: ἐθέλειν M **473** φησι M: φησί D **473** γῦναι M: γύναι D **474** ἡμέτερα D: ἡμέτερα M **475** τῷ D: τὸ M **478** γενομένη: γινομένη MD **479** εὖ D: εὖ M **479** ἕξεις D: ἕξεις M **480** τότ' ἂν D: τότ ἂν M **483** πείσει M: πείσῃ D **484** ὧν: ὦ M, ὧν D

485 συνίστημι λόγον. Ὁ γὰρ οὕτως εὐεργετῶν κἀντεῦθεν ἑαυτὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν παριστῶν, εὔδηλον δήπου ὅτι καὶ κολάζειν δύναται, κἂν ἐν τῷ παρόντι μακροθυμῶν φαίνηται, ἀγαθὸς ὢν καὶ πάντας ἐθέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὥσπερ ἄρα καὶ σὲ εἰ βουληθείης ἐπιγνῶναι τὸ ἀληθές· ἢ τί ἂν ἀπείρξῃ τὸν πάντα δυνάμενον δεηθείσης ἐμοῦ χάναι σοι τὴν γῆν καὶ πρὸς τὰ κατώτατά σε ταύτης διαβιβάσειν, ὥσπερ ἄρα
490 καὶ τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν παθεῖν ἐγκώκαμεν παρ' αὐτοῦ; τὸ δέ γέ με ἀποθανεῖν, κἂν μὴ αὐτὸς ἐπενέγκῃς, ἀλλ' ἡ φύσις πάντως ἐποίσει μοι, τοὺς οἰκείους νόμους φυλάττουσα· ὥστε κἂν αὐτὸς κἂν ἐκείνη τοῦτο ποιήσητε, τὸ ἐμοὶ ποθεινὸν πληρωθῆναι συμβήσεται· τοῦ γὰρ σώματος χωρισθεῖσα γενήσεται πάντως πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν ἐπανελθεῖν καὶ τῷ Θεῷ μου ἐντεῦθεν πάντως συνέσομαι καὶ τῆς παρ' ἐκείνου εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπολαῦσαι χαρᾶς».

495 **31.** Οὕτω μὲν οὖν ἡ καλλιπάρθενος μάρτυς μετὰ παρρησίας ἀκριβοῦς καὶ γνώμης εὐσεβοῦς τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν ἔμπροσθεν πάντων διαβεβαιωσαμένη, ὥσπέρ τις εἱστήκει ὀλυμπιονίκης, τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἐκδεχομένη παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τὸν ὑπερ ἐκείνου θάνατον ὑπομένουσα. Ἡ δέ γε φαύλη ψυχή, ὁ ἐναγὴς δικαστής, ὅσα καὶ βέλη εἰς τὴν ἀσύνετον καρδίαν τοὺς λόγους δεξάμενος, ἐξωγκοῦτο μὲν τῇ τῆς ἀλαζονείας
500 ἐπάρσει, ἐξεκαίετο δὲ τῷ θυμῷ καὶ πῦρ ἀποπάλλειν ἐδόκει τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ πρὸς τοὺς συνόντας συνεχῶς ἐπιστρεφόμενος, ἔλεγεν· «Ὁρᾶτε, ὦ παρόντες, τοῦ γυναίου τούτου τὸ ἀναιδές; ὁρᾶτε ὁπόσης μὲν τυγχάνει τῆς ἡμερότητος παρ' ἡμῶν, ὁπόσας δὲ ἡμῶν καταχέει
f.225v τὰς λοιδορίας || καὶ ἀντιρρητορεύειν πειρᾶται καὶ διδάσκειν καὶ μεταφέρειν πρὸς τὴν οἰκείαν θρησκείαν; τούτων δὲ πάντων οὐκ ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ εἰμὶ αἴτιος·
505 φιλανθρωπίᾳ γὰρ χρώμενος καὶ δι' ἡμερότητος καὶ συμπαθείας ἐθέλων τοῦ γραϊδίου τούτου περιγενέσθαι, ἐμπαίζομαί τε παρ' αὐτοῦ καὶ καταγελῶμαι. Ἀλλ' οὐ μὰ τὴν ἔφορον δίκην τῶν ἡμετέρων θεῶν τὴν ἐμὴν ἐκφύγῃς, γύναιον, ἐσχάτην ἀπόφασιν, ἀλλὰ τὸ ξίφος σοι πάντως ἐπιστομίσει τὴν γλῶτταν καὶ τότε γνώσει σαφῶς τὸν τῆς σῆς παραφροσύνης

---

487 πάντας - ἐλθεῖν: cf. I Tim. 2.4 **489-490** ὥσπερ - παρ' αὐτοῦ: cf. Num. 16.27-33, Ps. 105.17 **493** πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν: cf. supra l. 422 (ἀληθινὴ ζωή) **497** τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον: cf. supra l. 29-30, 285-286 **497** παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ: cf. II Tim. 4.8, II Mach. 12.6; Ps. 7.12, Ps. Sal. 9.2, 2.18 **499** εἰς τὴν ἀσύνετον καρδίαν: cf. Rom. 1.21

485 κἀντεῦθεν D: καντεῦθεν M **487** σωθῆναι D: σοθῆναι M **489** τὰ D: τα M **489** διαβιβάσειν: διαβιβάσειεν MD **490** δέ D: δὲ M **494** ἀπολαῦσαι M: ἀπολαύσομαι D **496** ἔμπροσθεν D: ἐμπροσθεν M **496** ὥσπέρ M: ὥσπερ D **498** ὁ D: ὀ M **502** ἀναιδὲς D: ἀνεδές M **503** ἀντιρρητορεύειν D: ἀντιρήτορεύειν M **504** εἰμὶ M: εἰμι D **507** ἡμετέρων scripsi: σφετέρων MD

καρπόν». «Εὐξαίμην ἄν», ἡ μάρτυς ἔφη, «τοῦτο μοι τάχιον γενέσθαι, καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον
510 ἐπανελθεῖν με δεσπότην». «Γενήσεταί σοι», φησὶν ὁ κάκιστος δικαστής. Καὶ τοῦτ' εἰπών, τοῖς δημίοις κελεύει λέγων· «Λάβετε ταύτην τῶν ἐμῶν μακρὰν ὀφθαλμῶν· οὐ γὰρ ὅλως ἀνέχομαι τοιαύτην οὖσαν ὁρᾶν· καὶ τῷ ξίφει τὴν ταύτης ἀφελέσθαι κεφαλήν, ἵν' οὕτω τὴν ἐσχάτην σιωπὴν σιωπήσασα οὐκ ἂν δυνηθείη κατά τε θεῶν καὶ βασιλέως καὶ ἡμῶν πολλὰ βλασφήμως φθέγγεσθαι».

515 **32.** Ταῦθ' ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος καὶ φονικὸς κελεύσας καὶ ἀναστάς, ᾤχετο κατῃσχυμένος καὶ ἡττημένος, ἐσχάτην ὀφλήσας αἰσχύνην, μὴ δυνηθεὶς περιγενέσθαι γηραιᾶς γυναικὸς καὶ πρὸς τὸ ἴδιον ἐπαγαγέσθαι βούλημά τε καὶ σέβασμα. Ἡ δὲ καλλιπάρθενος μάρτυς πρότερον μὲν τοὺς δημίους αἰτησαμένη δοῦναι καιρὸν πρὸς τὸ δεηθῆναι τοῦ ὄντως Θεοῦ καὶ λαβομένη, ηὔξατο ἵλεων γενόμενον τὸ ταύτης δεξάμενον
520 αἷμα, ἀνωτέραν μὲν γενέσθαι ποιῆσαι τῶν ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν τοῦ σκότους καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης τυχεῖν ἀξιῶσαι· ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς τηνικαῦτα πειραζομένοις χριστιανοῖς ἄνεσιν παρασχεῖν καὶ πάσης αὐτοὺς ἐξελέσθαι δυσχερείας τὲ καὶ κακώσεως· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ οὖσι καὶ αὐτὸν προσκυνοῦσι καὶ μόνον Θεὸν γινώσκουσι καὶ λατρεύουσι. Καὶ οὕτω μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπὶ τοῖς παρελθοῦσιν ἀγῶσι τὴν τελευταίαν
525 δεξαμένη πληγήν, τὸν τῆς ἀθλήσεως ἀνεδήσατο στέφανον. Καὶ οὕτω χερσὶν ἀγγέλων τὸ
f.226 ταύτης θεῖον πνεῦμα πρὸς τὸν || πατέρα τῶν φώτων ἀνηνέχθη Θεόν, χοροῖς ἀγγέλων τὲ καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων συνεσόμενον καὶ τοῦ ἀκροτάτου ἀπολαύειν τῶν ἐφετῶν.

33. Τὸ δέ γε θεῖον καὶ πολύαθλον ταύτης σῶμα μετά γε τὴν ἐκτομὴν τῆς τιμίας
530 κεφαλῆς χριστιανοί τινες ἀνελόμενοι κἀκείνην αὖθις αὐτῷ συναρμόσαντες, ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ κατέθεσαν. Ὑπερφυῆ δέ τινα καὶ θαύματος ἄξια ἐκτμηθείσης τῆς ἱερᾶς παρηκολούθησε κεφαλῆς. Τὸ καταρρεῦσαν θεῖον αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς ἤρδευσε μὲν τὴν γῆν καὶ ὥσπερ σπόγγον διέθηκε· τοὺς δέ γε παρόντας καὶ ὁρῶντας τρόμος εἷλε καὶ συνεκλόνησεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὁ ἀήρ, εὐωδίας ἐπληρώθη ξένης καὶ θαυμαστῆς· ὁ δέ γε

---

519 ὄντως Θεοῦ: cf. supra l. 169, 210, 334-335, 396-397, 428 **520** τῶν ἀρχῶν - σκότους: cf. Ephes. 6.12 **525** τὸν τῆς ἀθλήσεως - στέφανον: cf. II Tim. 2.5 **525** χερσὶν ἀγγέλων: cf. Jer. 34.3 **526** πρὸς τον πατέρα τῶν φώτων: cf. Jac. 1.17

509 τοῦτο μοι M: τοῦτό μοι D **512** ἀφελέσθαι M: ἀφέλεσθε D **512** ἵν' D: ἵν M **515** φονικὸς D: φονηκός M **516** κατῃσχυμένος M: κατῃσχυμμένος D **517** ἴδιον D: ἴδιον M **518** τὸ D: το M **519** ηὔξατο D: ηὐξατο M **520** ποιῆσαι D: ποιῆσοι M **521** ἀξιῶσαι D: ἀξιῶσει M **522** τὲ M: τε D **523** οὖσι D: οὖσι M **526** τὲ M: τε D **527** ἀπολαύειν M: ἀπολαύει D **529** δέ γε D: δὲ γε M

535 ἥλιος ἄνωθεν, ὥσπερ ἐπιστυγνάσας τῇ μαρτυρικῇ καὶ θείᾳ σφαγῇ ἐφ' ἱκαναῖς ταῖς ὥραις τὰς ἰδίας ἀκτίνας ἀπέκρυψε, καὶ ἔτι γε μὴν ἐπαύξων τὴν στυγνότητα ζόφον περιεβάλετο. Οὕτως οἶδε δοξάζειν Θεὸς τοὺς αὐτὸν δοξάζειν προῃρημένους.

34. Ἡ μὲν οὖν καλλίνικος μάρτυς Ἴα οὕτω ξένως καὶ ὑπερφυῶς βιώσασα, ὥσπερ ὁ λόγος ὑπέγραψε, καὶ οὕτω τὸν τῆς ἀθλήσεως δρόμον τελέσασα καὶ τοὺς ὁρατοὺς καὶ
540 ἀοράτους ἐντεῦθεν ἐχθροὺς καταισχύνασα καὶ μετὰ τελευτὴν πολλοῖς τοῖς τῶν ἰαμάτων χαρίσμασι δοξασθεῖσα πρὸς τοῦ Θεοῦ, οὕτω πρὸς ἣν ἐπόθει ἐπανῆλθε ζωήν. Μεθ' ὕστερον δὲ παρά του τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἡνίκα ἡ πυρκαϊὰ μὲν ἐσβέσθη τῆς ἀσεβείας τῇ δυνάμει Χριστοῦ, τὸ τῆς εὐσεβείας δὲ ηὔγασε φῶς, πρὸς τὴν ὀλβιωτάτην ἀνεκομίσθη Κωνσταντινούπολιν τὸ ταύτης πολύαθλον λείψανον· καὶ ναὸς αὐτῷ ἱδρύνθη περικαλλὴς καὶ
545 ἐν αὐτῷ κατετέθη, πολλὰς τῶν ἰαμάτων τοῖς αὐτῷ προσερχομένοις πιστῶς χάριτας ἀναβλύζον. Ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς ἡ πόλις ἑάλω τοῖς Ἰταλοῖς, Ἀλεξίου μέν, οὗ ἐπώνυμον Ἄγγελος, τηνικαῦτα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπειλημμένου ἀρχῆς, τὸν ἴδιον δὲ ἀδελφὸν Ἰσαάκιον ταύτης ἐξοστρακίσαντος, ἅπαν μὲν τὸ κάλλος ἀπέσβη τῆς πόλεως, ὅσον ἐν οἴκοις λαμπροῖς, ὅσον ἐν οἴκοις ἱεροῖς, ὅσον ἐν εὐαγέσι σεμνείοις, σὺν τούτοις πᾶσι καὶ
550 τὸ ἱερὸν τέμενος τῆς μάρτυρος Ἴας διαφθαρέν, ἐπὶ τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ τὸ θεῖον ταύτης
f.226v λείψανον μετετέθη, || ἡνίκα καὶ αὖθις Θεὸς τοῖς Ῥωμαίοις τὴν πόλιν ἀπέδωκεν, ὅσα καὶ σπαράκτας κόρακας ταύτης ἐκδιώξας τοὺς Ἰταλούς, τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ κατέχοντος τὰς ἡνίας. Τούτου δὲ τῆς βασιλείας διάδοχος, οὔμενουν τῆς γνώμης καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον σέβας δόξης, γέγονεν υἱὸς ὁ μεγακλεὴς καὶ μέγας
555 Ἀνδρόνικος, τὸ τῆς εὐσεβείας ὡραιότατον στήριγμα, τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀσφαλέστατον καὶ περικαλλὲς ἑδραίωμα, τὸ πάσης ἀρετῆς καὶ καλοκἀγαθίας περίδοξον ἄκουσμα.

35. Τηνικαῦτα τοίνυν καὶ ὁ παρὼν τῇ θείᾳ μάρτυρι λόγος ἐγράφη, τοῦ γράψαντος ἐν τῇ τῶν Μαγγάνων περικαλλεῖ εὑρισκομένου μονῇ, ἐπειδὴ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος τὰ μὲν ὑπομνήματα, ὅσα ἐγράφη τῇ μάρτυρι ἴσχυσε διαφθεῖραι, τὸ δὲ ταύτης θεῖον λείψανον οὐκ
560 ἠδυνήθη λυμήνασθαι, καὶ ταῦτ' ἐννακοσίων ἡλιακῶν κύκλων περιδραμόντων, οὕτω τοῦ

---

537 δοξάζειν - προῃρημένους: cf. I Reg. 2.30 **546** κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς: cf. supra l. 22

536 ἀκτίνας M: ἀκτῖνας D **543** ὀλβιωτάτην D: ὀλβιοτάτην M **545** ἰαμάτων D: ἰαμάτων M **545** προσερχομένοις D: προσερχομένης M **547** ἐπώνυμον: ἐπόνυμος M, ἐπώνυμος D **549** ὅσον ἐν εὐαγέσι: ἐν add. D **553** οὔμενουν M: οὐμενοῦν D **556** καλοκἀγαθίας D: καλοκαγαθίας M **559** διαφθεῖραι D: διαθεῖραι M

Θεοῦ τὴν καλλίνικον μάρτυρα καὶ πρὸ τῶν τῆς ἀθλήσεως ἀγώνων, κἀν τοῖς ἀγῶσι καὶ μετὰ τούτους δοξάσαντος, δεικνῦντος, οἶμαι, οἵας ἔτυχε παρ' αὐτοῦ δόξης ἡ θεία ταύτης ψυχή· εἰ γὰρ ὁ πήλινος χοῦς οὕτω καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐδοξάσθη, ὡς ἐπὶ τοσούτοις χρόνοις μονονοῦ καὶ ἔμψυχος εἶναι δοκεῖν - ὅς γε κἀμὲ πολλάκις ἐξέπληξεν ὡς ζῶντα τοῦτον θεασάμενον ἀσινεῖς
565 τοὺς ὄνυχας ἔχοντα - καὶ πολλαῖς ταῖς χάρισιν ἐλλαμπρύνεσθαι, πόσης εἰκὸς ἐννοεῖν χρὴ τὴν ἱερὰν ψυχὴν τῆς δόξης ἀπολαύειν παρὰ Θεοῦ; ἐγὼ μὲν οἶμαι, οὐκ ἀγγελικῆς οὐδ' ἀρχαγγελικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ χερουβικῆς καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ταγμάτων, ὡς καὶ ἐκ δεξιῶν ἑστᾶναι οἷα παρθένος καὶ μάρτυς τοῦ ταύτης νυμφίου Χριστοῦ.

36. Ταύτης τοίνυν ἡμεῖς ὅσοι ἐν μεθέξει βουλόμεθα τῆς δόξης γενέσθαι Θεοῦ, τὴν
570 ἀρετὴν μιμώμεθα καὶ τὴν ἄθλησιν· καὶ γὰρ καὶ νῦν πάρεστιν ὁ διώκτης καὶ ἐχθρὸς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διάβολος, ὁ ἀοράτως διηνεκῶς ἡμῖν ἐπάγων
f.227 τὸν πόλεμον. Εἰ γοῦν ἐθελήσαιμεν νικηταὶ τοῦ πονηροῦ φανῆναι, τὸ ἐμ||ποδὼν ἔσται οὐδέν· καὶ γὰρ πρῶτον μὲν τὴν τοῦ Θεοῦ κεκτήμεθα χάριν βοηθοῦσαν ἡμῖν καὶ πρὸς τὴν ἐκείνου συμπλοκὴν ὑπαλείφουσαν καὶ τῇ πίστει καὶ ἐλπίδι ῥωννύουσαν, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν θείαν
575 μάρτυρα ἡμῖν συνεργοῦσαν καὶ τὸν κοινὸν ὑπὲρ ἡμῶν δυσωποῦσαν δεσπότην.

37. Ἀλλ' ὧδε τοῦ λόγου γενόμενον καὶ πρὸς τὸν τῆς σιωπῆς λιμένα τὸ τοῦ λόγου ἱστίον χαλάσαι βουλόμενον, ὀλίγάττα δεῖ με πρὸς τὴν ὁσιομάρτυρα φθέγξασθαι. Ὦ σεβασμιωτάτη καλλιπάρθενε μάρτυς (δεῖ γάρ με ὡς παροῦσαν σε προσφωνῆσαι· καὶ γὰρ ἀοράτως ἡμῖν, ὡς πιστεύομεν, πάρει)· ὦ σεμνῶν παρθένων ἀγλάισμα, ὦ μαρτύρων ἐνθέων
580 ὡράισμα, ὦ ἀσκητῶν ἐντρύφημα χαριέστατον, ὦ νοερᾶς πάσης τε καὶ θείας φύσεως ἰσοστάσιε, δέδεξο τὸν παρόντα λόγον ὅν σοι ὥσπέρ τι δῶρον προσφέρομεν τῆς ἀσκητικῆς σου καὶ μαρτυρικῆς διὰ Χριστὸν ἀθλήσεως τὰ παλαίσματά τε καὶ ἀγωνίσματα ὡς ἑνὸν ἱστορήσαντες, καὶ ἵλεων ἡμῖν δυσώπει γενέσθαι, ὃν τοῖς ἰδίοις ἀγῶσι καὶ καμάτοις ἐθεράπευσας φιλανθρωπότατον Κύριον, νῦν τε καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, ἵνα καὶ
585 πάντες ὁμοθυμαδὸν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχοιμεν τῇ αὐτοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

562 δεικνῦντος M: δεικνύντος D **562** οἵας D: οἴας M **571** ἀπ' ἀρχῆς D: ἀπαρχῆς M **575** μάρτυρα D: μάρτυραν M **577** ὀλίγάττα: ὀλίγάττα M, ὀλίγ' ἄττα D **578** παροῦσαν σε M: παροῦσάν σε D **580** ἀσκητῶν D: ασκητῶν M **581** ὅν σοι D: ὅσοι M **581** ὥσπέρ τι M: ὥσπερ τι D **587** αἰώνων D: αἰῶνων M **587** Ἀμήν D: ἀμην M

IV. Σχόλια*

Tit. *Μακαρίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου γενομένου μαρτύριον τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου μάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Ἴας*: Η ειδολογική διαφορά του κειμένου αυτού σε σχέση με τα προγενέστερα, δε γίνεται άμεσα αντιληπτή από τον τίτλο. Όπως στην περίπτωση των δύο Παραλλαγών του Μαρτυρίου, έτσι και το κείμενο του Μακαρίου, του οποίου τα χαρακτηριστικά επιτρέπουν την κατάταξη αυτού στο είδος του εγκωμιαστικού λόγου, τιτλοφορείται και προσδιορίζεται ως *Μαρτύριον*. Αυτό ίσως να σχετίζεται με τη θέση και το ακροατήριο του συγγραφέα, ο οποίος μπορεί να καταφεύγει στη ρητορική, χωρίς, ωστόσο, να επιδιώκει το εξεζητημένο[188]. Εκτός από το γραμματειακό είδος δηλώνεται, επιπλέον, η ιδιότητα του συγγραφέα είτε από τον ίδιο είτε από κάποιον μεταγενέστερο αντιγραφέα, στοιχείο που αποτελεί και την μοναδική προσωπογραφική πληροφορία.

1-3 *Τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς μέγα δυνάμεως ἀφιγμένης... καὶ Αὔγουστος ἐκαλεῖτο*: Αναφορά στο τέλος της βασιλείας των Μακεδόνων με τον Μ. Αλέξανδρο και την ακμή της ρωμαϊκής με πρώτο Ρωμαίο αυτοκράτορα τον Οκταβιανό Αύγουστο (27 π.Χ-14 μ.Χ)[189]. Η διαδοχή των βασιλειών παραπέμπει στην ερμηνεία του ονείρου του Ναβουχοδονόσορα από τον Δανιήλ[190]. Ο Μακάριος αρέσκεται στη χρήση ιστορικών αναδρομών, όπως διαπιστώνουμε τόσο από το προοίμιο του κειμένου όσο και από το δεύτερο μέρος του κυρίου θέματος. Η ιστορική αναδρομή στο προοίμιο συνοψίζει την «ιστορία» της χριστιανικής ανθρωπότητας, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στο πλαίσιο της απολογητικής[191].

5-6 *ἀπὸ δέ γε Ἀλεξάνδρου ἀρχῆς ἑξακοσιοστοῦ ἔτους συμπεραινομένου*: Η χρονολογική ένδειξη είναι εσφαλμένη, καθώς από τη βασιλεία του Αλεξάνδρου ως τη γέννηση του Χριστού υπολογίζεται συνήθως ότι μεσολαβούν τριακόσια περίπου χρόνια[192].

9-10 *καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν ἀναμαρτήτως τετελεκὼς καὶ οἷς εἰργάσατο θαυμασίοις*: Αναφορά στη Θεία Οικονομία, δηλαδή, το σχέδιο του Θεού για την σωτηρία του ανθρώπου που περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στάδια για την επίτευξη αυτού (ενανθρώπηση του Υιού και Λόγου του Θεού, ζωή, διδασκαλία, πάθη, σταύρωση, ανάσταση, ανάληψη κ.ά.).

20-21 *Ἐπεὶ δὲ χρόνος παρίππευσε συχνός*: Πρβλ. Θεόδωρος Στουδίτης, *Μεγάλη Κατήχησις*, 70. 196.8 *Χρόνος παρίππευσε τοίνυν ἐξότου ἀδελφὸς ἡμῶν ἐκοιμήθη*.

---

* Τα σχόλια είναι συμπληρωματικά σε εκείνα που παρατέθηκαν για τις δύο Παραλλαγές του Μαρτυρίου.

188 Για το γραμματειακό είδος βλ. παραπάνω σσ. 15-16.

189 Για τον Οκταβιανό Αύγουστο βλ. OCD, 122-124, s.v. *Augustus*.

190 Πρβλ. Δν. 2.13-47, 4.1-30.

191 Βλ. Ἀ. Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι*, τ. Α΄ (4ος-7ος αἰ.), Ἀθήνα 1997, 25-29.

192 Βλ. σχετικά V. Grumel, *La chronologie* [Traité d' études byzantines I], Paris 1958, 209-210. Για τον Μ. Αλέξανδρο βλ. OCD, 32-34, s.v. *Alexander.*

21-26 *ἡνίκα καὶ Διοκλητιανὸν... θαυμαστὴ μάρτυς Ἴα...*: Ως εγκωμιαστικός λόγος, το κείμενο διαθέτει ένα εκτενές προοίμιο, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τη σύντομη ιστορικού τύπου εισαγωγή των Παραλλαγών του Μαρτυρίου[193]. Ο Μακάριος, αφού κάνει μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση, φτάνει στα χρόνια των διωγμών του Διοκλητιανού[194] και του Σαβωρίου, οπότε και χρονολογεί το μαρτύριο της Αγίας. Στο σημείο αυτό ο συγγραφέας καταφεύγει σε αναχρονισμό[195]. Το πρότυπο, ωστόσο, της σύντομης επισκόπησης της ιστορίας της Εκκλησίας που καταλήγει στους διωγμούς, οι οποίοι και δίνουν την αφορμή της εξιστόρησης, ίσως να αντλείται από τα Μαρτύρια του Συμεών του Μεταφραστή[196].

26-27 *δεῖ γάρ με πρὸς αὐτὴν ἐλθεῖν δι᾽ ἥνπερ καὶ τὸν παρόντα λόγον ἐνεστησάμην*: Η μετάβαση στο εγκωμιαζόμενο πρόσωπο δηλώνεται με μια σχετική «βιασύνη», η οποία αποτελεί κοινό *τόπο* στα αγιολογικά προοίμια υπενθυμίζοντας την ταχεία ολοκλήρωση της εισαγωγής και την άμεση έναρξη του κυρίου μέρους του εγκωμιαστικού λόγου (*μοτίβο της συντομίας*)[197].

30 *Ταύτης τοίνυν τὴν ἀρετήν, ἣν παρθενία καὶ ἄσκησις*: Όπως αναφέρει η Castelli, η εξέλιξη της παρθενίας ως ιδεώδες της χριστιανικής ζωής είναι αρκετά περίπλοκη. Η έννοια αυτή, ήδη από τον Απόστολο Παύλο, συνδέεται με τα δεινά του γάμου και την απελευθέρωση από εκείνα. Η παρθενία γίνεται το μέσο για έναν ουράνιο γάμο με τον Χριστό. Και επειδή η πράξη της παρθένου ευχαριστεί τον Θεό, ως γυναίκα ανυψώνεται στην ανδρική τάξη υπερβαίνοντας και εγκαταλείποντας τη γυναικεία φύση της. Η αξία της παρθενίας που έγκειται στην ιδέα της εξίσωσης της θηλυκότητας και του πάθους, εκπροσωπεί την ιδέα της γυναικείας αυτοδυναμίας[198]. Για την πρώιμη Εκκλησία, οι γυναίκες που ακολουθούν την παρθενία είναι πρότυπα της συνειδητοποιημένης εσχατολογίας, δηλαδή, της Βασιλείας των Ουρανών, σαν μια διάσταση της αιωνιότητας που υπάρχει ήδη ανάμεσα στους πιστούς. Η έννοια της αγνότητας που από την κλασική περίοδο συνδεόταν με τη γονιμότητα, στα πρωτοχριστιανικά χρόνια αποκτά τη μορφή της

193 Η προσθήκη προοιμίου στους εγκωμιαστικούς λόγους και ο ρόλος της, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της επεξεργασίας των παλαιότερων αγιολογικών κειμένων από τον Συμεών Μεταφραστή, επαινείται από τον Ψελλό· βλ. Ψελλός, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφραστὴν κῦρ Συμεών*, 276-280 [Fischer, *Orationes*, 282] *τά τε γὰρ προοίμια τῶν λόγων ἁπτόμενα εὐθὺς τοῦ ὑποκειμένου καὶ βραχύ τι προϊὼν τὸν τοῦ συγγράμματος ἀναφαίνει σκοπὸν καὶ τὴν πᾶσαν ἐπ᾽ ἐνίοις τῶν λόγων ὑπόθεσιν κεφαλαιωσάμενος εὐθὺς κατὰ μέρος τέμνει πρὸς τε τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς καιροὺς μεθαρμόζεται*.

194 Για τον Διοκλητιανό βλ. PLRE, I, 253-254, ODB, II, 626, s.v. *Diocletian* και Nicholson, *Late Antiquity*, 485-487.

195 Πρόκειται για ιστορική ανακρίβεια, καθώς η περίοδος διακυβέρνησης του Διοκλητιανού δεν συμπίπτει ούτε με τη βασιλεία του Σαβωρίου Β΄ αλλά ούτε και με του προγενέστερου, Σαβωρίου Α΄ (239-270). Για τον Σαβώριο Α΄ βλ. Daryaee, *Sasanian Persia*, 6-15.

196 Βλ. C. Høgel, *Symeon Metaphrastes: Rewriting and Canonization*, Denmark 2002, 144.

197 Βλ. Pratsch, *Topos*, 48.

198 Για περισσότερα βλ. Elizabeth Castelli, Virginity and Its Meaning for Women's Sexuality in Early Christianity, *Journal of Feminist Studies in Religion*, 2/1 (1986) 61-88. Για το ιδεώδες της παρθενίας ως ανώτερο επίπεδο χριστιανικής ζωής βλ. ΘΗΕ, Χ, 1177-1178, s.v. *σάρξ*.

αρετής που καλλιεργείται καλύτερα από τους άγαμους[199].

32-33 *καὶ ὡς ἀρχέτυπόν τινα πίνακα τοῖς μεθ' ὕστερον παραδοῦναι, ὡς ἄν ἕκαστος πρὸς αὐτὴν βλέπων ἀπευθύνῃ τὸν βίον*: Η δεύτερη ενότητα του προοιμίου περιλαμβάνει τον αγιολογικό *τόπο* του σκοπού της συγγραφής του λόγου (*causa scribendi*). Η Αγία θα λειτουργήσει ως πρότυπο (*ἀρχέτυπόν τινα πίνακα*)[200]. Ο έπαινος από την αρχή του κειμένου από τη μια λειτουργεί καταλυτικά για τους πιστούς καταφέροντας να εμφυσήσει το θαυμασμό και το ενδιαφέρον για την προσωπικότητα της μάρτυρος και από την άλλη πλευρά τους προετοιμάζει για τον εγκωμιασμό της[201].

34-35 *τῶν ἀξιωσάντων ἐκπληρῶσαι τὸ βούλευμα*: Μάλλον ο συγγραφέας ανταποκρίνεται στο αίτημα κάποιων προσώπων[202].

39-41 *...διὰ τὸ καὶ θήλεος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς ἀνδρίας ἱκέσθαι ὑπερβολὴν... θείων ἀνδρῶν ὑπερβαλεῖν*: Η αξία της μίμησης έγκειται στην ίδια τη φύση της Αγίας, η οποία κατέχει αρετές (σταθερότητα, ευγένεια, ανδρεία) που ξεπερνούν τις αντίστοιχες των ανδρών μαρτύρων. Με τη χρήση του σχήματος της υπερβολής, ο Μακάριος εγκωμιάζει την Αγία[203]. Η προβολή του ήθους με απώτερο στόχο τη μίμηση αποτελεί και μία από τις «μεταφραστικές αρχές» του Συμεών Μεταφραστή[204].

46 *ἐπαινέτης δὲ ταύτης ὁ λόγος συνεπαίρων καὶ τοὺς κατορθοῦντας αὐτήν*: Ο λόγος ως επαινέτης της αρετής είναι το μέσο, με το οποίο ο άνθρωπος θα κατανοήσει το περιεχόμενο αυτής και θα την κάνει κτήμα του. Σε αυτό το σημείο παρατίθεται το μοτίβο της ωφέλειας (*exemplum*), η οποία αποτελεί άλλη μια *causa scribendi*[205].

52-56 *Οὕτω μὲν οὖν ὁ τῆς ἀρετῆς φίλος ἄνθρωπος... καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσιν*: Ο Μακάριος φαίνεται να ακολουθεί την αριστοτελική αντίληψη για τον ρόλο του προοιμίου, σύμφωνα με την οποία το προοίμιο περιέχει το *τέλος* του λόγου[206]. Στόχος του Μακαρίου είναι ο παραδειγματισμός των πιστών, όπως επισημαίνεται τόσο στον πρόλογο όσο και στον επίλογο του κειμένου. Η Αγία Ία

199 Για περισσότερα βλ. Kate Cooper, The Virgin as Social Icon: Perspectives from Late Antiquity, στο: Mathilde Vin Dijk – Renée Nip (επιμ.), *Saints, Scholars, and Politicians: Gender as a Tool in Medieval Studies. A Festschrift in Honour of Anneke Mulder-Bakker on the Occasion of her Sixty-fifth Birthday*, Turnhout 2005, 9-24.

200 Πρβλ. Μιχαήλ Ψελλός, *Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Αὐξεντίου τοῦ ἐν τῷ βουνῷ*, 1.295-296 [Fischer, *Orationes*, 76] *...ἀλλὰ τοῖς καρδίας πρὸς ἐκεῖνον ὁρᾶν ὡς εἰς ἀρχέτυπον πίνακα. Θερμὸς δὲ εἰ καί τις ἄλλος περὶ τὸν θεῖον πεφυκὼς ἔρωτα, οὐχὶ κατὰ πόδας προέβαινεν...*

201 Για την αιτιολόγηση του εγκωμιασμού (*causa scribendi*) βλ. Pratsch, *Topos*, 34-47.

202 Βλ. Pratsch, *Topos*, 26-28.

203 Για το σχήμα της υπερβολής βλ. Lausberg, *Handbook*, 263 και 410-411.

204 Βλ. Ψελλός, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφραστὴν κῦρ Συμεών*, 215-219 [Fischer, *Orationes*, 279] *ὁπόσα δὲ ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ μετὰ τῆς πρεπούσης τοῦ λόγου περιβολῆς ἐπὶ τοῖς μαρτυρήσασι καὶ ἀσκήσασι τῶν συγγραμμάτων ἐξύφανε, διττὸν ἔχει τὸν ζῆλον, τῆς τὲ πρὸς τὴν συνθήκην μιμήσεως καὶ τῆς πρὸς τὰ κάλλιστα τοῦ ἤθους τυπώσεως*.

205 Βλ. Pratsch, *Topos*, 37 και 40.

206 Βλ. Ἀριστοτέλης, *Ῥητορική* 1415a15 κ.ε. *τὸ μὲν οὖν ἔργον τοῦ προοιμίου καὶ ἴδιον τοῦτο, δηλῶσαι τί ἐστιν τὸ τέλος οὗ ἕνεκα ὁ λόγος*. Για την θέση του προοιμίου στους ρητορικούς λόγους και τα είδη του βλ. Lausberg, *Handbook*, 124-136.

προβάλλεται ως πρότυπο αγωνιστικού ήθους, ως υπόδειγμα αγιότητας και ταπεινοφροσύνης. Ο συγγραφέας «επανακαθορίζει» την έννοια του μαρτυρίου για τους συγχρόνους του προβάλλοντας μια γυναικεία μορφή αγιότητας ως παράδειγμα.

Η περίπτωση της Αγίας ανήκει σε εκείνη την ομάδα κειμένων που έχουν ως ήρωα μια γυναίκα, στο αδύναμο σώμα της οποίας ενοικούν κατά παράδοξο τρόπο η ανδρική δύναμη και η αποφασιστικότητα. Πρόκειται για έναν λογοτεχνικό *τόπο* που εκθειάζει τα επιτεύγματα του ηρωισμού της γυναίκας, του ασθενέστερου φύλου και παντοτινά μολυνσμένου από την αμαρτία της Εύας, τα οποία ξεπερνούν εκείνα των ανδρών, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Rapp. Η σταθερότητα της γυναικείας άποψης που αντικαθιστά τη γυναικεία αδυναμία, εξισώνεται με την ανδρική δύναμη λειτουργώντας παραδειγματικά. Ο *τόπος* της γυναίκας Αγίας ως παράδειγμα, μπορεί να επεκταθεί και να πάρει την μορφή της «πρόκλησης» προς το ανδρικό κοινό εξάπτοντας το ενδιαφέρον για ανταγωνισμό και μίμηση. Πρόθεση του συγγραφέα, λοιπόν, ήταν η Αγία να αποτελέσει πρότυπο μίμησης για τους μοναχούς συναδέλφους στους καθημερινούς αγώνες εναντίον των δυνάμεων του Κακού[207].

56-58 *Ἐγὼ δὲ ἐπειδήπερ προὐθέμην... ἤδη πρὸς αὐτὴν βαδιοῦμαι τὴν τῆς ὑποθέσεως ἀρχήν*: Επανάληψη του *μοτίβου της συντομίας*[208].

66 *τῶν βρεφῶν ἡ ἄωρος ἡλικία*: Πρβλ. *Μαρτύριον τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ τεσσαράκοντα καὶ δύο μαρτύρων τῶν ἐν Περσίδι τελειωθέντων*, 4.20 [έκδ. F. Halkin, Passion inédite des quarante-deux martyrs d'Amorium, στο: *Hagiologie byzantine*, Brussels 1986]...*μαχαίρας ἀπηνῶς θεριζόμενον λυτροῦσθαι τῶν δεινῶν οὐκ ἠδύνατο. Ἄωρος βρεφῶν ἡλικία μαζῷ τε προσανέχουσα καὶ θηλῇ οὐ γάλακτος ἕλκειν ῥοὰς ἀλλ' αἱμάτων προχοὰς...*

79-84 *Τότε τοίνυν καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ καλλιπάρθενος μάρτυς Ἴα ἐν τοῖς μεθορίοις Ἀρμενίων τὲ καὶ Περσῶν... ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται*: Η λέξη *Βυζάντις* είτε αποτελεί παρανάγνωση του αντιγραφέα (ή και του συγγραφέα) είτε υπήρχε σε κάποια πηγή. Σε κάθε περίπτωση εννοείται το φρούριο της Βεζαβδή (βλ. σχόλιο παραπάνω σ. 47). Το χωρίο αυτό, στο οποίο το φρούριο επαινείται για τη θέση, τον τόπο και την οχύρωσή του, αποτελεί μια σύντομη εγκωμιαστική *έκφραση*[209]. Ο Μακάριος φαίνεται να ακολουθεί τους ρητορικούς κανόνες για τη συγγραφή των εγκωμίων. Αρκείται σε μια απλή επαινετική αναφορά στη ζωή της Αγίας προ του μαρτυρίου,

207 Βλ. Rapp, *Figures of female Sanctity*, 323-325.
208 Για το μοτίβο βλ. παραπάνω σ. 92.
209 Βλ. Αλεξία-Φωτεινή Σταμούλη, *Οι εκφράσεις στα αγιολογικά κείμενα της παλαιολόγειας εποχής*, [διδακτ. διατριβή], Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου 2015, 317. Για την έκφραση βλ. Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, 191-193 και 263-286.

επισημαίνοντας τόσο τον *τόπο* της καταγωγής, δηλαδή, την πατρίδα και το γένος[210], όσο και τον *τόπο* της ανατροφής[211]. Η προσθήκη νέων πληροφοριών γύρω από την ζωή της Αγίας είτε αποτελεί προϊόν της λογοτεχνικής φαντασίας του συγγραφέα είτε φανερώνει τη χρήση υλικού από μη σωζόμενες πηγές.

84-87 *αὐξηθεῖσα δὲ καὶ παιδευθεῖσα… πρὸς τὴν ἀρετὴν εὐσθενής*: Το χωρίο αυτό, στο οποίο ο αγιογράφος επαινεί την εξωτερική εμφάνιση και τις αρετές του εγκωμιαζόμενου προσώπου, αποτελεί άλλον ένα αγιολογικό *τόπο*[212]. Η αναφορά στα κατορθώματα της Αγίας μοιάζει να είναι πιο ουσιώδης υποβαθμίζοντας τον έπαινο της πατρίδας και της καταγωγής, ο οποίος είναι αρκετά σύντομος.

105 *παρανάλωμα ξιφῶν ποιησάμενος*: Η φράση απαντά συχνά στην Άννα Κομνηνή· πρβλ. Άννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς*, 10.6.3.14-16 [Reinsch – Kambylis, *Comnenae*, 300] *Ὁ δὲ καταλαβὼν αἱρεῖ μὲν τὴν Ξερίγορδον, τῶν δέ γε Νορμάνων τοὺς μὲν <u>ξιφῶν παρανάλωμα ἐποιήσατο</u>, τοὺς δὲ καὶ ζωγρίαν ἦγε μελετήσας ἅμα καὶ κατὰ τῶν συναπολειφθέντων τῷ Κουκουπέτρῳ* και 10.8.4.56-57 [Reinsch – Kambylis, *Comnenae*, 305] *Ἐκ Συρίας ὁ ἤδη καταλαμβάνων ἡμᾶς στόλος ἐστὶ καὶ κίνδυνος μαχαίρας καὶ <u>ξιφῶν παρανάλωμα γενέσθαι</u>*.

106 *γηραιὰ ἤδη οὖσα τὴν ἡλικίαν*: Ο Μακάριος επισημαίνει την ηλίκια της μάρτυρος. Το γήρας θεωρείται σημαντικό σύμβολο αγιότητας[213].

128-129 *τούτῳ τοίνυν βήματος ἀρθέντος ἡ καλλιπάρθενος Ἴα παρασταθεῖσα, ἠρωτᾶτο καὶ ἐξητάζετο*: Η απλή συνομιλία των δύο Παραλλαγών του Μαρτυρίου δίνει τη θέση της στην επίσημη ανάκριση. Η μαρτυρία *εἶναι συστατικὸν τῆς ἔννοιας τοῦ μάρτυρος καὶ πρέπει να εἶναι δημόσια*[214]. Η δημόσια τιμωρία στόχευε στο να προκαλέσει τον μέγιστο πόνο που το σώμα μπορούσε να αντέξει[215].

169-170 *ἐκεῖνα διελάλησε καὶ διεβεβαιώσατο, οἷς καὶ ἄγγελοι προσσχόντες, ᾐδέσθησαν ἄν*: Ο συγγραφέας εισάγει την αντίδραση των ουρανίων δυνάμεων. Η αναφορά των Αγγέλων που χαίρονται με τη δημόσια ομολογία αποτελεί αγιολογικό *τόπο* και απαντά συχνά σε Μαρτύρια της

210 Σύμφωνα με την πραγματεία *Διαίρεσις τῶν ἐπιδεικτικῶν* του Μενάνδρου, το κύριο μέρος αρχίζει με την παρουσίαση της πατρίδας του εγκωμιαζόμενου προσώπου βλ. Μένανδρος, 369.18-370.6 [Russell – Wilson, *Menander*, 78]. Οι ρητορικοί *τόποι* του Μενάδρου που προσφέρονται στα κοσμικά εγκώμια χρησιμοποιούνται εξίσου και στα αγιολογικά. Για περισσότερα βλ. Delehaye, *Les Passions*, 133-169 και Pratsch, *Topos*, 402-404.

211 Βλ. Μένανδρος, 371.17-20 [Russell – Wilson, *Menander*, 82].

212 Βλ. Pratsch, *Topos,* 106 και 205-212.

213 Βλ. Pratsch, *Topos*, 318.

214 Βλ. ΘΗΕ, VIII, 792-793, s.v. *Μαρτύριον*. Η άποψη αυτή υπάρχει ήδη στα Ευαγγέλια· πρβλ. Λκ 12.8 *Λέγω δὲ ὑμῖν· πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ*.

215 Βλ. Vorster, *The Blood of Female Martyrs*, 15.

παλαιολόγειας περιόδου[216].

186-187 *τὸν γεγενηκότα Θεὸν καὶ πατέρα ἀνέκφραστον καὶ ἀκατάληπτον*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ ἀκαταλήπτου· Λόγος γ΄*, PG 48, 720, *Καλῶμεν τοίνυν αὐτὸν τὸν ἀνέκφραστον, τὸν ἀπερινόητον Θεόν, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν νικῶντα γλώττης δύναμιν ἀνθρωπίνης...*

189-191 *τοῦτον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀπατηθέντα... καὶ φιλάνθρωπος ἐλεήσας*: Η κατάργηση της δυναστείας του διαβόλου πάνω στην ανθρώπινη φύση ήταν ο σκοπός του λυτρωτικού έργου του Χριστού[217].

201-202 *τὸ τῆς οἰκονομίας κέρδος*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ Ἀποστόλου· «ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην»*, PG 51, 388.33 *...ἀνασχόμενος κατηγορηθῆναι, καὶ σιγήσας. Τοῦτο τῆς οἰκονομίας τὸ κέρδος.*

203 *τὸ τῆς θεογνωσίας φῶς ἀνέτειλε*: Πρβλ. Θεοδώρητος Κύρου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, 1.23.1-2 [Parmentier, *Theodoret*, 73] *Παρὰ δὲ ἰνδοῖς κατὰ τοῦτον ἀνέτειλε τὸν χρόνον τῆς θεογνωσίας τὸ φῶς. Τῆς γὰρ τοῦ βασιλέως ἀνδρίας καὶ εὐσεβείας πανταχοῦ θρυλουμένης καὶ τῶν ἐν κύκλῳ βαρβάρων τὴν εἰρήνην αἱρεῖσθαι πρὸ τοῦ πολέμου...*

218-219 *Ἐπιστραφεὶς γὰρ πρὸς τοὺς συνόντας... τῇ μάρτυρι*: Σε αυτό το σημείο γίνεται εμφανής η παρουσία του ακροατηρίου. Συνήθως οι δίκες ήταν δημόσιες[218].

250 *ὁ τῆς κακίας ἐργάτης*: Πρβλ. Μακάριος Μάγνης, *Ἀποκριτικός ἢ Μονογενής*, 4.206.19 *πολλάκις οἰκτείρεσθαι δωρὰν καὶ τῇ χάριτι σώζεσθαι καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἐκλύεσθαι τὸ ὄφλημα· ἐπεὶ καί τις ἐργάτης κακίας γενόμενος καὶ νομικῇ τοῦ δικαστοῦ ψήφῳ τιμωρούμενος ἐκ μόνης...*

260 *μὴ μέλλε ἀλλὰ κόλαζε*: Οι απειλές περί θανάτωσης όχι μόνο δεν τρομοκρατούν αλλά ενθαρρύνονται από την ίδια τη μάρτυρα προς εκτέλεση προβάλλοντας την ψυχική της δύναμη. Πρόκειται για την παράδοξη - γνωστή στα αγιολογικά κείμενα - θεώρηση του Μαρτυρίου με τον/ την μάρτυρα να ξεπερνά τον φόβο του θανάτου[219]. Κομβικό σημείο στη θεώρηση αυτή, είναι η έννοια του σώματος και η φύση της δίωξης. Η εστίαση στη σκληρή σωματική δοκιμασία των βασανιστηρίων και στις διαστάσεις του πόνου αποκαλύπτει την πνευματική αλήθεια. Η βάση της αντίληψης αυτής βρίσκεται στην θεολογία του Απόστολου Παύλου, κεντρικό σημείο της οποίας

---

216 Για τον *τόπο* αυτό βλ. Delehaye, *Les Passions*, 213-217. Αξιοποιείται για παράδειγμα από τον Θεόδωρο Μετοχίτη στο Λόγο του στον νεομάρτυρα Μιχαήλ [BHG 2273], 13.18-26 [έκδ. I. Polemis – Eleni Kaltsogianni, *Theodorus Metochites, Orationes* (Bibliotheca Teubneriana 2031), Berlin-Boston 2019, 569] *ἄγγελοι δ' ὁρῶντες ἐθαύμαζον καὶ συνήδοντο· ἠγάλλοντο δ' ἐκεῖθεν συναιρόμενοι τοῖς τοῦ ἀνδρὸς ἄθλους· καὶ οἱ πρότερον ἐκεῖνοι μέγιστοι καὶ μεγαλώνυμοι, τῶν αὐτῶν ἀγώνων συναθληταὶ καὶ τροπαιοῦχοι· καὶ τὰ οἰκεῖα νῦν ἐπεγίνωσκον καὶ χάριν εἶχον τῷ συναγωνιστῇ τοῖς ἑαυτοῦ, τὸ πιστὸν πάνυ τι παρέχοντι τοῖς αὐτῶν· καὶ καινίζονται καὶ καλλύνοντι τὰς αὐτῶν ἀριστείας, ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς· καὶ προθύμως εἰς αὐτοὺς τρέχοντι, γνησίως ἀπήντων· καὶ ᾠκειοῦντο· καὶ μέσον αὐτῶν ἐλάμβανον*.

217 Πρβλ. Α Ιω. 3.8 *ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.*

218 Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 69.

219 Η παρότρυνση του κατάδικου για εκτέλεση είναι ένα από τα συνήθη μοτίβα στα αγιολογικά κείμενα, αφού οι συντάκτες θέλουν να εξάρουν τον ηρωϊσμό του· βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 88.

είναι η έννοια της συμμετοχής στο σώμα του ίδιου του Χριστού. Με τη σειρά της η άποψη αυτή, κάνει τους Χριστιανούς να αντιληφθούν ότι δεν ανήκουν στην κοσμική ζωή αλλά στη Βασιλεία του Θεού. Έτσι, αυτή η συμμετοχή, η οποία και ενθάρρυνε την ηθική συμπεριφορά των πιστών, χρησίμευσε ως κίνητρο για το μαρτύριο[220].

268 *φοινισσομένης τῆς γῆς*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ προσευχῆς· Λόγος β΄*, PG 50, 785.16 *καὶ κατελύθη πόλεμος ἄνευ ὅπλων ἀπὸ τῆς προσευχῆς, σάλπιγγος μὲν οὐκ ἠχούσης, στρατιᾶς δὲ ἡσυχαζούσης, ὅπλων δὲ οὐ κινουμένων, <u>γῆς δὲ οὐ φοινισσομένης</u>, προσευχῆς δὲ ἀρκούσης εἰς φόβον τῶν ἀντιπάλων*.

277 *θηρίου παντὸς ἀγριώτερος*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν, Ὁμιλία λγ΄*, PG 61, 286.3 *οὐδὲ παραδειγμάτων ἡμῖν ἐνταῦθα χρεία λοιπόν· πᾶσι γὰρ τοῦτο δῆλον· κἂν <u>θηρίου παντός τις ἀγριώτερος</u> ᾖ...* και Γρηγόριος Νύσσης, *Περί Φιλοπτωχίας· Λόγος α΄*, PG 46, 465B, *Οὗτος πικρὸς τύραννος, βάρβαρος ἀδιάλλακτος, θηρίον ἄπληστον, μόνον ἡδέως περιχαίνων τῇ θοίνῃ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν <u>ἀγριώτερος τῶν θηρίων</u>*.

286-287 *εἰς δεξιὸν τέλος ἀπέβη*: Πρβλ. Βασίλειος Καισαρείας, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον, Ὁμιλία θ΄*, PG 29, 189B *Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ ἑρπετῶν. Νόησον ῥῆμα Θεοῦ διὰ τῆς κτίσεως τρέχον, καὶ τότε ἀρξάμενον, καὶ μέχρι νῦν ἐνεργοῦν, καὶ <u>εἰς τέλος δεξιόν</u>, ἕως ἂν ὁ κόσμος συμπληρωθῇ*.

314-315 *οὐ γὰρ ἀπεύθυνε τὸν νοῦν πρὸς τὸ φέγγος τῆς ἀληθείας*: Πρβλ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος· Λόγος λη΄*, PG 36, 324A *Εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέρει <u>τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας</u>, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν, ἀξίαν τοῦ καὶ συνδήσαντος, καὶ λύσοντος, καὶ αὖθις συνδήσοντος ὑψηλότερον*.

321-322 *τὸ τοῦ δικαστηρίου φιλάνθρωπον ἐξουθενεῖν*: Το αρμόδιο δικαστήριο ήταν είτε του τόπου κατοικίας του κατηγορουμένου ή του τόπου όπου διαπράχθηκε το αδίκημα[221].

345-346 *τὸν ἔρωτα διηνεκῶς εἰς τὴν ψυχὴν ἔσχηκας*: Η περιγραφή του πόθου προς τον Θεό με όρους ερωτικής σχέσης απαντά ήδη στον Κλήμεντα τον Αλεξανδρέα και υιοθετείται στη συνέχεια από τον Ωριγένη στην αλληγορική ερμηνεία του Άσματος των Ασμάτων, από όπου περνά στη μεταγενέστερη πατερική γραμματεία[222].

355-356 *ἔδοξε μὲν αὐτῷ ἔξω που τῆς πόλεως ῥίψαι ταύτην βορὰν τοῖς κυσὶ*: Η απαγόρευση ενταφιασμού των μαρτύρων ήταν γνωστός τόπος. Επειδή ο Χριστιανός δεν έπρεπε να αξιωθεί ταφής, συνήθως το άψυχο σώμα του μεταφερόταν έξω από την πόλη[223].

---

220 Βλ. Martin, *Iconic Women,* 4-16.

221 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 64.

222 Βλ. ενδεικτικά C. Bosinis, Θεῖος ἔρως: a common path towards salvation for both pagan and christian intelectuals, στο: *Pagani e cristiani alla ricerca della salvezza (secoli I-III)· XXXIV Incontro di studiosi dell' anticlutà christiana, Roma, 5-7 maggio 2005*, Roma 2006, 71-83 καθώς και τα χωρία που συγκεντρώνει ο Lampe· βλ. PGL, s.v. *ἔρως*.

223 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 126-129.

359-360 *οὐκ ὀλίγους καὶ τῶν μάγων συνέδρους ποιούμενος*: Η σύνθεση του δικαστηρίου ποίκιλλε[224]. Η δύναμη των μάγων εμπλέκεται μεταξύ άλλων και σε δικονομικά θέματα[225].

400-401 *κάλαμος ὥσπερ πρὸς πῦρ ἢ κατὰ πρανοῦς ὥσπερ ῥύαξ φερόμενος*: Οι παρομοιώσεις του δικαστή με το καλάμι που το καίει η φωτιά και το ποτάμι που διασχίζει την πλαγιά δείχνουν το μέγεθος της ορμής και της μανίας του διώκτη.

410 *ἀγεννές τι καὶ ἄνανδρον*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον· Λόγος β΄*, PG 62, 777 *ἐδάκρυσεν, οὐκ ἐπένθησε, τὸ μὲν ἀδάκρυτον παντελῶς ὡς ἀπηνὲς καὶ ἀπάνθρωπον παραιτούμενος, τὸ δὲ φιλοπενθὲς ὡς <u>ἀγεννὲς καὶ ἄνανδρον</u> διωθούμενος*.

411-412 *τὸν δὲ νοῦν ἀνῆγε πρὸς τὸν Θεόν*: Πρβλ. Θεόδωρος Νικαίας, *Εἰς τὸν ἐν Ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν καὶ θαυματουργὸν Πέτρον ἐπίσκοπον Ἄργους*, 50 [έκδ. Κ. Θ. Κυριακόπουλος, *Ἁγίου Πέτρου ἐπισκόπου Ἄργους βίος καὶ λόγοι. Εἰσαγωγή, Κείμενον, Μετάφρασις, Σχόλια*, Ἀθήνα 1976] *καὶ πειθὼ τὸ εὔκολον ἐσωφρόνιζε τῆς νεότητος καὶ ὅλον <u>ἀνῆγε τὸν νοῦν πρὸς Θεὸν</u> ὡς κατεστάλθαι μὴ μόνον αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ οἰκετικόν*.

421-422 *τὸν τῆς ἐμὴς ἀθλήσεως τελειῶσαι δρόμον*: Πρόκειται για μεταφορά που συναντούμε συχνά στα αγιολογικά κείμενα και η οποία βασίζεται στον συσχετισμό του αθλητικού αγώνα με εκείνον του μαρτυρίου. Η χρήση των μεταφορών είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των πανηγυρικών λόγων. Η λέξη που ενέπνευσε τις περισσότερες μεταφορές είναι η λέξη *στάδιον*. Ο μάρτυρας είναι ένας αθλητής, το μαρτύριό του ένας αγώνας (*δρόμος*) κατά τον οποίο προεδρεύει ο Χριστός ή ο Θεός, και στο τέλος του οποίου, ο μάρτυρας λαμβάνει το στεφάνι του νικητή (*στέφανος*) και το έπαθλο (*βραβείον*)[226].

427 *τὸ θαῦμα ἐνήργησε*: Ο Μακάριος εντάσσει το θαυματουργικό στοιχείο, το οποίο και αποδεικνύει την αγιότητα της μάρτυρος. Η θαυματουργική ίαση των πληγών της όσο βρίσκεται ακόμη εν ζωή, μεταφράζεται ως ένθερμη συμπαράσταση του Θεού απέναντι στα δεινά που προκάλεσαν τα ανθρώπινα βασανιστήρια[227].

436-437 *πῶς σοι συμβαίνει τὸ μεταστράφθαι οὕτω ῥᾳδίως ἀπὸ τῶν χειρόνων πρὸς τὰ βελτίῳ*: Το βασανιστήριο των Χριστιανών εκλαμβάνεται ως ευχαρίστηση και όχι ως οδύνη. Η δύναμη της πίστεως κάνει τους μάρτυρες να φαίνονται σαν να *εἶχον ἤδη ἀποδημήσει ἐκ τοῦ σώματος καὶ ὅτι ἦσαν ἄγγελοι πλέον*. Τα βασανιστήρια που υφίσταται η σάρκα είναι ξένα προς αυτήν, γιατί η ψυχή της είναι ήδη στον ουρανό[228].

---

224 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 64.

225 Για την επιρροή τους βλ. παραπάνω σχόλιο σ. 50.

226 Βλ. Leemans, *General Introduction*, 29. Για την παρομοίωση των μαρτύρων με αθλητές βλ. Delehaye, *Les Passions*, 221.

227 Για τα θαύματα στα μαρτυρικά εγκώμια βλ. Delehaye, *Les Passions*, 221, ΘΗΕ, VI, 110-123, s.v. *Θαύμα* και ODB, II, 1378, s.v. *Miracles*. Για τον αγιολογικό *τόπο* των θαυμάτων εν ζωή ή μεταθάνατον και τις κατηγορίες τους βλ. Pratsch, *Topos*, 227 κ.ε.

228 Βλ. Κοτσώνης, *Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον*, 55.

445 *ὁ κατάρατος ἀστρολόγος*: Ο συγγραφέας δεν χαρακτηρίζει τυχαία τον δικαστή *ἀστρολόγο*. Η αστρολογία συνδέεται άμεσα με τον Ζωροαστρισμό. Αναφορές στην αστρολογία βρίσκονται στα θρησκευτικά κείμενα των οπαδών του Ζωροαστρισμού, γραμμένα στο μεσαιωνικό περσικό σύστημα γραφής (*Pahlavi*), και τα οποία χρονολογούνται από την περίοδο της αυτοκρατορίας των Σασανιδών μέχρι και τον 10ο αιώνα. Η αστρολογία φαίνεται, ωστόσο, να υπάρχει ήδη πριν από αυτή την περίοδο· Πάρθοι ιερείς, οπαδοί του Ζωροαστρισμού, φαίνεται να την γνωρίζουν καλά. Αρκετά είναι τα θρησκευτικά βιβλία που σχετίζονται με την αστρολογία (*Dēnkard*, *Zend*, *Zand ī Wahman Yasn*, *Bundahišn* κ.ά.). Το ενδιαφέρον των ιερέων αυτής της θρησκείας για την αστρολογία πηγάζει από την αντίληψη ότι η αστρολογία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για την ανάλυση της πορείας της ιστορίας[229].

483 *καὶ δίκην δώσεις ἐν τῷ τῆς Γεένης πυρί*: Η λέξη *Γέενα* έχει εβραϊκή προέλευση από την φράση *Γκέ- χινώμ* ή *Γκεμέν χινώμ*, που σημαίνει *κοιλάδα τοῦ υἱοῦ Ἐννῶμ*. Σε αυτήν την κοιλάδα, η οποία βρισκόταν κοντά στα τείχη της Ιερουσαλήμ, προσφέρονταν ανθρωποθυσίες (θυσίες βρεφών). Για την αποφυγή, ωστόσο, της μολύνσεως, έβαζαν φωτιά στα απορρίμματα, η οποία εξαιτίας του όγκου και της ποσότητας των σωμάτων δεν έσβηνε ποτέ. Μεταφορικά, ο όρος κατέληξε να σημαίνει τον τόπο βασάνων. Στην Κ. Διαθήκη σήμαινε τον Άδη, τον τόπο της αιώνιας τιμωρίας των φαύλων και των ασεβών (Μτ. 13.42, Απ. 19.20)[230].

489-490 *καὶ πρὸς τὰ κατώτατά σε ταύτης διαβιβάσειν, ὥσπερ ἄρα καὶ τὸν Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν παθεῖν ἐγκώκαμεν παρ' αὐτοῦ*: Η Αγία εκφράζει την άποψή της στηριζόμενη σε βιβλικές παραπομπές που παραφράζονται[231]. Η παρομοίωση του δικαστή με τα πρόσωπα αυτά ανακαλεί ένα βιβλικό επεισόδιο, το οποίο θέλει τον Κορέ, τον Δαθάν και τον Αβειρών μετά την αποστασία τους από τον Μωυσή, να βυθίζονται στη γη μπροστά από τη Σκηνή του Μαρτυρίου ως απόδειξη της αλαζονικής τους πράξης[232]. Το πλαίσιο πολεμικής του διαλόγου στηριζόμενο τόσο στην Π. όσο και την Κ. Διαθήκη, γίνεται φορέας της θεολογικής σκέψης του συγγραφέα[233]. Αυτό σε συνδυασμό με την παρέμβαση του ίδιου με σχόλια για την έκβαση των γεγονότων, εκτός του ότι δημιουργεί την κατάλληλη για την αγωνία των ακροατών επιβράδυνση, επιβεβαιώνει την πρόθεση του λόγου για διδακτισμό και μίμηση.

---

229 Περισσότερα σχετικά με αυτά τα δόγματα βλ. Raffaelli E., Astrology and Religion in the Zoroastrian Pahlavi Texts, *JA* 305/2 (2017) 171-190. Για την επιστήμη της αστρολογίας στο Βυζάντιο βλ. ODB, I, 213-216, s.v. *Astrology.*

230 Βλ. ΘΗΕ, IV, 244, s.v. *Γέενα*.

231 Η προσθήκη χωρίων από την Π. και Κ. Διαθήκη, αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά της «μεταφραστικής μεθόδου» του Συμεών του Μεταφραστή που αναφέρονται από τον Ψελλό· βλ. Ψελλός, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφραστὴν κῦρ Συμεών*, 219-222 [Fischer, *Orationes*, 279] *εἴποιμι δὲ καὶ τρίτον ἄλλο οὐκ ἔλαττον τούτων, ἀλλ' ἀκριβέστερόν τε καὶ ὑψηλότερον, ὅτιπερ τῶν συγκροτούντων τὸ εὐαγγέλιον ἡ τῶν ἁγίων ἀνάγραπτος μνήμη κεφάλαιον τῶν ἄλλων καθέστηκε*.

232 Πρβλ. Αρ. 16.27-33, Ψλ. 105.17.

233 Για την προέλευση και τη λειτουργία των διαλόγων στα εγκώμια ως μοτίβο βλ. Delehaye, *Les Passions*, 163-165.

496-497 *ὥσπερ τις εἱστήκει ὀλυμπιονίκης*: Πρβλ. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Εἰς τοὺς Μακκαβαίους*, *Ὁμιλία ιε΄*, PG 35, 925C *Ἐπεὶ δὲ τελειωθέντας εἶδεν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς εἶχεν ἐκ τῆς συμπληρώσεως, διάρασα τὴν κεφαλὴν μάλα φαιδρῶς, ὥσπερ τις Ὀλυμπιονίκης, ἐν ὑψηλῷ τῷ φρονήματι, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνασα, μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ*.

497 *παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Λόγος παραινετικὸς εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, Ὁμιλία ε΄*, PG 53, 54 *Τούτους δὴ καὶ σὺ μιμούμενος, μὴ πολὺν λόγον ποίου τῆς τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μετέρχου, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ ψῆφον ἀνάμενε ...*

501-503 *Ὁρᾶτε, ὦ παρόντες, τοῦ γυναίου... καταχέει τὰς λοιδορίας*: Σε αντίθεση με την ευφράδεια και το θάρρος των ανδρών μαρτύρων, οι γυναίκες έπρεπε να αρκούνται σε μια αυστηρή απάντηση στις ερωτήσεις που τους είχαν τεθεί[234]. Εδώ, η λακωνικότητα απορρίπτεται και οι απαντήσεις της Αγίας παίρνουν την αντίστοιχη θέση του λόγου υπεράσπισης των ανδρών μαρτύρων.

518-519 *αἰτησαμένη δοῦναι καιρὸν πρὸς τὸ δεηθῆναι τοῦ ὄντως Θεοῦ καὶ λαβομένη ηὔξατο ἵλεων γενόμενον*: Η προσευχή του μελλοθάνατου μάρτυρα είναι κοινός *τόπος*[235].

526-527 *χοροῖς ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων*: Πρβλ. Εὐσέβιος Καισαρείας, *Πρόλογος τῶν εἰς Κωνσταντῖνον ἐπαίνων*, 1.23-27 [Heikel, *Eusebius*, 196] *τοῦτον στρατιαὶ περιπολοῦσιν οὐράνιοι δορυφοροῦσι δ' ὑπερκόσμιοι δυνάμεις, τὸν αὐτῶν δεσπότη καὶ βασιλέα γνωρίζουσαι, ἀγγέλων τε ἄπειρα πλήθη θίασοί τε ἀρχαγγέλων καὶ πνευμάτων ἁγίων χοροὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν μαρμαρυγῶν ὥσπερ ἐξ ἀενάων φωτὸς πηγῶν ἀρυτόμενοι καταυγάζονται.*

533 *ὥσπερ σπόγγον*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Περὶ ἐλεημοσύνης*, PG 64, 440 *...καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ, εὐσπλαγχνίαν πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι, ὥσπερ σπόγγον τινὰ προσερχόμενοι τῇ γλώσσῃ ἀπέμασσον τὸν ἰχῶρα...*

534 *καὶ ὁ ἀήρ, εὐωδίας ἐπληρώθη ξένης καὶ θαυμαστῆς*: Τον αποκεφαλισμό της Αγίας ακολουθεί ένα μεταθανάτιο θαύμα. Η αγιότητα στα αγιολογικά κείμενα συνήθως γνωστοποείται με τη βοήθεια ενός υπερφυσικού φαινομένου ή αλλιώς ενός σημείου[236]. Το σημείο στην προκειμένη περίπτωση είναι η ευωδία που αναβλύζει από το νεκρό σώμα της Αγίας. Η οπτική και έντονα οσφρητική εικόνα, η οποία επιτείνεται από παρηχήσεις συμφώνων (*-ρ, -σ*), επιτρέπει τη σύνδεση του ονόματος της Αγίας με ένα αρωματικό φυτό γνωστό ήδη από την αρχαιότητα, το λεγόμενο *ἴον τὸ εὔοσμον*[237]. Ανάλογη θαυμαστή οσμή εμφανίζεται και στο μαρτύριο του Αγίου Πολυκάρπου

234 Βλ. Vorster, *The Blood of Female Martyrs*, 28.
235 Βλ. Μπουρδάρα, *Δίκαιο*, 87 και Pratsch, *Topos*, 330-331.
236 Για τον αγιολογικό *τόπο* του θαύματος βλ. παραπάνω σ. 98.
237 Για την ετυμολογία της λέξης *ἴον* και τη σημασία που αποκτά βλ. παραπάνω σ. 46.

[BHG 1557] όταν παραδόθηκε το σώμα αυτού στην πυρά[238].

534-536 *ὁ δέ γε ἥλιος ἄνωθεν... ἀκτῖνας ἀπέκρυψε*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὸν λῃστήν, καὶ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, PG 59, 722 *Ποιητὴς τῶν ὅλων, ὁ ἥλιος οὐκ ἂν βλέπων αὐτὸν γυμνούμενον, αἰδούμενος, τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀπέκρυψε, καὶ τοὺς θεομάχους ἐσκότισεν.*

543-546 *πρὸς τὴν ὀλβιωτάτην ἀνεκομίσθη Κωνσταντινούπολιν τὸ ταύτης πολύαθλον λείψανον· καὶ ναὸς αὐτῷ ἱδρύνθη περικαλλὴς καὶ ἐν αὐτῷ κατετέθη, πολλὰς τῶν ἰαμάτων τοῖς αὐτῷ προσερχομένης πιστῶς χάριτας ἀναβλύζον*: Ο Μακάριος μας πληροφορεί σχετικά με τη μεταφορά του ιερού λείψανου της Αγίας από την Περσία στην Κωνσταντινούπολη από κάποιον ευσεβή βασιλέα, άγνωστο πότε, αλλά και τη θαυματουργική δύναμή του[239]. Η μεταφορά ίσως να οφείλεται στην ανέγερση του ναού που χτίστηκε προς τιμήν της αριστερά από την είσοδο της Χρυσής Πύλης. Από τον Προκόπιο γνωρίζουμε ότι ο ναός αυτός υπήρχε, και τον ανακαίνισε ο Ιουστιανιανός Α΄ (527-565), δείχνοντας πως η μνήμη της Αγίας Ίας είχε ήδη καθιερωθεί μέχρι τα μέσα του 6ου αιώνα[240]. Σύμφωνα με το Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης, υπήρχαν και άλλοι δύο ναοί προς τιμήν της· ο ένας βρισκόταν στο Επτάσκαλο (νοτιοδυτικά του forum του Θεοδόσιου) και ο άλλος *ἐπέκεινα τοῦ Στενοῦ*, δηλαδή, κάπου στην ασιατική πλευρά του Βοσπόρου. Για τον Janin, ο ναός αυτός μάλλον βρισκόταν στη δυτική πλευρά του Βοσπόρου δεδομένου ότι το παραπάνω Συναξάριο δεν συνηθίζει να αναφέρει ιερά της ανατολικής πλευράς αυτού[241].

546-551 *Ἐπεὶ δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς ἡ πόλις ἑάλω τοῖς Ἰταλοῖς... ἐπὶ τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ τὸ θεῖον ταύτης λείψανον μετετέθη*: Ο Μακάριος περνά σε πιο πρόσφατα ιστορικά γεγονότα κάνοντας αναφορά στον τρόπο διαδοχής του Ισαάκιου Β΄ Άγγελου από τον αδελφό του, Αλέξιο Γ΄ Άγγελο, και την κατάληψη της αυτοκρατορίας από τους Λατίνους. Ανάμεσα στους χαμένους θησαυρούς της άλωσης του 1204, όπως μας πληροφορεί ο συγγραφέας, βρισκόταν και ο ναός της Αγίας Ίας. Από εκεί το λείψανό της μεταφέρεται στην Μονή των Μαγγάνων. Η ιστορική εξιστόρηση της τύχης του λειψάνου βοηθά τον συγγραφέα να περάσει ομαλά στα γεγονότα της εποχής του και να εγκωμιάσει εντέλει τον αυτοκράτορα, Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο, διάδοχο του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου[242].

---

238 Βλ. PG 5, 1040D-1041A. Για τη λειτουργία του αρώματος και την σύνδεσή του με την αγιότητα βλ. Suzanne Evans, The Scent of a Martyr, *Numen* 49/2 (2002) 193-211.

239 Για τα λείψανα των Αγίων βλ. Τσάμης, Αγιολογία, 150-162.

240 Βλ. Προκόπιος, *Περὶ κτισμάτων*, 1.9.15-17 [έκδ. J. Haury, *Procopius IV. De aedeficius libri VI*, Leipzig 1964, 38] *ἐν ἀριστερᾷ δὲ εἰσίοντι ἐς τὰς Χρυσᾶς καλουμένας Πύλαις Ἴας ἁγίας μαρτύριον εὑρὼν καταπεπτωκός, πολυτελείᾳ τῇ πάσῃ ἀνενεώσατο.* Για τους ναούς που συνδέονται με το όνομα του Ιουστινιανού Α΄ βλ. H. Delehaye, *Les origins du culte des martyrs*, Bruxelles 1912, 275-276.

241 Βλ. Janin, *La géographie ecclésiastique*, 261 και ΘΗΕ, V, 591, s.v. *Ἴα*.

242 Για τον Ισαάκιο Β΄ Άγγελο βλ. ODB, II, 1012, s.v. *Isaac II Angelos*. Για τον Αλέξιο Γ΄ Άγγελο βλ. ODB, I, 64-65, s.v. *Alexios III Angelos*. Περισσότερα για την κατάσταση των τελευταίων χρόνων πριν την άλωση από τους Λατίνους βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους* [ελλ. μετ. Ι. Παναγόπουλος], τ. Γ΄, Αθήνα 1997, 79-90.

552-556 *...τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς τοῦ Παλαιολόγου Μιχαὴλ... τὸ πάσης ἀρετῆς καὶ καλοκαγαθίας περίδοξον ἄκουσμα.*: Ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος διατέλεσε αυτοκράτορας από το 1259 έως το 1282. Ο διάδοχός του Ανδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος έχοντας αναγορευτεί αυτοκράτορας ήδη από το 1262, στέφεται με τον τίτλο του συναυτοκράτορα το 1272 και παίρνει τον αυτοκρατορικό θρόνο από το 1282 έως και το 1328. Το 1283, μετά τον θάνατο του πατέρα του απορρίπτει την Ένωση των δύο Εκκλησιών. Η βασιλεία του, η τρίτη πολύχρονη στην ιστορία της αυτοκρατορίας, χαρακτηρίζεται από θρησκευτικές διαφωνίες, εμφυλίους πολέμους, οικονομικά προβλήματα αλλά και μια λαμπρή άνθιση των τεχνών και των γραμμάτων[243].

557-558 *Τηνικαῦτα τοίνυν καὶ ὁ παρὼν τῇ θείᾳ μάρτυρι λόγος ἐγράφη, τοῦ γράψαντος ἐν τῇ τῶν Μαγγάνων περικαλλεῖ εὑρισκομένου μονῇ*: Η παρουσία των ιερών λειψάνων σε Μονή της Κωνσταντινούπολης φαίνεται να λειτουργεί σαν κίνητρο για τη συγγραφή του λόγου, αποκαλύπτοντας, παράλληλα, και την «προσωπική» σχέση του συγγραφέα με την Αγία[244].

Ο τόπος συγγραφής πιθανόν να ταυτίζεται και με τον τόπο εκφώνησης. Ο εγκωμιαστικός λόγος ίσως να προοριζόταν για ανάγνωση στην Τράπεζα της Μονής[245]. Η ακριβής χρονολόγηση της εκφώνησης από το περιεχόμενο δεν είναι εφικτή. Ο λόγος μπορεί να εκφωνήθηκε την ημέρα της εορτής της Αγίας, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχει σαφής ένδειξη.

Τα Μάγγανα ήταν περιοχή της Κωνσταντινούπολης, την οποία ανέπτυξε ο Κωνσταντίνος Θ΄ ο Μονομάχος χτίζοντας ένα μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, ένα παλάτι (αργότερα καταστράφηκε από τον Ισαάκιο Β΄ Άγγελο), ένα νοσοκομείο και μια νομική σχολή. Υψηλά ιστάμενα πρόσωπα συνέδεσαν το όνομά τους με τη Μονή (Κωνσταντίνος Λειχούδης, Ιωάννης Μεσαρίτης, Ιωάννης Βέκκος, Μάρκος Ευγενικός κ.ά). Μετά τη σύντομη κατοχή από λατίνους μοναχούς κατά τη διάρκεια του 13ου αιώνα, το μοναστήρι επανήλθε στους βυζαντινούς στα χρόνια του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο. Ο Ιωάννης ΣΤ΄ Καντακουζηνός, επίσης, έζησε εκεί για ένα μικρό διάστημα μετά την παραίτησή του από τον αυτοκρατορικό θρόνο. Κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα, στέγασε τα λείψανα πολλών μαρτύρων, τα οποία και προσέλκυσαν πλήθος επισκεπτών, ακόμη και από το κράτος των Ρως. Μοναχοί συνέχισαν να κατοικούν σε αυτή μέχρι το 1453, οπότε και καταστράφηκε[246]. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, η βασίλισσα της Κύπρου, Ελένη

243 Για τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο βλ. PLP 21528 και ODB, II, 1367, s.v. *Michael VIII Palaiologos*. Για τον Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο βλ. PLP 21436 και ODB, I, 94-95, s.v. *Andronicus II Palaiologos*.

244 Η ύπαρξη λειψάνων ενός Αγίου σε ναό ή η αφιέρωση ενός ναού σε αυτόν αποτελεί αφορμή για την συγγραφή ενός αγιολογικού κειμένου βλ. Talbot, *The Rewriting*, 19-20. Για μια θεολογική και ιστορική θεώρηση των λειψάνων βλ. Τσάμης, *Αγιολογία*, 150-156.

245 Για την άποψη της Rapp σχετικά με τον σκοπό της εκφώνησης του λόγου και τους αποδέκτες αυτού βλ. παραπάνω σσ. 93-94.

246 Για περισσότερα βλ. Janin, *La géographie ecclésiastique*, 75-81 και ODB, II, 1283-1284, s.v. *Mangana*.

Παλαιολογίνα, ίδρυσε Μονή με το ίδιο όνομα στην Κύπρο, στην οποία κατέφυγαν πρόσφυγες μοναχοί, όπως αναφέρει ο Λεόντιος Μαχαιράς[247].

559-560 *τὸ δὲ ταύτης θεῖον λείψανον οὐκ ἠδυνήθη λυμήνασθαι, καὶ ταῦτ᾽ ἐννακοσίων ἡλιακῶν κύκλων περιδραμόντων*: Ενδοκειμενική αναφορά σχετικά με την χρονολόγηση της συγγραφής του λόγου. Τα εννιακόσια χρόνια που θεωρεί ο συγγραφέας ότι πέρασαν από την ημερομηνία αθλήσεως της μάρτυρος σε συνδυασμό με την επαινετική αναφορά στον Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο (βλ. σχόλιο παραπάνω σ. 102), μας επιτρέπουν να τοποθετήσουμε τη συγγραφή του Εγκωμίου ίσως στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του τελευταίου.

567-568 *ὡς καὶ ἐκ δεξιῶν ἑστάναι οἷα παρθένος καὶ μάρτυς τοῦ ταύτης νυμφίου Χριστοῦ*: Πρβλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς τιμίας ἁλύσεως τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου*, 38.29 *καὶ οἱόν τινι στεφάνῳ ἐξ ἀκηράτων ἀνθέων διαπλακέντι σεμνυνομένη, <u>ἐκ δεξιῶν τοῦ νοητοῦ Νυμφίου παρίσταται</u>*. Η αναφορά του νυμφίου Χριστού είναι αρκετά συνηθισμένη στα αγιολογικά κείμενα (κυρίως σε Βίους και Εγκώμια) που αφορούν γυναίκες Αγίους[248].

576-577 *πρὸς τὸν τῆς σιωπῆς λιμένα τὸ τοῦ λόγου ἱστίον χαλάσαι βουλόμενον*: Για τον συγγραφέα η σιωπή μοιάζει προτιμότερη από τον λόγο που μειώνει τον έπαινο. Σε αυτό το σημείο υπόκειται το γνωστό *μοτίβο της αδυναμίας* να εξυμνήσει επάξια τον εγκωμιαζόμενο[249]· πρβλ. Βασίλειος Σελευκείας, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Παναγίας Θεοτόκου· Λόγος λθ΄*, PG 85, 449B *Οὐκοῦν τά ἱστία τοῦ λόγου χαλάσας, εἰς τὸν ἀσφαλῆ τῆς σιωπῆς λιμένα ὁρμήσω.*

577-581 *Ὦ σεβασμιώτατη καλλιπάρθενε μάρτυς... ἰσοστάσιε*: Ο επίλογος κλείνει με τον συνηθισμένο αγιολογικό *τόπο* της επίκλησης (*epiklesis*, *invocatio*)[250]. Οι τέσσερις περιφραστικές προσφώνησεις της Αγίας συνοδεύονται από ένα πολυσύνδετο σχήμα.

---

247 *Καὶ ἔχοντα καὶ εἰς τοὺς ͵αυνγ΄ ἐπῆρεν ὁ ἄνομος Τοῦρκος τὴν Πόλιν τῇ κη΄ μαΐου, ἐποῖκεν μεγάλην λύπην ἡ ἄνωθεν ρήγαινα εἰς τὴν Κύπρον· καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Κύπρον πολλοὶ καλοὶ ἄνδρες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινόπολιν, καὶ πολλοὶ καλογῆροι, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀναπάψῃ, ἐπῆρεν τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἐπονομαζόμενον Μάγκανα καὶ ἔκτισεν καὶ ἐποῖκεν τοὺς μοναστήριν, καὶ ἐχὰρισεν χωργιὰ καὶ πολλὲς ρέντες, διὰ νὰ μνημονεύγεται·* βλ. E. Miller – C. Sathas, *Λεοντίου Μαχαιρά, Χρονικόν Κύπρου = Chronique de Chypre*, Paris 1882, 383.

248 Ενδεικτικά βλ. Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου* [BHG 1012], PG 46, 984A-984B, *Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας Πελαγίας τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ* [BHG 1479], PG 116, A8-10, Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τὴν μάρτυρα Δομνίνα καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς Βερενίκην καὶ Προσδόκην* [BHG 274], PG 50, 638 και *Εἰς τὴν Ἁγίαν Πρωτομάρτυρα καὶ Ἀπόστολον Θέκλα* [BHG 1720], PG 50, 748 .

249 Για το μοτίβο της αδυναμίας του εγκωμιαστή βλ. Pratsch, *Topos*, 29-30 και Μένανδρος, 8-21 [Russell – Wilson, *Menander*, 76].

250 Βλ. Pratsch, *Topos*, 351-353. Για την λειτουργία του επιλόγου βλ. Lausberg, *Handbook*, 204-208.

Δ. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Μακάριος αν και σαφώς γνώριζε κάποια προγενέστερη Παραλλαγή του Μαρτυρίου της Αγίας Ίας (ή και εγκωμιαστικό λόγο), εντούτοις το κείμενό του απομακρύνεται αισθητά τόσο ως προς το περιεχόμενο και τη δομή όσο και τη γλώσσα και το ύφος των προγενέστερων σωζόμενων κειμένων, μοιάζοντας αρτιότερο από φιλολογικής, ιστορικής και θεολογικής απόψεως.

Ο συγγραφέας παραλείπει τους χρονολογικούς δείκτες που προσδιορίζουν τη δράση της Αγίας, διάφορα πρόσωπα και ονόματα, όπως των διωκτών ή περιστατικά που επισημαίνουν οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου και που θεωρεί περιττά στην αφήγησή του, αφού δεν αφορούν άμεσα την Αγία. Αφαιρεί την θεματική ενότητα με τη μετακίνηση των αιχμαλώτων, την αντικατάσταση του επισκόπου Ηλιοδώρου, το μαρτύριο του επισκόπου Δόσσα, την αναφορά στην κατήχηση των γυναικών, τη λεπτομερειακή περιγραφή και κάποια από τα είδη των βασανιστηρίων. Επιπλέον, οβελίζει τα διάφορα τοπωνύμια από το κείμενό του κρατώντας μόνο τη γενέτειρα της Αγίας και αποφεύγει να παραθέσει την ημερομηνία αθλήσεως της μάρτυρος. Η παράλειψη των όποιων στοιχείων των Παραλλαγών του Μαρτυρίου, ίσως να οφείλεται είτε στο ότι εκείνα δεν υπήρχαν στο πρότυπο του συγγραφέα είτε στο ενδιαφέρον του να εστιάσει στο πρόσωπο της Αγίας.

Αντίθετα, προστίθενται πληροφορίες, όπως τα βιογραφικά στοιχεία προ του μαρτυρίου (καταγωγή, γεννήτορες, μόρφωση, στοιχεία χαρακτήρα, ηλικία), καινούργια πρόσωπα, όπως του δικαστή, τα θαύματα-σημεία, η προσευχή πριν από τον θάνατο και τα διάφορα ιστορικά γεγονότα σχετικά με την ανέγερση του ναού προς τιμήν της Αγίας και τη μετέπειτα τύχη του ιερού λειψάνου της. Όλα αυτά τα δευτερεύοντα στοιχεία, ωστόσο, παρά τον όποιο επιπρόσθετο πληροφοριακό χαρακτήρα τους, λειτουργούν ως φόντο στη λαμπρή παρουσία της μάρτυρος που θα λειτουργήσει ως πρότυπο για τους πιστούς.

Η διαφορά των κειμένων στη δομή και κατ' επέκταση και στο περιεχόμενο ενισχύεται και από τη χρήση - χαρακτηριστικού για τις Ομιλίες - εκτενών διαλόγων χωρίς, ωστόσο, να αλλάζει ο ιστορικός πυρήνας της διήγησης και η σειρά των αφηγούμενων γεγονότων. Σε αντίθεση με τους συγγραφείς των Παραλλαγών του Μαρτυρίου, οι οποίοι δεν αναλώνονται σε εξιστόρηση πολλών σελίδων, ο Μακάριος κάνει χρήση εκτενών διαλογικών τμημάτων που διακόπτουν την αφηγηματική ροή και τα οποία καταλαμβάνουν περίπου τα 2/3 του κειμένου. Η ομολογία της Αγίας, ως εκ τούτου, είναι εμφανώς εκτενέστερη από εκείνη των Παραλλαγών του Μαρτυρίου. Η ιδεολογική αντιπαράθεση που αποτελεί προϊόν της λογοτεχνικής φαντασίας του συγγραφέα και προσδίδει στο κείμενο παραστατικότητα, ζωντάνια και έντονη θεατρικότητα, αντικατοπτρίζει μια αντι-ειδωλολατρική και χριστιανική απολογία έναντι της αντι-χριστιανικής πολιτικής των

Περσών[251].

Η διαφορά στο περιεχόμενο σχετίζεται και με την περίσταση για την οποία γράφεται ένα κείμενο. Οι Παραλλαγές του Μαρτυρίου ως σύντομα αφηγήματα, έχουν σκοπό την έκθεση των γεγονότων και των στοιχείων που καθιστούν μια γυναίκα μάρτυρα του Χριστού και τις μαρτυρικές τις πράξεις ένα ενδιαφέρον ανάγνωσμα ηρωισμού. Αντίθετα, ένας ρητορικά καλλωπισμένος πανηγυρικός που προορίζεται για εκφώνηση πρέπει να έχει το ανάλογο περιεχόμενο και έκταση, με τρόπο που να εξυπηρετείται η πρόθεση του συγγραφέα του.

Για την επίτευξη του διδακτικού σκοπού του συγγραφέα, ήδη από το προοίμιο εισάγονται θέματα χριστιανικής ηθικής, τα οποία διατρέχουν ολόκληρο το κείμενο και διασφαλίζουν τη συνοχή του. Στον θεολογικό σχολιασμό, σημαντική θέση κατέχει το δόγμα της Θείας Οικονομίας γύρω από το οποίο αναπτύσσονται διάφορα θεολογικά ζητήματα, όπως η θυσία των παροδικών αγαθών μπροστά στα αιώνια και θεία, ο θάνατος ως υπέρβαση του θανάτου, η υπομονή ως θείο δώρο, η ανυπακοή ως σημείο δοκιμασίας και η μίμηση της Αγίας ως πρότυπο.

Αξιοσημείωτη είναι και η περίτεχνη αφηγηματική τεχνική του Εγκωμίου. Σε αντίθεση με την γρήγορη εξέλιξη της ιστορίας που παραδίδουν τα παλαιότερα κείμενα, η πλοκή του Εγκωμίου εξελίσσεται με αργούς ρυθμούς δίνοντας χρόνο στον συγγραφέα να σκιαγραφήσει την προσωπικότητα της Αγίας. Επιπλέον, ενώ στα Μαρτύρια δεσπόζει η τριτοπρόσωπη αφήγηση, στο Εγκώμιο που πλέκει ο Μακάριος τα πρόσωπα εναλλάσσονται. Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση στα σημεία που ο αγιογράφος παρεμβαίνει εξασφαλίζει τόσο την αμεσότητα και την πειστικότητα όσο και την ταύτισή του με τον ακροατή (α΄ πληθυντικό πρόσωπο), το δεύτερο ενικό πρόσωπο, το οποίο προσδίδει τον διαλογικό χαρακτήρα στις αποστροφές λειτουργεί συνήθως εγκωμιαστικά, ενώ το τρίτο ενικό συμβάλλει στην ομαλή εξιστόρηση των γεγονότων και τον σχολιασμό αυτών.

Το άμεσο πρότυπο (ή πρότυπα) του Μακαρίου παραμένει άγνωστο. Η λεκτική σύγκριση του Εγκωμίου με τα προγενέστερα κείμενα δεν είναι εφικτή. Το Εγκώμιο, το οποίο αναμφίβολα ακολουθεί κάποια Παραλλαγή του Μαρτυρίου[252], αποτελεί, ωστόσο, προσωπική σύνθεση του Μακαρίου. Ο εγκωμιαστής δεν παραθέτει τα γεγονότα του Μαρτυρίου αλλά τα επεξεργάζεται με τέτοιο τρόπο, ώστε οποιαδήποτε φραστική αντιπαραβολή να καθίσταται αδύνατη. Άλλωστε, στόχος δεν είναι τόσο η περιγραφή του μαρτυρίου αλλά κυρίως η διδαχή και το πνευματικό όφελος των ακροατών.

251 Η χρήση φανταστικών διαλόγων μεταξύ μάρτυρος και διώκτη αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία λογοτεχνικότητας του γραμματειακού είδους των Ομιλιών· βλ. Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, 32. Για τον διάλογο ως ρητορικό τέχνασμα και τον στόχο του στη βυζαντινή Ομιλητική βλ. Mary Cunningham, Dramatic device or didactic tool? The function of dialogue in Byzantine preaching, στο: Elizabeth Jeffreys (επιμ.), *Rhetoric in Byzantium. Papers from the Thirty-fifth Spring Symposium of Byzantine Studies, Exeter College, University of Oxford, March 2001*, Aldershot 2003, 101-115.

252 Ο Μακάριος ίσως να είχε υπόψιν του την Παραλλαγή (ή κάποια παρόμοια) που εκδίδει ο Delehaye στο Συναξάριο της Εκκλησίας της Κωνσταντινούπολης και η οποία παραδίδει πληροφορίες (προχωρημένη ηλικία, λιμός), που παραθέτει και ο ίδιος· βλ. παραπάνω σ. 5.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας είναι να συγκεντρώσει και να μελετήσει τα σωζόμενα κείμενα που απαρτίζουν το αγιολογικό dossier της Αγίας Ίας· τις ανώνυμες, δηλαδή, προμεταφραστικές Παραλλαγές του Μαρτυρίου και το μοναδικό σωζόμενο Εγκώμιό της, γραμμένο από τον μοναχό και πρεσβύτερο της Μονής των Μαγγάνων, Μακάριο, επί βασιλείας Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282-1328).

Η εργασία διαρθρώνεται σε τρία τμήματα. Στο πρώτο και εισαγωγικό μέρος, αφού παρουσιαστεί με συντομία το (θρησκευτικό) ιστορικό πλαίσιο που τοποθετείται το μαρτύριο της Αγίας Ίας αλλά και τα κείμενα που συνιστούν το αγιολογικό dossier, δίνεται η περίληψη των κειμένων, σχολιάζεται το γραμματειακό είδος αυτών και γίνεται αναφορά σε άλλες πηγές σχετικά με την Αγία.

Στο δεύτερο τμήμα, αφού παρουσιαστεί η χειρόγραφη παράδοση και οι παλαιότερες εκδόσεις των δύο Παραλλαγών του Μαρτυρίου, ακολουθεί η κριτική τους έκδοση, η σύγκριση των δύο κειμένων σε γλωσσικό επίπεδο και ο υπομνηματισμός τους.

Το τρίτο μέρος της μελέτης αφορά το αρκετά μεταγενέστερο Εγκώμιο για την Αγία. Έπειτα από την παρουσίαση της χειρόγραφης παράδοσης και της παλαιότερης έκδοσής του, σειρά έχει ο σχολιασμός της γλώσσας και του ύφους του συγγραφέα του. Εν συνεχεία, εκδίδεται κριτικά και ακολουθούν τα ερμηνευτικά σχόλια.

Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος, επιχειρείται μια σύντομη συγκριτική παρουσίαση του Εγκωμίου με τα παλαιότερα κείμενα, η οποία επέχει τη θέση του συμπεράσματος.

SUMMARY

The purpose of the present postgraduate thesis is to collect and examine the surviving texts that form the hagiographical dossier of St. Ia; the dossier comprises the two anonymous, that is, premetaphrastic versions of the Passio of the Saint and the only surviving Encomium, written by the monk and presbyter of the Monastery of Mangana, Makarios, during the reign of Andronikos II Palaiologos (1282-1328).

The work is divided into three sections. In the first (and introductory) part, after a brief presentation of the religious/ historical context in which the martyrdom of St. Ia is placed, the focus is turned on the (three) texts that form the hagiographical dossier: a summary of the texts is given, along with a discussion of their literary genre. There follows a chapter on other (literary) testimonies concerning St. Ia.

The second section, deals with the two versions of the Saint's Passio: the presentation of the manuscript tradition and previous editions of the texts is followed by a new critical edition, where each version is edited separately; moreover the two versions are exhaustively compared with each other on a linguistic level. An extensive commentary, common for both texts, is appended at the end of the section.

The third part of the study is concerned with the much younger Encomium of St. Ia. It comprises chapters on the manuscript tradition and previous editions of the text, as well as its language and style. There follows a new critical edition of the Encomium, which is accompanied with interpretative comments.

In the fourth and final part, a brief comparative presentation of the Encomium with the earlier texts is attempted, which takes the form of a conclusion.